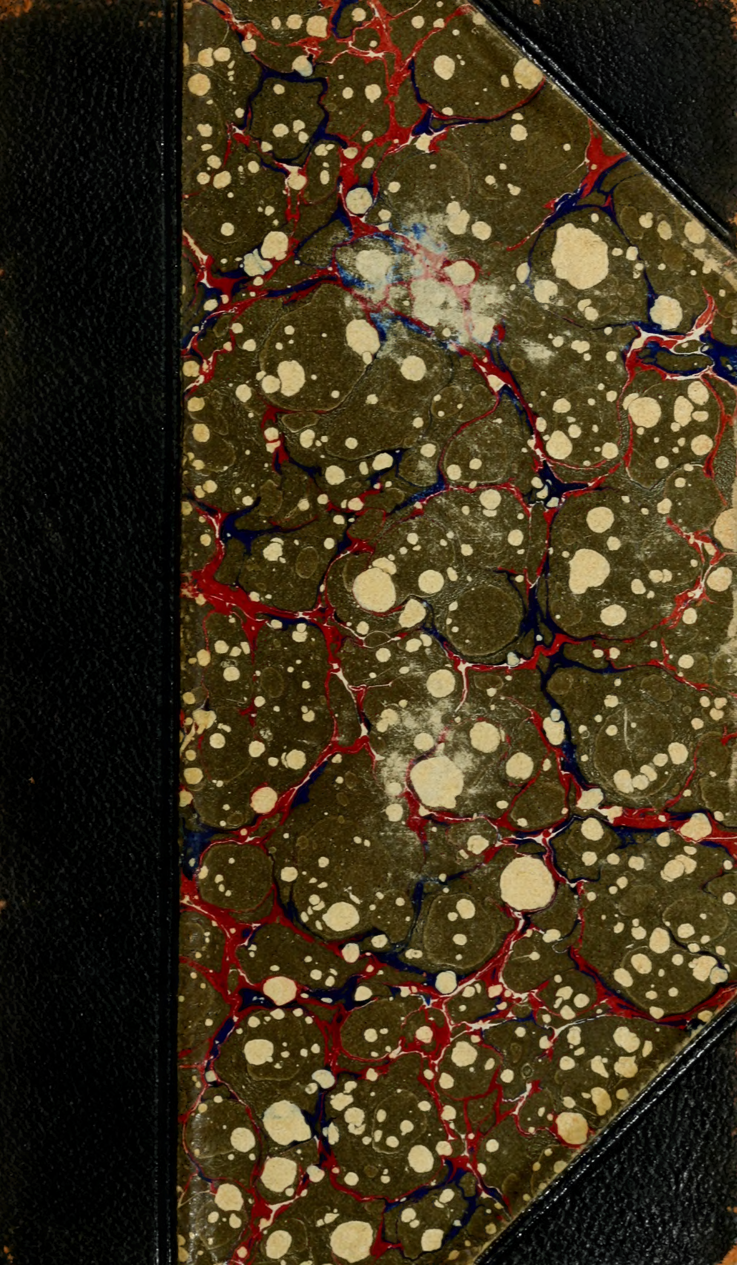

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS
OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DE LA RUE

Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

TOMUS IX.

Berolini 1839.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS

in

Exodum et Leviticum

Homiliae.

Ex
Nova Editionum Parisiensium
Recognitione
Cum
Integro
Utriusque Ruaei Commentario
Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1839.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Joseephy.)

MONITUM AD ORIGENIS ΕΞΗΓΗΤΙΚΑ IN EXODUM.

Triplex fuit Origenis in Exodum ἐξηγητικῶν genus;[1]) Tomi nimirum, excerpta seu scholia, et Homiliae. Tomorum fragmenta tria graece exhibet Philocaliae caput vigesimum sextum; fronti enim fragmenti secundi praefixus est hic titulus: „καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ Τόμῳ ἐν ταῖς αὐταῖς εἰς τὴν Ἔξοδον σημειώσεσιν.“ Tria haec fragmenta primo loco repraesentat nostra editio.

Excerpta seu Scholia commemorat Hieronymus apud Rufinum lib. II. Invectiv. At nihil horum hodie superest, nisi forte aliquid inde excerptum habeant ἐκλογαὶ in Exodum, quae sub Origenis nomine in Catenis graecis manuscriptis circumferuntur, quasque nos Tomorum fragmentis subjunximus.

Homilias denique edidit Origenes, quas Rufinus in fine Commentariorum ejus in epistolam ad Romanos perorans magno a se labore translatas monet, dum „supplere, inquit, cupimus ea, quae ab Origene in auditorio ecclesiae ex tempore non tam explanationis, quam aedificationis intentione perorata sunt, sicut in homiliis sive oratiunculis in Genesin et in Exodum fecimus.... Quem laborem adimplendi, quae deerant, idcirco suscepimus, ne

[1]) Cf. ed. Ruaei Tom. II. pag. 110. et 111.

pulsatae quaestiones et relictae (quod in homiletico dicendi genere ab illo fieri solet) latino lectori fastidium generarent." Ex his duodecim tantum commemorat Cassiodorus de Instit. Div. litt. cap. 1., sed tredecim hodie supersunt, quae a nemine, quod sciam, in dubium revocantur. Duplex ex homilia octava fragmentum affert Jonas Aurelianensis episcopus lib. I. de Institutione Laicali cap. 19., et ejusdem libri cap. 13. alterum exhibet ex homilia decima. Id unum optarent eruditi, ut labore supplendi, quae deesse existimabat, Rufinus supersedisset. Cum enim jam textus graecus perierit, vix certo distingui potest, ubi solus Origenes loquatur, aut ubi suas nobis merces obtrudat Rufinus. Ut ut est, cum extemporaneae sint hae homiliae, ex illarum numero sunt, quas Origenes teste Eusebio lib. VI. histor. Eccl. cap. 36. jam sexagenario major a Notariis excipi permisit, cum id antea fieri nunquam concessisset: proindeque post annum Christi CCXLV. habitae sunt. [1])

---

[1]) Cfr. de indice locorum Tom. X.

ORIGENIS
IN
EXODUM

HOMILIA I.

1. Videtur mihi unusquisque sermo divinae [1]) scripturae similis esse alicui seminum, cujus natura haec est, ut, cum jactum fuerit in terram, regeneratum in spicam, vel in quamcunque aliam sui generis speciem multipliciter diffundatur, et tanto cumulatius, quando vel peritus agricola plus seminibus laboris impenderit, vel beneficium terrae fecundioris indulserit. Sic ergo efficitur, ut culturae diligentia exiguum semen, verbi causa, sinapis, quod est minimum omnium, efficiatur majus omnibus oleribus, et fiat arbor: „ita [2]) ut veniant volatilia coeli, et habitent in ramis ejus.“ Ita et hic sermo, qui nunc nobis ex divinis voluminibus recitatus est, si peritum inveniat et diligentem colonum, cum primo attactu videatur exiguus et brevis, ut coeperit excoli, et spiritualiter tractari, [3]) crescit in arborem, in ramos et in virgulta diffunditur: ita ut possint venire disputatores, [4]) rhetores,

---

[1]) Edd. Merlini: scripturae divinae.

[2]) Matth. XIII, 32.

[3]) Edd. Merlini: retractari.

[4]) Sic Mss. Alias (v. c. in edd. M.): „disputatores et rhetores hujus mundi, qui velut“ etc. R.

oratores hujus mundi, qui velut aves coeli levibus pennis, verborum dumtaxat pompa, excelsa sectantur et ardua, et rationibus capti velint habitare in ramis istis, in quibus non loquendi decor est, sed ratio vivendi. Quid ergo faciemus et nos de his, quae lecta sunt nobis? Si mihi Dominus concedere dignaretur spiritualis agriculturae disciplinam, si peritiam colendi ruris donaret, unus sermo ex his, quae recitata sunt, in tantum posset[1]) longe lateque diffundi, si tamen et auditorum capacitas sineret, ut vix nobis ad explicandum sufficeret dies. Tentabimus tamen pro viribus nostris aliqua disserere, etiam si neque nobis universa explicare, neque vobis cuncta audire possibile est. Quia et hoc ipsum agnoscere, quod supra vires nostras sit horum scientia, non parvae arbitror esse peritiae. Videamus ergo, quid statim in initiis Exodi lectio contineat, et qua possumus brevitate, quantum ad aedificationem auditorum sufficit, persequamur: si tamen precibus vestris juvetis, ut adsit nobis sermo Dei, et ipse dux nostri dignetur esse sermonis.

2. „Haec[2]) sunt, inquit, nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Aegyptum una cum Jacob patre suo, unusquisque cum universa domo sua intraverunt: Ruben, Simeon, Levi, Judas," et ceteri patriarchae. „Joseph autem, inquit, erat in Aegypto. Erant autem omnes animae de Jacob septuaginta quinque." Simile huic mysterio et illud esse puto, quod per prophetam dicitur, si quis advertere potest: „in[3]) Aegyptum descendit populus meus, ut[4]) habitaret ibi, et in Assyrios vi abductus est." Si quis ergo potest invicem sibi ista conferre, et ex his,

---

[1]) Edd. Merlini: possit.

[2]) Exod. I, 1. 2. — 5.

[3]) Jesai. LII, 4.

[4]) Aliquot Mss.: „ut habitaret ibi, et Assyriorum vi abductus est." R.

quae vel a prioribus nostris, vel [1]) etiam a coaequalibus, sed et a nobis non nunquam disputata sunt, intelligere poterit, quae sit [2]) Aegyptus, in quam populus Dei non tam ad habitandum, quam ad incolendum, descendit, qui etiam sint Assyrii, qui eos vim facientes abduxerunt, consequenter advertet, quis sit patriarcharum numerus et ordo, quaeve eorum domus et familiae designentur, quae una cum Jacob patre suo ingressae dicuntur [3]) in Aegyptum. Descendit enim Ruben cum tota domo sua, et Levi cum tota domo sua, sed et ceteri omnes. Joseph autem, inquit, [4]) erat in Aegypto, et uxorem de Aegypto accepit, et licet ibi positus, tamen in patriarcharum numero habetur. Si quis ergo potest spiritualiter ista discutere, et Apostoli sensum sequi, quo discernit et segregat Israel, et dicit [5]) esse quendam secundum carnem Israel, ut alium sine dubio indicet esse secundum spiritum: sed et si quis sermonem Domini diligentius consideret, quo hoc ipsum designat, cum dicit de quodam: „ecce [6]) verus Israelita, in quo dolus non est:“ et dat intelligi esse aliquos veros Israelitas, aliquos sine dubio non veros: poterit fortasse spiritualibus spiritualia conferens, et novis vetera, ac veteribus nova componens, mysterium Aegypti et patriarcharum in eam descensionis [7]) advertere. Sed et differentias tribuum contemplabitur, ut conjiciat, quid eximium visum sit in tribu Levi, quod ex ea sacerdotes Domini eliguntur ac ministri: quid etiam in tribu Juda praecipuum Dominus senserit, quod ex ea reges assumuntur et principes: et quod est majus omnium,

---

[1]) Mss.: „vel etiam a coaequalibus.“ Alias (v. c. in edd. M.): „vel etiam ab aequalibus.“ R.

[2]) Deest „sit“ in edd. M.

[3]) Edd. Merlini: dicantur.

[4]) Cfr. Exod. I, 5. [5]) Cfr. I Cor. X, 18.

[6]) Ev. Joann. I, 48.

[7]) Alias (v. c. in edd. M.) „descensionem.“ R.

quod ex ipsa etiam Dominus et Salvator noster secundum carnem nascitur. Nescio enim si [1]) hujuscemodi privilegia ad illorum merita referenda sint, ex quorum stirpe nomen vel originem ducunt, id est, vel ad ipsum Judam, vel ad Levi, vel ad unumquemque eorum, qui tribui nomen dedit. Movet enim me in hac intentione et illud, quod Joannes in Apocalypsi de populo hoc, qui Christo credidit, scribit. Dicit [2]) enim, quia ex tribu Ruben duodecim millia, ex tribu Simeon duodecim millia, similiter autem et ex singulis quibusque tribubus duodena millia, quos simul omnes dicit esse centum quadraginta quatuor millia, qui se cum mulieribus non coinquinaverint, sed virgines permanserint. Quod utique cum dicitur, nec qualiscunque vel inepta potest esse suspicio, quin ad istas tribus Judaeorum Simeon, et Levi, et ceteras, quae de Jacob genus ducunt, possint revocari. Ad quos igitur patres iste numerus virginum referendus sit, tam aequalis, tam integer, tamque compositus, ita ut nullus altero superior aut inferior numeretur, ego quidem progredi ultra inquirendo non audeo, sed et hactenus pene cum aliquo discrimine incedo. Apostolus tamen quasdam suspiciones his, qui altius intueri possunt, subjecit, cum dicit: „propter [3]) quod flecto genua mea ad patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in coelis et in terra nominatur." Et quidem de terrenis paternitatibus intellectus non videtur esse difficilis: patres etenim tribuum vel [4]) domorum, ad quos successio posteritatis refertur, simul omnis paternitas appellantur. In coelo vero quod dicit, quomodo aut qualiter

---

[1]) Edd. Merlini: si hujusmodi — meritum etc.

[2]) Cfr. Apocal. VII, 5. seqq. coll. vers. 4.

[3]) Ephes. I, 14. 15.

[4]) Sic Mss. Alias vero (v. c. in edd. M.): „vel domorum sunt, ad quos — refertur, simul omnis paternitas appellatur." R.

sint patres, aut pro quibus posteritatibus coelestis paternitas nominetur, ipsius est nosse solius, cujus „coelum [1]) coeli est, terram autem dedit filiis hominum."

3. Descenderunt ergo in Aegyptum patres, Ruben, Simeon, Levi, unusquisque [2]) „cum omni domo sua." Quomodo quis et hoc edisserat, [3]) quod cum omni domo sua introierunt in Aegyptum? quibus [4]) additur: „et [5]) omnes, inquit, animae, quae introierunt cum Jacob, LXXV. Hic jam nominando animas pene nudaverat mysterium sermo propheticus, quod ubique contexerat, ut proderet, quod non de corporibus, sed de animabus haec dicit. Verumtamen habet adhuc velamen suum. In usu namque esse creditur, animas pro hominibus appellari. Interim LXXV. animae descenderunt cum Jacob in Aegyptum. Istae sunt animae, quas genuit Jacob. Ego non puto, quod quilibet hominum possit animam gignere, nisi si quis forte talis sit, qualis ille, qui dicebat: „nam [6]) etsi multa millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui." Isti tales sunt, qui generant animas, et parturiunt eas, sicut et alibi dicit: „filioli [7]) mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis." Alii enim hujusmodi generationis curam, aut nolunt habere, aut nequeunt. Denique statim in initiis ipse Adam quid [8]) dicit? „hoc [9]) nunc os de ossibus meis, et caro de carne mea:" nec [10]) tamen addidit: et anima de anima mea.

---

[1]) Psalm. CXV, 16.

[2]) Cfr. Exod. I, 1. coll. vers. 2.

[3]) Edd. Merlini: disserat.

[4]) Aliquot Mss.: „de quibus dicitur." R.

[5]) Exod. I, 5. [6]) I Cor. IV, 15.

[7]) Galat. IV, 19.

[8]) Alias (v. c. in edd. M.): „qui dicit." R.

[9]) Genes. II, 23.

[10]) Pro his vocibus: „nec tamen addidit: et anima

Sed velim mihi diceres, o Adam, si os de tuis ossibus agnovisti, et carnem de tua carne sensisti, cur non intellexisti etiam animam de tua anima processisse? Si enim omnia, quae in te erant, tradidisti, cur non etiam animae facis cum ceteris mentionem, quae melior totius hominis pars est? Sed videtur per haec intelligentibus indicium dare, quod [1]) cum dicit: „os [2]) de ossibus meis, et caro de carne mea:" quae de terra sunt sua esse profiteri, non audere vero sua dicere, quae scit non esse de terra. Sed et Laban similiter cum dicit ad Jacob, quoniam „os [3]) meum, et caro mea es tu," nec ipse amplius aliquid videtur audere suum dicere, nisi quod terrenae esse [4]) consanguinitatis agnoscit. Alia quippe est animarum cognatio, quae vel Jacob descendenti in Aegyptum sociatur, vel ceteris patriarchis, et sanctis sub enumeratione mysticae posteritatis adscribitur. Sed qui vicinum terrae navigantes servare disposuimus cursum, et ipsam quodammodo oram littoris stringere, in altum nescio quomodo undarum nos violentior aestus abducit. [5]) Redeamus igitur ad ea, quae consequenter adduntur.

4. „Mortuus [6]) est, inquit, Joseph, et omnes fratres ejus, et omnis generatio illa. Filii autem Israel creverunt, et multiplicati sunt, et in multitudine magna diffusi sunt, et invaluerunt multum valde: multiplicavit enim illos terra." Donec viveret Joseph non refertur, quod multiplicati fuerint filii Israel, nec aliquid omnino in his de augmentis et numerositate memoratur. Ego credens ver-

---

de anima mea," Cod. Remigianus habet: „cur non intellexisti etiam animam de tua anima processisse?" R.

[1]) Vel expungendum (?) illud „quod," vel infra legendum: „sua esse profitetur, non audet vero" etc. R.

[2]) Genes. II, 23. [3]) Genes. XXIX, 14.

[4]) Deest „esse" in edd. M.

[5]) Edd. Merlini: adducit.

[6]) Exod. I, 6. 7.

bis Domini mei Jesu Christi, in lege et prophetis iota quidem unum aut unum apicem non puto esse mysteriis vacuum, nec puto aliquid horum transire posse, donec omnia fiant. Verum quoniam exiguae capacitatis sumus, ea nunc tantum pulsemus, quibus tutius incedamus. Antequam moreretur noster Joseph, ille, qui distractus est triginta argenteis ab uno ex fratribus suis Juda, valde pauci erant filii Israel. Cum vero pro omnibus gustavit mortem, per quam destruxit [1]) eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, multiplicatus est fidelium populus, et diffusi sunt filii Israel, et multiplicavit eos terra, et creverunt nimis valde. Nisi enim, sicut ipse dixit, [2]) cecidisset granum frumenti in terram, et mortuum fuisset, non utique fructum hunc plurimum totius orbis terrae ecclesia attulisset. Igitur posteaquam cecidit granum in terram, et mortuum est, omnis haec ex ipso surrexit fidelium seges, et multiplicati sunt filii Israel, et invaluerunt nimis valde. „In [3]) omnem enim [4]) terram exivit sonus" Apostolorum, et „in fines orbis terrae verba eorum," et per ipsos, sicut scriptum est, verbum [5]) „Domini crescebat, et multiplicabatur." Haec quantum ad mysticum pertinet intellectum. Sed et moralem in his non omittamus locum. Aedificat enim animas auditorum. Igitur et in te si moriatur Joseph, id est, si mortificationem Christi in corpore tuo suscipias, et mortifices membra tua peccato, tunc in te multiplicabuntur filii Israel. Filii Israel sensus boni et spirituales accipiuntur. Si ergo sensus carnis mortificentur, sensus spiritus crescunt, et quotidie emorientibus in te vitiis, virtutum numerus augetur; sed et terra te multiplicat in operibus bonis, quae

---

[1]) Cfr. Hebr. II, 14. [2]) Ev. Joann. XII, 24.
[3]) Psalm. XIX, 4. (XVIII, 5.)
[4]) Deest „enim" in edd. M.
[5]) Act. VI, 7.

per officium corporis ministrantur. Verum si vis, ut ostendam tibi de Scripturis, quis est, quem terra multiplicaverit, intuere Apostolum Paulum, quomodo dicit: „si [1]) autem vivere [2]) in carne, hic mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro. Coarctor enim ex duobus, desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo: multo enim melius: permanere autem [3]) in carne magis necessarium propter vos.“ Vides quomodo hunc [4]) terra multiplicat? Dum enim manet in terra, id est, in carne sua, multiplicatur condendo ecclesias, multiplicatur acquirendo populum Deo, et ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum Dei Evangelium praedicando. Sed videamus, quid additur in consequentibus.

5. „Surrexit [5]) autem, inquit, rex alius in Aegypto, qui nesciebat Joseph. Et dixit genti suae: ecce, gens filiorum Israel grandis multitudo est, et valet super nos.“ Primo omnium requirere volo, quis est rex in Aegypto, qui scit Joseph, et quis est rex, qui nescit Joseph. Dum enim ille regnaret, qui sciebat Joseph, non referuntur afflicti esse filii Israel, neque in luto et latere consumti, neque masculi eorum necati, et feminae vivificatae. Sed cum surrexit iste, qui non noverat Joseph, et coepit ipse regnare, tunc haec omnia gesta referuntur. Quis ergo est iste rex, videamus. Si Dominus regit nos, et sensus mentis nostrae illuminatus [6]) a Domino Christi semper memoriam tenet, faciens illud, quod Paulus ad Timo-

---

[1]) Philipp. I, 22. 23. 24.

[2]) Edd. Merlini: viverem.

[3]) Deest „autem“ in edd. M.

[4]) Mss.: „hunc terra“ etc. Alias (v. c. in edd. M.): „haec terra“ etc. R.

[5]) Exod. I, 8. 9.

[6]) Edd. Merlini: illuminatur a domino, si Christi — tenet etc.

theum scribit: „memor [1]) esto Jesum Christum resurrexisse a mortuis:“ dum [2]) haec meminit in Aegypto, id est, in carne nostra, spiritus noster regnum cum justitia tenet, et filios Israel, quos supra diximus rationabiles sensus, vel animae virtutes, in luto et latere non consumit, nec curis eos terrenis et sollicitudinibus atterit. Si vero perdiderit horum memoriam sensus noster, declinaverit a Deo, nescierit Christum, tunc sapientia carnis, quae inimica est Deo, succedit in regnum, et alloquitur gentem [3]) suam, corporeas scilicet voluptates, et vitiorum ducibus ad [4]) consilium convocatis, initur deliberatio adversus filios Israel, quomodo circumveniantur, quomodo opprimantur, ut luto et lateribus affligantur, ut mares exponant, feminas alant, ut aedificent civitates Aegypti, et civitates munitas. Non nobis haec ad historiam scripta sunt, neque putandum est libros divinos Aegyptiorum gesta narrare: sed quae scripta sunt, ad [5]) nostram doctrinam et commonitionem scripta sunt: ut tu, qui haec audis, si forte jam gratiam baptismi consecutus es, et adnumeratus es inter filios Israel, ac suscepisti in te Deum regem, et post haec declinare volueris ad opera saeculi, agere actus terrae, et lutea explere ministeria, [6]) scias et agnoscas, quia surrexit in te rex alius, qui nescit Joseph, rex Aegypti, et ipse te cogit ad opera sua, et ipse te facit laterem sibi operari et lutum. Ipse est, qui te superpositis magistris et compulsoribus ad opera terrena flagris ac verberibus agit, ut aedifices illi civitates. Ipse

---

1) II Timoth. II, 8.

2) Alias (v. c. in edd. M.): „dum hic vivit in“ etc., sed Mss. ut in nostro textu. R.

3) Edd. Merlini: ad gentem suam.

4) Edd. Merlini: ad concilium vocatis.

5) Edd. Merlini: ad nostram doctrinam scripta sunt, et commonitionem, ut etc.

6) Edd. Merlini: mysteria.

est, qui te facit discurrere per saeculum, maris ac terrae elementa pro cupiditate turbare. Ipse est hic Aegypti rex, qui te forum pulsare litibus facit, et pro exiguo terrae cespite propinquos jurgiis fatigare, et, ut [1]) ita dicam, castitati insidiari, decipere innocentiam, domi foeda, foris crudelia, intra conscientiam flagitiosa committere. Cum ergo tales videris actus tuos, scito te regi Aegyptio militare, quod [2]) est mundi hujus spiritu agi. Si vero et aliquid de hoc etiam altius sentiendum est, potest videri rex iste, qui nescit Joseph, diabolus, insipiens [3]) ille, qui „dixit in corde suo: non est Deus:" genti suae, hoc est, apostatis [4]) angelis, colloqui, et dicere: „ecce, [5]) gens [6]) filiorum Israel magna multitudo est," — de his scilicet, qui possunt mente Deum videre —, et „potentior est nobis. Venite itaque, circumscribamus illos, ne forte increscant: et cum acciderit nobis bellum, consentient [7]) et hi cum adversariis, et expugnantes nos exibunt de terra nostra." Sed unde hoc sentit diabolus? unde intelligit, quia magna gens sit Israel, et ipso fortior, nisi quia saepe congressus est, saepe habuit luctamen, et saepe superatus est? Scit enim et ipsum Jacob luctatum esse, et adjutorio angeli obtinuisse adversarium, et invaluisse cum Deo. Non dubito, quin et aliorum sanctorum senserit luctamen, et spiritualia pertulerit saepe certamina, et inde dicat, [8]) quia gens filiorum Israel magna est valde, et va-

---

[1]) Mss.: „ut non illud dicam." Libri editi (v. c. edd. M.): „ut ita dicam." R.

[2]) Alias (e. c. in edd. M.): quod est immundi spiritus imperio agi." R.

[3]) Psalm. XIV, 1. (XIII, 1.)

[4]) Edd. Merlini: apostaticis angelis.

[5]) Exod. I, 9. 10. [6]) Edd. Merlini: genus.

[7]) Edd. Merlini: consentiant.

[8]) Alias (v. c. in edd. M.): „dicit," et infra: „Sed et illud quod timent," at Mss. ut in nostro textu. R.

let super nos. Sed et illud quod timet, ne quando eveniat iis bellum, et consentiant adversariis ejus, et devictis iis discedant de terra sua, videtur mihi ex his, quae sanctis patriarchis vel prophetis de adventu Christi non nunquam indicata fuerant, praesensisse, et inde scire, quod sibi immineat bellum. Sentit venturum, qui exuat [1]) principatus ejus et potestates, et cum fiducia triumphet eos, et affigat in ligno crucis suae. Igitur convocata omni gente sua circumvenire, et circumscribere cupit in hominibus rationabilem sensum, qui nunc figuraliter dicitur Israel: et ideo praefecit iis magistros operum, qui eos cogant discere opera carnis, sicut et in Psalmis dicit: „et [2]) admixti sunt gentibus, et didicerunt opera eorum." Docet eos et civitates aedificare Pharaoni, Phitom, [3]) quae in nostra lingua significat os defectionis, vel os abyssi; et Ramesses, quae interpretatur commotio tineae; et [4]) Ethon, id est Heliopolis, quae dicitur civitas solis. Vides, quales sibi civitates aedificari praecipit Pharao! Os, [5]) inquit, deficiens; deficit namque os, cum mendacium loquitur, et a veritate probationibus deficit. Ille enim ab [6]) initio mendax fuit, et ideo tales sibi civitates aedificari vult. Vel etiam os abyssi, quia abyssus perditionis, et interitus est locus. Et alia ejus civitas commotio tineae est. Omnes enim, qui eum sequuntur, ibi congregant thesauros suos, ubi tinea exterminat, et ubi fures effodiunt et furantur. Sed et civitatem solis aedificant falso nomine, pro eo, quod convertit se sicut angelus lucis. In his ergo prae-

---

[1]) Cfr. Coloss. II, 14. 15.

[2]) Psalm. CVI, 35.

[3]) Edd. Merlini: Fithon. Cfr. Exod. I, 11.

[4]) Deest „et" in ed. Ruaei.

[5]) Edd. Merlini: Os, inquit, deficiens deficit. Namque os, cum mendacium loquitur, a veritate et probationibus deficit.

[6]) Cfr. ev. Joann. VIII, 44.

venit, in his occupat mentes, quae ad hoc factae sunt, ut videant Deum. Prospicit tamen imminere sibi bellum, et maturum genti [1]) suae affuturum sentit exitium. Ideo dicit, quia gens Israel valet super nos. Utinam et de nobis hoc dicat, sentiat nos valere super se! Quomodo sentire hoc poterit? Si cum mihi cogitationes injicit malas, et concupiscentias pessimas, ego non suscipiam, sed jacula ejus ignita scuto fidei repellam, si in omnibus, quaecunque suggerit menti meae, ego memor Christi mei Domini, dicam: „vade [2]) retro, Satana. [3]) Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli servies." Si ergo haec omni fide, omni constantia agamus, dicit et de nobis, quia gens Israel magna est, et valet super nos. Sed et hoc, quod dicit: „ne [4]) forte accidat nobis bellum, et consentiant [5]) et hi cum adversariis nostris:" ex propheticis vocibus praevidit venturum sibi bellum, et derelinquendum se a filiis Israel, et quia consentient [6]) adversario ejus, et adjicientur ad Dominum. Hoc est enim, quod de eo Hieremias propheta praedixerat: „clamavit [7]) perdix, congregavit, quae non peperit, fecit divitias suas non cum judicio: in dimidio dierum ejus derelinquent eum, et in novissimis suis erit stultus." Intelligit ergo perdicem se dictum, quae non peperit, congregasse, et quod hi, quos non cum judicio congregavit, in dimidio dierum suorum derelinquent eum, et sequentur Dominum, et creatorem suum Christum Jesum, qui [8]) eos genuit. Ille au-

---

[1]) Edd. Merlini: gentis.

[2]) Matth. IV, 10. coll. Deut. VI, 13.

[3]) Edd. Merlini: Satanas.

[4]) Exod. I, 10. coll. p. 10. not. 5.

[5]) Edd. H. et R. hoc loco, cfr. pag. 10. not. 7. „consentiant."

[6]) Edd. Merlini: consentiant.

[7]) Jerem. XVII, 11.

[8]) Sic Mss. Alias (v. c. in edd. M): „qui nos genuit." R.

tem congregavit, quos non genuit. Et ideo remanebit stultus in novissimis suis, cum ad factorem et ad parentem suum universa, quae nunc pro huius tyrannide congemiscit, creatura confugerit. Et hoc indignatur, et dicit: „ne [1]) expugnantes, inquit, nos, exeant de terra nostra." Non vult nos exire de terra sua, sed vult, ut semper portemus imaginem terreni. Si enim ad adversarium ejus confugerimus, eum, qui nobis praeparavit regna coelorum, necesse est, ut relinquamus imaginem terreni, et suscipiamus imaginem coelestis. Propterea ergo Pharao statuit magistros operum, qui nos suas artes doceant, qui nos artifices malitiae faciant, qui nobis magisterium malorum praebeant. Et quia multi sunt isti magistri et doctores malitiae, quos praefecit Pharao, et est ingens multitudo hujuscemodi compulsorum, qui omnes exigunt, imperant, et extorquent opera terrena: ideo veniens Dominus Jesus fecit alios magistros, et doctores, qui pugnantes adversum illos, et subjicientes omnes eorum principatus, et potestates, et virtutes, defendant a violentiis eorum filios Israel, et doceant nos opera Israelitica: et rursum doceant nos mente Deum videre, relinquere [2]) opera Pharaonis, exire de terra Aegypti, abjicere Aegyptios et barbaros mores, deponere totum veterem hominem cum actibus suis, et induere novum, qui secundum Deum creatus est, renovari semper de die in diem ad imaginem ejus, qui [3]) fecit nos, Christi Jesu Domini nostri, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Exod. I, 10. coll. p. 10. not. 5.

[2]) Edd. Merlini: et relinquere.

[3]) Alias (e. c. in edd. M.): „qui fecit nos in gloriam et laudem suam." Sed Mss, ut in nostro textu. R.

HOMILIA II.

De obstetricibus.

1. Multa quidem adversum gentem Dei molitur rex iste, qui non novit Joseph, et artes nocendi novas semper inquirit. Verum nunc calliditas ejus supereminet modum, cum obstetricum ministerio sobolem gentis conatur exstinguere, quarum arte solet vita servari. Quid enim dicit? „Et[1]) dixit, inquit, rex Aegyptiorum obstetricibus Hebraeorum, quarum uni nomen erat Sephora, et nomen alterius Phua, et ait: cum obstetricabitis Hebraeas, et prope partum erunt, si masculus fuerit, occidite illum;[2]) si femina, vivificate." Sed his adjungitur in consequentibus: „timuerunt[3]) autem obstetrices Deum, et non fecerunt sicut praeceperat illis rex Aegypti, et vivificabant masculos." Si secundum historiae narrationem suscipienda essent, quae scripta sunt, videretur[4]) hoc, quod dicit Scriptura, quia non fecerunt obstetrices secundum quod praeceperat[5]) iis rex Aegypti, stare non posse. Non enim inveniuntur obstetrices non vivificasse feminas, quas praecepit rex Aegypti vivificari. Sic enim ait: „si[6]) quidem masculus est, occidite illum: si femina, vivificate." Et si non fecerunt obstetrices, sicut praeceperat rex Aegypti, debuerant utique sicut masculos vivificabant contra praeceptum regis, ita feminas occidere, ut et hoc esset contra praeceptum regis. Nam feminas vivificasse, secundum praeceptum est fecisse Pharaonis. Haec interim propter eos, qui amici sunt literae, et non putant legem spiritualem esse et spiritualiter intelligendam. Sed nos,

---

[1]) Exod. I, 15. 16. [2]) Edd. Merlini: eum.
[3]) Exod. I, 17. [4]) Ed. Ruaei sola: videtur.
[5]) Edd. Merlini: praecepit. [6]) Exod. I, 16.

qui omnia, quae scripta sunt, non pro narrationibus antiquitatum, sed pro disciplina et utilitate nostra didicimus scripta, haec, quae leguntur, etiam nunc fieri non solum in hoc mundo, qui Aegyptus figuraliter dicitur, sed in uno quoque nostrum deprehendimus. Requiramus ergo, quomodo rex Aegypti, qui est princeps hujus mundi, vivificari mares non vult, feminas vult. Si meministis, saepe ostendimus disputantes, quod in feminis caro et affectus carnis designatur, vir autem rationabilis sensus, et intellectualis sit spiritus. Sensum autem rationabilem, qui potest coelestia sapere, qui potest intelligere Deum, et quae sursum sunt quaerere, hunc odit Pharao, rex et princeps Aegypti, hunc necari cupit et interimi. Cupit autem quaecunque carnis sunt vivere, et quae ad materiam pertinent corporalem, haec non solum vivere, sed et augeri et excoli cupit. Vult enim, ut omnes carnalia sapiant, temporalia desiderent, quae supra terram sunt quaerant, nemo elevet ad coelum oculos suos, nemo requirat unde huc venerit, nemo patriam paradisum recordetur. Cum ergo videris homines in voluptatibus et deliciis vitam ducere, luxu fluitare, epulis, vino, conviviis, cubilibus et impudicitiis operam dare, in istis scias, quod rex Aegypti masculos necat, et vivificat feminas. Si vero rarum quemque videas unum ex mille ad Dominum converti, oculos sursum erigere, quae perpetua sunt et aeterna quaerere, contemplari non ea, quae videntur, sed quae non videntur, odisse delicias, amare continentiam, luxuriam fugere, excolere virtutes, istum quasi masculum, quasi virum necari cupit Pharao, persequitur, insectatur, mille adversus eum machinis pugnat. Odit tales, vivere eos in Aegypto non sinit. Inde ergo est, quod in hoc mundo servi Dei, et omnes, qui Deum quaerunt, despectui habentur, et contemtui. Inde contumeliis expositi sunt, inde replentur opprobriis, inde odia in eos et persecutiones agitantur, quia odit eos Pha-

rao, odit hujusmodi mares, qui feminas amat. Iste etiam obstetrices corrumpere aggreditur, et per ipsas implere, quod desiderat: quarum etiam nomina nobis per provisionem spiritus sancti, qui haec scribi voluit, indicantur. Sephora, inquit, una, quae interpretatur passer: et Phua, quae apud nos vel rubens, vel verecunda dici potest. Per has igitur necari mares, et vivificari solas feminas quaerit.

2. Sed quid dicit Scriptura? „Et[1]) timebant, inquit, obstetrices Deum, et non fecerunt, sicut praecepit iis rex Aegypti.“ Istas obstetrices dixerunt ante nos quidam, rationabilis eruditionis formam tenere. Obstetrices enim medicae[2]) quaedam sunt, et tam masculos nascentes, quam feminas fovent. Eruditio ergo ista communis rationabilis scientiae, ad omnem propemodum pervenit sensum, omnes instruit, omnes fovet. Si quis in ea virilis animi fuerit, et voluerit coelestia quaerere, et divina sectari, veluti medicatus, et fotus per hujusmodi eruditionem,[3]) ad divinorum intelligentiam paratior veniet. Una[4]) est enim velut passer, quae celsiora docet, et rationabilibus doctrinae pennis in altum volare provocat animos. Alia, quae rubens est, vel verecunda, moralis est, mores componit, verecundiam docet, instituit honestatem. Mihi tamen, quoniam dicit de his Scriptura, quia timebant Deum, et non fecerunt praecepta regis Aegypti, videntur obstetrices istae duae utriusque testamenti figuram servare, et Sephora, quae passer interpretatur, legi, quae spiritualis est, posse conferri; Phua vero, quae rubens vel verecunda est, indicare Evangelia, quae Christi sanguine rubent, et per universum mundum passionis ejus

---

[1]) Exod. I, 17.

[2]) Sic Mss. Alias (v. c. in edd. M.): „mediae quaedam sunt.“ R.

[3]) Alias (e. c. in edd. M.): „eruditiones.“ R.

[4]) Edd. Merlini: Est enim una velut passer etc.

rutilant cruore. Ab his ergo animae, quae nascuntur in ecclesia, velut obstetricibus medicantur, quia ex Scripturarum lectione cuncta in eas [1]) eruditionis medicina confertur. Tentat tamen Pharao per haec necare ecclesiae masculos, cum studiosis quibusque in scripturis divinis haereticos sensus, et perversa dogmata suggerit. Sed stat immobile fundamentum Dei. Timent enim obstetrices Deum, id est, timorem Dei docent, quia „initium [2]) sapientiae timor Domini.“ Sic denique competentius aptari puto et illud, quod in posterioribus scriptum est, ubi dicit: „quia [3]) timebant obstetrices Deum, fecerunt sibi domos.“ Quod dictum nullam consequentiam secundum literam habere potest. Quis enim ordo est, ut dicat: „quia [4]) timebant obstetrices Deum, fecerunt sibi domos?“ quasi propterea domus fiat, quia timetur Deus. Hoc si ita accipiatur, ut scriptum est, non solum nihil consequentiae, sed et inanitatis plurimum habere videbitur. Sin autem videas, quomodo scripturae novi ac veteris testamenti timorem Dei docentes domos ecclesiae faciant, ut [5]) universum orbem terrae orationum domibus repleant, tunc, quod scriptum est, rationabiliter scriptum videbitur. Sic ergo istae obstetrices, quia timent Deum, et timorem Dei docent, non faciunt praeceptum regis Aegypti, sed vivificant masculos suos: nec tamen dicitur, quia paruerint praecepto regis Aegypti, ut vivificarent feminas. Ego confidenter audeo dicere secundum Scripturae [6]) sensum, obstetrices istae non vivificant feminas. Neque enim vitia docentur in ecclesiis, aut luxuria praedicatur, aut peccata

---

1) Edd. Merlini: ea.
2) Psalm. CXI, 10. (CX.)
3) Exod. I, 21. coll. Codd. V. T.
4) Exod. I, 21. coll. pag. huj. not. 3.
5) Edd. Merlini: et.
6) Alias (c. c. in edd. M.): „scripturae sensus.“ R.

nutriuntur, — hoc enim vult Pharao, cum vivificari feminas jubet —, sed sola virtus excolitur, et ipsa sola nutritur. Verum haec ad unumquemque nostrum referamus. Et tu si times Deum, non facis praeceptum regis Aegypti. Ille enim tibi praecipit, ut in deliciis vivas, ut diligas praesens saeculum, ut praesentia concupiscas. Tu si Deum times, et exhibes obstetricis officium animae tuae, si ei salutem conferre cupis, non facis haec, sed vivificas masculum, qui in te est, interiorem tuum hominem medicaris et foves, et ipsi per actus aut intellectus bonos vitam conquiris aeternam.

3. Sed post haec ubi vidit Pharao, quod per obstetrices non posset necare masculos Israel: „praecepit,[1]) inquit, omni populo, dicens: omne masculinum, quodcunque natum fuerit Hebraeis, in flumen projicite, et omne femininum vivificate." Videte quid princeps hujus mundi praecipit suis, ut infantes nostros rapiant, et in flumen projiciant, primae statim nativitati nostrorum insidiantes continuo, ut ubera ecclesiae prima contigerint, irruant, diripiant, persequantur, undis et fluctibus hujus saeculi absorbeant. Videte, quid audiatis, sapientia Dei per Salomonem dicit: „intelligibiliter[2]) intellige, quae apponuntur tibi." Vide, statim ut natus, imo ut renatus fueris, quid tibi imminet. Hoc illud est, quod in Evangelio legis, quia Jesus statim, ut adscendit de baptismo, „ductus[3]) est ab spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo." Hoc ergo est, quod et hoc loco Pharao praecepit populo suo, Hebraeos infantes statim ut nati fuerint invadant, diripiant, aquis submergant. Hoc fortassis est, quod et[4]) per prophetam dicitur: „quia[5]) intraverunt aquae usque ad animam meam. Defixus sum in limo profundi,

---

[1]) Exod. I, 22. [2]) Prov. XXIII, 1.
[3]) Matth. IV, 1. [4]) Deest „et" in ed. R.
[5]) Psalm. LXIX, 1. 2. (LXVIII.)

et non est substantia." Sed propterea Christus superavit et vicit, ut tibi vincendi iter aperiret. Propterea jejunans vicit, ut et tu scias hujusmodi genus daemoniorum jejuniis et orationibus superandum. Propterea et oblata sibi omnia regna mundi, et gloriam eorum contemnit, ut et tu contemnens gloriam mundi possis superare tentantem. Aegyptii vero,[1]) quibus Pharao dedit praecepta, feminas tantum vivificant, oderunt masculos: oderunt namque virtutes, vitia tantum et voluptates nutriunt. Et nunc igitur insidiantur Aegyptii, si forte Hebraeis nascatur aliquis masculus, ut statim persequantur et interficiant, nisi caveant, nisi observent, et occultent germen masculinum. Denique refert Scriptura, quod de tribu Levi quaedam genuit masculum,[2]) et videns infantem esse elegantem, occultavit eum mensibus tribus. Vide, si non propterea nobis praecipitur, ne bonos actus in publico geramus, ne justitiam nostram coram hominibus faciamus, sed ut clauso ostio oremus patrem in occulto, et quod facit dextera nostra, id[3]) nesciat sinistra. Nisi enim in occulto fuerit, diripietur ab Aegyptiis, invadetur, in flumen jactabitur, undis et fluctibus submergetur. Ergo si facio eleemosynam, quia opus Dei est, masculum genero. Sed si ita faciam, ut hominibus innotescat, et ab hominibus laudem quaeram, et non eam occultavero, rapta est ab Aegyptiis eleemosyna mea, et in flumen demersa est, et tanto labore, tantoque studio Aegyptiis masculum genui. Propterea o vos populus Dei, qui haec auditis, nolite putare, ut saepe jam diximus, veterum vobis fabulas recitari, sed doceri vos per haec, ut agnoscatis ordinem vitae, instituta morum, fidei, virtutisque certamina.

4. „Videntes"[4]) ergo isti de tribu Levi „elegantem

---

[1]) Edd. Merlini: ergo.

[2]) Alias (e. c. in edd. M.): „masculinum." R. — Cfr. Exod. II, 1. 2.

[3]) Deest „id" in edd. M. [4]) Exod. II, 2—6.

esse infantem, celaverunt eum mensibus tribus. Cumque non possent amplius celare eum, sumsit, inquit, mater ejus tibin,[1]) et linivit bitumine, et injecit infantem in eam, et posuit in palude secus flumen: et observabat soror ejus de longe, ut videret, quid accideret ei. Descendit autem filia Pharaonis, ut lavaretur in flumine, et audivit plorantem infantem, et misit, inquit, et assumsit eum, et dixit filia Pharaonis, quia de infantibus Hebraeorum est hic." Post haec jam refertur, quomodo soror ejus dixit, ut matrem pueri vocaret, quae eum nutriret. „Et[2]) dixit, inquit, ad illam filia Pharaonis: custodi mihi hunc infantem, et nutri eum mihi, ego autem dabo tibi mercedem. Cumque nutrisset eum, et fortior factus esset, induxit illum ad filiam Pharaonis, et factus est ei in filium, et nominavit nomen ejus Mosen, dicens: quia de aqua eum assumsi." Singula haec immensis repleta mysteriis, tempus exigunt grande, et totius diei spatium[3]) si in his consumamus, vix fortasse sufficiat. Breviter tamen aliqua nobis pro ecclesiae aedificatione pulsanda sunt. Puto filiam Pharaonis ecclesiam, quae congregatur ex gentibus, videri posse, quae quamvis impium et iniquum habeat patrem, tamen dicitur ad eam per prophetam: „audi[4]) filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, quia concupivit rex speciem tuam." Haec ergo est, quae exiit de domo patris, et venit ad aquas, ut lavaretur a peccatis, quae contraxerat in domo patris sui. Denique statim viscera misericordiae suscipit, et miseratur infantem. Haec ergo ecclesia ex gentibus veniens, in palude invenit jacentem Mosen, abjectum a suis et expositum, dat eum nutrici, et nutritur apud suos, ibi agit infantiam. Cum

---

[1]) Edd. M. et R., cf. Codd. V. T.: „tibin."
[2]) Exod. II, 9. 10. [3]) Edd. Merlini: spatia.
[4]) Psalm. XLV, 10. 11.

autem fortior factus est, tunc inducitur ad eam, et adoptatur in filium. Moses autem, quia lex appellatur, in multis locis jam saepe dissertum est. Veniens ergo ecclesia ad aquas baptismi, suscepit etiam legem, quae tamen lex erat intra tibin conclusa, pice et bitumine oblita. Tibis genus est tegminis, ex virgis aut ex papyro contextum, vel etiam ex arborum cortice formatum, intra quod injectus infans videbatur expositus. Jacebat ergo lex conclusa intra huiusmodi tegmina, et pice ac bitumine oblita, vilibus et terreis [1]) Judaeorum sensibus sordebat obsepta, usque quo ecclesia veniret ex gentibus, et adsumeret eam de luteis et palustribus locis, atque intra sapientiae aulas et regalia tecta consciscerct. Haec tamen lex infantiam suam apud suos transigit. Apud illos enim, qui spiritualiter eam intelligere nesciunt, parvula est et infans, et lactentium habens cibos. Cum vero ad ecclesiam venit, cum ecclesiae ingreditur domum, fortior est et validior Moses. Amoto enim velamine literae, perfectus in lectione ejus cibus, et solidus invenitur. Quid tamen est, quod et mercedem nutrimentorum a filia percipit Pharaonis, illa, apud quam lex et nata est, et nutrita? Quid est, quod synagoga accipit de ecclesia? Puto illud intelligi posse, quod idem Moses scribit, dicens: „ego [2]) in non gentem in aemulationem vos inducam, in gentem insipientem in [3]) iram vos concitabo.“ Et synagoga ergo de ecclesia istud mercedis accipit, ut ultra idola non colat. Videns enim eos, qui ex gentibus sunt, ita ad Deum conversos esse, ut ultra idola nesciant, Deum praeter unum neminem venerentur, ipsa erubescit idola ultra jam colere. Istud ergo recipit beneficii de ecclesia synagoga, quod ei parvulam nutrisse visa est legem. Sed et nos etiam si Pharaonem

---

[1]) Mss.: „tetris Judaeorum sensibus.“ R.

[2]) Deut. XXXII, 21.

[3]) Edd. Merlini: in ira etc.

habuimus patrem etiam si nos in operibus malis genuit princeps hujus mundi, cum venimus ad aquas, assumamus ad nos legem Dei, nec nobis sordeat literae ejus vile tegumen et obscurum, quae parva ejus sunt et lactentia concedamus, quae perfecta et valida sunt, sumamus, atque haec intra cordis nostri tecta regalia collocemus. Grandem et validum habeamus Mosen, nihil de eo parvum, nihil humile sentiamus: sed magnificum totum, totum egregium, totum elegans. Totum enim magnum est, quicquid spirituale, quicquid sublimis intelligentiae est.[1]) Et oremus Dominum Jesum Christum, ut ipse nobis revelet, et ostendat quomodo magnus est Moses, et quomodo sublimis est.[2]) Ipse enim revelat, quibus vult, per spiritum sanctum. Ipsi gloria et imperium in saecula saeculorum! Amen.

HOMILIA III.

De eo, quod scriptum est: „ego[3]) autem gracili voce sum, et tardus lingua."

1. Donec esset Moses in Aegypto, et erudiretur omni sapientia Aegyptiorum, non erat gracili voce, nec tardus lingua, nec profitebatur[4]) se esse ineloquentem. Erat enim, quantum ad Aegyptios, et sonorae vocis, et eloquentiae incomparabilis. Ubi autem coepit audire vocem Dei, et eloquia divina suscipere, tunc sensit exilem et gracilem vocem suam, tardamque et impeditam esse suam intelligit linguam: tunc se pronuntiat mutum, cum

---

[1]) Desideratur „est" in edd. M.
[2]) Desideratur „est" in edd. M.
[3]) Exod. IV, 10.
[4]) Alias (e. c. in edd. M.): „profitetur." R.

coepit agnoscere verum illud Verbum, quod [1]) erat in principio apud Deum. Sed quo facilius, quod dicimus, possit adverti, utamur huiusmodi similitudine. Mutis animalibus, quamvis sit imperitus et indoctus, rationabilis homo si comparetur, videbitur eloquens ad comparationem eorum, quae et rationis et vocis expertia sunt: si vero eruditis et eloquentibus viris, atque in omni sapientia probatissimis conferatur, et ineloquens et mutus videbitur. At si ipsum quis contempletur divinum Verbum, ipsamque divinam respiciat sapientiam, quantaevis sit eruditionis, et quantaecunque sapientiae, multo amplius quam apud nos sunt pecudes, ipse apud Deum mutum se animal profitebitur. Hoc nimirum erat Moses. Quod et beatus David intuens, et tali ordine semet ipsum ad divinam sapientiam librans, dicebat: „ut [2]) jumentum factus sum apud te.“ Secundum hoc ergo et prophetarum maximus Moses in praesenti lectione [3]) dicit ad eum, quod gracili voce sit, et tardus lingua, quod [4]) et non sit eloquens. Omnes enim homines ad comparationem verbi divini, non solum ineloquentes, sed et muti putandi sunt.

2. Quia igitur in id intelligentiae profecit, ut agnosceret semet ipsum, in quo est pars maxima sapientiae, remunerat eum divina dignatio. Audi quam opimis [5]) magnificisque muneribus. „Ego, [6]) inquit, aperiam os tuum, et instruam te, quae oporteat te loqui.“ Beati sunt, quorum Deus os aperit, ut loquantur. Prophetis Deus aperit os, et replet illud eloquio suo, sicut in praesenti dicit: „ego [7]) aperiam os tuum, et instruam te, quae

---

[1]) Ev. Joann. I, 1.
[2]) Psalm. LXXIII, 22. (LXXII.)
[3]) Exod. IV, 10.
[4]) Edd. Merlini: et quod non sit etc.
[5]) Ed. Ruaei sola: optimis.
[6]) Exod. IV, 12. [7]) Exod. IV, 12.

oporteat te loqui." Sed et per David dicit Deus: „dilata [1]) os tuum, et replebo illud." Similiter et Paulus dicit: „ut [2]) detur mihi sermo in adapertione oris mei." Eorum ergo, qui verba Dei loquuntur, os Deus aperit. Vereor autem, ne sint aliqui, quorum e contrario os diabolus aperiat. Nam qui loquitur mendacium, certum est, quia diabolus aperuit [3]) os ejus, ut mendacium loqueretur. Qui falsum testimonium dicit, qui scurrilitates ac turpitudines et cetera hujusmodi de ore suo proferunt, diabolus aperuit os eorum. Vereor, ne et susurronum et detractorum os diabolus aperiat, sed et eorum, qui otiosa verba proferunt, pro quibus reddenda in die judicii ratio est. Jam vero, qui iniquitatem in [4]) excelsum loquuntur, qui negant Dominum meum Jesum Christum in carne venisse, vel qui spiritum sanctum blasphemant, quibus neque in praesenti, neque in futuro saeculo remittetur, quis dubitet, quod os eorum diabolus aperiat? Vis tibi et hoc de Scripturis ostendam, quomodo hujusmodi hominibus, qui adversum Christum loquuntur, os diabolus aperit? Vide quid scriptum est de Juda, quomodo refertur, [5]) quia introivit in illum Satanas, et quia misit in cor ejus diabolus, ut traderet Dominum. Ipse ergo aperuit os ejus, ut loqueretur [6]) cum principibus, et Pharisaeis, quomodo eum traderet accepta pecunia. Unde mihi videtur, non esse parvae gratiae intelligere os, quod aperit Deus, et intelligere os, quod aperit diabolus. Non est sine sancti spiritus gratia, hujusmodi os et verba discernere. Et ideo in divisionibus spiritualium gratiarum ad-

---

[1]) Psalm. LXXXI, 10.

[2]) Ephes. VI, 19. — Edd. Merlini: in adapertionem oris mei.

[3]) Edd. Merlini: aperiat.

[4]) Edd. Merlini: in excelso loquuntur.

[5]) Cfr. ev. Joann. XIII, 2.

[6]) Cfr. Matth. XXVI, 14. seqq.

ditur [1]) etiam hoc, quod datur quibusdam discretio spirituum. Ergo spiritualis est gratia, per quam spiritus discernitur, sicut et alibi dicit Apostolus: „probate [2]) spiritus, si [3]) ex Deo sunt.“ Sed sicut Deus aperit os sanctorum, ita puto, quod et aures sanctorum Deus aperiat ad audienda verba divina. Sic enim dicit Esaias propheta: „Dominus [4]) aperuit [5]) mihi aurem, ut sciam quando oporteat dici verbum.“ Sic et oculos aperit Dominus, sicut aperuit oculos Agar: „et [6]) vidit puteum aquae vivae.“ Sed et Helisaeus propheta dicit: „aperi, [7]) Domine, oculos pueri, ut videat, quia plures nobiscum sunt, quam cum adversariis. Et aperuit, inquit, Dominus oculos pueri, et ecce, totus mons plenus erat equitibus, et curribus, auxiliisque coelestibus.“ „Circumdat [8]) enim angelus Domini in circuitu timentium eum, ut eripiat eos.“ Aperit ergo, ut diximus, Deus et os, et aures, et oculos, ut vel loquamur, vel cernamus, vel audiamus, quae Dei sunt. Sed et illud non otiose accipio, quod dicit propheta: „eruditio, [9]) inquit, Domini aperuit mihi aurem.“ Hoc mihi videtur ad nos, id est, communiter ad omnem Dei ecclesiam pertinere. Si enim in Domini eruditione versemur, aperit et nobis aurem Domini eruditio. Auris vero, quae per eruditionem Domini aperitur, non semper aperta est, sed aliquando aperta, aliquando clausa est. Audi legislatorem dicentem: „ne [10]) receperis [11]) auditum vanum.“ Si quando ergo vana dicuntur, si quando

---

1) Cfr. I Cor. XII, 10. 2) I Joann. IV, 1

3) Alias (v. c. in edd. M.): „qui ex Deo sunt.“ R.

4) Jesai. L, 4. coll. 5.

5) Edd. Merlini: mihi aperuit.

6) Genes. XXI, 19.

7) II Regg. VI, 17. coll. 16. (IV Regg.)

8) Psalm. XXXIV, 7. 9) Jesai. L, 5.

10) Exod. XXIII, 1.

11) Alias (e. c. in edd. M.): „respexeris.“ R.

inania, inepta, turpia, profana, scelesta proferuntur, qui novit Domini eruditionem, claudit aures, et avertit auditum, et dicit: „ego [1]) autem sicut surdus non audiebam, et sicut mutus, qui non aperuit os suum." Si vero ad utilitatem animae pertinent, quae dicuntur, si de Deo sermo est, si mores docet, virtutes invitat, vitia resecat, patere debent aures hujuscemodi eloquiis: et non solum aures, sed et cor, et mens, et tota ad hujuscemodi auditum animae janua pandenda est. Summa tamen moderatione praecepti usa est lex, ut non diceret: [2]) non audies „auditum vanum," sed: „non recipies." Nam vana frequenter audimus. Marcion quae loquitur, vana sunt. Valentinus quae loquitur, vana sunt: et omnes, qui contra creatorem Deum loquuntur, vana sunt quae loquuntur. Sed tamen frequenter nos audimus ea, ut adversum ea respondere possimus: ne forte subripiant simplicioribus quibusque fratrum nostrorum per sermonis ornatum. Audimus ergo haec: sed non recipimus. Dicta sunt enim de ore illo, quod diabolus aperuit. Et ideo orandum nobis est, ut dignetur Dominus aperire os nostrum: ut possimus et contradicentes revincere, et obturare os, quod diabolus aperuit. Haec de eo, quod scriptum est: „ego [3]) aperiam os tuum, et instruam te, quae oporteat te loqui." Non solum autem Mosi promittitur os aperiri a Domino, sed et Aaron. Dicitur enim et de ipso: „ego [4]) aperiam os tuum, et os illius, et instruam vos, quae faciatis." Occurrit enim et Aaron Mosi, et exiit de Aegypto. Occurrit autem ei. Ubi? in quali loco? Interest enim ubi occurrat Mosi is, cujus os aperiendum est a Deo. Occurrit enim, inquit, in montem Dei. Vides, quia merito aperitur os ejus, qui potest occurrere in montem Dei. Petrus et Jacobus et Joannes

---

1) Psalm. XXXVIII, 13. 2) Exod. XXIII, 1.
3) Exod. IV, 12. 4) Exod. IV, 15.

in[1]) montem Dei adscenderunt, ut transformatum Jesum videre mererentur, et Mosen cum ipso, atque Heliam viderent in gloria. Et tu ergo nisi adscenderis ad montem Dei et ibi occurreris Mosi, id est, nisi excelsum legis adscenderis sensum: nisi ad spiritualis intelligentiae cacumen evaseris, non est os tuum apertum a Domino. Si in humili loco literae steteris, et historiae textum judaicis narrationibus innectas, non occurristi Mosi in montem Dei, nec os tuum aperuit Deus, neque instruxit te, quae oporteat te loqui. Nisi ergo Aaron occurrisset Mosi in monte, nisi eius sensum sublimem vidisset et arduum, nisi excelsam ejus intelligentiam perspexisset: nunquam ei locutus fuisset verba Dei, neque virtutem signorum prodigiorumque tradidisset, neque participem eum tanti mysterii conscivisset.

3. Verum quoniam longum est de singulis per ordinem dicere, videamus, ingressi ad Pharaonem Moses et Aaron quid dicunt: „haec[2]) dicit Dominus: dimitte populum meum, ut serviant mihi in eremo.“ Non vult Moses, ut populus in Aegypto positus serviat Domino, sed ut exeat in desertum, et ibi serviat Domino. Hoc est sine dubio, quod ostendit, quia donec quis in tenebris saecularibus manet, et in negotiorum obscuritate versatur, non potest servire Domino. Non enim potest[3]) duobus Dominis servire: non potest Domino servire et mammonae. Exeundum igitur nobis est de Aegypto: relinquendus est mundus, si volumus Domino servire. Relinquendus autem, dico, non loco, sed animo: non itinère proficiscendo, sed fide proficiendo. Audi haec eadem Joannem dicentem: filioli,[4]) nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt: quoniam omne, quod in mundo est, desiderium carnis est, et desiderium oculorum.“ Et quid tamen dicit? Quomodo, vel quatenus

[1]) Deest „in“ in edd. M.
[2]) Exod. V, 1. [3]) Luc. XVI, 13.
[4]) I Joann. II, 15. 16.

proficisci jubet ex Aegypto, videamus: „viam,[1]) inquit, trium dierum ibimus in eremo, et ibi immolabimus Domino Deo nostro.“ Quae est via trium dierum, quae nobis incedenda est, ut exeuntes de Aegypto pervenire possimus ad locum, in quo immolare debeamus? Ego viam illum intelligo, qui dixit: „Ego[2]) sum via, et veritas et vita.“ Haec via triduo nobis incedenda est. Qui enim confessus[3]) fuerit in ore suo Dominum Jesum, et crediderit in corde suo, quod Deus illum suscitavit a mortuis tertia die, salvus erit. Haec ergo est tridui via, per quam pervenitur in locum, in quo Domino immoletur, et reddatur sacrificium laudis. Haec, quantum ad mysticum pertinet intellectum. Si vero etiam moralem, qui nobis perutilis est, requirimus locum, iter tridui de Aegypto proficiscimur, si ita nos ab omni inquinamento animae et corporis ac spiritus conservemus, ut,[4]) quemadmodum dixit Apostolus, integer „spiritus vester,[5]) et anima, et corpus in die Jesu Christi servetur.“ Tridui iter proficiscimur de Aegypto, si rationalem, naturalem, moralem sapientiam de rebus mundialibus auferentes ad statuta divina convertimus: tridui iter de Aegypto proficiscimur, si purificantes in nobis dicta, facta, vel cogitata, — tria sunt enim haec, per quae peccare homines possunt —, efficiamur mundi corde, ut possimus Deum videre. Vis autem videre, quae[6]) hujusmodi sunt, quae in Scripturis indicat Spiritus sanctus? Pharao hic, qui est princeps Aegypti, ubi se videt vehementius perurgeri, ut dimittat populum Dei, secundo loco hoc cupit impetrare, ne longius abeant, ne totum triduum proficiscantur, et dicit: „non[7]) longe abeatis.“ Non vult longe a se fieri popu-

---

[1]) Exod. III, 18. [2]) Ev. Joann. XIV, 6.
[3]) Cfr. Rom. X, 9. [4]) I Thess. V, 23.
[5]) Edd. Merlini: noster. [6]) Edd. Merlini: quod.
[7]) Exod. VIII, 28.

lum Dei: vult eum si non in facto, vel in sermone peccare: si non in sermone, vel in cogitatione delinquere. Non vult, ut totum a se triduum proficiscantur. Vult in nobis vel unum diem suum habere: in aliis duos, in aliis totum triduum ipse possidet. Sed illi beati, qui integrum ab eo triduum secedunt, et nullam in iis suam possident diem. Non ergo putetis, quia tunc tantummodo eduxit Moses populum de Aegypto. Et nunc Moses, quem habemus nobiscum, — habemus enim Mosen, et prophetas —, id est, lex Dei vult te educere de Aegypto: si audias eam, vult te longe facere a Pharaone. Eruere te cupit de opere luti, et palearum; si tamen audias legem Dei, et spiritualiter intelligas. Non vult te in carnis et tenebrarum actibus permanere, sed exire ad eremum, venire ad locum perturbationibus et fluctibus saeculi vacuum, venire ad quietem silentii. Verba enim sapientiae in silentio et quiete discuntur. Ad hunc ergo locum quietis cum veneris, ibi poteris immolare Domino; ibi legem Dei, et virtutem divinae vocis agnoscere. Propterea ergo cupit te Moses ejicere de medio fluctuantium negotiorum, et de medio perstrepentium populorum. Propterea cupit te exire de Aegypto, id est, de tenebris ignorantiae, ut legem Dei audias, et lucem scientiae capias.[1]) Sed obsistit Pharao: relaxare te non vult rector tenebrarum harum; non vult te abstrahi de tenebris suis, et ad scientiae lumen adduci. Et audi quid dicit: „quis[2]) est, inquit, cujus audiam vocem? Nescio Dominum, et Israel non dimittam." Audi quid respondit princeps hujus mundi: nescire se Deum dicit. Vides quid agit cruda superbia? Donec in laboribus[3]) hominum non est, et cum hominibus non flagellatur: propterea tenuit eum superbia. Denique videbis eum paulo post, quantum proficit in flagellis; quanto me-

---

[1]) Edd. Merlini: cupias. [2]) Cfr. Exod. V, 2.
[3]) Cfr. Psalm. LXXIII, 5. 6. (LXXII.)

lior verberatus efficitur. Iste, qui modo dicit: „nescio [1]) Dominum:" postea cum vim senserit verberum, dicturus est: „orate [2]) pro me Dominum: et non solum hoc, sed etiam contestantibus magis fatebitur, quia digitus Dei est in virtute signorum. Nemo ergo ita ineruditus divinae sit disciplinae, ut flagella divina perniciem putet, ut verbera Domini poenalem credat interitum. Ecce, Pharao durissimus: tamen proficit verberatus. Ante verbera Dominum nescit; verberatus supplicari pro se Dominum rogat. Est profectus in poenis, hoc ipsum agnoscere, quod merueris poenam. „Nescio [3]) ergo, ait, Dominum, et Israel non dimitto." Sed vide in Evangeliis, quomodo verberatus emendet hanc vocem. Scriptum est enim, quia clamaverunt daemones ad Dominum, et dixerunt: „quid [4]) venisti ante tempus torquere nos? Scimus te, qui sis: Tu es filius Dei vivi." Ubi tormenta senserunt, sciunt Dominum. Ante flagella dicit: „nescio [5]) Dominum, et Israel non dimitto:" sed postea Israel dimittit, et non solum dimittit, sed et ipse perurgebit eum exire. Nulla enim societas [6]) lucis ad tenebras; nulla pars fideli cum infideli. Sed quid adhuc addit in responsis suis? „Quare, [7]) inquit, Moses, et Aaron, pervertitis populum ab operibus? Discedite unusquisque ad opus vestrum." Donec secum est populus, et lutum operatur, ac laterem; donec in paleis occupatus est, non putat eum esse perversum, sed recto itinere incedere. Si vero dicat, volo ire viam trium dierum et servire Domino, perverti populum dicit per Mosen et Aaron. Hoc quidem dicebatur antiquis. Sed et hodie si Moses et Aaron, id est, propheticus et sacer-

---

[1]) Exod. V, 2. [2]) Exod. VIII, 8.
[3]) Exod. V, 2. coll. p. 29. not. 2.
[4]) Matth. VIII, 29. coll. Marc. I, 24.
[5]) Exod. V, 2. coll. pag. huj. not. 3.
[6]) Cfr. II Cor. VI, 14. 15. [7]) Exod. V, 4.

dotalis sermo animam solicitet ad servitium Dei, invitetque eam exire de saeculo, renuntiare omnibus, quae possidet, operam dare divinae legi, et sequi verbum Dei, continuo audies dici ab his, qni Pharaoni unanimes et amici sunt: Videte, quomodo seducuntur homines, et pervertuntur, quales adolescentes, ne laborent, ne militent, ne agant aliquid, quod iis prosit, relictis rebus necessariis et utilibus ineptias sectantur et otium. Quid est servire Domino? Laborare nolunt, et inertis otii occasiones requirunt. Haec erant tunc verba Pharaonis, haec et nunc amici ejus et familiares loquuntur. Non solum verbis res agitur, sequuntur et verbera, flagellari jubet scribas Hebraeorum, paleas non dari, opus exigi: haec pertulerunt patres, ad quorum figuram saepe etiam populus Dei, qui est in ecclesia, patitur. Invenies enim, si consideres eos, qui se ex integro principi hujus mundi tradiderunt, prosperis successibus agere, omnia iis, ut ipsi putant, feliciter evenire; servis autem Dei saepe nec haec quidem humani victus humilia et parva succedere. Istas enim puto videri paleas, quae a Pharaone ministrantur. Fit ergo saepe, ut Deum timentes vili hoc etiam et paleis simili indigeat victu. Saepe etiam persecutiones sustinent tyrannorum, perferunt cruciatus, et saeva tormenta, ita ut fatigati nonnulli dicant ad Pharaonem: Ut quid tu affligis populum tuum? Superati namque verberibus nonnulli a fide decidunt, et confitentur se esse populum Pharaonis. „Non [1]) enim omnes, qui ex Israel, hi sunt Israelitae: nec quia sunt semen, sunt omnes et filii.“ Isti ergo, qui dubii sunt, et in tribulationibus fatigantur, etiam contra Mosen et Aaron loquuntur, et dicunt: „ex [2]) qua die intrastis, et existis vos ad Pharaonem, exsecrabilem fecistis odorem nostrum coram eo.“ Verum dicunt isti, licet ignorent fortasse, quod dicunt, sicut et Caiphas ille verum dice-

---

[1]) Rom. IX, 6. 7. [2]) Cfr. Exod. V, 21.

bat, quia „expedit [1]) vobis, ut moriatur unus pro populo," sed quid diceret nesciebat. Nam, ut Apostolus dicit, Christi [2]) „bonus odor sumus; sed aliis, inquit, odor de vita in vitam, aliis autem odor de morte in mortem." Ita et propheticus sermo suavis odor est credentibus; dubiis vero et incredulis, et his, qui se populum confitentur esse Pharaonis, odor exsecrabilis efficitur. Sed et ipse Moses dicit ad Dominum, quia „ex [3]) quo loquutus sum cum Pharaone, afflixit populum tuum." Certum est enim, quia antequam sermo Dei audiatur, antequam praedicatio divina nascatur, non est tribulatio, non est tentatio: quia nisi buccinet tuba, non committitur bellum; ubi vero signum belli tuba praedicationis ostenderit, ibi, inquit, sequitur afflictio, ibi omnis tribulationum pugna consurgit. Ex quo ergo loqui coepit Moses et Aaron ad Pharaonem, affligitur populus Dei. Ex quo in animam tuam sermo Dei perlatus est, necessario certamen intra te virtutibus adversum vitia suscitatur; prius vero quam veniret sermo, qui argueret, vitia intra te in pace durabant: sed ubi sermo Dei facere coepit uniuscujusque discrimen, tunc perturbatio magna consurgit, et sine foedere nascitur bellum. Cum injustitia enim quando potest convenire justitia, impudicitia cum sobrietate, cum veritate mendacium? Et ideo non magnopere perturbemur, si videtur odor noster exsecrabilis esse Pharaoni. Exsecrationi namque et vitiis ducitur virtus. Quin potius, ut in posterioribus dicit, quia stetit Moses ante Pharaonem, stemus etiam nos contra Pharaonem, et non flectamur, sed stemus „succincti [4]) lumbos nostros in veritate, et calceati pedes in praeparatione evangelii pacis." Sic enim nos hortatur Apostolus dicens: „state [5]) ergo, et nolite iterum jugo

---

[1]) Ev. Joann. XI, 50. [2]) II Cor. II, 15. 16.
[3]) Cfr. Exod. V, 23. [4]) Cfr. Ephes. VI, 14. 15.
[5]) Cfr. Gal. V, 1.

servitutis inhaerere." Iterum dicit: „in[1]) quo stamus, et gloriamur in spe gloriae Dei." Stamus autem confidenter, si Dominum deprecemur, ut statuat pedes nostros super petram, ne nobis illud eveniat, quod idem propheta dicit: „mei[2]) autem paulo minus moti sunt pedes, et paulo minus effusi sunt gressus mei." Stemus ergo ante Pharaonem, id est, obsistamus ei in certamine, sicut et Petrus Apostolus dicit: „cui[3]) resistite fortes in fide." Sed et Paulus nihilominus dicit: state[4]) in fide, et viriliter agite." Si enim fortiter steterimus, consequetur illud, quod orabat Paulus pro discipulis, dicens, quia „Deus[5]) conteret Satan sub pedibus vestris velociter." Quanto enim nos constantius et fortius steterimus, tanto infirmior et invalidior erit Pharao. Si autem nos vel infirmi coeperimus esse, vel dubii, ille adversum nos validior et constantior fiet. Et vere illud implebitur in nobis, in quo Moses dedit figuram. Cum enim ipse elevaret[6]) manus, vincebatur Amalech. Si vero velut lassas dejiceret, et brachia infirma deponeret, invalescebat Amalech. Ita ergo etiam nos in virtute crucis Christi extollamus brachia, et elevemus in oratione sanctas manus in omni loco sine ira et disceptatione, ut Domini mereamur auxilium. Hoc idem namque et Jacobus Apostolus cohortatur, dicens: „resistite[7]) autem diabolo, et fugiet a vobis." Agamus ergo omni fide, ut non solum fugiat a nobis, sed et conteratur Satanas sub pedibus nostris, sicut et Pharao demersus est in mare, et in profundo abyssi exstinctus. Nos autem si recedamus de Aegypto vitiorum, fluctus saeculi tanquam iter solidum evademus, per Jesum Chri-

---

[1]) Cfr. Rom. V, 2. [2]) Psalm. LXXIII, 2.
[3]) I Petr. V, 9. [4]) I Cor. XVI, 13.
[5]) Rom. XVI, 20.
[6]) Exod. XVII, 11.
[7]) Jacob. IV, 7.

stum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA IV.

De decem plagis, quibus percussa est Aegyptus.

1. Historia quidem famosissima nobis recitata est, et quae pro sui magnitudine universo mundo sit cognita, per quam designatur, quod ingentibus signorum ac prodigiorum verberibus Aegyptus cum Pharaone rege castigata sit, ut Hebraeorum populum, quem ex liberis patribus natum violenter in servitutem redegerat, ingenitae redderet libertati. Verum ita gestorum contexta narratio est, ut si singula diligenter inspicias, plura, in quibus haereat intellectus, quam in quibus expedire se possit, invenias. Et quia longum est, singula per ordinem Scripturae dicta proponere, continentiam totius historiae compendiosius recensebimus. Igitur primo signo projecit virgam suam Aaron, et facta est draco, et convocati incantatores et malefici Aegyptiorum fecerunt similiter ex virgis suis dracones. Sed draco, qui ex virga Aaron fuerat effectus, absorbuit dracones Aegyptiorum. Quod cum stupori esse debuerit Pharaoni, et ad credulitatem proficere, in contrarium versum est. Dicit enim Scriptura, quia „induratum [1]) est cor Pharaonis, et non exaudivit eos." Et hic quidem dicit, quia induratum est cor Pharaonis: sed et in prima nihilominus plaga, ubi aqua in sanguinem vertitur, similiter rescriptum est, et in secunda cum ranae debulliunt, sed et in tertia cum ciniphes [2]) ingruunt; in quarta quoque cum cynomyia edu-

---

[1]) Exod. VII, 13.

[2]) Edd. Merlini constanter: scinipes.

citur, et in quinta, ubi manus Domini fit super pecora Aegyptiorum, paria super hoc dicuntur et similia. In sexta vero, ubi sumsit favillam de fornace Moses, et respersit, et facta sunt ulcera, et vesicae ferventes in hominibus et in quadrupedibus, et jam non poterant stare malefici in conspectu Mosis, non dicitur, quia induratum est cor Pharaonis, sed terribilius aliquid dicitur. Scriptum est enim, quia „induravit [1]) Dominus cor Pharaonis, et non audivit illos, quemadmodum constituit Dominus." Rursum in septima, cum grando et ignis Aegyptum vastat universam, induratur quidem cor Pharaonis, sed non a Domino. In octava, ubi locusta producitur, Dominus dicitur indurare cor Pharaonis. Sed et in nona cum tenebrae palpabiles fiunt per totam terram Aegypti, Pharaonis cor Dominus scribitur indurare. Ad ultimum quoque cum exstinctis primogenitis Aegyptiorum Hebraeus populus discessisset, post multa dicitur: „et [2]) induravit Dominus cor Pharaonis regis Aegypti, et servorum ejus, et insecutus est post filios Israel." Sed et cum Moses de terra Madian ad Aegyptum mittitur, et praecipitur ei facere omnia prodigia, quae dedit Dominus in manu ejus, additur: „facies, [3]) inquit, ea in conspectu Pharaonis. Ego autem induro cor Pharaonis, et non dimittet populum meum." Hic primo dictum est a Domino: „Ego induro cor Pharaonis." Sed et secundo ubi enumerati sunt principes Israel, post pauca addit ex persona Domini: „Ego, [4]) inquit, induro cor Pharaonis, et multiplico signa mea."

2. Quod si credimus divinas esse has literas, et per Spiritum sanctum scriptas, non puto, quod tam indigne de divino spiritu sentiamus, ut fortuitu in tanto hoc opere facta sit ista varietas, ut nunc quidem Dominus di-

---

[1]) Exod. IX, 12. [2]) Exod. XIV, 8.
[3]) Exod. IV, 21. [4]) Exod. VII, 3.

catur indurasse cor Pharaonis, nunc autem non a Domino, sed quasi sponte induratum dicatur. Equidem confiteor me minus idoneum, et minus capacem, qui valeam in hujuscemodi varietatibus divinae sapientiae secreta rimari. Paulum tamen Apostolum video, qui propter inhabitantem in se spiritum Dei dicere confidenter audebat: „nobis [1]) autem revelavit Dominus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam alta Dei." Hunc, inquam, video tanquam intelligentem, quid differat induratum esse cor Pharaonis, et indurasse cor Pharaonis Dominum, dicere. Alibi quidem dicit: „an [2]) divitias bonitatis ejus, et patientiae, et longanimitatis contemnis, [3]) ignorans quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam, et cor impoenitens thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi judicii Dei." Per quod eum sine dubio, qui sponte induratus est, culpat. Alibi vero velut quaestionem super hoc quandam proponens dicit: „ergo [4]) cui vult miseretur, et quem vult indurat. Dicis itaque mihi: quid igitur adhuc conqueritur? Voluntati enim ejus quis resistit? Addit etiam his: „o [5]) homo, tu quis es, qui contra respondeas Deo?" Per quod de eo, qui a Domino dicitur induratus, non tam quaestionis absolutione, quam Apostolica auctoritate respondit, credo, non judicans dignum, pro incapacitate auditorum, chartis et atramento hujuscemodi absolutionum secreta committere. Sicut et in alio loco de quibusdam verbis ipse dicit, [6]) audisse se quaedam, quae non licet hominibus loqui. Unde et in consequentibus eum, qui non tam studiorum merito, quam sciendi cupiditate se-

---

[1]) I Cor. II, 10. [2]) Rom. II, 4. 5.

[3]) Edd. Merlini: contemnis? ignoras quia — adducit? Secundum etc.

[4]) Rom. IX, 18. 19. [5]) Rom. IX, 20.

[6]) Cfr. II Cor. XII, 4.

cretioribus se quaestionibus curiosius [1]) immergit, magnifici doctoris severitate deterret, cum dicit: „o [2]) homo, tu quis es, qui contra respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: quid me fecisti sic?“ et caetera. Unde et nobis haec observasse tantum, et inspexisse sufficiat, atque ostendisse auditoribus, quanta sint in lege divina profundis demersa mysteriis, pro quibus dicere in oratione debeamus: „de [3]) profundis clamavi ad te, Domine.“

3. Sed et illa non minus mihi intuenda videtur observatio, cum quaedam verbera Aaron inferre dicitur Pharaoni, vel Aegypto, quaedam Moses, quaedam vero ipse Dominus. Nam in prima plaga; cum aquas vertit in sanguinem, Aaron dicitur elevasse [4]) virgam, et percussisse aquam. Sed et in secunda, cum percussit aquas, et eduxit ranas, et in tertia, cum extendit manu sua virgam, et percussit pulverem terrae, et facti sunt ciniphes. In his tribus verberibus Aaron ministerium fuit. In quarto vero Dominus fecisse dicitur, ut adveniret cynomyia, et repleret domos Pharaonis. Sed et in quinto, cum exstinguuntur pecora Aegyptiorum, Dominus nihilominus fecisse dicitur verbum hoc. In sexto vero Moses adspergit favillam de fornace, et fiunt ulcera, et vesicae cum fervore in hominibus et pecoribus. Sed et in septimo Moses elevat manum suam in coelum, et fiunt voces in coelo, et grando, et discurrit ignis super terram. In octavo quoque idem Moses extendit manum suam in coelum, et Dominus inducit [5]) ventum tota die et tota nocte, et adducit locustas. Sed et in nono idem nihilominus Moses extendit manum suam in coelum, et fiunt tenebrae, et

[1]) Edd. Merlini: curiosus.
[2]) Rom. IX, 20. [3]) Psalm. CXXX, 1.
[4]) Ed. Ruaci sola: levasse.
[5]) Edd. Merlini: induxit.

caligo super omnem terram Aegypti. In decimo vero, finis et perfectio totius operis a Domino ministratur. Ita enim scriptum est: „factum [1]) est autem [2]) circa mediam noctem, et Dominus percussit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui sedebat super thronum ejus, usque ad primogenitum captivae, quae est in lacu, et omne primogenitum pecoris."

4. Est et alia in his differentia, quam observavimus, quod in prima quidem plaga, cum aqua in sanguinem fluit, nondum dicitur Mosi, ut intraret ad Pharaonem, sed dicitur ei: „vade [3]) in occursum ejus ad ripam fluminis, cum procedit ad aquam." In secunda vero plaga, posteaquam prima ab iis constanter et fideliter ministrata est, dicitur ad eum: „intra [4]) ad Pharaonem, et ingressus dic: haec dicit Dominus," et reliqua. Jam vero in tertia, ubi ciniphes inferuntur, magi qui prius obstiterant, cedunt confitentes, quia „digitus [5]) Dei est hoc:" in quarta quoque vigilare jubetur Moses mane, et stare contra Pharaonem procedentem ad aquam, cum cynomyia replentur Aegyptiorum domus. In quinta nihilominus, ubi pecora Aegyptiorum delentur, intrare jubetur ad Pharaonem Moses. In sexta sane contemnitur Pharao, et non refertur, quod intraverit Moses vel Aaron ad Pharaonem, quia facta sunt ulcera et vesicae cum fervore etiam super maleficos Aegypti, et non poterant resistere Mosi. In septima vigilare jubetur mane valde, et stare contra Pharaonem, cum grandinem et ignem producit, et voces. In octava praecipitur intrare ad eum, cum locusta producitur. In nona rursum contemnitur Pharao, et praecipitur ad coelum manus extendere Moses, ut fiant in tota terra Aegypti palpabiles tenebrae; et non quidem per se intrat,

---

[1]) Exod. XII, 29. [2]) Edd. Merlini: enim.
[3]) Cfr. Exod. VII, 15. [4]) Exod. VIII, 1.
[5]) Exod. VIII, 19. — Edd. Merlini: est hic.

sed vocatur a Pharaone. Similiter et in decima cum primitiva delentur, et cogitur cum festinatione exire de Aegypto. Sunt et aliae permultae observationes, in quibus singulis divinae demonstrantur indicia sapientiae. Invenies enim, quod primo non flectitur Pharao, nec divinis verberibus cedit, cum aquae in sanguinem versae sunt. In secundo vero parum quid molliri videtur. „Vocavit [1]) enim Mosen et Aaron, et dixit ad eos: orate pro me ad Dominum, ut tollat ranas a me, et a populo meo, et dimittam populum." In tertio magi cedunt, et dicunt ad Pharaonem: „digitus [2]) Dei est hoc." In quarto per cynomyiam verberatus dicit: „euntes [3]) immolate Domino Deo vestro, sed non longius tendetis [4]) iter. Orate igitur pro me ad Dominum." In quinto nece pecudum caeditur, et non solum non cedit, sed et amplius induratur. Similiter et in sexto super plagas ulcerum facit. In septimo vero cum grandine vastatur et ignibus: „misit [5]) inquit, Pharao, et vocavit Mosen et Aaron, et dixit illis: peccavi, et nunc Dominus justus est, ego autem et populus meus impii. Orate igitur pro me ad Dominum." In octavo cum locustis urgeretur: „et [6]) festinavit, inquit, Pharao, et vocavit Mosen et Aaron, dicens: peccavi ante Dominum Deum vestrum, et in vos. Suscipite peccatum meum etiam nunc, et orate pro me ad Dominum Deum vestrum." In nono cum tenebris offunditur: „vocavit, [7]) inquit, Pharao Mosen et Aaron, dicens: ite, servite Domino Deo vestro." Jam vero in decimo cum primitiva

---

[1]) Exod. VIII, 8.

[2]) Exod. VIII, 19. — Edd. M. hoc quoque loco, cfr. pag. 38. not. 5.: „est hic."

[3]) Cfr. Exod. VIII, 25. coll. 28.

[4]) Ed. Ruaei sola: tentetis.

[5]) Exod. IX, 27. 28. [6]) Exod. X, 16. 17.

[7]) Exod. X, 24.

hominum exstinguuntur et pecorum: „vocavit,[1]) inquit, Pharao Mosen et Aaron nocte, et dixit illis: surgite et exite de populo meo, et filii Israel: ite, servite Domino Deo vestro, sicut dicitis: oves et boves vestros assumentes pergite, sicut dixistis. Benedicite autem et me. Et cogebant Aegyptii populum quam celerrime exire de terra Aegypti. Dicebant enim, quoniam omnes nos moriemur."

5. Quis est ille, quem repleat illo spiritu Deus, quo replevit Mosen et Aaron, cum haec prodigia et signa perficerent, ut eodem spiritu illuminatus possit, quae per illos sunt gesta, disserere? Aliter enim non arbitror has ingentium rerum varietates ac differentias explanari, nisi eodem spiritu, quo gesta sunt, disserantur, quia et Paulus Apostolus dicit,[2]) quod spiritus prophetarum prophetis subjectus sit. Non ergo quibuscunque ad explanandum dicta prophetarum, sed prophetis dicuntur esse subjecta. Verum quoniam idem beatus Apostolus hujus gratiae, id est, prophetalis doni, tanquam ex parte sit et in potestate nostra, imitatores nos fieri jubet, dicens: „aemulamini[3]) autem dona meliora, magis autem ut prophetetis:" tentemus et nos aemulationem suscipere bonorum, et si quid est in nobis, a nobis exigere, a Domino vero plenitudinem muneris exspectare. Pro hoc enim dicitur a Domino per prephetam: „aperi[4]) os tuum, et replebo illud:" pro illo vero alia scriptura dicit: „punge[5]) oculum, et producit lacrimam: punge cor, et producit sensum." Ne ergo ex desperatione silentio nos tradamus, quod utique non aedificat ecclesiam Dei, de quibus possumus, et in quantum possumus, breviter repetamus.[6])

---

[1]) Exod. XII, 31. 32. 33.
[2]) Cfr. 1 Cor. XIV, 32.
[3]) Cfr. I Cor. XII, 31. coll. XIV, 1.
[4]) Psalm. LXXXI, 10.
[5]) Cfr. Sap. Sirac. XXII, 19. (Ecclesiastic.)
[6]) Edd. Merlini: reputamus.

6. Puto ergo, — ut sentire possum —, quod Moses ad Aegytum veniens, et deferens virgam, qua castigat et verberat Aegyptum decem plagis, Moses hic lex Dei sit: quae data est huic mundo, ut eum decem plagis, id est, decem mandatis, quae in decalogo continentur, corripiat, et emendet. Virga ergo, per quam geruntur haec omnia, per quam Aegyptus subjicitur, et Pharao superatur, crux Christi sit, per quam mundus hic vincitur, et princeps hujus mundi cum principatibus et potestatibus triumphatur. Quod autem virga projecta fit draco, vel serpens, et devorat Aegyptiorum magorum serpentes, qui id similiter fecerant: serpentem pro sapientia poni, vel prudentia, indicat evangelicus sermo, cum dicit: „estote [1]) prudentes tanquam serpentes.“ Et alibi: „serpens [2]) erat prudentior omnibus animantibus [3]) et bestiis, quae erant in paradiso.“ Crux ergo Christi, cujus praedicatio stultitia videbatur, quam Moses, id est, lex continet, sicut Dominus dixit: „de [4]) me enim ille scripsit:“ haec, inquam, crux, de qua Moses scripsit, postquam in terra projecta est, id est, posteaquam ad credulitatem et fidem hominum venit, conversa est in sapientiam, et tantam sapientiam, quae omnem Aegyptiorum, id est, hujus mundi sapientiam devoraret. Intuere ergo, quomoda stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi, posteaquam manifestavit Christum, qui crucifixus est, Dei virtutem esse et Dei sapientiam: et universus jam mundus comprehensus est ab eo, qui dicit: „comprehendens [5]) comprehendam sapientes in astutia eorum.“ Quod vero aquae fluminis vertuntur in sanguinem, satis convenienter aptatur. Primo quidem ut is fluvius, cui Hebraeorum parvulos crudeli

[1]) Matth. X, 16. [2]) Cfr. Genes. III, 1.
[3]) Edd. Merlini: animalibus.
[4]) Ev. Joann. V, 46.
[5]) Cfr. I Cor. III, 19. coll. Job. V, 13.

nece tradiderant, auctoribus sceleris poculum sanguinis redderet, et cruorem polluti gurgitis, quem parricidali caede maculaverant, potando sentirent. Tum deinde, ut allegoricis legibus nihil desit, aquae vertuntur in sanguinem, et sanguis suus Aegypto propinatur. Aquae Aegypti, erratica et lubrica philosophorum sunt dogmata, quae parvulos quosque sensu, et pueros intelligentia deceperunt: ubi crux Christi mundo huic veritatis lumen ostendit, necis eorum poenas, et reatum sanguinis exigunt. Ita enim et ipse Dominus dicit, quia „omnis [1]) sanguis, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariae requiretur a generatione hac." Per secundam vero plagam, in qua ranae producuntur, indicari figuraliter arbitror carmina poëtarum, qui inani quadam et inflata modulatione, velut ranarum sonis et cantibus mundo huic deceptionis fabulas intulerunt. Ad [2]) nihil enim aliud illud animal utile est, nisi quod sonum vocis improbis et importunis clamoribus reddit. Post hoc ciniphes producuntur. Hoc animal pennis quidem suspenditur per aëra volitans, sed ita subtile est et minutum, ut oculi visum, nisi acute cernentis, effugiat: corpus tamen cum insederit, acerrimo [3]) terebrat stimulo, ita ut quem volitantem videre quis non valeat, sentiat stimulantem. Hoc ergo animalis genus dignissime puto arti dialecticae comparari, quae minutis et subtilibus verborum stimulis animas terebrat, et tanta calliditate circumvenit, ut deceptus nec videat, nec intelligat, unde decipitur. Quarto quoque in loco cynomyiam Cynicorum sectae comparaverim, qui ad reliquas deceptionis [4]) suae improbitates, etiam volupta-

---

[1]) Cfr. Matth. XXIII, 35. 36. coll. edd. N. T.

[2]) Ed. Ruaei: „Ad nihil enim illud animal utile est, nisi" etc., edd. Merlini: „Ad nihil enim aliud animal illud utile est, nisi" etc.

[3]) Edd. Merlini: acerbissimo.

[4]) Edd. Merlini: deceptiones suae improbitatis.

tem et libidinem summum praedicant bonum. Quoniam igitur per haec singula prius deceptus est mundus, adveniens sermo, et lex Dei, hujuscemodi cum correptionibus arguit, ut ex qualitate poenarum, qualitates proprii agnoscat erroris. Quod vero quinto in loco animalium nece vel pecudum Aegyptus verberatur, vecordia in hoc arguitur stultitiaque mortalium, qui tanquam irrationabilia [1]) pecora cultum et vocabulum Dei diversis imposuerunt figuris, non solum hominum, sed et pecudum, ligno et lapidibus impressis, Hammonem Jovem in ariete venerantes, et Anubin in cane, Apin quoque colentes in tauro, cetera quoque, quae Aegyptus deorum portenta miratur, ut in quibus cultum credebant [2]) inesse divinum, in his viderent miseranda supplicia. Ulcera post haec et vesicae cum fervore, sexto in verbere producuntur. Et videtur mihi, quod in ulceribus arguatur dolosa et purulenta malitia, in vesicis tumens et inflata superbia, in [3]) fervore irae ac furoris insania. Hucusque per errorum suorum figuras, mundo supplicia temperantur.

7. Post haec vero verbera veniunt de supernis voces, inquit, tonitrui, sine dubio et grando, et ignis discurrens in grandine. Vide temperamentum divinae correptionis, non cum silentio verberat, sed dat voces, et doctrinam coelitus mittit, per quam possit culpam suam castigatus agnoscere mundus. Dat et grandinem, per quam et tenera adhuc vastentur [4]) nascentia vitiorum. Dat et ignem, sciens esse spinas et tribulos, quos debeat ignis ille depascere, de quo dicit Dominus: „ignem [5]) veni mittere in terram.“ Per hunc enim incentiva voluptatis et libidinis consumuntur. Quod autem locustarum in octavo

---

[1]) Edd. Merlini: irrationalia.
[2]) Edd. Merlini: credebatur.
[3]) Edd. Merlini: in fervore scilicet irae etc.
[4]) Edd. Merlini: vastantur. [5]) Luc. XII, 49.

loco fit mentio, puto per hoc genus plagae, dissidentis semper a se et discordantis humani generis inconstantiam confutari. Locusta enim cum regem non habeat, sicut Scriptura dicit: „una [1]) acie ordinatum ducit exercitum:" homines vero cum rationabiles [2]) a Deo facti sint, neque semet ipsos ordinate regere potuerunt, neque Dei regis patienter moderamina pertulere. Nona plaga tenebrae sunt, sive ut mentis eorum caecitas arguatur, sive ut intelligant divinae dispensationis et providentiae obscurissimas esse rationes. „Posuit [3]) enim Deus tenebras latibulum suum," quas illi audacter et temere perscrutari cupientes, et alia ex aliis asserentes, in crassas et palpabiles errorum tenebras devoluti sunt. Ad ultimum primitivorum infertur interitus, in quo fit fortassis aliquid supra nostram intelligentiam, quod commissum ab Aegyptiis videatur in ecclesiam primitivorum, quae adscripta est in coelis. Unde et exterminator angelus [4]) ad hujuscemodi ministerium mittitur, qui parcat illis tantum, qui utrosque postes agni sanguine inventi fuerint habere signatos. Delentur interim primogenita Aegyptiorum, sive hos principatus et potestates, et mundi hujus rectores tenebrarum dicamus, quos in adventu suo Christus dicitur [5]) traduxisse, hoc est, captivos duxisse, et triumphasse in ligno crucis: sive [6]) auctores et inventores falsarum, quae in hoc mundo fuerunt, religionum dicamus, quas Christi veritas cum suis exstinxit et delevit auctoribus. Haec quantum ad locum mysticum spectat.

8. Jam vero si etiam moralis nobis figura tractanda est, dicemus, quod unaquaeque anima in hoc mundo,

[1]) Prov. XXX, 27. (Cfr. cap. XXIV.)

[2]) Edd. Merlini: rationales — facti sunt etc

[3]) Psalm. XVIII, 11. (XVII.)

[4]) Cfr. Exod. XII. [5]) Cfr. Coloss. II, 15.

[6]) Edd. Merlini: sive inventores falsarum, sive auctores, quae — fuerunt, religionum etc.

dum in erroribus vivit et ignorantia veritatis, in Aegypto posita est. Huic si appropinquare coeperit lex Dei, aquas ei vertit in sanguinem, id est, fluidam et lubricam juventutis vitam convertit in sanguinem veteris vel novi testamenti. Tum deinde educit ex ea vanam et inanem loquacitatem, et adversum Dei providentiam ranarum similem querelam. Purgat etiam malignas cogitationes ejus, et [1]) ciniphum mordacitati similes calliditatis aculeos discutit. Libidinum quoque morsus cynomyiae spiculis similes depellit, stultitiamque in ea, et intellectum pecudibus similem delet; per quem [2]) „homo [3]) cum in honore esset, non intellexit, sed comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis." Arguit enim et ulcera peccatorum, atque arrogantiae tumorem fervoremque in ea furoris exstinguit. Adhibet post haec etiam voces filiorum tonitrui, id est, evangelicas apostolicasque doctrinas. Sed et castigationem grandinis admovet, ut luxuriam voluptatesque coerceat. Adhibet simul et ignem poenitentiae, ut et ipsa dicat: „nonne [4]) cor nostrum ardens erat intra nos?" Nec locustarum ab ea subducit exempla, quibus mordeantur, et depascantur omnes inquieti motus ejus et turbidi, quo et ipsa dicat, quod Apostolus docet, ut [5]) „omnia sua secundum ordinem fiant." Ubi vero sufficienter fuerit castigata pro moribus, et pro emendatioris vitae correptione coercita, cum auctorem verberum senserit, et confiteri jam coeperit, quia digitus Dei est, et parum quid agnitionis acceperit, tunc praecipue gestorum suorum tenebras videt, tunc errorum suorum caliginem sentit. Cumque in hoc venerit, tunc merebitur, ut exstinguantur in ea primogenita Aegypti.

---

[1]) Edd. Merlini: et scinipum mordacitatem similis calliditatis etc.

[2]) Edd. Merlini: quam.

[3]) Psalm. XLIX, 12. (XLVIII.)

[4]) Luc. XXIV, 32. [5]) Cfr. I Cor. XIV, 40.

In quo tale aliquid intelligi posse arbitror: Omnis anima cum ad supplementum aetatis advenerit, et velut naturalis in ea quaedam lex coeperit sua jura defendere, primos sine dubio motus secundum desiderium carnis producit, quos ex concupiscentiae vel irae fomite vis incentiva commoverit. Unde quasi praecipuum, et quod non sit commune cum ceteris hominibus, de solo Christo propheta dicit: „butyrum [1]) et mel manducabit, priusquam faciat aut proferat maligna, eliget [2]) bonum." Quoniam, priusquam sciat puer bonum aut malum, resistit malitiae, ut eligat quod bonum est. Alius autem propheta tanquam de semet ipso loquens, dicebat: „delicta [3]) juventutis meae, et ignorantiae meae ne memineris." Quia ergo primi isti animae motus secundum carnem prolati in peccatum ruunt, merito in morali [4]) loco Aegyptiorum primitiva ponuntur, quae eatenus exstinguuntur, si reliquae vitae conversatio [5]) emendatiorem dirigat cursum. Sic ergo in anima, quam lex divina ab erroribus susceptam castigat et corrigit, etiam primogenita Aegyptiorum intelliguntur esse deleta, nisi post haec omnia in infidelitate perduret, et nolit adjungi Israeliticae plebi, ut exeat de profundo et evadat [6]) incolumis, sed in iniquitate permaneat, et descendat tanquam plumbum in aquam validissimam. Iniquitas enim secundum Zachariae [7]) prophetae visum super talentum plumbi sedet. Et ideo qui permanet in iniquitate, tanquam plumbum demergi dicitur in profundum. Sane quod in superioribus observavimus, quaedam prodigia per Aaron, quaedam per Mosen, quaedam vero per ipsum Dominum ministrata, intelligi eatenus possunt, ut agnoscamus in quibusdam per sacrificia sacerdotum, et

1) Jesai. VII, 15. 2) Edd. Merlini: eligit.
3) Psalm. XXV, 7. 4) Edd. Merlini: mortali.
5) Edd. Merlini: conversatione.
6) Edd. Merlini: vadat. 7) Cfr. Zachar. V, 6. 7.

obsecrationes[1]) pontificum nos esse purgandos, quod Aaron persona designat; in quibusdam vero per scientiam divinae legis emendandos, ut[2]) Mosis designat officium; in aliis autem, sine dubio quae difficiliora sunt, ipsius Domini egere virtute.

9. Sed ne illud quidem putandum est nobis inaniter observatum, quod primo quidem Moses non intrat ad Pharaonem, sed occurrit ei exeunti ad aquas, postmodum vero intrat ad eum, post hoc non intrat, sed accersitus accedit. Et in hoc ita arbitror intelligi posse, quod sive nobis in verbo Dei, et religionis adsertione certamen est adversum Pharaonem; sive etiam obsessas ab eo animas a potestate ejus conamur eripere, et est nobis in disputatione luctamen: non statim in prima fronte ingredi debemus ad ultima quaestionum loca, sed occurrendum nobis est adversario, et occurrendum ad aquas suas. Aquae enim suae sunt auctores gentilium philosophorum. Ibi ergo nobis primum disputare volentibus, occurrendum est, ut ipsos arguamus, et ipsos errasse doceamus. Post hoc jam ingrediendum nobis est et ad interiora certaminis. Dicit enim Dominus: „nisi[3]) prius quis alligaverit fortem, non potest introire in domum ejus, et vasa ejus diripere.“ Prius ergo nobis[4]) alligandus est fortis, et quaestionum vinculis constringendus, et ita introeundum ad diripienda vasa ejus, et liberandas animas, quas deceptionis fraude possederat. Quod cum saepius fecerimus, et steterimus contra ipsum; steterimus autem eo modo, quo Apostolus dicit: „state[5]) ergo succincti lumbos vestros in veritate:“ et iterum: „state[6])

---

[1]) Edd. Merlini: observationes.

[2]) Edd. Merlini: quod.

[3]) Matth. XII, 29. coll. edd. N. T.

[4]) Deest „nobis“ in edd. M.

[5]) Ephes. VI, 14.

[6]) Philipp. IV, 1. coll. I Cor. XVI, 13.

in Domino, et viriliter agite:" cum ergo hoc modo steterimus adversum ipsum, ille artifex antiquus et callidus, etiam vinci se simulabit et cedere, si forte per hoc negligentiores nos efficiat ad certamen. Sed et poenitentiam simulabit, et deprecabitur nos discedere quidem, sed non longe discedere. Vult nos esse sibi aliqua ex parte vicinos, vult nos a suis finibus non longe discedere. Sed nos nisi ab eo longius recedamus, et transeamus mare, et dicamus: „quantum [1]) interjacet ortus ab occasu, elongavit [2]) a nobis iniquitates nostras:" salvi esse non possumus. Propter quod deprecemur misericordiam Domini, ut et nos eripiat de terra Aegypti, de potestate tenebrarum, et Pharaonem cum exercitu suo, tanquam plumbum demergat in aquam validissimam. Nos autem liberati, cum gaudio et exultatione hymnum „cantemus [3]) Domino: gloriose enim honorificatus est:" quia ipsi gloria et honor in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA V.

De profectione filiorum Israel de terra Aegypti.

1. Doctor [4]) gentium in fide et veritate Apostolus Paulus tradidit ecclesiae, quam congregavit ex gentibus, quomodo libros legis susceptos ab aliis, sibique ignotos prius, et valde peregrinos deberet advertere, ne aliena instituta suscipiens, et institutorum regulam nesciens, in peregrino trepidaret instrumento. Propterea ergo ipse in nonnullis intelligentiae tradit exempla, ut et nos similia

---

[1]) Psalm. CIII, 12. (CII.)

[2]) Edd. Merlini: elongabit.

[3]) Exod. XV, 1. [4]) Cfr. I Tim. II, 7.

observemus in ceteris, ne forte pro similitudine lectionis et instrumenti, Judaeorum nos effectos esse discipulos crederemus. Hoc ergo differre vult discipulos Christi a discipulis synagogae, quod legem, quam illi male intelligendo, Christum non receperunt, nos spiritualiter intelligendo, ostendamus eam ad ecclesiae instructionem merito datam. Judaei ergo hoc solum intelligebant, quia profecti sunt filii Israel de Aegypto, et prima profectio eorum fuit[1]) ex Ramesse, et inde profecti venerunt in Sochoth, et de Sochoth profecti, venerunt in Othon, ad Epauleum juxta mare. Tum deinde, quod ibi nubes eos praecesserit, et secuta sit petra, de qua biberunt aquam. Transierunt etiam per mare rubrum, et venerunt in desertum Sina.[2]) Nobis autem qualem tradiderit de his Paulus Apostolus intelligentiae regulam, videamus. Corinthiis scribens in quodam loco ita dicit: „scimus[3]) enim, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Mose baptizati sunt in nube et in mari, et omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra: petra vero erat Christus.“ Videtis, quantum differat ab historica lectione Pauli traditio. Quod Judaei transitum maris putant, Paulus baptismum vocat: quam illi existimant nubem, Paulus Spiritum sanctum ponit: et huic simile intelligi vult illud, quod Dominus in evangeliis praecepit, dicens: „nisi[4]) qui renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.“ Et rursum manna, quod Judaei cibum ventris et satietatem existimant gulae, escam spiritualem nominat Paulus. Et non solum Paulus, sed et Dominus de eodem in evangelio

---

1) Edd. Merlini: fuerit. 2) Edd. Merlini: Syna.
3) I Cor. X, 1—4.
4) Ev. Joann. III, 5.

dicit: „patres[1]) vestri manna manducaverunt in deserto, et mortui sunt. Qui autem manducaverit de pane, quem ego do ei, non morietur in aeternum." Et post hoc dicit: „Ego[2]) sum panis vivus, qui de coelo descendi." Tum deinde de sequenti petra aperte pronuntiat Paulus, et dicit: „petra[3]) vero erat Christus." Quid igitur agendum nobis est, qui hujusmodi a Paulo ecclesiae magistro intelligentiae instituta suscepimus? Nonne videtur justum, ut traditam nobis hujusmodi regulam simili in ceteris servemus exemplo? An, — ut quidam volunt —, haec, quae tantus ac talis Apostolus tradidit, relinquentes, rursum ad Judaicas fabulas convertamur?[4]) Mihi quidem si haec aliter, quam Paulo videtur, exponam, hoc puto esse manus dare inimicis Christi, et hoc esse, quod propheta dicit: „vae,[5]) qui potat proximum suum subversione turbulenta!" Accepta ergo a beato Paulo Apostolo semina spiritualis intelligentiae, in quantum nos Dominus precibus vestris illuminare dignabitur, excolamus.

2. „Et[6]) levantes, inquit, filii Israel de Ramesse, venerunt in Sochoth, et profecti de Sochoth, venerunt in Othon." Si quis est, qui proficisci de Aegypto parat, si quis est, qui cupit obscuros mundi hujus actus, et errorum tenebras derelinquere, primo omnium ex Ramesse ei proficiscendum est. Ramesse vero interpretatur commotio tineae. Si ergo vis venire in Sochoth, ut Dominus tibi dux sit, et in columna nubis te praecedat, et sequatur te petra, quae tibi escam spiritualem, et potum nihilominus praebeat spiritualem, proficiscere, et exi ex Ramesse, nec thesaurizes[7]) ibi, ubi tinea exterminat, et ubi

---

1) Cfr. ev. Joann. VI, 49. 50. coll. edd. N. T.
2) Ev. Joann. VI, 51. 3) I Cor. X, 4.
4) Edd. Merlini: convertamus. 5) Habac. II, 15.
6) Exod. XII, 37. et XIII, 20.
7) Cfr. Matth. VI, 20.

fures effodiunt, et furantur. Hoc est, quod aperte et Dominus in evangeliis dicit: „si [1]) vis perfectus esse, vade, vende omnia, quae habes, et da pauperibus: et habebis thesaurum in coelo: et veni, sequere me.“ Hoc est ergo proficisci de Ramesse, et sequi Christum. Videamus autem, quis sit et castrorum locus, ad quem venitur ex Ramesse. „Venerunt, [2]) inquit, in Sochoth.“ Sochoth tabernacula intelligi apud Hebraeos tradunt interpretes nominum. Cum ergo derelinquens Aegyptum, discusseris abs te tineas totius corruptelae, et vitiorum incitamenta rejeceris, habitabis in tabernaculis. Habitamus enim in tabernaculis, ex quibus nolumus exspoliari, sed supervestiri. Habitatio autem tabernaculorum expeditum, et absque ullis impedimentis indicat esse eum, qui festinat ad Deum. Sed nec in hoc quidem standum est, urgenda est profectio. Movenda sunt castra etiam de Sochoth, et festinandum est, ut veniatur [3]) in Othon. Othon vero in nostram linguam verti [4]) dicunt „signa iis.“ Et merito. Hic enim audiens dici, [5]) quia „Deus [6]) antecedebat eos per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis:“ non hoc invenis factum apud Ramesse, nec apud Sochoth, quae secunda proficiscentibus castra dicuntur: sed tertia castra sunt, in quibus fiunt signa divina. Recordare, quae superius lecta sunt, cum dicebat Moses ad Pharaonem: „iter [7]) trium dierum ibimus in deserto, et immolabimus Domino Deo nostro.“ Hoc ergo erat triduum, ad quod festinabat Moses, et contradicebat Pharao; ille enim dicebat: „non [8]) eatis longius.“ Non permittebat Pharao ad locum signorum pervenire filios Israel,

---

[1]) Matth. XIX, 21. [2]) Cfr. Exod. XII, 37.
[3]) Edd. Merlini: veniamus.
[4]) Edd. Merlini: versum.
[5]) Ed. Ruaei sola: dici. [6]) Exod. XIII, 21.
[7]) Exod. V, 3. [8]) Exod. VIII, 28.

non permittebat eos in tantum proficere, ut possent tertii diei mysteriis perfrui. Audi enim prophetam, quid dicit: „resuscitabit[1]) nos Deus post biduum, et in die tertia resurgemus, et vivemus in conspectu ejus." Prima dies nobis passio Salvatoris est, et secunda, qua descendit in infernum, tertia autem resurrectionis est dies. Et ideo in die tertia Deus antecedebat eos, per diem in columna nubis, per noctem in columna ignis. Quod si secundum ea, quae superius diximus, in his verbis recte nos Apostolus docet[2]) baptismi mysteria contineri: necessarium est, ut, qui baptizantur[3]) in Christo, in morte ipsius baptizentur, et ipsi consepeliantur, et cum ipso die tertia resurgant a mortuis: quos et secundum hoc, quod dicit Apostolus: „simul[4]) secum suscitavit, simulque fecit sedere in coelestibus." Cum ergo tibi tertii diei mysterium fuerit susceptum, incipiet te deducere Deus, et ipse tibi viam salutis ostendere.

3. Sed videamus, quid post haec dicitur ad Mosen, quae via praecipitur eligenda. „De[5]) Othon, inquit, conversi, iter facite inter Epauleum et inter Magdalum, quod est contra Beelsephon." Haec autem sic interpretantur: Epauleum quidem adscensio tortuosa: Magdalum, turris: Beelsephon adscensio speculae, vel habens speculam. Tu fortasse credebas, quia iter, quod Deus ostendit, planum esset et molle, et nihil prorsus haberet difficultatis aut laboris. Adscensio est et[6]) adscensio tortuosa. Non enim proclive iter est, quo tenditur ad virtutes; sed adscenditur, et anguste ac difficulter adscenditur. Audi etiam Dominum in evangelio dicentem, quia[7]) „arcta et

---

[1]) Hos. VI, 2. [2]) I Cor. X, 2.
[3]) Rom. VI, 3. [4]) Ephes. II, 6.
[5]) Cfr. Exod. XIV, 2. coll. LXX. virorum versione.
[6]) Alias (v. c. in edd. M.): „et descensio tortuosa," sed Mss. ut in nostro textu. R.
[7]) Matth. VII, 14.

angusta via est, quae ducit ad vitam." Vide ergo, quantum consonat evangelium cum lege. In lege ostenditur virtutis via adscensio tortuosa: in evangeliis dicitur arcta et angusta via, quae ducit ad vitam. Nonne hic aperte etiam caeci videre possunt, quod legem et evangelia unus atque idem spiritus scripsit? Est ergo iter, quod incedunt, adscensio tortuosa, et adscensio speculae, vel habens speculam. Adscensio ad actus pertinet, specula ad fidem. Ostendit ergo, quia et in actibus, et in fide multa est difficultas, et multus labor. Multae enim tentationes nobis occurrunt, multa in fide offendicula, volentibus agere quae Dei sunt. Tum deinde in fide multa invenies tortuosa, plurimas quaestiones, multas objectiones haereticorum, multas contradictiones infidelium. Hoc ergo iter agendum est sequentibus Deum. Sed est et turris in hoc itinere. Quae est ista turris? Illa nimirum, quam Dominus in evangelio dicit: „quis [1]) vestrum volens turrim aedificare, nonne prius sedebit, et computabit sumtus, si habet unde perficiat?" Ista est ergo turris, sedes ardua et excelsa virtutum. Sed videns haec Pharao, audi quid dicit: errant, inquit, isti. Apud Pharaonem, qui Deum sequitur, errare dicitur: quia, ut diximus, sapientiae iter tortuosum est, multos habens flexus, multas difficultates, plurimos anfractus. Denique cum confitearis unum Deum, eademque confessione Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum asseras [2]) unum Deum, quam tortuosum, quam difficile, quam inextricabile videtur hoc esse infidelibus? Tum deinde cum dicis Dominum majestatis crucifixum. et filium hominis esse, qui descendit de coelo, quam tortuosa haec videntur, et quam difficilia? Qui audit, si non cum fide audiat, dicit, quia errant isti; sed tu fixus

---

[1]) Luc. XIV, 28. — Edd. Merlini: si quis vestrum volens etc.

[2]) Alias (v. c., in edd. M.): „asseris." R.

esto, nec dubites de hujusmodi fide, sciens, quia Deus tibi ostendit hanc fidei viam. Ipse enim dixit: „tollentes [1]) de Othon castra, collocate ea inter Epauleum, et inter Magdalum contra Beelsephon.“ Fugiens ergo Aegyptum venis ad haec loca, venis ad has operum adscensiones et fidei, venis ad aedificium turris, venis etiam ad mare, et occurrunt tibi fluctus. Non enim iter vitae sine tentationum fluctibus agitur. Sicut et Apostolus dicit: „omnes, [2]) qui volunt pie vivere in Christo, persecutiones patientur.“ Sed Job nihilominus pronuntiat, quia „tentatio [3]) est vita nostra super terram.“ Hoc est ergo venisse ad mare.

4. Sed si Mosen, id est, legem Dei sequens agas hoc iter, Aegyptius te quidem persequitur, et insectatur, sed vide quid fiat: „levavit, [4]) inquit, angelus Domini, qui antecedebat castra Israel, et abiit post illos. Elevavit et columna nubis a facie eorum, et stetit post illos, et intravit inter castra Aegyptiorum et Israelitarum.“ Haec columna nubis populo quidem Dei efficitur murus, Aegyptiis vero obscuritatem imponit et tenebras. Non enim transfertur columna ignis ad Aegyptios, ut videant lucem, sed in tenebris permanent, quia „dilexerunt [5]) tenebras magis quam lucem.“ Et tu ergo, si ab Aegyptiis recedas, et de potestate daemonum fugias, vide quanta divinitus tibi praeparantur auxilia, vide quantis adjutoribus uteris. Tantum est, ut permaneas fortis in fide, nec te Aegyptiorum equitatus, et quadrigarum formido perterreat, nec reclames contra legem Dei et Mosen, et dicas, sicut quidam ex illis dixerunt: „tanquam [6]) non essent sepulcra in Aegypto, ita eduxisti nos, ut in deserto hoc moriamur. Melius fuerat nos servire Aegyptiis, quam mori

---

[1]) Cfr. Exod. XIV, 2. coll. LXX. virorum versione.
[2]) II Tim. III, 12. [3]) Job. VII, 1.
[4]) Exod. XIV, 19. 20. [5]) Ev. Joann. III, 19.
[6]) Cfr. Exod. XIV, 11. 12.

in deserto hoc." Haec fatiscentis in tentatione animi verba sunt. Sed quis ita beatus est, qui sic tentationum pondus expediat, ut nulla menti ejus cogitatio ambiguitatis obrepat? Vide magno illi ecclesiae fundamento,[1]) et petrae solidissimae, super quam Christus fundavit ecclesiam, quid dicatur a Domino: „modicae,[2]) inquit, fidei, quare dubitasti?" Verum tamen quia dicunt: „melius[3]) fuerat nos servire Aegyptiis, quam mori in eremo:" tentationis et fragilitatis haec verba sunt. Alioquin falsum est; longe enim melius est in eremo mori, quam servire Aegyptiis. Qui enim in eremo moritur, hoc ipso, quod separatus est ab Aegyptiis, et discessit a rectoribus tenebrarum, et de potestate Satanae, habuit aliquem profectum, etiam si ad integrum pervenire non potuit. Melius enim perfectam vitam quaerenti est in itinere mori, quam ne proficisci quidem ad perfectionem quaerendam. Unde et eorum falsa videtur opinio, qui, dum nimis arduum iter virtutis exponunt, dumque multas ejus difficultates, multaque pericula et lapsus enumerant, ne ineundum quidem id aut incipiendum judicant. Sed multo melius est me in hoc itinere vel mori, si ita necesse est, quam inter Aegyptios permanentem necari, et falsis atque amarissimis fluctibus obrui. Sed interim clamat Moses ad Dominum. Quomodo clamat? Nulla ejus vox clamoris auditur, et tamen dicit ad eum Deus: „quid[4]) clamas ad me?" Velim scire, quomodo sancti sine voce clamant ad Dominum. Apostolus docet, quia dedit Deus spiritum filii sui in cordibus nostris, clamantem: „Abba,[5]) pater!" Et addit: „ipse[6]) spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus." Et iterum: „qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quia secundum Deum postu-

---

[1]) Cfr. Matth. XVI, 18. [2]) Matth. XIV, 31.
[3]) Exod. XIV, 12. [4]) Exod. XIV, 15.
[5]) Rom. VIII, 15. [6]) Rom. VIII, 26. — 27.

lat pro sanctis." Sic ergo interpellante Spiritu sancto apud Deum, per silentium sanctorum clamor auditur.

5. Et quid post hoc? Jubetur Moses virga percutere mare, ut ingredienti populo Dei dehiscat et cedat, ac voluntati divinae elementorum famulentur obsequia; et aquae, quae timebantur, dextra laevaque famulis Dei murus effectae, non solum perniciem nesciant, sed et munimen exhibeant. Cogitur ergo fluctus in cumulum, et unda in semet ipsam repressa curvatur. Soliditatem recipit liquor, et solum maris arescit in pulverem, ut sicca planta populus Dei transiret. Bonitatem Dei creatoris intellige, si voluntati ejus obtemperes, si legem ejus sequaris, ipse tibi elementa etiam contra sui naturam servire compellit. Audivi a majoribus traditum, quod in ista digressione maris, singulis quibusque tribubus filiorum Israel, singulae aquarum divisiones factae sint, et propria unicuique tribui in mari aperta sit via, idque ostendi ex eo, quod in Psalmis scriptum est: „qui [1]) divisit mare rubrum in divisiones." Per quod multae divisiones docentur factae, non una. Sed et per hoc, quod dicitur: „ibi [2]) Benjamin junior in stupore, principes Juda duces eorum, principes Zabulon, et principes Nephthalim:" nihilominus unicuique tribui proprius enumerari videtur ingressus. Haec a majoribus observata in scripturis divinis, religiosum credidi non tacere. Quid ergo nos docemur per haec? Jam superius diximus, quis sit in his Apostoli [3]) sensus. Baptismum hoc nominat in Mose consummatum in nube et in mari, ut et tu, qui baptizaris in Christo, in aqua et in Spiritu sancto, scias insectari quidem post te Aegyptios, et velle te revocare ad servitium suum, rectores scilicet

---

[1]) Psalm. CXXXVI, 13. (CXXXV.)

[2]) Psalm. LXVIII, 27. (LXVII.) — Edd. M. et R. „Neptalim."

[3]) Cfr. I Cor. X, 2. 3. 4.

hujus mundi, et spirituales nequitias, quibus antea deservisti. Quae conantur quidem te insequi, sed tu descendis in aquam et evadis incolumis; atque ablutis sordibus peccatorum, homo novus adscendis, paratus ad cantandum canticum novum. Aegyptii vero post te insequentes, demergentur in abyssum, etiamsi videntur rogare Jesum, ne interim mittat eos in abyssum. Sed et alium ex his accipere possumus intellectum. Si Aegyptum fugias, si ignorantiae tenebras relinquas, et sequaris legem Dei, Mosen, obviet autem tibi mare, et contradicentium tibi fluctus occurrant, percute tu obluctantes undas virga Mosis, id est, verbo legis, et vigilantia scripturarum iter tibi ipsi disputando per adversarios pande, cedent undae continuo, et superati fluctus locum victoribus dabunt, mirantibusque et attonitis ac stupore defixis his, qui paulo ante adversabantur, legitimis tu disputationum lineis rectum fidei iter secabis, et in tantum doctrinae verbo proficies, ut auditores tui, quos in virga legis erudisti, ipsi jam contra Aegyptios, velut fluctus maris insurgant, et non solum impugnent eos, sed et superent et exstinguant. Exstinguit namque Aegyptium, qui non agit opera tenebrarum. Exstinguit Aegyptium, qui non carnaliter, sed spiritualiter vivit. Exstinguit Aegyptium, qui cogitationes sordidas et impuras vel depellit ex corde, vel omnino non recipit, sicut et Apostolus dicit: „asumentes [1]) scutum fidei, in quo possumus [2]) omnia jacula maligni ignita exstinguere.“ Hoc enim modo possumus etiam hodie Aegyptios videre mortuos, et jacentes ad litus, submergi quadrigas eorum et equos. Possumus etiam ipsum Pharaonem videre demergi, si tanta fide vivamus, ut Deus conterat [3]) Satanam sub pedibus nostris velociter per Jesum

---

[1]) Cfr. Ephes. VI, 16.

[2]) Edd. Merlini: possimus.

[3]) Cfr. Rom. XVI, 20.

Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VI.

De cantico, quod cantavit Moses cum populo, et Maria cum mulieribus.

1. Multa quidem cantica fieri legimus in scripturis divinis, horum tamen omnium primum istud est canticum, quod Aegyptiis et Pharaone submerso populus Dei post victoriam cecinit. Moris quippe sanctorum est, ubi adversarius vincitur, tanquam qui sciant non sua virtute, sed Dei gratia victoriam factam, hymnum Deo gratulationis offerre. Accipiunt tamen, hymnum canentes, etiam tympanum in manibus suis, sicut de Maria sorore Mosis et Aaron refertur. Et tu ergo si mare rubrum transieris, si Aegyptios in [1]) mari submergi videris, et exstingui Pharaonem, atque in abyssi profundum praecipitari, potes hymnum canere Deo, potes vocem gratulationis emittere, et dicere: „cantemus [2]) Domino, gloriose enim honorificatus est: equum et adscensorem projecit in mare.“ Melius autem et dignius haec dices, si habueris tympanum in manu tua, id est, si carnem tuam crucifixeris cum vitiis et concupiscentiis, et si mortificaveris membra tua, quae sunt super terram. Et tamen videamus, quid dicit: „cantemus [3]) Domino, gloriose enim honorificatus est:“ quasi non sufficeret: „honorificatus est:“ sed addidit: „gloriose honorificatus est.“ Equidem quantum possum conjicere, videtur mihi aliud esse glorificari, aliud gloriose glorificari. Nam Do-

---

[1]) Deest „in“ in edd. M.

[2]) Exod. XV, 1. [3]) Exod. XV, 1.

minus meus Jesus Christus, cum carnem ex virgine Maria pro salute nostra suscepit, glorificatus est quidem, quia venit [1]) quaerere quod perierat, non tamen gloriose glorificatus est. Dicitur enim de ipso, quia „vidimus [2]) eum, et non habebat speciem, neque decorem, et vultus ejus ignobilis super filios hominum.“ Glorificatus est et cum ad crucem venit, et pertulit mortem. Vis scire, quia glorificatus est? Ipse dicebat: „Pater, [3]) venit hora: clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te.“ Erat ergo ei gloria, etiam ipsa passio crucis; verum gloria haec non erat gloriosa, sed humilis. Denique dicitur de eo: „humiliavit [4]) se usque ad mortem, mortem autem crucis.“ De quo etiam propheta praedixerat: „morte [5]) turpissima condemnemus eum.“ Sed et Esaias dicit de eo: „in [6]) humilitate judicium ejus sublatum est.“ In his ergo omnibus glorificatus est Dominus, sed, ut ita dicam, humiliter, non gloriose glorificatus est. Verum quia „haec [7]) oportebat pati Christum, et sic introire in gloriam suam:“ cum venerit in gloria patris et sanctorum angelorum, cum venerit in majestate sua judicare terram, quando et verum Pharaonem, id est, diabolum interficiet spiritu oris sui, cum ergo refulgebit in majestate patris sui, et post adventum humilitatis, secundum nobis in gloria ostendet adventum, tunc non solum glorificatur Dominus, sed et gloriose glorificatur, cum omnes ita honorificant [8]) filium, sicut honorificant patrem.

2. „Equum [9]) et adscensorem projecit in mare: adjutor et protector factus est mihi in salutem.“ Homines, qui nos insequuntur, equi sunt, et, ut ita dicam, omnes,

---

1) Cfr. Matth. XVIII, 11.
2) Jesai. LIII, 2. 3. 3) Ev. Joann. XVII, 1.
4) Philipp. II, 8. 5) Sap. Sal. II, 20.
6) Jesai. LIII, 8. 7) Luc. XXIV, 26.
8) Ev. Joann. V, 23. 9) Exod. XV, 1. 2.

qui in carne nati sunt, figuraliter equi sunt. Sed hi habent adscensores suos. Sunt equi, quos Dominus adscendit, et circumeunt omnem terram: de quibus dicitur: „et [1]) equitatus tuus salus.“ Sunt autem equi, qui adscensores [2]) habent diabolum, et angelos ejus. Judas equus erat, sed donec adscensorem habuit Dominum, de equitatu fuit salutis. Cum ceteris enim Apostolis missus, aegrotis salutem et sanitatem languentibus praestabat. Sed ubi se diabolo substravit, — post buccellam enim introivit [3]) in illum Satanas —, et adscensor ipsius effectus est Satanas, et illius habenis ductus adversus Dominum et Salvatorem nostrum coepit [4]) equitare. Omnes ergo, qui persequuntur sanctos, equi sunt hinnientes, sed habent adscensores, quibus aguntur, angelos malos, et ideo feroces sunt. Si ergo videris aliquando persecutorem tuum nimium saevientem, scito, quia ab adscensore suo daemone perurgetur, et ideo saevus, ideo truculentus est. Dominus ergo „equum [5]) et adscensorem projecit in mare, et factus est mihi in salutem. Hic Deus meus, et honorificabo eum: Deus patris mei, et exaltabo eum.“ Hic ergo et meus est Deus, et Deus [6]) patris mei. Pater noster, qui nos fecit, et genuit, Christus est, et ipse dicit: „vado [7]) ad patrem meum, et patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum.“ Si ergo agnoscam, quod Deus meus sit Deus, glorificabo eum. Si vero etiam istud agnoscam, quomodo patris mei Christi sit Deus, exaltabo eum. Altior namque intellectus est, quomodo Christus, ut unius Dei constringat et muniat

---

[1]) Habac. III, 8.

[2]) Sic Mss. Alias vero (v. c. in edd. M.): „adscensorem habent“ etc. R.

[3]) Cfr. ev. Joann. XIII, 2.

[4]) Edd. Merlini: coepit equitari.

[5]) Cfr. Exod. XV, 1. 2.

[6]) Deest „Deus“ in edd. M.

[7]) Ev. Joann. XX, 17.

veritatem, Deum suum dicit, quem natura patrem vocat. „Deus [1]) conterens bella, Dominus nomen est illi. Nolo putes, quia tantum visibiles pugnas conterit Dominus, sed et illas conterit, quae nobis sunt non adversus [2]) carnem et sanguinem, sed adversus principatus [3]) et potestates, et adversus mundi hujus rectores tenebrarum harum. „Dominus [4]) enim nomen est [5]) illi," et non est ulla creatura, cujus Dominus non sit.

3. „Quadrigas [6]) Pharaonis, et exercitum ejus projecit in mare. Electos adscensores, ternos statores demersit in rubrum mare." Pharao velut potentior in malitia, et regnum nequitiae tenens, quadrigas agit. Non illi satis est unum equum adscendere, sed plures simul agitat, plures simul plagis tortos [7]) verberis cogit. Quoscunque videris in luxuria turpiores, in crudelitate saeviores, in avaritia tetriores, in impietate flagitiosiores, scito hos de quadrigis esse Pharaonis: ipsis sedet, ipsos currui suo subjungit, in ipsis fertur et volitat, et per apertos scelerum campos effusis eos agit habenis. Sunt et alii electi adscensores, electi sine dubio ad malitiam. Sed jam de adscensoribus supra diximus: nunc etiam qui sunt terni statores, videamus, Mihi videntur terni statores pro eo dici, quod triplex est hominibus peccandi via. Aut enim in facto, aut in dicto, aut in cogitatione peccatur. Et ideo terni statores per singulos quosque dicuntur, qui tres istas in nobis peccandi obsideant vias, et speculentur semper, atque in insidiis agant, ut aut ille ex misero homine sermonem malum eliciat, aut ille iniquum opus extor-

---

[1]) Exod. XV, 3. [2]) Cfr. Ephes. VI, 12.

[3]) Alias (v. c. in edd. M.): „principes et potestates." R.

[4]) Exod. XV, 3.

[5]) Edd. Merlini: „est illi. Non est enim ulla creatura" etc.

[6]) Cfr. Exod. XV, 4. [7]) Edd. Merlini: torti.

queat, aut ille cogitationem pessimam rapiat. Denique et semen verbi Dei, ubi cadit, et deperit, triplex describitur [1]) locus. Unus secus viam refertur, qui conculcatur ab hominibus; alius in spinis; alius in petrosis. Et e contrario terra bona afferre dicitur triplicem fructum, vel centesimum, vel sexagesimum, vel tricesimum. Triplex namque est etiam bene agendi via: nihilominus enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim significat et Apostolus, cum dicit: „qui [2]) autem aedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos:" triplicem bonorum indicans viam. Subjungit nihilominus triplicem etiam malorum, cum dicit: „ligna, [3]) foenum, stipulam." Isti ergo terni statores sunt angeli nequam de exercitu Pharaonis, qui stant in hujuscemodi viis, observantes unumquemque nostrum per haec iter agere in peccatum, quos demergit Dominus in rubrum mare, et ignitis eos in judicii die fluctibus tradet, ac poenarum pelago teget, si tu Deum sequens de eorum te potestate subtraxeris.

4. „Deciderunt [4]) in profundum quasi lapis." Quare deciderunt in profundum tanquam lapis? Quia non erant tales lapides, de quibus suscitari possent filii Abrahamo; sed tales, qui amarent profundum, et liquidum diligerent elementum, id est, qui amaram et fluxam praesentium rerum caperent voluptatem. Unde et de [5]) ipsis dicitur: „demersi [6]) sunt tanquam plumbum in aquam validissimam." Peccatores graves sunt. Denique et iniquitas super talentum plumbi sedere monstratur, sicut Zacharias propheta dicit: „vidi, [7]) inquit, mulierem sedentem super

---

[1]) Cfr. Matth. XIII, 3. seqq.
[2]) I Cor. III, 12. [3]) I Cor. III, 12.
[4]) Prov. XV, 5. [5]) Deest „de" in edd. M.
[6]) Exod. XV, 10.
[7]) Cfr. Zachar. V, 7. coll. LXX. virorum versione.

talentum plumbi, et dixi: quae est haec? Et respondit: iniquitas." Inde est ergo, quod iniqui demersi sunt in profundum, sicut plumbum in aquam validissimam. Sancti autem non demerguntur, sed ambulant super aquas, quia leves sunt, et peccati pondere non gravantur. Denique Dominus et Salvator noster super aquas ambulavit.[1]) Ipse est enim, qui vere peccatum nescit. Ambulavit et discipulus ejus Petrus, licet paululum trepidaverit. Non enim tantus erat ac talis, qui nihil omnino de specie plumbi in se haberet admixtum. Habuit, licet parum. Propter quod dicit ad eum Dominus: „modicae[2]) fidei, quare dubitasti?" Idcirco igitur qui salvus fit, per ignem salvus fit, ut, si quid forte de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, et resolvat, ut efficiantur omnes aurum bonum: quia aurum terrae illius bonum esse dicitur, quam habituri sunt sancti: et sicut fornax probat aurum, sic homines justos tentatio. Veniendum est[3]) ergo omnibus ad ignem, veniendum est ad conflatorium. Sedet[4]) enim Dominus, et conflat, et purgat filios Juda. Sed et illuc[5]) cum venitur, si quis multa opera bona, et parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igni resolvitur ac purgatur, et totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, ut amplius decoquatur, ut etsi parum aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Quod si aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc, quod scriptum est, demergetur in profundum, tanquam plumbum in[6]) aquam validissimam. Sed longum

---

[1]) Matth. XIV, 25. coll. 29.

[2]) Matth. XIV, 31. [3]) Edd. Merlini: ergo est.

[4]) Edd. Merlini male: Sed etenim Dominus et conflat etc. — Cfr. Malach. III, 3.

[5]) Edd. Merlini: illuc convenitur.

[6]) Edd. Merlini: in aqua validissima.

est, si per ordinem velimus exponere: sufficiat pauca perstringere.

5. „Quis,[1]) inquit, similis tibi in diis, Domine? Quis similis tibi? Gloriosus in sanctis, mirabilis in majestatibus, faciens prodigia.“ Quod dicit: „quis similis tibi in diis?“ non simulacris gentium comparat Deum, nec daemonibus, qui sibi falso deorum nomen adsciscunt, sed deos illos dicit, qui per gratiam, et participationem Dei, dii appellantur. De quibus et alibi Scriptura dicit: „Ego[2]) dixi: dii estis.“ Et iterum: „Deus[3]) stetit in congregatione deorum.“ Sed hi quamvis capaces sint[4]) Dei, et hoc nomine donari per gratiam videantur, nullus tamen Deo similis invenitur, vel in potentia, vel in natura. Et licet Joannes Apostolus dicat: „filioli,[5]) nondum scimus, quid futuri sumus; si autem revelatum nobis fuerit,“ — de Domino scilicet dicens, — „similes illi erimus:“ similitudo tamen haec non ad naturam, sed ad gratiam revocatur. Verbi causa, ut si[6]) dicamus picturam similem esse ei, cujus imago in pictura videtur expressa: quantum ad gratiam pertinet visus, similis dicitur, quantum ad substantiam, longe dissimilis. Illa enim species carnis est, et decor corporis vivi: ista colorum fucus est, et cera tabulis sensu carentibus superposita. Nullus ergo in diis similis Domino: nullus enim invisibilis, nullus incorporeus, nullus immutabilis, nullus sine initio et sine fine, nullus creator omnium, nisi Pater cum Filio et Spiritu sancto.

6. „Extendisti[7]) dexteram tuam, devoravit eos terra.“ Impios quidem et hodie devorat terra. An non tibi videtur terra devorare illum, qui semper de terra cogitat, qui semper terrenos habet actus, qui de terra loquitur,

---

[1]) Exod. XV, 11. [2]) Psalm. LXXXII, 6.
[3]) Psalm. LXXXII, 1. [4]) Edd. Merlini: sunt.
[5]) Cfr. I Joann. III, 2.
[6]) Deest „si“ in edd. M. [7]) Exod. XV, 12.

de terra litigat, terram desiderat, et omnem spem suam ponit in terra? qui ad coelum non respicit, qui futura non cogitat, qui judicium Dei non metuit, nec beata ejus promissa desiderat, sed semper de praesentibus cogitat, et ad [1]) terrena suspirat? Talem cum videris, dicito, quia devoravit eum terra. Sed et si quem videris luxuriae carnis, et voluptatibus corporis deditum, in quo animus nihil valet, sed totum libido carnis obtinuit, dicito et de hoc, quia devoravit eum terra. Adhuc me movet, quod ait: „extendisti [2]) dexteram tuam, et devoravit eos terra:" quasi ut devorarentur a terra, haec causa fuerit, quod extendit Dominus dexteram suam. Si consideres, quomodo Dominus exaltatus in cruce tota die extendit [3]) manus suas ad populum non credentem, sed contradicentem, et qualiter infidelem populum, qui clamavit: „crucifige, [4]) crucifige eum!" mors admissi sceleris oppressit: evidenter invenies, quomodo extendit dexteram suam, et devoravit illos terra. Nec tamen penitus desperandum est. Possibile namque est, ut, si forte resipiscat, qui devoratus est, rursum possit evomi, sicut Jonas. Sed et omnes nos puto, quod aliquando terra devoratos in inferni penetralibus retinebat: et propterea Dominus noster descendit non solum usque ad terras, sed usque ad inferiora terrae: et ibi nos invenit devoratos, et sedentes sub umbra mortis: et inde educens non jam locum terrae, ut iterum devoraremur, sed locum praeparat nobis regni coelorum.

7. „Deduxisti [5]) in justitia tua populum tuum hunc, quem liberasti. Consolatus es in virtute tua, in requie sancta tua." Dominus populum suum, quem liberavit per lavacrum regenerationis, deducit in justitia, consolatur

---

[1]) Deest „ad" in edd. M.

[2]) Exod. XV, 12. coll. pag. 64. not. 7.

[3]) Cfr. Jesai. LXV, 2.

[4]) Luc. XXIII, 21. [5]) Cfr. Exod. XV, 13.

etiam eum per consolationem Spiritus sancti in virtute sua, et in requie sua. Futurorum namque spes, laborantibus requiem parit: sicut et in agone positis dolorem vulnerum mitigat spes coronae.

8. „Audierunt [1]) gentes et iratae sunt, dolores comprehenderunt habitatores Philistiim. Tunc festinaverunt duces Edom, et principes Moabitarum: apprehendit [2]) illos timor et tremor. Tabuerunt omnes inhabitantes Canaan." Quantum ad historiam pertinet, nullum ex his gentibus interfuisse mirabilibus, quae facta sunt, constat. Quomodo ergo videbuntur tremore deterriti, [3]) vel festinasse, ut dicit, vel irati esse Philistiim, et Moabitae, et Edom, et reliquae, quas enumerat, nationes? Sed si redeamus ad intelligentiam spiritualem, inveniemus, quia Philistini, id est, cadentes populi, et Edom, qui interpretatur terrenus, trepidant, et horum omnium principes cursitant, et pavent constricti doloribus, cum vident regna sua, quae in inferno sunt, penetrata ab eo, qui descendit in inferiora terrae, ut eriperet eos, qui possidebantur a morte. Hinc eos comprehendit timor et tremor, quia senserunt magnitudinem brachii ejus. Hinc etiam tabuerunt omnes inhabitantes Canaan, qui mutabiles interpretantur, et mobiles, cum vident moveri regna sua, alligari fortem, et vasa ejus diripi. „Veniat [4]) ergo super eos timor et tremor magnitudinis brachii tui." Quid timent daemones? Quid tremunt? Sine dubio crucem Christi, in qua triumphati sunt, in qua exuti sunt principatus eorum, et potestates. Timor ergo et tremor cadet super eos, cum signum in nobis viderint crucis fideliter fixum, et magni-

---

1) Exod. XV, 14. 15.

2) Edd. Merlini: apprehendit illos tremor. Tabuerunt etc.

3) Edd. Merlini: deterritae, —, vel iratae esse: Philistiim, etc.

4) Cfr. Exod. XV, 16. coll. LXX. virorum versione.

tudinem brachii illius, quod Dominus expandit in cruce, sicut dicit: „tota [1]) die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem mihi." Non te ergo aliter timebunt, nec aliter tremor tuus veniet super eos, nisi videant in te crucem Christi, nisi et tu potueris [2]) dicere: „mihi [3]) autem absit gloriari, nisi in cruce Domini Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo."

9. „Fiant [4]) tanquam lapis, donec transeat populus tuus, Domine, donec transeat populus tuus hic, quem acquisisti." Fieri tanquam lapidem, non est natura esse lapidem. Non enim fieret, nisi quod non erat. Hoc propter illos dicimus, qui malae naturae Pharaonem, vel Aegyptios dicunt fuisse, et non ex arbitrii libertate in hoc esse deductos; sed et propter eos, qui creatorem Deum accusant tanquam saevum, quod homines vertat in lapides. Hi ergo priusquam blasphement, considerent summa liberatione, quae scripta sunt. Non enim dixit: „fiant [5]) tanquam lapis:" et tacuit; sed tempus statuit, et mensuram condemnationis decernit. Ait enim: „donec transeat populus tuus, Domine." Quo scilicet post transitum populi non sint tanquam lapides. In quo mihi videtur prophetiae aliquid latere. Video enim, quia prior populus, qui fuit ante nos, factus est tanquam lapis durus et incredulus. Verum non eatenus, ut in lapidis natura permaneat, sed donec transeat populus hic, populus hic, quem Dominus [6]) acquisivit: „caecitas [7]) enim ex parte contigit in Israel secundum carnem, donec plenitudo gentium subintroiret." Cum enim plenitudo gentium subin-

---

[1]) Jesai. LXV, 2. [2]) Ed. Ruaei sola: potueris.

[3]) Galat. VI, 14. [4]) Exod. XV, 16.

[5]) Cfr. Exod. XV, 16.

[6]) Vox „Dominus" in editis (e. c. edd. M.) omissa, reperitur in Mss. R.

[7]) Cfr. Rom. XI, 25.

traverit, tunc etiam omnis Israel, qui per incredulitatis duritiam factus fuerat sicut lapis, salvabitur. Et vis videre quomodo salvabitur? „Potens [1]) est, inquit, Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamo." Manent ergo lapides nunc, donec transeat populus tuus, Domine, populus tuus hic, quem acquisisti. Sed si ipse Dominus creator est omnium, videndum est, quomodo hic acquisisse dicatur, quae sua esse non dubium est. Dicitur et in alio cantico Deuteronomii: „nonne [2]) hic ipse Deus tuus, qui fecit te, et creavit te et acquisivit te?" videtur enim unusquisque illud acquirere, quod non fuit suum. Inde denique et haeretici dicunt de Salvatore, quia non erant sui, quos acquisivit. Dato etenim pretio mercatus est homines, quos creator fecerat. Et certum est, aiunt, unumquemque non illud emere, quod suum est. Apostolus enim ait: „pretio [3]) emti estis." Sed audi, quid dicit propheta: „peccatis [4]) vestris venundati estis, et pro iniquitatibus vestris dimisi matrem vestram." Vides ergo, quia Dei quidem creatura omnes sumus, unusquisque vero peccatis suis venundatur, et pro iniquitatibus suis a proprio creatore discedit. Dei igitur sumus, secundum quod ab eo creati sumus. Effecti vero sumus servi diaboli, secundum quod peccatis nostris venundati sumus. Veniens autem Christus redemit nos, cum serviremus illi Domino, cui nosmet ipsos peccando vendidimus. Et ita videtur tanquam suos quidem recepisse, quos creaverat, tanquam alienos autem acquisisse, quia alienum sibi dominum sive errando, sive peccando quaesiverant. Et fortasse recte quidem dicitur redemisse nos Christus, qui pretium nostri sanguinem suum dedit. Quid tale autem, ut nos merca-

---

[1]) Matth. III, 9.

[2]) Deut. XXXII, 6. coll. LXX. virorum versione.

[3]) I Cor. VIII, 23. — Edd. Merlini: pretio enim emti estis.

[4]) Jesai. L, 1.

retur etiam diabolus dedit? Ergo, si videtur, ausculta. Homicidium, pecunia diaboli est. Ille enim ab initio homicida[1]) est. Fecisti homicidium: diaboli pecuniam suscepisti. Adulterium, diaboli pecunia est. Diaboli enim in eo imago est, et superscriptio. Commisisti adulterium: accepisti diaboli numisma. Furtum, falsum testimonium, rapacitas, violentia, haec omnia diaboli census est, et diaboli thesaurus. Talis enim pecunia de ejus moneta procedit. Hac igitur pecunia emit ille, quos emit, et efficit sibi servos omnes, qui de hujuscemodi censu ejus quantulumcunque susceperint.[2]) Verum ego vereor, ne etiam aliquos de adstantibus, quos nescimus,[3]) diabolus mercetur occulte, ne etiam aliquibus nostrorum hanc pecuniam, quam supra enumeravimus, ingerat, et faciat illos rursum suos, et rursum pro iis tabulas servitutis, et peccati chirographum scribat, atque immisceat servis Dei eos, quos peccati pretio sibi fecerit servos. Solet enim, quia inimicus homo est, tritico miscere zizania.[4]) Et tamen, si quis forte hujuscemodi[5]) pecuniam a diabolo deceptus accepit, non usquequaque desperet: misericors enim est et miserator Dominus, et creaturae suae non vult[6]) mortem, sed ut convertatur, et vivat. Poenitendo, flendo, satisfaciendo deleat, quod admissum est. Dicit enim propheta, quia „si conversus[7]) ingemueris, tunc salvus eris.“ Paulo latius progressi sumus, dum volumus exponere, quomodo Deus, quae sua sunt, dicatur acquirere, et redimere Christus sanguine pretioso, quos emerat diabolus vili mercede peccati.

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 44.

[2]) Edd. Merlini: susceperunt.

[3]) Ed. Ruaei sola: noscimus.

[4]) Edd. Merlini: zizaniam.

[5]) Edd. Merlini: hujusmodi.

[6]) Cfr. Ezech. XXXIII, 11.

[7]) Cfr. Jesai. XLV, 23.

10. „Inducens [1]) planta eos in monte hereditatis tuae.“ Non vult nos Deus in Aegypto plantare, nec in dejectis et in humilibus locis, sed in monte hereditatis suae vult plantare, quos plantat. Tum praeterea quod addit: „inducens [2]) planta eos:“ num tibi videtur tanquam de pueris dicere, qui inducuntur ad scholas, inducuntur ad literas, inducuntur ad omnem eruditionem? Intellige ergo per haec, si tamen habes aures audiendi, quomodo Deus plantat: ne forte, cum audis eum inducere, et plantare, putes eum ficus in terra, aut alia hujuscemodi [3]) virgulta defigere. Audi et alibi quomodo plantat Deus. Propheta dicit: „vineam [4]) ex Aegypto transtulisti, et expulisti gentes, et plantasti eam. Pervium iter fecisti ante eam, plantasti radices ejus, et replesti terram. Operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei.“ Advertisti jam, quomodo plantat Deus, et ubi plantat? Non plantat in vallibus, sed in montibus excelsis, et sublimibus locis. Quos enim educit de Aegypto, quos de saeculo adducit ad fidem, non vult eos iterum in humilibus collocare, sed conversationem eorum vult esse sublimem. Vult nos in montibus habitare, sed in ipsis nihilominus montibus non vult nos super terram repere, nec ultra vult vineam suam humi dejectos habere fructus, sed vult palmites ejus sursum duci, in alto collocari, traduces fieri, et traduces non in quibuscunque humilibus arboribus, sed in excelsis, et in altissimis cedris Dei. Cedros Dei ego prophetas et Apostolos puto, quibus nos si adjungamur vitis, quam de Aegypto transtulit Deus, et per ramos eorum nostri palmites diffundantur, atque ipsis innixi traduces quaedam efficiamur caritatis ad invicem vinculis connexi, fructum sine dubio plurimum adferemus. Nam „omnis [5]) arbor,

[1]) Exod. XV, 17. [2]) Exod. XV, 17.
[3]) Edd. Merlini: hujusmodi.
[4]) Psalm. LXXX, 8. 9. (LXXIX.)
[5]) Matth. VII, 19.

quae non facit fructum bonum,[1]) excidetur, et in ignem mittetur."

11. „In[2]) praeparata habitatione tua, quam praeparasti, Domine." Vide clementis Domini bonitatem, non vult te inducere ad laborem, non vult, ut ipse tibi facias habitaculum, jam te ad praeparatam deducit habitationem. Audi Deum dicentem in Evangelio: „alii[3]) laboraverunt, et vos in labores eorum introistis."

12. „Sanctimonium,[4]) Domine, quod praeparaverunt manus tuae." Sanctimonium dicitur tabernaculum Dei, vel templum ab eo, quod sanctificat accedentes. Hoc non dicit manu hominis factum, sed manu Dei. Quid ergo? Propter te Deus et plantat, et aedificat, agricola efficitur, structor efficitur, ne tibi aliquid desit. Audi et Paulum dicentem: „Dei[5]) agricultura, Dei aedificatio estis." Quod ergo istud est sanctimonium, quod non manu hominis factum est, sed manibus Dei paratum? Audi Sapientiam dicentem, quia „aedificavit[6]) sibi domum." Ego autem hoc de incarnatione Domini rectius intelligendum puto. Non enim manu hominum factum est, id est, non opere humano templum carnis aedificatur in virgine, sed, sicut praedixerat Daniel,[7]) lapis sine manibus excisus crevit, et factus est mons magnus. Istud est sanctimonium carnis assumtae, et sine manibus, id est, absque opere hominum, de monte humanae naturae, et substantiae carnis excisum.

13. „Domine,[8]) qui regnas in saeculum, et in saeculum, et adhuc." Quoties in saeculum dicitur, longitudo quidem temporis, sed esse finis aliquis indicatur, et si in

---

[1]) Deest „bonum" in edd. M.
[2]) Exod. XV, 17. [3]) Ev. Joann. IV, 38.
[4]) Exod. XV, 17. [5]) I Cor. III, 9.
[6]) Prov. IX, 1. [7]) Cfr. Daniel. II, 34
[8]) Exod. XV, 18.

aliud saeculum dicatur, aliquis sine dubio longior quidem, tamen ponitur finis; et quoties saecula saeculorum nominantur, fortasse licet ignotus nobis, tamen a Deo statutus aliquis terminus indicatur. Quod vero addit in hoc loco: „et[1]) adhuc:" nullum sensum termini alicujus, aut finis reliquit. Quodcunque enim illud cogitaveris, in quo finem[2]) putes posse consistere, semper tibi dicit sermo propheticus: „et adhuc:" velut si loquatur ad te, et dicat: putas in saeculum saeculi Dominum regnaturum? „Et adhuc," putas[3]) in saecula saeculorum? „Et adhuc." Et[4]) quomodocunque dixeris illud de regni ejus spatiis, semper tibi dicit propheta: „et[5]) adhuc."

14. „Quoniam[6]) intravit equitatus Pharaonis cum quadrigis, et adscensoribus in medium mare, et induxit super eos Dominus aquas maris: filii autem Israel ambulaverunt per siccum in medio mari." Et tu si filius Israel es, potes ambulare per siccum in medio mari. Si fueris in medio nationis pravae, et perversae, sicut lumen solis verbum vitae continens ad gloriam, potest fieri, ut in medio peccatorum incedentem te non infundat humor peccati,[7]) potest fieri, ut transeuntem te per hunc mundum nulla libidinis unda respergat, nullus cupiditatis aestus[8]) verberet. Qui autem Aegyptius est, et sequitur Pharaonem, ille vitiorum fluctibus mergitur. Qui vero sequitur Christum, et sicut ipse ambulavit, ita et ipse ambulat, aquae ei murus fiunt dextra laevaque, ipse autem media

---

[1]) Exod. XV, 18. [2]) Edd. Merlini: fine.

[3]) Verba: „putas in saecula saeculorum? Et adhuc," in antea editis (e. c. edd. M.) omittuntur, sed habentur in Mss. R.

[4]) Edd. Merlini: Et quodcunque dixeris etc.

[5]) Exod. XV, 18. [6]) Exod. XV, 19.

[7]) Edd. Merlini: peccati? Potest etc.

[8]) Edd. Merlini: aestus everberet? Qui Aegyptius est, et sequitur etc.

via incedit per siccum. Non declinat ad dexteram, neque ad sinistram, usquequo exeat ad libertatem, et hymnum victoriae Domino concinat dicens: „cantemus[1]) Domino, gloriose enim honorificatus est" per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VII.

De amaritudine aquae Marae.[2])

1. Post transitum maris rubri, et magnifici secreta mysterii, post choros et tympana, post triumphales hymnos, venitur ad Maram. Marae autem aqua erat amara, quam non poterat populus Dei bibere. Quid ergo post tanta et tam mirifica mirabilia ad amaras aquas et periculum sitis adducitur populus Dei? Ait enim: „et[3]) venerunt filii Israel in Maram, et non poterant aquam bibere de Mara, quia amara erat: et propter hoc appellatum est nomen loci illius amaritudo." Sed quid addit post haec? „Clamavit,[4]) inquit, Moses ad Dominum, et ostendit illi Dominus lignum, et misit illud in aquam, et facta est dulcis aqua. Et ibi, inquit, posuit illi Deus justitias et judicia." Ibi, ubi amaritudo, ubi sitis, et quod est gravius, sitis in abundantia aquarum, ibi posuit ei Deus justitias et judicia. Alius non erat locus dignior, aptior, uberior, quam iste, in quo amaritudo[5]) est? Tum pro-

---

[1]) Exod. XV, 1.

[2]) Edd. M. constanter: „Myrrhae," cd. Ruaci: „Merrhae."

[3]) Exod. XV, 23. [4]) Exod. XV, 25.

[5]) Edd. Merlini: amaritudo est. Tum etc.

pterea quod dixit: „ostendit [1]) illi Dominus lignum, et misit illud in aquam, et facta est dulcis aqua:" mirum admodum est, ut Deus lignum ostenderet Mosi, quod mitteret in aquam, et faceret eam dulcem. Efficere Deus aquam dulcem sine ligno non poterat? Aut Moses nesciebat lignum, ut ei Deus ostenderet? Sed videndum est, quid decoris in his interior habeat sensus. Ego puto, quod lex, si secundum literam suscipiatur, satis amara sit, et ipsa sit Mara. Quid enim tam amarum, quam ut puer octava die circumcisionis vulnus accipiat, et rigorem ferri tenera patiatur infantia? Amarum satis, et peramarum est hujusmodi poculum legis, in tantum ut populus Dei, non ille, qui in Mose baptizatus est in mari, et in nube, sed iste, qui in spiritu et aqua baptizatus est, non possit bibere de ista aqua; sed ne gustare quidem de circumcisionis amaritudine potest, neque hostiarum ferre amaritudinem valet, nec sabbati observantiam. Si vero ostendat Deus lignum, quod mittitur in hanc amaritudinem, ut dulcis aqua fiat legis, potest de illa bibere. Quod est istud lignum, [2]) quod Dominus ostendit Mosi? Salomon edocet nos, cum dicit de sapientia, quia „lignum [3]) vitae est omnibus amplectentibus eam." Si ergo lignum sapientiae Christus missum fuerit in lege, et ostenderit nobis, quomodo intelligi debeat circumcisio, quomodo sabbata, quomodo lex leprae servanda sit, qualiter mundi et immundi discrimen habeatur, tunc efficitur aqua Marae dulcis, et amaritudo literae legis convertitur in dulcedinem intelligentiae spiritualis, et tunc potest bibere populus Dei. Si enim non interpretentur haec spiritualiter, populus, qui idola dereliquit, et ad Deum confugit, si audiat legem de sacrificiis praecipientem, continuo refugit, et non potest bibere: amarum quippe hoc sentit et aspe-

---

[1]) Exod. XV, 25. [2]) Edd. Merlini: signum.
[3]) Prov. III, 18.

rum. „Si [1]) enim, inquit Apostolus, quae destruxi, haec iterum reaedifico, praevaricatorem me constituo.“ In [2]) hac ergo amaritudine Marae, id est, in ista litera legis, posuit Deus justitias, et testimonia. Non tibi hoc videtur dicere, quia velut in vasculo quodam, ita in legis litera sapientiae et scientiae suae thesauros condiderit Deus? Hoc est ergo, quod dicit: „et [3]) ibi posuit ei Deus justitias et testimonia.“ Hoc erat, quod et Apostolus dicebat: „habemus [4]) autem thesaurum hunc in vasis fictilibus, ut sublimitas virtutis Dei sit, et non ex nobis.“ Ut ergo possit bibi aqua haec de Mara, ostendit Deus lignum, quod mittatur in eam, ut qui biberit ne [5]) moriatur, non amaritudinem sentiat. Unde constat, quod si quis sine ligno vitae, id est, sine mysterio crucis, sine fide Christi, sine intelligentia spirituali bibere voluerit de legis litera, per amaritudinem nimiam morietur. Haec sciens Paulus Apostolus dicebat, quia „litera [6]) occidit.“ Hoc est aperte dicere, quia aqua Marae occidit, si non mutata bibatur, et in dulcedinem versa fuerit.

2. Sed quid addidit? [7]) Postquam posuit illi Deus justitias et judicia: „et [8]) ibi, inquit, tentabat eum dicens: si auditu audieris vocem Domini Dei tui, et quae placent coram illo feceris, et audieris praecepta ejus et custodieris, omnem infirmitatem, quam induxeram Aegyptiis,

---

[1]) Galat. II, 18. — Edd. Merlini perperam: destruxit.

[2]) Edd. Merlini: Et in hac ergo etc.

[3]) Exod. XV, 25. — Edd. Merlini perperam h. loco, cfr. pag. 73. not. 4.: „et ibi posuit eis Deus“ etc.

[4]) II Cor. IV, 7.

[5]) Edd. Merlini: non moriatur.

[6]) Cfr. II Cor. III, 6.

[7]) Edd. Merlini: addit, postquam — judicia? Et ibi etc.

[8]) Exod. XV, 25. 26.

non inducam super te. Ego enim sum Dominus Deus [1]) tuus, qui sano te." Videtur mihi, quo prospectu datae sint justificationes, et judicia et testimonia legis, exponere: ut tentaret, inquit, eos Deus, si audirent vocem Domini, et, quae mandabantur, custodirent. Nam quantum ad priorem populum spectat, quid iis boni, aut perfecti, murmurantibus et contradicentibus mandaretur? Denique paulopost etiam ad idola convertuntur, et obliti beneficiorum et mirabilium Dei caput vituli statuunt. Propterea ergo dantur iis praecepta, in quibus tententur. Inde est, quod et per Ezechielem prophetam dicit Dominus ad eos, quia „dedi [2]) vobis praecepta, et justificationes non bonas, in quibus non vivetis in iis." Tentati enim in praeceptis Domini non inveniuntur fideles. Ideo enim „inventum [3]) est iis mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem:" quia unum atque idem mandatum si servetur, vitam, si non servetur, generat mortem. Secundum hoc ergo, quod non servantibus generat mortem, dicuntur mandata non bona, in [4]) quibus non vivant in iis. Sed quia admiscuit iis lignum crucis Christi, et in dulcedinem versa sunt, et spiritualiter intellecta servantur, eadem ipsa mandata vitae appellantur: sicut et alibi dicit: „audi [5]) Israel mandata vitae." Sed videamus, quid iis promittitur, si serventur. „Si, [6]) inquit, servaveritis praecepta mea, non inducam super vos omnes aegritudines, quas induxi Aegyptiis." Quid ergo videtur dicere? si quis servet mandata, nullam aegritudinem patiatur? hoc est, neque febriat, neque alios dolores corporis ferat? Neque puto, quod haec sint, quae promittantur divina mandata servantibus.

---

[1]) Desideratur „Deus" in edd. M.

[2]) Ezech. XX, 25. — Edd. Merlini perperam: dedit.

[3]) Cfr. Rom. VII, 10.

[4]) Alias (v. c. in edd. M.): „in quibus non vivat in iis." R.

[5]) Baruch. III, 9. [6]) Exod. XV, 26.

Alioquin indicio nobis est Job justissimus, et totius pietatis observantissimus, qui [1]) a capite usque ad pedes repletur ulcere pessimo. Non his carere dicuntur infirmitatibus, qui mandata custodiunt, sed non habebunt illas infirmitates, quas Aegyptii habent. Aegyptus namque mundus figuraliter appellatur. Diligere ergo mundum, et ea, quae in mundo sunt, Aegyptius languor est. Dies observare, et menses, et tempora, signa requirere, stellarum cursibus adhaerere, Aegyptius languor est. Deservire carnis luxuriae, et voluptatibus operam dare, vacare deliciis, Aegyptius languor est. Caret ergo his infirmitatibus et languoribus, qui mandata custodit.

3. Post haec dicit, quia „venerunt [2]) in Elim, et erant ibi duodecim fontes aquarum, et septuaginta arbores palmarum.“ Putasne habet aliquid rationis, quod non ante in Elim ducitur populus, ubi erant duodecim fontes aquarum, quibus nihil amaritudinis inerat, imo potius ubi erat amoenitas plurima ex densitate palmarum: sed primo ductus est ad aquas falsas et amaras, quibus per lignum monstratum a Domino dulcibus effectis, postea venitur ad fontes? Si historiam solam sequamur, non multum nos aedificat scire, ad quem locum primo venerit, et ad quem secundo. Si vero rimemur in his mysterium latens, invenimus ordinem fidei. Primo enim ducitur populus ad literam legis. Ab hac litera legis, donec permanet in amaritudine sua, recedere non potest; cum vero per lignum vitae dulcis fuerit effecta, et intelligi lex spiritualiter coeperit, tunc de veteri testamento transitur ad novum, et venitur ad duodecim Apostolicos fontes. Ibi etiam arbores reperientur septuaginta palmarum. Non enim soli duodecim Apostoli fidem Christi praedicaverunt, sed et alii septuaginta missi ad praedicandum verbum Dei

---

[1]) Ed. Ruaei sola: quia a capite etc.

[2]) Exod. XV, 27. — Edd. M. et R.: „Helim.“

referuntur, per quos palmas victoriae Christi mundus agnosceret. Non ergo sufficit populo Dei aquam Marae bibere, quamvis in dulcedinem versa sit: quamvis per lignum vitae, et mysterium crucis omnis literae amaritudo depulsa sit. Solum vetus instrumentum non sufficit ad bibendum; sed veniendum est ad novum testamentum, de quo absque scrupulo bibitur, absque ulla difficultate potatur. Judaei etiam nunc apud Maram sunt, etiam nunc assident ad [1]) aquas amaras. Nondum enim iis Deus ostendit lignum, per quod dulces fierent aquae ipsorum. Etenim praedixit iis propheta, quia „nisi [2]) credideritis, neque intelligetis."

4. Post haec scriptum est: „in [3]) secundo mense, inquit, postquam de Aegypto profecti sunt, quinta decima die mensis, murmuravit populus adversum Mosen dicens: utinam mortui fuissemus in terra Aegypti, cum sederemus super ollas carnis, et manducaremus panes ad satietatem: quoniam eduxisti nos in desertum hoc, necare omnem synagogam fame." Esto, quod propter correptionem legentium indicetur populi peccatum, quia murmuraverit, et ingratus fuerit beneficiis divinis, cum coeleste manna susciperet: quid etiam dies describitur, in qua murmuraverit populus? „Secundo, [4]) inquit, mense, quinta decima die mensis." Quod utique non absque ratione scriptum est. Recordare de legibus paschae quae scripta sunt, et invenies ibi, hoc esse tempus, quod statuitur ad secundum pascha faciendum his, qui immundi in anima fuerint, vel occupati in negotiis peregrinis. Qui ergo non fuerunt immundi in anima, vel non longe peregrinabantur, quarta decima die primi mensis pascha fecerunt. Qui autem longe peregrinabantur, et immundi

---

[1]) Deest „ad" in edd. M.
[2]) Jesai. VII, 9. [3]) Cfr. Exod. XVI, 1. 2. 3.
[4]) Exod. XVI, 1.

erant, secundum pascha in hoc tempore faciunt, quo et manna de coelo descendit. In die, quo primum pascha fit, non descendit manna de coelo, sed in hoc, quo secundum pascha fit. Videamus ergo nunc, quis sit in his ordo mysterii. Primum pascha primi populi est. Secundum pascha, nostrum est. Nos enim fuimus immundi in anima, qui colebamus lignum et lapidem, et ignorantes Deum his, qui natura non erant Dii, serviebamus. Nos etiam [1]) eramus, qui longe peregrinabamur, de quibus dicit Apostolus: quia fuimus „hospites [2]) et peregrini testamentorum Dei, spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo errantes.“ Verumtamen non datur manna de coelo in illa die, qua primum pascha fit, sed in illa, qua secundum. Panis [3]) enim, qui de coelo descendit, non venit ad illos, qui primam solemnitatem celebrabant, sed ad nos, qui secundam suscepimus. „Nostrum [4]) enim pascha immolatus est Christus,“ qui verus nobis panis de coelo descendit. Sed interim videamus, quid est, quod in hac die gestum monstratur. „Quinta [5]) decima, inquit, die mensis secundi murmuravit populus, et dixit, quia melius fuerat nos mori in Aegypto, quando sedebamus super ollas carnium.“ O populus ingratus desiderat Aegyptum, qui Aegyptios vidit exstinctos! Carnes Aegypti requirit, qui Aegyptiorum carnes vidit maris piscibus, et coeli alitibus datas. Murmur ergo adversum Mosen, imo adversum Deum levant. Sed hoc primo quidem ignoscitur, ignoscitur et secundo, fortassis et tertio: verumtamen si non desinant, sed persistant, audi quid posthac [6]) murmurantem populum

---

[1]) Edd. Merlini: enim.

[2]) Cfr. Ephes. II, 12.

[3]) Cfr. ev. Joann. VI, 51.

[4]) I Cor. V, 7.

[5]) Cfr. Exod. XVI, 1. 2. 3. coll. p. 78. not. 3.

[6]) Edd. Merlini: post haec.

consequatur. In Numerorum libro refertur,[1]) quod et in suis scripturis retexuit Apostolus, dicens: „neque[2]) murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et a serpentibus perierunt." Murmurantem populum venenatus in eremo depascitur serpentium morsus. Videamus nos, qui haec audimus, nos, inquam, pro quibus scripta sunt: illis enim ad correctionem facta sunt, scripta sunt autem propter nos, in[3]) „quos fines saeculorum devenerunt." Si non desinimus murmurare,[4]) si non cessamus a querelis nostris, quas frequenter habemus adversus Deum, observemus, ne simile offensionis incurramus exemplum. Etenim cum de coeli intemperie, de infecunditate fructuum, de raritate imbrium, de prosperitatibus aliorum, et de aliorum improsperitate causamur, hoc est adversus Deum murmur attollere. Sed haec initia habentibus ignoscitur; in eos vero, qui non desinunt, graviter vindicatur. Mittuntur namque in eos serpentes, id est, immundis spiritibus traduntur venenatisque daemonibus, qui eos morsibus occultis ac latentibus perimant, atque internis et intra cordis penetralia conclusis cogitationibus absumant.[5]) Sed obsecro vos, prosint nobis praemissae correptionis exempla: illorum poena, emendatio nostra sit. Dicit enim Deus, quia „audivi[6]) murmurationem filiorum Israel." Videtis, quia non latet Deum murmuratio nostra: audit omnia, et quod non statim punit, poenitentiam nostrae conversionis[7]) exspectat.

5. Sed quid post haec recitatum est? „Dixit,[8]) in-

---

1) Cfr. Num. XXI, 5. 6.
2) I Cor. X, 10. 3) I Cor. X, 11.
4) Edd. Merlini: murmurantes.
5) Edd. Merlini: assumant.
6) Exod. XVI, 12.
7) Edd. Merlini: conversationis.
8) Exod. XVI, 4. 5.

quit, Dominus ad Mosen: ecce, ego pluam vobis panes de coelo, et exibit populus, et colliget unius diei in diem, ut tentem illos, si ambulant in lege mea, an non. Et erit in die sexto, parabunt quodcunque [1]) intulerint: et erit duplum quodcunque intulerint quotidianum in die." Ego quidem super hac scriptura velim primo cum Judaeis habere sermonem, quibus credita dicuntur [2]) eloquia Dei, quid illis videatur de eo, quod dicit: „sex [3]) diebus continuis colligetis:" die autem sexto duplum colligetis. [4]) Apparet autem sextam diem nominari illam, quae ante sabbatum ponitur, quae apud nos parasceve appellatur. Sabbatum autem, septima dies est. Quaero ergo, qua die coeperit manna coelitus dari, et volo comparare dominicam nostram cum sabbato Judaeorum. Ex divinis namque scripturis apparet, quod in die dominica primo in terris datum est manna. Si enim, ut Scriptura dicit, sex diebus continuis collectum est, septima autem die, quae est sabbati, cessatum est, sine dubio initium ejus a die prima, quae est dies dominica, fuit. Quod si ex divinis scripturis hoc constat, quod die dominica Deus pluit manna de coelo, et in sabbato non pluit, intelligant Judaei jam tunc praelatam esse dominicam nostram Judaico sabbato, jam tunc indicatum, quod in sabbato ipsorum gratia Dei ad eos de coelo nulla descenderit, panis coelestis, qui est sermo Dei, ad eos nullus venerit. Dicit enim et alibi propheta: „diebus [5]) multis sedebunt filii Israel sine rege, sine principe, sine propheta, sine hostia, sine sacrificio, sine sacerdote." In nostra enim dominica die semper Dominus pluit manna de coelo. Sed et ho-

---

[1]) Alias (e. c. in edd. M.): „quicunque intulerint;" sed Mss.: „quodcunque intulerint." R.

[2]) Cfr. Rom. III, 2. [3]) Exod. XVI, 26.

[4]) Cfr. Exod. XVI, 22. coll. 5.

[5]) Hos. III, 4.

die ego dico, quia pluit Dominus manna de coelo. Coelestia namque sunt eloquia ista, quae nobis lecta sunt, et a Deo descenderunt verba, quae nobis recitata sunt, et ideo nos felices, qui tale manna suscepimus. Semper manna nobis datur de coelo: illi infelices dolent, et suspirant, et se miseros dicunt, quia manna sicut acceperunt patres ipsorum, ipsi non merentur accipere. Illi nunquam manna manducant: non enim possunt illud manducare, quod est minutum sicut semen coriandri, et candidum sicut pruina. Nihil enim in verbo Dei minutum, nihil subtile, nihil sentiunt spirituale, sed totum pingue, totum crassum: „incrassatum[1]) est enim cor populi illius.“ Sed et interpretatio nominis hoc idem sonat. Manna enim interpretatur: quid est hoc? Vide, si non ipsa nominis virtus ad discendum te provocat, ut,[2]) cum audis legem Dei recitari, inquiras semper, et interroges, et dicas doctoribus: quid est hoc? Hoc enim est, quod indicat manna. Tu ergo si vis manducare manna, id est, si cupis suscipere verbum Dei, scito illud minutum esse, et valde subtile sicut semen coriandri. Habet enim aliquid in se oleris, quo nutrire, et recreare possit infirmos, quia „qui[3]) infirmus est, olera manducat.“ Habet aliquid rigoris, et ideo ut pruina est. Candoris autem et dulcedinis habet plurimum. Quid enim candidius, quid splendidius eruditione divina? Quid dulcius, quidve suavius eloquiis Domini, quae sunt super[4]) mel et favum? Sed quid est, quod dicit,[5]) ut in die sexto duplum colligatur in repromissione, quantum sufficiat etiam sabbato? Hoc secundum nostram intelligentiam non otiosi, nec securi praeterire, vel transire debe-

---

1) Jesai. VI, 10. 2) Edd. Merlini: et.
3) Rom. XIV, 2.
4) Cfr. Psalm. XIX, 10. (XVIII.)
5) Exod. XVI, 22. 26.

mus. Sextus dies est haec, in qua nunc sumus vita: in sex enim diebus Dominus fecit hunc mundum. Hac ergo die tantum reponere, et recondere debemus, quantum sufficiat et in futuro die. Si quid enim hic boni operis acquiras, si quid justitiae, misericordiae, et pietatis recondas, hoc tibi in futuro saeculo erit cibus. Numquid non ita in evangelio legimus,[1]) quia qui acquisivit hic decem talenta, ibi accepit decem civitates, et qui acquisivit quatuor, accepit quatuor civitates? Hoc est quod et per aliam figuram Apostolus dicit: „quod[2]) enim seminaverit homo, hoc et metet.“ Quid ergo agimus nos, qui amamus illud recondere, quod corrumpatur, non quod permaneat, et perduret in crastinum? Divites hujus saeculi ea recondunt, quae in hoc saeculo, imo cum saeculo corrumpuntur. Si qua autem bona opera recondunt, illa permanent usque in crastinum.

6. Denique sic scriptum est, quod qui infideles fuerunt, servaverunt,[3]) inquit, de manna, et „ebullierunt ex eo vermes, et computruit.“ Illud autem, quod pro die sabbati reponebatur, non est corruptum, neque vermes ebullierunt in eo, sed permansit[4]) integrum. Et tu ergo si propter praesentem vitam tantummodo, et propter amorem saeculi thesaurizes, continuo vermes ebulliunt. Quomodo vermes ebulliunt? Audi de peccatoribus, et iis, qui praesens saeculum diligunt, quae sit prophetae sententia: „vermis[5]) enim, inquit, eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur.“ Isti sunt vermes, quos generat avaritia, isti sunt vermes, quos generat divitiarum caeca cupiditas iis, qui habent pecunias, et videntes in necessitate fratres suos, claudunt ab iis viscera sua. Propterea

---

[1]) Cfr. Luc. XIX, 11. seqq. coll. Matth. XXV, 14. seqq.

[2]) Galat. VI, 7. [3]) Cfr. Exod. XVI, 20.

[4]) Alias (e. c. in edd. M.): „permanet.“ R.

[5]) Jesai. LXVI, 24.

et Apostolus dicit: „divitibus [1]) autem hujus saeculi praecipe non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed divites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, et thesaurizent sibi veram vitam.“ Sed dicit aliquis: Si manna verbum Dei esse dicis, quomodo vermes facit? Nec aliunde fiunt vermes in nobis, nisi ex verbo Dei. Sic enim dicit ipse: „nisi [2]) venissem, et locutus iis fuissem, peccatum non haberent.“ Post susceptum ergo verbum Dei si quis peccat, [3]) efficitur ei ipsum verbum vermis, qui ejus semper conscientiam fodiat, et arcana pectoris ejus rodat.

7. Sed quid nos adhuc amplius docet sermo divinus? „Et [4]) ad vesperam, inquit, scietis, quia ego sum Dominus, mane autem videbitis majestatem Domini.“ Et de hoc velim mihi Judaei responderent, quomodo ad vesperam agnoscitur Dominus, mane autem videtur majestas ejus. Ubi Dominus agnitus est ad vesperam, et ejus majestas visa est mane? Respondete nobis qui erudimini ab infantia usque ad senectutem semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes: Quare non intelligitis haec prophetice dici? Sed si vis ista intelligere, non potes nisi per Evangelium. Ibi namque invenies scriptum, quia „vespere [5]) sabbati, quae lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, et Maria Jacobi ad sepulcrum, et invenerunt lapidem revolutum a monumento.“ Ibi audies terrae motum factum, monumenta disrupta, centurionem et milites, qui ad custodiam positi erant, dicentes: „vere [6]) hic filius Dei erat.“ Agnitus ergo est per haec in vespera Dominus, quia ipse Dominus est

---

[1]) Cfr. I Tim. VI, 17. 18. 19. coll. edd. N. T.

[2]) Ev. Joann. XV, 22. [3]) Edd. Merlini: peccet.

[4]) Cfr. Exod. XVI, 6. 7. coll. LXX. virorum versione.

[5]) Cfr. Matth. XXVIII, 1. coll. Marc. XVI, 1. 2. et Luc. XXIV, 2.

[6]) Matth. XXVII, 54.

agnitus in virtute resurrectionis. Sed quomodo mane gloria ejus visa est? Cum venissent aliae mulieres prima sabbati valde mane, invenerunt angelos cum ingenti claritate ad sepulcrum sedentes, et dicentes: „non [1]) est hic, resurrexit a mortuis. Venite et videte locum, ubi positus erat, et ite, dicite discipulis ejus, quia resurrexit: et praecedet vos in Galilaeam.“ Visa est ergo mane majestas Domini, cum per angelos resurrectio nuntiata est.

8. Additur autem in consequentibus: „vespere, [2]) inquit, manducabitis carnem, et mane replebimini panibus.“ Et de hoc velim scire, quali ordine Judaei prophetae dicta suscipiatis. [3]) Quid enim consequentiae videbitur, ut aut vespere carnes sine panibus comedatis, [4]) aut mane panes absque pulmenti adjectione manducetis? Quid in hoc divini muneris, quid temperamenti gratiae coelestis ostenditis? Hoccine est, in quo agnosci Deum ponitis, quod carnes in vespera sine panibus comedantur? Et majestatem Dei dicitis apparere, si rursum panes sine carnibus comedantur? Sed vobis ista servate, et iis, qui acquiescunt vobis, et in coturnicibus agnosci posse Deum putant. Nos autem, quibus in fine saeculi, vel [5]) ad vesperam mundi, Verbum [6]) „caro factum est,“ in illa carne agnosci dicimus Deum, quam suscepit ex virgine. Istas enim Verbi Dei carnes, neque mane aliquis, neque meridie manducavit, sed ad vesperam. Adventus enim Domini in carne ad vesperam factus est: sicut et Joannes dicit: „pueri, [7]) novissima hora est.“ Sed „et [8]) mane,

---

[1]) Matth. XXVIII, 6. 7. [2]) Exod. XVI, 12.

[3]) Sic Mss. Alias vero: „suscipiant.“ R. — Edd. Merlini: suscipiunt.

[4]) Sic Mss. Alias vero (e. c. in edd. M.): „comedant, aut — manducent? Quid“ etc. R.

[5]) Edd. Merlini: et. [6]) Cfr. ev. Joann. I, 14.

[7]) I Joann. II, 18. [8]) Exod. XVI, 12.

inquit, replebimini panibus." Nobis [1]) et panis, verbum Dei est. Ipse [2]) enim panis vivus, qui de coelo descendit, et vitam dat huic mundo. Sed quomodo dicit mane dari hunc panem, cum adventum ejus in carne factum dixerimus ad vesperam? Hoc modo intelligendum puto, quod ad vesperam quidem vergentis mundi et prope finem cursus sui positi Dominus venerit, sed adventu suo, quoniam ipse est sol justitiae, novum credentibus reparaverit diem. Quia ergo novum mundo scientiae lumen accendit, diem [3]) suum quodammodo effecit, et suum mane tanquam justitiae sol produxit, et in hoc mane replentur panibus, qui ejus praecepta suscipiunt. Nec mireris, quia verbum Dei et caro dicitur, et panis, et lac dicitur, et olera dicitur, et pro mensura credentium, vel possibilitate sumentium diverse nominatur. Potest tamen et hoc intelligi, quod post resurrectionem suam, quam mane ostendimus factam, credentes repleverit panibus, pro eo, quod libros legis et prophetarum ignotos prius et incognitos dederit nobis, et ad instructionem nostram haec ecclesiae instrumenta concesserit, ut ipse sit panis in Evangelio: ceteri vero libri legis, vel prophetarum, vel historiarum, plures appellati sunt [4]) panes, ex quibus repleantur, qui ex gentibus credunt. Quod tamen non sine prophetica auctoritate factum docemus. Praedixerat namque Esaias propheta hoc modo: „ascendent [5]) in montem, bibent vinum, ungentur unguento." Trade haec omnia gentibus: consilium enim Domini omnipotentis est hoc. Si

---

[1]) Alias (e. c. in edd. M.): „Nobis in quo positus est panis, verbum Dei est." Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[2]) Edd. Merlini: Ipse est enim panis vivus etc. — Cfr. ev. Joann. VI, 33.

[3]) Mss.: „diem." Alias: „mane." R. — Edd. Merlini: „accendit, suum quodammodo mane effecit etc.

[4]) Edd. Merlini: sint.

[5]) Cfr. Jesai. LVII, 7. 9.

ergo competenter et carnes ad vesperam accepimus, et panibus replemur mane, quia nec possibile erat nobis mane carnes edere, nondum enim tempus erat, sed nec meridie poteramus. Vix enim angeli edunt carnes meridie, et illi fortassis ordini meridianum conceditur tempus. Praeterea et illud intelligere possumus, quod unicuique nostrum mane est, et initium diei illud tempus, quo primum illuminamur, et ad lucem fidei accedimus. In hoc ergo tempore, quo adhuc in principiis fidei [1]) sumus, carnes verbi Dei comedere non possumus, id est, perfectae et consummatae doctrinae nondum capaces existimus. Sed post longa exercitia, post profectum plurimum, cum jam proximi sumus ad vesperam, et ad ipsum finem perfectionis urgemur, tunc demum solidioris cibi, et perfecti verbi capaces fieri possumus. Nunc ergo festinemus coeleste manna suscipere: istud enim manna, prout vult quisque, talem saporem reddit in ore ejus. Audi enim et Dominum dicentem iis, qui accedunt ad se: „fiat [2]) tibi secundum fidem tuam." Et tu ergo si verbum Dei, quod in ecclesia praedicatur, tota fide, tota devotione suscipies, fiet tibi ipsum verbum, quodcunque desideras. Verbi gratia, si tribularis, consolatur te dicens: „cor [3]) contritum et humiliatum Deus non spernit." Si laetaris pro spe futura, cumulat tibi gaudia dicens: „laetamini [4]) in Domino et exsultate justi." Si iracundus es mitigat te dicens: „desine [5]) ab ira, et derelinque indignationem." Si in doloribus, sanat te dicens: „Dominus [6]) sanat omnes languores tuos." Si paupertate consumeris, consolatur te

---

[1]) Vox „fidei" deest in antea editis (v. c. edd. M.), sed habetur in Mss. R.

[2]) Matth. VIII, 13. [3]) Psalm. LI, 17. (L.)

[4]) Psalm. XXXII, 11. (XXXI.)

[5]) Psalm. XXXVII, 8. (XXXVI.)

[6]) Cfr. Psalm. CIII, 3. (CII.) coll. LXX. virorum versione.

dicens: „Dominus[1]) allevat de terra inopem, et de stercore erigit pauperem." Sic ergo manna verbi Dei reddit in ore tuo saporem quemcunque volueris. Hoc tamen si quis infideliter suscipiat, et non comedat, sed abscondat, vermes ex eo ebulliunt. Putasne eo usque deducendum est verbum Dei, ut etiam vermis fieri putetur? Non te hic turbet auditus, audi prophetam ex persona Domini dicentem: „ego[2]) autem sum vermis et non homo." Sicut enim ipse est, qui fit aliis in ruinam, aliis autem in resurrectionem: ita et ipse est, qui nunc in manna fidelibus quidem dulcedo mellis, infidelibus autem vermis efficitur. Ipse est enim sermo Dei, qui iniquorum mentes arguit, et correptionum spiculis peccatorum conscientias terebrat. Ipse est, qui et ignis efficitur in cordibus illorum, quibus adaperit scripturas, qui dicunt: „nonne[3]) cor nostrum ardens erat intra nos, cum aperiret nobis scripturas?" Et aliis ipse ignis est, qui conflagrat spinas de terra mala, id est, qui malignas cogitationes in corde consumit. Et ideo peccatoribus quidem, neque vermis arguens[4]) unquam moritur, neque ignis exurens aliquando restinguitur; justis autem et fidelibus permanet dulcis et suavis. „Gustate[5]) enim et videte, quoniam suavis est Dominus," ipse Dominus et salvator noster Jesus Christus, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Cfr. Psalm. CXIII, 7. (CXII.) coll. LXX. interpretum versione.

[2]) Psalm. XXII, 7. (XXI.)

[3]) Luc. XXIV, 32.

[4]) Alias: „arguens iniqua moritur." R. — Edd. Merlini: „arguens inique moritur."

[5]) Psalm. XXXIV, 8. (XXXIII.)

HOMILIA VIII.

De initio Decalogi.

1. Omnis qui didicit contemnere praesens saeculum, quod figuraliter Aegyptus appellatur, et per verbum Dei, út secundum scripturas dicam, [1]) translatus est, et non invenitur, quia ad saeculum futurum festinat ac tendit, de hujusmodi anima dicit Dominus: „Ego [2]) sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis.“ Non ergo haec ad illos tantum dicuntur, qui de Aegypto profecti sunt, sed multo magis ad te, qui nunc audis ista, si tamen proficiscaris ex Aegypto, et Aegyptiis ultra non servias, dicit haec Deus: „Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis.“ Vide, si non negotia saeculi, et actus carnis, domus est servitutis: sicut rursum e contrario relinquere saecularia, et secundum Deum vivere, domus est libertatis, sicut et Dominus in evangelio dicit: „si [3]) permanseritis in verbo meo, vos agnoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.“ Ergo Aegyptus domus est servitutis, Judaea vero et Hierusalem, domus est libertatis. Audi et Apostolum de his secundum sapientiam, quae ei in ministerio data fuerat, pronuntiantem: „quae [4]) autem sursum est, inquit, Hierusalem, libera est, quae est mater omnium nostrum.“ Sicut ergo Aegyptus, ista terrena provincia, filiis Israel domus dicitur servitutis, ad comparationem Judaeae et Hierusalem, quae iis domus efficitur libertatis: ita ad comparationem coelestis Hierusalem, quae, ut ita dicam, mater est libertatis, totus hic mundus, et omnia,

---

[1]) Edd. Merlini: dicas. [2]) Exod. XX, 2.
[3]) Ev. Joann. VIII, 31. 32.
[4]) Galat. IV, 26.

quae in hoc mundo sunt, domus est servitutis. Et quoniam de paradiso libertatis pro poena peccati ad hujusmodi ventum fuerat servitutem, idcirco primus sermo decalogi, id est, prima mandatorum Dei vox de libertate profertur, dicens: „Ego [1]) sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis.“ Hanc vocem in Aegypto positus audire non poteras, etiamsi tibi injungatur, ut pascha facias, etiamsi accingaris lumbos, et sandalia accipias in pedibus, etiamsi virgam teneas in manu, et azyma cum amaritudine comedas. Et quid dico in Aegypto positus haec audire non poteras? Sed ne inde quidem profectus in prima statim mansione haec audire potuisti, nec in secunda, nec in tertia, nec cum transires rubrum mare, etiamsi ad Maram veneris, et fuerit ibi amaritudo in dulcedinem versa, etiamsi in Helim veneris ad duodecim fontes aquarum, et septuaginta arbores palmarum, etiamsi Raphidim praeterieris, ceterosque profectus ascenderis: nondum ad hujuscemodi verba idoneus judicaris, sed cum perveneris ad montem Sina. [2]) Multis ergo ante laboribus peractis, multis aerumnis, et tentationibus superatis, vix aliquando mereberis praecepta suscipere libertatis, et audire a Domino: „Ego [3]) sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis.“ Verum hic sermo nondum sermo mandati est, sed quis sit qui mandat, ostendit. Nunc ergo videamus, quid sit initium decem mandatorum legis: et [4]) si non occurrimus ad [5]) omnia, initia saltem, prout Dominus dederit, explicemus.

2. Primum ergo mandatum est: „non [6]) erunt tibi

---

[1]) Exod. XX, 2.
[2]) Edd. Merlini: Syna. [3]) Exod. XX, 2.
[4]) Edd. Merlini: etiam si non etc.
[5]) Edd. Merlini: ad omnia initia, saltem etc
[6]) Exod. XX, 3.

Dii alii, praeter me." Est post hoc sequitur: „non [1]) facies [2]) tibi idolum, neque ullam similitudinem, quaecunque in coelo sursum sunt, et quaecunque in terra deorsum sunt, et quaecunque sunt in aquis subtus terram: et non adorabis illa, neque coles illa. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelans, qui reddo peccata patrum in filios, in tertiam et quartam progeniem iis, qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia iis, qui diligunt me, et qui servant praecepta mea." Haec omnia simul nonnulli putant esse [3]) unum mandatum. Quod si ita putetur, non complebitur decem numerus mandatorum. Et ubi jam erit decalogi veritas? Sed si eo modo dirimatur, quo et nos in superiori pronuntiatione distinximus, integer decem mandatorum numerus apparebit. Est ergo primum mandatum: „non [4]) erunt tibi dii alii praeter me:" secundum vero: „non [5]) facies tibi idolum, neque ullam similitudinem," et cetera. Incipiamus ergo a primo mandato. Sed et ego auxilio indigeo ipsius, qui haec praecepit, Dei, ad dicendum, et vos purgatioribus egetis auribus ad audiendum. Si quis ergo vestrum habet aures audiendi, audiat, quomodo dictum est: „non [6]) erunt tibi dii alii praeter me." Si dixisset: non sint dii praeter me: absolutior sermo videretur. Nunc autem quia dicit: „non [7]) erunt tibi dii [8]) alii praeter me:" non negavit quia sint, sed ne illi sint, cui haec omnia [9]) praecepta dantur, inhibuit. Hinc puto et [10]) Apostolum Pau-

---

[1]) Exod. XX, 4. 5. 6.

[2]) Alias (v. c. in edd. M.): „non facias." R.

[3]) Edd. Merlini: unum esse. [4]) Exod. XX, 3.

[5]) Exod. XX, 4. seqq. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 2.: „non facies."

[6]) Exod. XX, 3. [7]) Exod. XX, 3.

[8]) Alias (e. c. in edd. M.): „Dii alieni." R.

[9]) Deest „omnia" in edd. M.

[10]) Deest „et" in ed. R.

lum sumsisse illud, quod ad Corinthios scripsit, dicens: „si [1]) quidem sunt, qui dicuntur dii, sive in coelo, sive in terra." Et addit: [2]) „et [3]) sicut sunt dii multi, et domini multi, nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, et nos per ipsum, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum." Sed et [4]) in multis aliis invenies Scripturae locis deos nominari, sicut et alibi dicit: „quoniam [5]) Dominus summus, terribilis, et rex magnus super omnes deos:" et: „Deus [6]) deorum Dominus locutus est: et: „in [7]) medio autem deos discernit." De dominis idem Apostolus dicit: „sive [8]) throni, sive dominationes, sive potestates, omnia per ipsum, et in ipso omnia creata sunt." Dominationes autem nihil aliud sunt, quam ordo quidam et multitudo dominorum. In quo, ut mihi videtur, sensum legis lucidiorem fecit Apostolus Paulus. Tale est enim, quod dicit: licet sint multi domini, qui aliis gentibus dominentur, et dii multi, qui ab aliis colantur, sed nobis unus Deus et [9]) unus Dominus. Quid autem causae sit in Diis multis, vel dominis multis, si intente et patienter auditis, ipsa nos Scriptura poterit edocere. Ait enim idem Moses in Deuteronomii cantico: „cum [10]) divideret, inquit, excelsus gentes, et dispergeret filios Adami, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. Et facta est portio Domini populus ejus Jacob, funiculus haereditatis ejus Israel."

---

1) I Cor. VIII, 5. 2) Edd. Merlini: addidit.

3) Cfr. I Cor. VIII, 5. 6.

4) Deest „et" in edd. M.

5) Cfr. Psalm. XLVII, 2. (XLVI.) coll. LXX. virorum versione.

6) Psalm. L, 1. (XLIX.)

7) Psalm. LXXXII, 1. (LXXXI.)

8) Coloss. I, 16.

9) Deest „et" in ed. Ruaei. Cfr. pag. huj. not. 3.

10) Deut. XXXII, 8. 9.

Angelos igitur, quibus regendas gentes commisit excelsus, vel deos appellari, vel [1]) dominos constat: deos quasi a Deo datos, et dominos, quasi a Domino sortiti sint potestatem. Unde et Dominus, dicebat ad angelos, qui non servaverunt suum principatum: „Ego [2]) dixi: dii estis, et filii excelsi omnes. Vos autem ut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis:" imitantes scilicet diabolum, qui princeps omnium factus est ad ruinam. Unde constat, quod execrabiles illos fecit praevaricatio, non natura. Tibi ergo, o populus meus Israel, qui pars Dei es, qui funiculus haereditatis ejus effectus es, non [3]) „erunt, inquit, alii Dii praeter me:" quia vere Deus unus est Deus, et vere Dominus unus est Dominus. Ceteris vero, qui ab ipso creati sunt, contulit nomen istud non natura, sed gratia. Verum ne existimes haec tantum ad illum dici Israel, qui secundum carnem natus est. Multo magis haec ad te dicuntur, qui Israel effectus es mente Deum videndo, et circumcisus es corde, non carne. Nam et si in carne gentes sumus, in spiritu Israel sumus, propter eum, qui dixit: „pete [4]) a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae:" et propter eum, qui iterum dixit: „Pater [5]), omnia mea tua sunt, et tua mea sunt, et glorificatus sum in his:" si tamen ita agas, ut dignus sis pars esse Dei, et in funiculo haereditatis ejus metiri. Alioqui si indigne agas, exemplo sint tibi illi, qui ad hoc vocati fuerant, ut essent pars Dei, et peccatis suis hoc meruerunt, ut dispergerentur per omnes gentes. Et qui prius educti fuerant de domo servitutis, nunc rursum, — quia „qui [6]) peccat, servus est

[1]) Ed. Ruaei sola: et.

[2]) Psalm. LXXXII, 6. 7. (LXXXI.)

[3]) Exod. XX, 3. — Edd. Merlini: non erunt tibi, inquit etc.

[4]) Psalm. II, 8. [5]) Ev. Joann. XVII, 10.

[6]) Ev. Joann. VIII, 34.

peccati —," non jam Aegyptiis solis, sed omnibus gentibus serviunt. Ergo dicitur et tibi, qui per Jesum Christum existi de Aegypto, et de domo servitutis eductus es: „non [1]) erunt tibi Dii alii praeter me."

3. Post haec videamus, quid etiam secundum videtur continere mandatum: „non [2]) facies tibi ipsi idolum, neque omnem similitudinem eorum, quae sunt in coelo, vel quae in terra, vel quae in aquis, et quae subtus terram." Longe aliud sunt idola, et aliud dii, sicut ipse nos nihilominus Apostolus docet. Nam de diis dixit: „sicut [3]) sunt dii multi, et domini multi." De idolis autem dicit: „quia [4]) nihil est idolum in mundo." Unde mihi videtur non transitorie haec legisse, quae lex dicit. [5]) Vidit enim differentiam Deorum, et idolorum: et rursum differentiam idolorum, et similitudinem. Nam qui de idolis dixit, quia non sunt, non [6]) addidit, quia et similitudines non sunt. Hic autem dicit: „non [7]) facies [8]) tibi ipsi idolum, neque similitudinem omnium." Aliud est ergo facere idolum, aliud similitudinem. Et si quidem Dominus nos ad ea, quae dicenda sunt, illuminare dignetur, ego sic arbitror accipiendum, quod, verbi causa, si quis in quolibet metallo auri, vel argenti, vel ligni, vel lapidis

---

[1]) Exod. XX, 3.

[2]) Exod. XX, 4. coll. pag. 91. not. 1. 2. et 5.

[3]) I Cor. VIII, 5. [4]) I Cor. VIII, 4.

[5]) Edd. Merlini: dixit.

[6]) Ed. Ruaei sola: non addit quia similitudines etc.

[7]) Exod. XX, 4. coll. pag. huj. not. 2.

[8]) Graeca hujus fragmenti verba, desumta e schedis Mss. Combefisii, haec sunt: „*Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα.*" *Ἄλλο εἴδωλον, καὶ ἕτερον ὁμοίωμα. Ὁμοίωμα μὲν γάρ ἐστιν, ἐὰν ποιῇς ἰχθύος, ἢ τετραπόδου, ἢ θηρίου διὰ τεχνουργίας, ἢ διὰ ζωγραφίας ὁμοίωμα· εἴδωλον δὲ, ὅσα ἀνατυποῦσα ψυχὴ ποιεῖ, οὐκ ἐξ ὑπαρχόντων πρωτοτύπως· οἷον ἀναμεμιγμένον τὸ ζῶον ἀπὸ ἀνθρώπου καὶ ἵππου.* R.

faciat speciem quadrupedis alicujus, vel serpentis, vel avis, et statuat illam adorandam, non idolum, sed similitudinem fecit. Vel etiam si picturam ad hoc ipsum statuat, nihilominus similitudinem fecisse dicendus est. Idolum vero facit ille, qui secundum Apostolum dicentem, quia „idolum [1]) nihil est," facit quod non est. Quid est autem, quod non est? Species, quam non vidit oculus, sed ipse sibi animus fingit. Verbi gratia, ut si quis humanis membris caput canis, aut arietis formet, vel rursum in uno hominis habitu duas facies fingat, aut humano pectori postremas partes equi aut piscis adjungat. Haec et iis similia qui facit, non similitudinem, sed idolum facit. Facit enim, quod non est, nec habet aliquid simile sui. Et idcirco haec sciens Apostolus, dicit: „quia [2]) idolum nihil est in mundo." Non enim aliqua ex rebus exstantibus adsumitur species, sed quod ipsa sibi otiosa mens et curiosa repererit. Similitudo vero est, cum aliquid ex his, quae sunt vel in coelo, vel in terra, vel in aquis, formatur, sicut superius diximus. Veruntamen non sicut de iis, quae in terra sunt, vel in mari, similitudinibus in promtu est pronuntiare, ita etiam de coelestibus: nisi si quis dicat de sole, et luna, et stellis hoc posse sentiri. Et horum namque formas exprimere gentilitas solet. Sed quia Moses eruditus erat in omni sapientia Aegyptiorum, etiam ea, quae apud illos erant in occultis et reconditis, prohibere cupiebat: sicut, — verbi causa, ut nos quoque appellationibus utamur ipsorum —, Hecaten quam dicunt, aliasque daemonum formas, quae Apostolus „spiritualia [3]) nequitiae in coelestibus" vocat. De ipsis fortassis et propheta dicit, quia „inebriatus [4]) est gladius meus in coelo." His enim formis, et similitudinibus invocare daemonia moris est iis, quibus talia curae sunt, vel ad repellenda,

---

[1]) I Cor. VIII, 4. [2]) I Cor. VIII, 4.
[3]) Ephes. VI, 12. [4]) Jesai. XXXIV, 5.

vel etiam ad vitanda mala, quae nunc sermo Dei universa complectens simul abjurat, et abjicit, et non solum idolum fieri vetat, sed et similitudinem omnium, quae in terra sunt, et in aquis, et in coelo.

4. Addit autem et dicit: „non [1]) adorabis [2]) ea, neque coles ea.“ Aliud est colere, aliud adorare. Potest quis interdum et invitus adorare, sicut nonnulli regibus adulantes, cum eos ad hujuscemodi studia deditos viderint, adorare se simulant idola, cum in corde ipsorum certum sit, quia nihil est idolum. Colere vero est, toto his affectu et studio mancipari. Utrumque ergo resecat sermo divinus, ut neque affectu colas, neque specie adores. Sciendum tamen est, [3]) quod cum decreveris praecepti ejus servare mandatum, et omnes ceteros deos et dominos repudiare, et praeter unum Deum et Dominum neminem habere vel Deum, vel Dominum, hoc est bellum sine foedere denuntiasse omnibus ceteris. Cum ergo venimus ad gratiam baptismi, universis aliis diis et dominis renuntiantes, solum confitemur Deum Patrem, et filium, et Spiritum sanctum. Sed hoc confitentes, nisi toto corde diligamus Dominum Deum nostrum, et tota anima, et tota virtute adhaereamus ipsi, non sumus effecti pars Domini: sed velut in confinio quodam positi, et illos offensos patimur, quos refugimus, et Dominum, ad quem confugimus, propitium non efficimus, quem non ex toto et integro corde diligimus. Et ideo luget nos pro-

---

1) Exod. XX, 5.

2) Graeca hujus fragmenti verba, desumta e schedis Mss. Combefisii, haec sunt: „*Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ λατρεύσεις αὐτοῖς.*“ *Ἄλλο προσκυνεῖν, καὶ ἄλλο λατρεύειν. Ὁ μὲν γὰρ ἐξ ὅλης ψυχῆς δουλεύων τούτοις, οὐ μόνον προσκυνεῖ, ἀλλὰ καὶ λατρεύει· ὁ δὲ καθυποκρινόμενος, καὶ διὰ τὰ ἔθνη ποιῶν, οὐ λατρεύει μὲν, προσκυνεῖ δέ. Εὑρήσεις δὲ τοιούτους ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς χαριζομένους γυναιξὶ, καὶ εἴδωλα προσκυνοῦντας.*

3) Desideratur „est“ in ed. Ruaei.

pheta, quos videt hujuscemodi inconstantia fluctuare, et dicit: „vae,[1]) duplices corde et animo.“ Et iterum: „usque[2]) quo claudicatis utrisque genibus vestris?“ Sed et Apostolus Jacobus dicit: „vir[3]) duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.[4]) Sumus ergo nos, qui non integra, nec perfecta fide sequimur Deum nostrum, et ab alienis recessimus diis, velut in medio quodam confinio positi: et ab alienis quasi fugaces caedimur, et a nostro Domino tanquam instabiles et dubii non defendimur. An non hoc est, quod et prophetae spiritualiter imaginantur de amatoribus Hierusalem, cum dicunt,[5]) quia amatores tui ipsi inimici facti sunt tibi? Ita ergo intellige et animae tuae multos fuisse amatores, qui delectati sunt decore ejus, cum quibus meretricata est. De quibus et dicebat: „post[6]) amatores meos ibo, qui dant mihi vinum meum, et oleum meum,“ et cetera. Sed venit jam illud tempus, ut diceret: „revertar[7]) ad virum meum priorem, quia melius mihi erat tunc, quam modo.“ Regressa es ergo ad virum tuum priorem, offendisti sine dubio amatores tuos, cum quibus adulteria committebas. Nisi ergo nunc tota fide permaneas cum viro tuo, et toto ei ore glutineris, ex multis sceleribus, quae commisisti, suspecta es ei, omnis motus tuus, et aspectus tuus, ipse etiam incessus, si fuerit negligentior, displicebit. Nihil ultra in te lascivum videre, nihil dissolutum et prodigum potest. At ubi parum quidem a viro tuo diverteris oculos, statim necesse est memoriam fieri priorum. Ut ergo priora deleas, et fides tibi possit haberi in reliquis, non

---

[1]) Sap. Sirac. II, 14. (Ecclesiastic.)
[2]) I Regg. XVIII, 21. (III Regg.)
[3]) Jacob. I, 8.
[4]) Deest „suis“ in ed. Ruaei.
[5]) Cfr. Thren. I, 2. [6]) Cfr. Hos. II, .
[7]) Hos. II, 7.

modo agendum tibi nihil est impudicum, sed ne cogitandum quidem. Vide enim, quod scriptum est. „Cum,[1]) inquit, immundus spiritus exierit ab homine, vadit per loca arida, quaerit requiem, et non invenit. Tunc dicit: revertar in domum meam, unde exivi. Et si veniens invenerit eam vacantem, mundatam et ornatam, vadit, et adducit secum alios septem spiritus nequiores se, et[2]) intrantes in domum illam habitant in ea. Et erunt novissima hominis illius pejora prioribus.“ Haec si advertamus, quomodo possumus vel in parvo negligentiae locum dare? Habitavit enim in nobis immundus spiritus, antequam crederemus, antequam veniremus ad Christum, cum adhuc, ut superius dixi, fornicaretur anima nostra a Deo, et esset cum amatoribus suis daemonibus. Sed posteaquam dixit: „revertar[3]) ad virum meum priorem:“ et venit ad Christum, qui eam ex initio ad imaginem suam creavit, necessario locum dedit adulter spiritus, ubi vidit legitimum virum. Suscepti ergo sumus a Christo, et mundata est domus nostra a peccatis prioribus, et ornata est ornamentis sacramentorum fidelium, quae norunt qui initiati sunt. Sed non statim domus haec habitatorem habere Christum meretur, nisi sit vita ejus et conversatio ita sancta, ita pura, et incontaminabilis, ut templum Dei esse mereatur. Non enim domus adhuc, sed templum esse debet, in quo habitet Deus. Si ergo acceptam gratiam negligat, et implicet se negotiis saecularibus, continuo spiritus ille immundus redit, et vindicat sibi domum vacantem. Et ne iterum possit expelli, alios secum septem spiritus adhibet nequiores, et fiunt novissima hujusmodi hominis pejora prioribus: quia tolerabilius fuerat non rediisse ad virum priorem animam semel me-

[1]) Cfr. Luc. XI, 24. 25. 26.

[2]) Alias (e. c. in edd. M.): „et intrans in domum illam habitat in ea.“ R.

[3]) Hos. II, 7.

retricantem, quam egressam post confessionem viri, rursum adulteram fieri. Nulla ergo „societas," sicut dicit[1]) Apostolus, templo „Dei cum idolis," nulla „consonantia Christo et Belial." Si Dei sumus, tales esse debemus, ut compleatur illud, quod dicit de nobis Deus: „quia[2]) habitabo in iis, et in iis ambulabo, et ipsi erunt mihi in populum." Et sicut alio loco propheta dicit: „exite[3]) de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, qui portatis vasa Domini. Exite, et immundum nolite contingere: et ego recipiam vos, et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens." Propterea ergo dicit: „non[4]) erunt tibi dii alii praeter me, nec facies tibi ipsi idolum, neque similitudinem ullam, quaecunque in coelo sunt, et quaecunque in terra, et quae in aquis: non[5]) adorabis ea, neque coles ea."

5. „Ego[6]) enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelans." Vide benignitatem Dei, quomodo ut nos doceat, et perfectos faciat, ipse fragilitatem humanorum non recusat affectuum. Quis enim audiens Deum zelantem non continuo miretur, et humanae fragilitatis vitium putet? Sed omnia propter nos agit et patitur Deus, et ut possimus edoceri, notis et usitatis affectibus nobis loquitur. Videamus ergo, quid est hoc, quod dicit,[7]) quia Deus zelans ego sum. Sed ut contemplari facilius possint divina, de humanis, secundum ea, quae superius disseruimus, doceamur exemplis. Omnis mulier aut sub viro est, et subjecta legibus viri, aut meretrix est, et utitur libertate peccandi. Qui ergo ingreditur ad meretricem, scit

---

1) Cfr. II Cor. VI, 15. 16.

2) Cfr. II Cor. VI, 16. coll. Levit. XXVI, 12. et Ezech. XXXVI, 28.

3) Cfr. Jesai. LII, 11. coll. II Cor. VI, 17.

4) Exod. XX, 3. 4. 5.

5) Edd. Merlini: non adorabis eos, neque coles eos.

6) Exod. XX, 5. 7) Exod. XX, 5.

se ad eam ingressum esse mulierem, quae prostituta est, et cunctis volentibus patet; et ideo [1]) indignari non potest, si cum ea etiam alios videat [2]) amatores. Qui vero legitimo utitur matrimonio, non [3]) patitur uti uxorem peccandi potestate, sed accenditur zelo ad castitatem matrimonii conservandam, quo possit ex ea fieri legitimus pater. Hoc ergo exemplo intelligamus omnem animam, aut prostitutam esse daemonibus, et habere plurimos amatores, ita ut intret ad eam modo quidem spiritus fornicationis, illo discedente intret spiritus avaritiae, post hunc veniat superbiae spiritus, inde irae, inde invidiae, post etiam vanae gloriae, aliique cum iis plurimi spiritus immundi. Isti autem omnes ita cum infideli anima meretricantur, ut alter alteri non invideat, nec zelotypia moveantur ad invicem. Et quid dico, quod alter alterum non excludat? Imo et invitant se invicem, et sponte se convocant, sicut paulo ante jam diximus, quod in Evangelio scriptum est de illo spiritu, qui exiit ab homine, et regressus adduxit secum septem alios nequiores se spiritus, ut in una anima simul habitarent. Sic ergo nullam zelotypiam amatorum suorum patitur anima, quae daemonibus prostituta est. Si vero legitimo conjuncta sit viro, illi viro, cujus matrimonio Paulus animas conjungit et sociat, sicut et ipse dicit: „statui [4]) enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo:“ et de quo in evangeliis scriptum est, [5]) quia rex quidam fecit nuptias filio suo: in hujus ergo viri nuptias cum se anima dederit,

---

[1]) Deest „ideo“ in ed. Ruaei.

[2]) Ed. Ruaei sola: videt.

[3]) Alias (v. c. in edd. M.): „non patitur in uxore potestatem peccandi.“ R.

[4]) II Cor. XI, 2.

[5]) Desideratur „est“ in ed. Ruaei. — Cfr. Matth. XXII, 2. seqq.

et[1]) legitimum cum eo sortita fuerit matrimonium, etiam si fuit aliquando peccatrix, etiam si meretricata est, tamen si se huic viro tradidit, ultra eam peccare non patitur. Non potest ferre, ut rursum anima, quae se sortita est virum, alludat cum adulteris, quia excitatur super eam zelus ejus viri, et defendit conjugii castitatem. Et ideo zelans dicitur Dominus, quia animam sibi mancipatam non patitur daemonibus admisceri. Alioquin si eam viderit temerantem jura conjugii, et occasionem quaerere ad peccandum, tunc, ut scriptum est, dat ei libellum repudii, et dimittit eam dicens: „ubi[2]) est libellus repudii matris vestrae, quo dimisi eam?“ Quibus etiam addit et dicit: „ecce, peccatis vestris venundati estis, et propter iniquitates vestras dimisi matrem vestram.“ Haec qui loquitur, zelans est, et zelo commotus haec dicit: post agnitionem enim sui, post illuminationem verbi divini, post gratiam baptismi, post confessionem fidei, et tot tantisque sacramentis matrimonium confirmatum, non vult nos ultra peccare, non patitur animam, cujus ipse vel sponsus, vel vir appellatur, cum daemonibus ludere, scortari cum immundis spiritibus, cum vitiis et immunditiis volutari. Quod et si forte aliquando[3]) eveniat infeliciter, saltem ut convartatur, et redeat et poeniteat, miseratus exspectat. Novum enim hoc bonitatis ejus[4]) est genus, ut[5]) etiam post adulterium, revertentem tamen et ex toto corde poenitentem suscipiat animam. Sicut et ipse per prophetam dicit: „numquid[6]) mulier si exierit a viro, et dormierit cum alio viro, revertetur ad virum suum? Nonne contaminatione contaminabitur? Tu autem fornicata es cum

---

[1]) Alias (e. c. in edd. M.): „et legitimo cum sortita fuerit matrimonio.“ R.

[2]) Jesai. L, 1. [3]) Edd. Merlini: aliqualiter.

[4]) Deest „ejus“ in ed. Ruaei.

[5]) Edd. Merlini: ut — revertentem tamen ex toto etc.

[6]) Cfr. Jerem. III, 1. coll. LXX. virorum versione

amatoribus multis, et revertebaris ad me." Item alibi dicit: „et[1]) posteaquam fornicata es in omnibus his, dixi: revertere ad me; et nec sic reversa es, dicit Dominus." Hic ergo Deus zelans si requirit et desiderat animam tuam adhaerere sibi, si te servat a peccato, si corripit, si castigat, si indignatur, si irascitur, et velut zelotypia quadam erga te utitur, spem tibi esse salutis agnosce. Si vero castigatus non resipiscis, correptus[2]) non emendaris, verberatus contemnis: scito, quod si eo usque peccando profeceris, discedit a te zelus ejus, et dicetur tibi illud, quod per Ezechielem prophetam ad Hierusalem dicitur: „propterea[3]) discedet zelus meus a te, et non irascar ultra super te." Vide misericordiam et pietatem boni Dei. Quando vult misereri, indignari se dicit, et irasci, sicut per Hieremiam dicit: „dolore[4]) et flagello castigaberis Hierusalem, uti ne abscedat anima mea abs te." Haec si intelligis, miserantis Dei vox est: ubi irascitur et zelatur, ibi adhibet dolores et verbera. „Flagellat[5]) enim omnem filium, quem recipit." Vis autem audire indignantis Dei terribilem vocem? Audi, quod dicit per prophetam; cum enumerasset multa nefanda, quae commiserat populus, addit etiam haec: „et[6]) propter hoc, inquit, non visitabo super filias, cum fornicantur, neque super nurus vestras, cum moechantur." Hoc est terribile, hoc extremum, cum jam non corripimur pro peccatis, cum jam non corrigimur delinquentes. Tunc enim cum excesserimus peccandi modum, Deus zelans avertit a nobis zelum suum, sicut superius dixit: „auferetur[7]) zelus meus a te, et non ira-

---

[1]) Cfr. Jerem. III, 7. coll. LXX. interpretum versione.

[2]) Alias (e. c. in edd. M.): „correctus non" etc. R.

[3]) Cfr. Ezech. XVI, 42. [4]) Jerem. VI, 7. 8.

[5]) Hebr. XII, 6. [6]) Hos. IV, 14.

[7]) Ezech. XVI, 42.

scar super te ultra." Haec de eo, quod dictum est: „Deus [1]) zelans."

6. Videamus nunc et quod sequitur, quomodo reddi dicuntur peccata patrum in filios, in tertiam et quartam progeniem. In hoc enim sermone solent nos haeretici suggillare, quod non sit boni Dei sermo, qui pro peccatis alterius alium plecti dicat. Sed secundum ipsorum rationem, qui [2]) Deum legis mandantem haec licet non bonum, justum tamen dicunt, ne ipsi quidem possunt ostendere, quomodo secundum sensum suum justitiae suae convenire videatur, si alius alio peccante puniatur. Superest igitur, ut Dominum deprecemur, ut [3]) ostendat nobis, quomodo praecepta haec justo bonoque conveniant Deo. Saepe jam diximus, quod scripturae divinae non omnia ad exteriorem hominem, sed perplura ad interiorem loquuntur. Interior igitur homo noster aut Deum dicitur habere patrem, si secundum Deum vivit, et quae Dei sunt agit; aut diabolum, si in peccatis sit, et voluntates illius gerat: [4]) sicut evidenter in evangeliis Salvator ostendit, cum dicit: „vos [5]) de patre diabolo estis, et desideria patris vestri facere vultis. Ille homicida fuit ab initio, et in veritate non stetit." Sicut ergo semen Dei in nobis dicitur manere, cum verbum Dei servantes in nobis non peccamus, ut Joannes dicit: „qui [6]) autem ex Deo est, non peccat, quia semen Dei manet in eo:" ita etiam cum a diabolo ad peccandum suademur, semen ejus suscipimus. [7]) Cum vero etiam opere [8]) implemus

---

[1]) Cfr. Exod. XX, 5.

[2]) Alias (v. c. in edd. M.): „qui dum legis mandatum licet non bonum, justum" etc. R.

[3]) Edd. Merlini: et ostendat etc.

[4]) Edd. Merlini: gerit. [5]) Ev. Joann. VIII, 44.

[6]) Cfr. I Joann. III, 9.

[7]) Alias (v. c. in edd. M.): „efficimur." R.

[8]) Deest „opere" in edd. M.

quod suaserit, tunc jam et genuit nos. Nascimur enim ei filii per peccatum. Verum quoniam peccantes vix fere accidit, ut sine adjutore peccemus, sed aut ministros peccati, aut adjutores semper requirimus: verbi causa, si adulterium quis molitur, non potest hoc solus admittere, sed necesse est etiam adulteram consortem fieri sociamque peccati: tunc praeterea etsi non plures, esse tamen necesse est aliquem, vel aliquam in [1]) ministeriis ad societatem peccati: qui omnes velut unus ex altero secundum persuasionis ordinem generati, ex patre diabolo noxiae nativitatis progeniem ducunt Et ut ad ea, quae scripta sunt, veniamus, Dominus majestatis Jesus Christus salvator noster crucifixus est. Hujus piaculi auctor et pater sceleris sine dubio diabolus est. Sic enim scriptum est: „cum [2]) autem introiisset diabolus in cor Judae Iscariotis, ut traderet eum.“ Pater ergo peccati diabolus est. Iste in hoc scelere primum filium generat Judam, sed solus hoc Judas implere non poterat. Quid ergo scriptum est? „Abiit, [3]) inquit, Judas ad scribas et Pharisaeos, et ad pontifices, dicens iis: Quid mihi datis, et ego vobis eum tradam?“ Nascitur ergo ex Juda generatio tertia et quarta peccati. Et hunc ordinem deprehendere poteris etiam in singulis quibusque peccatis. Nunc ergo videamus secundum hanc, quam diximus progeniem, quomodo Deus peccata patrum reddat in filios, in tertiam et quartam progeniem, et in ipsos non reddat patres. Nihil enim de patribus dixit Deus. Diabolus ergo, qui peccandi jam modum excessit, sicut propheta

---

[1]) Mss. Turonenses: „de ministris et nuntiis ac sociis peccati.“ R.

[2]) Cfr. ev. Joann. XIII, 2. coll. Luc. XXII, 3. — Edd. Merlini: Judae Scariothis.

[3]) Matth. XXVI, 14. 15. coll. Marc. XIV, 10. et Luc. XXII, 1.

dicit, quemadmodum vestimentum [1]) in sanguine concretum, non erit mundum, ita et ipse non erit mundus in hoc saeculo, neque corripitur pro peccato, neque flagellatur: omnia namque ei servata sunt in futurum. Unde et ipse sciens sibi istud [2]) statutum tempus esse poenarum, dicebat ad Salvatorem: „quid [3]) venisti ante tempus torquere nos?“ Dum ergo stat hic mundus, peccata sua non recipit diabolus, qui est peccantium pater. Redduntur autem in filios, id est, in eos, quos genuit per peccatum. Etenim homines in carne positi corripiuntur a Domino, verberantur, flagellantur. Non enim vult [4]) Dominus mortem peccatoris, sed ut revertatur, et vivat. Et propterea benignus et misericors Dominus reddit peccata patrum in filios, ut, quoniam patres, id est, diabolus et angeli ejus, ceterique principes mundi hujus et [5]) rectores tenebrarum harum, — et ipsi enim efficiuntur patres peccati, sicut et diabolus —, quoniam, inquam, patres isti indigni sunt, qui in praesenti saeculo corripiantur, sed in futuro recipient, quae merentur, filii eorum, id est, quos peccare persuaserint, et qui nihilominus per ipsos adsciti fuerint ad consortium societatemque peccati, hic recipiant [6]) quae gesserunt: ut purgatiores ad futurum saeculum pergant, et ultra diabolo socii non efficiantur in poena. Quia ergo misericors est Dominus, et „omnes [7]) homines vult salvos fieri,“ propterea dicit: „visitabo [8]) in virga ferrea facinora eorum, et in flagellis peccata eorum. Misericordiam autem meam non auferam ab iis.“ Visitat ergo Dominus animas, et requirit,

---

1) Cfr. Jesai. IX, 5. 2) Edd. Merlini: illud.
3) Cfr. Matth. VIII, 29.
4) Cfr. Ezech. XXXIII, 11.
5) Edd. Merlini: ac rectores.
6) Edd. Merlini: recipiunt. 7) I Tim. II, 4.
8) Cfr. Psalm. LXXXIX, 32. 33.

quas iste pessimus persuasione peccati genuerit pater, et dicit ad unamquamque earum: „audi,[1]) filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui.“ Visitat ergo te post peccatum, et commonet te, et in flagello et virga te visitat pro[2]) peccato, quod tibi pater diabolus suggessit, ut reddat tibi illud in sinum, id est, dum in corpore degis. Et sic completur, reddi[3]) peccata patrum in sinum filiorum, in tertiam et quartam progeniem. Deus enim zelans est, et animam, quam sibi despondit in fide, non vult illam permanere in contaminatione peccati: sed vult eam cito purgari, vult eam velociter abjicere omnes immunditias suas, si[4]) cui forte subjecta est. Si vero permanet in peccatis, et dicit: non audiemus vocem Domini, sed facientes faciemus voluntates nostras, et incendemus ignem reginae coeli, sicut exprobratur per prophetam:[5]) tunc servantur etiam ipsi ad illam sapientiae sententiam, quae dicit: „quoniam[6]) quidem vocabam, et non obaudiebatis, sed irridebatis sermones meos: itaque et ego vestrae perditioni superridebo:“ vel illam, quae posita est illis in evangelio, dicente Domino: „discedite[7]) a me in ignem aeternum, quem praeparavit Deus diabolo, et angelis ejus.“ Ego opto, ut, dum in hoc saeculo sum, visitet Dominus peccata mea, et hic mihi restituat, ut ibi dicat etiam de me Abraham, sicut dixit de paupere Lazaro ad divitem: „memento,[8]) fili, quod recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Nunc autem hic requiescit, tu vero cruciaris.“

---

1) Psalm. XLV, 10.

2) Alias (e. c. in edd. M.): „pro peccatis, quae tibi pater diabolus.“

3) Edd. Merlini: reddit — in sinus filiorum etc.

4) Alias (e. c. in edd. M.): „si cui forte subreptum est.“ R.

5) Cfr. Jerem. VII, 18. 6) Prov. I, 24. 25. 26.

7) Matth. XXV, 41. 8) Luc. XVI, 25.

Propterea ergo cum corripimur, cum castigamur a Domino, esse non debemus ingrati, sed intelligamus, propterea nos in praesenti saeculo corripi, ut in futuro requiem consequamur, sicut et Apostolus dicit: „cum [1]) autem castigamur a Domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.“ Propterea denique et beatus Job libenter suscipiebat cuncta supplicia, et dicebat, quia „si [2]) bona accepimus de manu Domini, nonne et mala tolerabimus?“ „Dominus [3]) dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum!“ Reddit [4]) autem et misericordiam in millia iis, qui diligunt eum. Qui enim diligunt, correptione non indigent, neque enim peccant, sicut et Dominus dicit: „qui [5]) diligit me, mandata mea custodit.“ Et ideo „perfecta [6]) dilectio foras mittit timorem.“ Ob hoc ergo diligentibus sola misericordia posita est: beati [7]) enim misericordes, quia ipsis miserebitur Deus in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA IX.

De tabernaculo.

1. Si quis digne intelligat, vel ex Aegypto Hebraeorum profectionem, vel transitum maris rubri, sed et omnem hanc viam, quae agitur per desertum, et metationes singulas quasque castrorum: si horum ita exstiterit capax, ut etiam legem Dei suscipiat scriptam [8]) non atramento, sed spiritu Dei vivi: si quis, inquam, ad haec ita per ordinem profectuum perfecte veniat, ut singula quae-

---

[1]) Cfr. I Cor. XI, 32. [2]) Job. II, 10.
[3]) Job. I, 21. [4]) Exod. XX, 6.
[5]) Ev. Joann. XIV, 21. [6]) I Cor. IV, 18.
[7]) Matth. V, 7. [8]) Cfr. II Cor. III, 3.

que implens in spiritu assecutus sit, et ea, quae in his indicantur, augmenta virtutum: ille poterit consequenter etiam ad visionem, et intelligentiam tabernaculi pervenire. De quo tabernaculo multis quidem in locis memorant scripturae divinae, et indicare quaedam videntur, quorum vix capax esse possit humanus auditus: praecipue tamen apostolus Paulus de intelligentia tabernaculi quaedam nobis prodit scientiae excelsioris indicia, sed, nescio quo pacto, fragilitatem fortassis intuens auditorum, claudit quodammodo ipsa, quae pandit. Dicit namque ad Hebraeos scribens: „tabernaculum[1]) enim factum est primum, in quo erat candelabrum, et[2]) mensa, et propositio panum, quod dicebatur sancta sanctorum. Post secundum autem velamen, tabernaculum, quod dicitur sanctum, habens aureum altare incensi, et arcam testamenti, et intra eam duas tabulas, et manna, et virgam Aaron, quae fronduerat." Sed iis addidit: „de[3]) quibus non est modo dicendum per singula." Quod ergo ait: „de quibus non est modo dicendum:" quidam ad illud tempus referunt, quo Hebraeis scribebat epistolam. Aliis vero videtur, quod pro mysteriorum magnitudine omne tempus praesentis vitae ad haec explananda idoneum neget. Verum non usquequaque tristes nos relinquit Apostolus, sed, ut sibi moris est, aperit pauca de multis: ut clausum sit quidem negligentibus, inveniatur autem a pulsantibus, et quaerentibus aperiatur. Repetit ergo rursum de tabernaculo, et dicit: „non[4]) enim in sancta manu facta ingressus est Jesus, exemplaria verorum, sed in ipsum coelum, ut appareat nunc vultui Dei per[5]) velamen, id est, per carnem suam." Qui ergo velamen interioris ta-

---

[1]) Cfr. Hebr. IX, 2. 3. 4. coll. N. T. edd.

[2]) Alias (v. c. in edd. M.) desunt verba: „et mensa." R.

[3]) Hebr. IX, 5. [4]) Hebr. IX, 24.

[5]) Cfr. Hebr. X, 20.

bernaculi, carnem Christi interpretatus est, sancta autem ipsum coelum, vel coelos, Dominum vero Christum pontificem, eumque dicit introiisse[1]) „semel in sancta, aeterna redemtione inventa:" ex his paucis sermonibus, si quis intelligere novit Pauli sensum, potest advertere, quantum nobis intelligentiae pelagus patefecerit. Sed qui satis amant literam legis Mosis, spiritum vero ejus refugiunt, suspectum habent Apostolum Paulum interpretationes hujuscemodi[2]) proferentem.

2. Videamus ergo, si non etiam veterum sanctorum aliqui opinionem tabernaculi longe aliam, quam isti nunc existimant, habuere. David namque eximius prophetarum, quam magnifice de tabernaculo sentit, ausculta: „dum[3]) dicitur, inquit, mihi per singulos dies, ubi est Deus tuus? haec memoratus sum, et effudi in me animam meam, quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei." Et iterum quarto decimo Psalmo dicit: „Domine,[4]) quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam," et cetera. Quid[5]) ergo est iste locus tabernaculi admirabilis, ex quo pervenitur usque ad domum Dei, cujus quia memor factus est, effusa est in ipso anima ejus, et velut quodam intolerabili desiderio resolutus est? Itane tandem credendum est, quia istud tabernaculum, quod ex pellibus et cortinis, atque operimentis ciliciis, aliisque nostri usus materiis constabat, propheta desiderans effunderet[6]) animam, ac tota mente converteretur? Vel certe quomodo verum erit de isto dici tabernaculo, quod non habitet in

---

[1]) Hebr. IX, 12. [2]) Edd. Merlini: hujusmodi.

[3]) Psalm. XLII, 3. 4. (XLI.)

[4]) Psalm. XV, 1. 2. (XIV.)

[5]) Edd. Merlini: Quis ergo etc.

[6]) Alias (e. c. in edd. M.): „effunderetur animo, ac tota mente corrueret? Vel" etc. R.

eo nisi „innocens[1]) manibus, et mundo corde, qui non accepit in vanum animam suam:" cum Regnorum prodat[2]) historia, habitasse in tabernaculo Dei sacerdotes pessimos filios pestilentiae, et ipsam quoque arcam testamenti ab Allophylis captam, apud impios et profanos fuisse detentam? Ex quibus omnibus constat, longe alio sensu prophetam sentire de tabernaculo hoc, in quo dicit, quod non habitet in eo nisi „innocens[3]) manibus, et mundo corde, qui[4]) non accepit in vanum animam suam," nec[5]) „fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversus proximum suum." Talem ergo oportet esse hujus habitatorem tabernaculi, quod finxit Dominus, et non homo. Sed veniamus etiam ad evangelia, si quid in ipsis dici de tabernaculis invenimus, ut per sententiam Domini indubitatum possit esse quod quaerimus. Invenimus ergo ipsum Salvatorem Jesum Christum tabernaculum non unum, sed plura memorantem, et non temporalia, sed aeterna, cum dicit: „facite[6]) vobis amicos de iniquo mammona, ut, cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula." Audisti pronuntiantem Dominum aeterna esse tabernacula, audi nunc et Apostolum dicentem: „tabernaculum[7]) nostrum, quod de coelo est, superindui[8]) cupientes." Nondum tibi ex his omnibus iter aperitur, quo derelicta terra sequens propheticum et apostolicum sensum, et, — quod omnium maximum est —, sequens verbum Christi, tota mente et toto sensu adscendas in coelum, atque ibi aeterni tabernaculi magnificentiam quaeras, cujus figura per Mosen adumbratur in

---

1) Psalm. XXIV, 4. (XXIII.)

2) Cfr. I Sam. cap. IV. (I Regg.)

3) Psalm. XXIV, 4. (XXIII.)

4) Edd. Merlini: et qui non etc.

5) Psalm. XV, 3. (XIV.) 6) Luc. XVI, 9.

7) II Cor. V, 2.

8) Edd. Merlini: et superindui cupientes.

terris? Denique sic ad eum etiam Dominus dicit: „vide,[1]) inquit, omnia facito secundum figuram, quae tibi ostensa est in monte.“ Verum humana mens, et nostra praecipue, qui nos minimos, aut etiam nullos in divina sapientia novimus, eo usque fortassis possit accedere, ut sentiat quidem haec, quae divinis voluminibus inseruntur, non de terrenis, sed de coelestibus dici, et formas esse non praesentium, sed futurorum bonorum, non corporalium, sed spiritualium rerum: quomodo autem horum narratio aptari possit coelestibus et aeternis, nec nostrae mensurae est dicere, nec vestrae, ut opinor, capacitatis audire. Pauca tamen, si nos orantibus vobis Dominus illuminare dignetur, quae ad ecclesiae aedificationem pertineant, aperire tentabimus.

3. Jubetur ergo universus populus, unusquisque pro viribus conferens, facere tabernaculum, ut quodammodo omnes simul unum sint tabernaculum. Collatio vero ipsa non fit necessitate, sed sponte. Ait enim Dominus ad Mosen, ut unusquisque, sicut visum fuerit cordi ejus, aurum, argentum, lapides pretiosos, aes, tum praeterea byssum, coccum, hyacinthum, et purpuram, pelles etiam arietum rubras, et pelles hyacinthinas, sed et ligna imputribilia, pilos quoque caprarum ad constructionem tabernaculi offerat. Mulieres quoque sapientes in arte textrina requiruntur, et fabri, qui aurum, vel argentum, vel aes, lapides etiam aptare noverint, aurum et ligna formare. Tum deinde mensurae traduntur atriorum. Quae atria extenta tentoriis, columnis erecta, seris stabilita, et funibus distenta firmantur. Fiunt praeterea quaedam velaminibus distincta, quae appellantur sancta, et alia nihilominus secundo diremta velamine, quae dicuntur sancta sanctorum. Collocatur intrinsecus arca testamenti, supra quam Cherubin extensis alis, seque invicem contingentibus statuun-

[1]) Exod. XXV, 40.

tur, ibique ex auro velut [1]) basis tabula quaedam collocatur, quae appellatur propitiatorium, sed et altare aureum incensi. Tum praeterea in exteriori loco candelabrum ponitur aureum in parte austri, ut respiciat ad aquilonem. In parte vero aquilonis mensa collocatur, et propositio panum super eam. Nec non et altare holocaustorum juxta velamen interius ponitur. Sed quid ego de his revolvo per singula? Vix ad haec tantum enarranda sufficimus, vix nobis ipsa rerum materialium forma adduci ante oculos potest, et quomodo quis latentia in his mysteria expedire sufficiet? Verumtamen causa, pro qua fieri deberet tabernaculum, in superioribus invenitur praedicta, dicente Domino ad Mosen: „facies, [2]) inquit, mihi sanctificationem, et inde videbor vobis.“ Vult ergo Deus, ut faciamus ei sanctificationem. Promittit enim, quia, si fecerimus ei sanctificationem, possit a nobis videri. Unde et Apostolus ad Hebraeos dicit: „pacem [3]) sequimini, et sanctificationem, sine qua nemo videbit Deum.“ Haec ergo est sanctificatio, quam jubet Dominus fieri, quam et Apostolus in virginibus esse vult, [4]) ut sint sanctae corpore, et spiritu: sciens sine dubio, quod, qui fecerit Domino sanctificationem per cordis sui et corporis puritatem, ipse videbit Deum. Faciamus ergo et nos sanctificationem Domino, et omnes unam, et unusquisque per singulos unam. [5]) Omnes fortasse sanctificationem ecclesiam facimus, quae est sancta, [6]) non habens maculam

---

[1]) Alias (v. c. in edd. M.): „velut basis iis quaedam collocatur, ac sedes, quod appellatur.“ Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[2]) Exod. XXV, 8. — Alias (e. c. in edd. M.): „facietis.“ R.

[3]) Hebr. XII, 14. coll. edd. N. T.

[4]) Cfr. I Cor. VII, 34.

[5]) Alias (v. c. in edd. M.): „unam, ut omnes sanctificationem ecclesiam faciamus.“ Mss. ut in nostro textu. R.

[6]) Cfr. Ephes. V, 27.

aut rugam, hoc modo, si columnas habeat doctores et ministros suos, de quibus dicit Apostolus: „Petrus,[1]) Jacobus, et Joannes, qui videbantur columnae esse, dextras dederunt mihi et Barnabae societatis.“ In tabernaculo ergo hoc columnae seris interjectis junguntur, dum in ecclesia doctores datis sibi dextris sociantur. Sed columnae istae inargentatae sint, et bases earum inargentatae. Binae autem bases columnis singulis deputentur: una, quae caput dicitur, et superponitur: alia, quae vere basis appellatur, et columnae velut fundamentum subjicitur. Inargentatae ergo sunt columnae idcirco, quia qui[2]) verbum Dei praedicant, accipient[3]) per spiritum „eloquia[4]) Domini,“ quae sunt „eloquia casta, argentum igne probatum.“ Isti autem praedicationis suae bases habent prophetas. Super fundamentum enim Apostolorum, et[5]) prophetarum, ecclesiam collocant, quorum testimoniis utentes, fidem Christi confirmant. Caput autem columnarum est ille, ut opinor, de quo dicit Apostolus, quia „caput[6]) viri Christus est.“ Seras vero columnarum, societatis apostolicae datas sibi invicem dextras supra[7]) jam diximus. Tentoria, qaae ansulis assuta, et circulis suspensa, atque innexa funibus, ad modum cortinarum viginti et octo in longum, atque in latum quatuor cubitis distenduntur, habeatur reliqua credentium plebs, quae haeret et pendet in funibus fidei. Funis enim triplex non rumpitur, quae est trinitatis fides, ex qua dependet, et per quam sustinetur omnis ecclesia. Viginti autem et octo cubito-

---

[1]) Galat. II, 9. [2]) Deest „qui“ in ed. R.

[3]) Ed. Ruaei sola: accipiunt.

[4]) Cfr. Psalm. XII, 6. (XI.)

[5]) Mss.: „et prophetarum ecclesiam collocant.“ Alias vero (e. c. in edd. M.) simpliciter: „et prophetarum collocantur.“ R.

[6]) Cfr. I Cor. XI, 3.

[7]) Deest „supra“ in ed. Ruaei.

rum, quot in longum distenditur, et in latum quatuor, atrii unius mensura, puta quod inserta lex evangeliis designetur. Septenarius namque numerus legem significare solet, pro multis septenarii [1]) numeri sacramentis. Si consociatur ad quatuor, quater septem consequenter viginti et octo numerum faciunt. Decem vero haec atria fiunt, ut integrum perfectionis numerum teneant, et legis decalogum signent. Jam vero cocci, et hyacinthi, byssi, ac purpurae specie, multa ac diversa opera explicantur. [2]) Inde tentoria, inde velum exterius, et interius, inde tota sacerdotalis, et pontificalis vestis, auro et gemmis expeditur adjunctis. Sed ne diutius per singularum demoremur species virtutum, possumus breviter dicere, illa significari per haec, quibus [3]) ornaretur ecclesia. Fides ejus [4]) auro conferri potest, sermo praedicationis ejus argento; lapidibus pretiosis, aes patientiae; lignis imputribilibus scientia, quae per lignum venit, aut incorruptio castitatis, quae nunquam veterascit; bysso virginitas; cocco confessionis gloria; purpurae caritatis fulgor; hyacintho spes regni coelorum. Istae sint interim materiae, ex quibus omne tabernaculum construatur, induantur sacerdotes, ornetur et pontifex. Quorum indumenta, quae sint, vel qualia, in alio loco pronuntiat propheta, et dicit: „sacerdotes [5]) tui induantur justitiam.“ Sunt ergo omnia ista indumenta justitiae. Et iterum Paulus Apostolus dicit: „induite [6]) vos viscera misericordiae.“ Sunt ergo indumenta misericordiae. Sed et alia nihilominus Apostolus indumenta nobiliora designat, cum dicit: „induite [7])

---

1) Alias (v. c. in edd. M.): „septimi numeri.“ R.

2) Edd. Merlini: explicant.

3) Mss.: „quibus significatur ecclesia.“ R.

4) Edd. Merlini: enim.

5) Psalm. CXXXII, 9. 6) Coloss. III, 12.

7) Rom. XIII, 14.

vos Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis ad concupiscentias." Ista sunt ergo indumenta, quibus ornatur ecclesia.

4. Potest autem et unusquisque nostrum etiam in semet ipso construere [1]) tabernaculum Deo. Si enim, ut quidam ante nos quoque dixerunt, tabernaculum hoc totius mundi tenet figuram, mundi autem etiam singuli quique habere imaginem possunt, cur non et tabernaculi unusquisque in semet ipso formam possit explere? Has ergo debet columnas sibi aptare virtutum, columnas argenteas, id est, patientiam rationabilem. Potest enim esse quidem in homine, quae videatur patientia, sed quae rationabilis non sit. Nam et qui non sentit injuriam, et propterea non reddit, patiens videtur, sed non est rationabilis ista patientia. Iste ergo habet quidem columnas, sed non sunt argenteae. [2]) Qui vero propter verbum Dei patitur, et fortiter fert, iste columnis argenteis decoratus est et munitus. Potest in se et atria distendere, cum dilataverit cor suum secundum Apostoli vocem, dicentis ad Corinthios: „dilatamini [3]) et vos." Potest se et seris munire, cum se unanimitate dilectionis adstrinxerit. Potest super argenteas bases stare, cum super stabilitatem verbi Dei, verbi prophetici et apostolici collocatur. Potest habere in columna deauratum caput, si caput aureum sit ei fides Christi. „Omnis [4]) namque viri caput Christus est." Decem vero atria potest in semet ipso distendere, cum non in uno tantum verbo legis dilatatur, neque duobus, aut tribus, sed in toto decalogo legis spiritualis intelligentiae dilatare amplitudinem potest, aut cum [5]) fructum spiritus, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem,

---

[1]) Ed. Ruaei sola: constituere.

[2]) Alias (e. c. in edd. M.): „argentatae." R.

[3]) II Cor. VI, 13. [4]) Cfr. I Cor. XI, 3.

[5]) Deest „cum" in edd. M. — Cfr. Galat. V, 22.

bonitatem, modestiam, fidem, continentiam, adjecta, quae est mater omnium, caritate protulerit. Habeat adhuc in se anima ista, quae non dederit[1]) somnum oculis suis, nec palpebris suis dormitationem, nec requiem temporibus suis, donec inveniat locum Domino, tabernaculum Deo Jacob: habeat, inquam, in se defixum et altare, in quo orationum hostias, et misericordiae victimas offerat Deo: in quo continentiae cultro superbiam quasi taurum immolet, iracundiam quasi arietem jugulet, luxuriam omnemque libidinem tanquam hircos et hoedos litet. Sciat tamen ex his etiam sacerdotibus separare dextrum brachium, et pectusculum, et maxillas, id est, opera bona, et opera dextra. Nam sinistrum nihil reservet. Pectusculum quoque integrum, quod est cor rectum,[2]) et mens Deo sacrata; et maxillas ad verbum Dei loquendum. Sciat sibi in sanctis etiam candelabrum luminis collocandum, ut sint[3]) ei lucernae semper ardentes, et lumbi succincti, et ipse tanquam servus, qui exspectat Dominum suum redire de nuptiis. De his enim lucernis et Dominus dicebat: „lucerna[4]) corporis tui est oculus tuus.“ Sed istud candelabrum lucernarum in austro collocet, ut ad aquilonem respiciat. Accenso etenim lumine, id est, vigilanti corde respicere semper debet ad aquilonem, et observare eum, qui ab aquilone est. Sicut et propheta videre se dicit[5]) succensum lebetem, vel ollam, et faciem ejus a facie aquilonis. Ab aquilone enim accenduntur mala universae terrae. Vigilans ergo et sollicitus et ardens intueatur semper astutias diaboli, et semper adspiciat, unde sit ventura tentatio, unde hostis irruat, unde inimicus obrepat. Dicit enim et Petrus Apostolus: „quia[6])

---

[1]) Cfr. Psalm. CXXXII, 4. (CXXXI.)
[2]) Ed. Ruaei sola: correctum.
[3]) Cfr. Luc. XII, 35. [4]) Matth. VI, 22.
[5]) Cfr. Jerem. I, 11. seqq. [6]) I Petr. V, 8.

adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens, circuit quaerens quem transvoret." Mensa quoque propositionis habens duodecim panes, in parte collocetur aquilonis respiciens ad austrum. Panes isti, apostolicus ei tam numero quam virtute sit sermo, quo indesinenter utens, [1]) — quotidie namque hos ante Dominum jubetur apponere —, rursum respiciat ad austrum, unde Dominus venit: „Dominus [2]) enim ex Theman veniet," sicut scriptum est, quod est de austro. Habeat in penetralibus pectoris sui etiam altare incensi, ut ipse dicat: „quia [3]) Christi bonus odor sumus." Habeat et arcam testamenti, in qua sint tabulae legis, ut in lege Dei meditetur die ac nocte, et memoria ejus arca et bibliotheca efficiatur librorum Dei, quia et propheta beatos dicit eos, qui memoria tenent mandata ejus, ut faciant ea. Sit intra ipsum urna mannae reposita, intellectus verbi Dei subtilis et dulcis. Sit et virga Aaron intra eum, doctrina sacerdotalis, et florida severitas disciplinae, supra omnem vero gloriam sit ei pontificalis ornatus. Potest enim intra se agere pontificatum pars illa, quae in eo est pretiosissima omnium, quod quidam principale cordis appellant, alii rationalem sensum, aut intellectualem substantiam, vel quocunque modo appellari potest in nobis portio nostri illa, per quam capaces esse possumus Dei. Ista ergo pars in nobis velut quidam pontifex exornetur indumentis, et monilibus pretiosis, ac podere byssino. Indumenti hoc genus est, quod usque ad pedes deducitur totum contegens corpus. In quo designatur, ut primo omnium totus sit castitate

---

[1]) Alias (e. c. in edd. M.): „utimur." Sed omnes Mss.: „utens." R. — Edd. Merlini: „utimur quotidie. Namque — apponere. Rursum." etc.

[2]) Habac. III, 3.

[3]) II Cor. II, 15. — Edd. Merlini perperam: „quia — bonus ordo sumus."

vestitus. Accipiat postmodum et humerale gemmatum, in quo fulgor operum collocatur, ut videntes [1]) homines opera [2]) sua magnificent patrem, qui in coelis est. Accipiat et logium, quod rationale dici potest, pectori superpositum, quaterno lapidum ordine distinctum. Sed et aurea lamina in fronte resplendeat, quod Petalum appellatur, in quibus utrisque veritas, et manifestatio dicitur collocata. Ego in his, quae in pectore locari dicuntur, sermonem evangelicum sentio, qui quadruplicato ordine veritatem fidei nobis et manifestationem trinitatis exponit, cuncta referens ad caput, ad unius scilicet Dei naturam. In his est ergo omnis veritas, et omnis manifestatio veritatis. Igitur si recte vis pontificatum gerere Deo, evangelicus sermo, et trinitatis fides semper tibi habeatur in pectore. Cui convenit etiam apostolicus sermo tam virtute, quam numero, tantum ut nomen Dei semper habeatur in capite, et ad unum Deum cuncta referantur. Habeat etiam in interioribus pontifex partibus operimenta sua, habeat pudenda contecta: ut corpore et spiritu sanctus sit, et cogitationibus et operibus purus sit. Habeat etiam per indumenti circuitum tintinnabula, ut ingrediens, inquit, [3]) sancta, det sonitum, et non intret cum silentio. Et haec tintinnabula, quae semper sonare debent, in extremo vestimenti sunt posita, idcirco credo, ut de extremis temporibus, et fine mundi nunquam sileas, sed inde semper sones, inde disputes, et loquaris, secundum eum, qui dixit: „memor [4]) esto novissimorum tuorum, et non peccabis.“ Ad hunc ergo modum homo noster interior Deo pontifex adornetur, ut introire possit non solum in sancta, sed

[1]) Cfr. Matth. V, 16.

[2]) Sic Mss. Alias vero (e. c. in edd. M.): „opera vestra bona magnificent patrem vestrum, qui in coelis est.“ R.

[3]) Cfr. Exod. XXVIII, 35.

[4]) Sap. Sirac. VII, 36. (Ecclesiastic.)

et [1]) in sancta sanctorum: ut possit adire propitiatorium, ubi sunt Cherubim, et inde appareat ei Deus. Sancta possunt esse ea, quae in praesenti saeculo habere sancta conversatio potest. Sancta vero sanctorum, in quae semel tantummodo intratur, ad coelum esse transitum puto, ubi est propitiatorium, et Cherubim, ubi et mundis corde apparere poterit Deus, vel quia Dominus dicit: „ecce, [2]) regnum Dei intra vos est." Haec interim, quantum ad praesens in transcursu occurrere sensibus nostris potuit, quantumque moderari auribus potuimus auditorum, de tabernaculo dicta sint, ut [3]) unusquisque nostrum studeat facere intra se tabernaculum Deo. Non enim frustra de patribus refertur, [4]) quia in tabernaculis habitaverunt. Ego sic intelligo Abraham habitasse in tabernaculis, et Isaac et Jacob. Construxerunt namque isti intra se tabernaculum Deo, qui se tantis ac talibus virtutum splendoribus adornaverunt. Refulgebat namque in iis insigne regium purpura, propter quod dicebatur ad Abraham a filiis Heth: „a [5]) Deo rex in nobis tu es." Splendebat et coccus: propterea enim ad jugulandum duxit [6]) Deo unicum, et propterea dextram illius angelus tenuit. Splendebat hyacinthus, cum coelum semper intuens coeli Dominum sequebatur. Sed et in ceteris similiter ornabatur. Ego sic intelligo et diem festum tabernaculorum, qui mandatur in lege, ut exeat populus certa die anni, et in tabernaculis habitet, habens ramos palmarum, et frondes salicis, ac populi, et ramos arboris frondosae. Palma victoriae signum est illius belli, quod inter se caro et spiritus gerit. Arbor autem populus, et salix, tam virtute, quam nomine virgulta sunt castitatis. Quae si integre

---

1) Deest „et" in edd. M. 2) Luc. XVII, 21.
3) Edd. Merlini: et. 4) Cfr. Hebr. XI, 9.
5) Genes. XXIII, 6.
6) Cfr. Genes. cap. XXII.

conserves, habere potes et nemorosae ac frondentis arboris ramos, quae est aeterna et beata vita, cum te Dominus in loco viridi collocaverit super aquam refectionis, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA X.

De muliere praegnante, quae duobus viris litigantibus abortiverit.

1. „Quod [1]) si litigabunt duo viri, et percusserint mulierem praegnantem, et exierit infans ejus nondum formatus, detrimentum patietur, quantum indixerit vir mulieris, et dabit cum honore. Quod si formatus fuerit, dabit animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, combusturam pro combustura, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.“ Primo omnium in his requirendum esse puto, sub quo legis titulo hujusmodi statuta censentur. Non enim, ut simplicioribus videtur, cuncta, quae statuuntur, lex dicitur, sed quaedam quidem lex, quaedam testimonia, alia mandata et justitiae, quaedam judicia appellantur. Quod evidentius in unum collectum, octavus decimus edocet Psalmus, cum dicit: „lex [2]) Domini irreprehensibilis, convertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam praestans parvulis. Justitiae Domini rectae, laetificantes corda, praeceptum Domini lucidum illuminans oculos. Timor Domini sanctus permanens in saeculum saeculi, judicia Domini vera, justificata in semet ipsa.“ Cum ergo istae diversitates eorum, quae in lege statuta sunt,

---

[1]) Exod. XXI, 22—25.

[2]) Psalm. XIX, 7. 8. 9. (XVIII.)

habeantur, nunc sermo, qui habetur in manibus, sub titulo justitiarum, vel justificationum scriptus est. Sic enim dicit superius: „et [1]) hae justitiae, quas propones palam iis." Non est autem praesentis temporis, uniuscujusque horum exponere differentias; exigimur enim ad explanationem horum, quae lecta sunt. Sciendum sane est, quod pars aliqua ex his, de quibus disserendum nobis est, in evangelio secundum Matthaeum posita est, dicente Domino hoc modo: „audistis, [2]) quia dictum est antiquis:" „„oculum pro oculo, dentem pro dente."" „Ego autem dico vobis, non resistere malo. Sed si quis te percusserit in dextram maxillam, converte ei et alteram." Sed fortassis qui Scripturas attentius legit, dicat ea, quae de Evangelio scripta memoravimus, non de hoc Exodi sumta [3]) loco, sed magis Deuteronomii, ubi nihilominus hoc modo quaedam scripta referuntur: „quod [4]) si steterit, inquit, testis iniquus, testimonium ferens adversum hominem de impietate, statuentur utrique homines, quibus est controversia, ante Dominum, et ante sacerdotes, et ante judices, quicunque illi fuerint in diebus illis, et discutient judices diligenter, et examinabunt. Et si invenerint, quia testis iniquus testatus est injuste, et surrexit adversum fratrem suum, facietis ei, quemadmodum ipse conatus est facere fratri suo, et auferetis malignum de medio vestrum, ut ceteri audientes metum habeant, et non adjiciant ultra facere secundum verbum hoc malum inter vos. Non parcet oculus tuus super eum, animam pro anima, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede." Videntur quidem in utroque loco similia dici, non tamen evidenter ostenditur, ex quo potissimum loco sermo,

---

[1]) Exod. XXI, 1.

[2]) Matth. V, 38. 39. coll. Exod. XXI, 24.

[3]) Edd. Merlini: assumta.

[4]) Deut. XIX, 16—21. coll. LXX. interpretum versione.

qui in evangelio positus est, videatur assumtus, cum[1]) dicit: „quia[2]) audistis quod dictum est: oculum pro oculo, dentem pro dente."

2. Verumtamen nunc ad ea, quae nobis in Exodo scripta sunt, sermo vertendus est, ubi duo viri litigant, et percutiunt mulierem praegnantem, et ita percutiunt, ut exeat infans ex ea, vel formatus jam, vel nondum formatus. Primum quidem videamus de eo, qui nondum formatus exierit, quomodo jubetur damno pecuniae percuti unus ex his, qui litigant, cum a Scriptura culpa litis non ad unum, sed ad utrumque referatur? Quid etiam, quod vir mulieris[3]) indicit, vel imponit ei, et non iis? et dabit, et non potius dabunt cum honore? Et quis iste est honor? Quod si infans jam formatus exierit, percussa a litigantibus viris praegnante muliere, animam dari pro anima facile intelligimus, hoc est, ut morte vindicetur admissum. Quae sequuntur autem, operae pretium est explicare: „oculum[4]) pro oculo, dentem pro dente." Neque enim videtur esse possibile, ut infans, quem percussa mulier abortierit, quamvis formatus exierit, intelligamus, quod viri litigantis calce percussus oculum in ventre perdiderit, pro quo percussor[5]) orbari oculo a judicibus debeat. Sed pone, sit et hoc, quia jam formatus refertur, quid et de dente dicemus? Numquid in ventre matris dentes habuit, quos percutientis ictus excuteret? Si vero hoc referamus ad eam, quae abortierit, quomodo rursus conveniet, ut abortiens mulier oculum perdat, aut dentes doleat? Sed pone, quia percussa dicatur in oculo, aut in dente, et inde causa aborsus exorta sit, pone livorem, pone vulnus acceperit, quid etiam dicemus com-

---

1) Edd. Merlini: quem.

2) Matth. V, 38. coll. Exod. XXI, 24.

3) Edd. Merlini: mulieri. 4) Exod. XXI, 24.

5) In editis (v. c. edd. M.) deest vox „percussor," quae reperitur in Mss. R.

busturam pro combastura? Numquid litigantibus viris assistens mulier comburi potuit, ut combustura pro combustura solvatur? Quae tamen singula videntur mihi nec in Deuteronomii quidem locis, ubi similiter scripta referuntur, facilem habere exitum posse. Ponamus enim et ibi exsurrexisse testem iniquum, testimonium falsum dicentem adversum hominem de impietate. Adhibeatur uterque judicio, inquirant judices diligenter, deprehendant accusatorem, vel testem illum falsa dixisse: quomodo judex, qui parcere non debet falso testi, et animam rei pro innocentis anima damnare, quomodo, inquam, poterit etiam oculum pro oculo eximere? Quasi vero is, qui injuste accusabatur, in oculo laedendus fuerit ab accusatore, aut in dente, vel manu, vel pede. Haec autem a nobis dicta sunt, ostendere volentibus, quod in utroque loco quae scripta sunt, edisseri non facile queant. Oportebat enim nos [1]) prius secundum historiam discutere, quae leguntur, et sic, quoniam lex spiritualis est, spiritualem in his intelligentiam quaerere.

3. Verum, quantum ad praesens spectat, etiam ipsa nobis allegoriae pars, quae semper patere latius solet, in angustum cogitur. Tamen, prout possumus, quid nobis in hoc loco videatur, explanare tentabimus. Frequenter diximus, quod in Scripturis iisdem vocabulis, iisdemque officiis, membra animae nominentur, quibus utuntur, vel appellantur corporis membra. Verbi causa, ut cum dicitur: „vides [2]) festucam in oculo fratris tui, et ecce, in oculo tuo trabes subjacet.“ Certum est enim, quod non de oculo corporis dicat, in quo trabes jaceat, sed de oculo animae. Et cum dicit: „qui [3]) habet aures audiendi, audiat:“ et: „quam [4]) speciosi pedes evangelizan-

---

[1]) Deest „nos“ in ed. R.

[2]) Cfr. Matth. VII, 3. 4.

[3]) Matth. XIII, 9. [4]) Jesai. LII, 7.

tium pacem: et multa his similia. Haec autem idcirco praemisimus, uti ne super membrorum nos vocabulis similitudo conturbet. Sint ergo duo viri isti, qui litigant, duo disputantes, et de dogmatibus vel quaestionibus legis secum invicem conquirentes, et, ut Apostoli sermone dicamus, rixantes circa verborum pugnas. Unde et idem Apostolus, sciens inter fratres hujusmodi lites exsurgere, praecipit, et dicit: „noli [1]) verbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium." Et alibi: „quaestiones [2]) autem legis devita, sciens quod generant lites. Servum autem Dei non oportet litigare." Quia ergo isti, qui in quaestionibus litigant, ad subversionem audientium litigant, idcirco percutiunt mulierem praegnantem, et ejiciunt infantem ejus, vel formatum jam, vel nondum formatum. Mulier praegnans dicitur anima, quae nuper Dei concepit verbum. De tali autem conceptione legimus in alio loco scriptum: „a [3]) timore tuo, Domine, in utero concepimus, et peperimus." Qui ergo concipiunt, et statim pariunt, isti nec mulieres existimandi [4]) sunt, sed viri, et perfecti viri. Denique audi et prophetam dicentem: „si [5]) peperit terra in una die, et nata est gens de [6]) semel." Ista ergo est generatio perfectorum, quae statim sub die, ut concepta fuerit, nascitur. Verum ne tibi novum videatur, quod viros parere diximus, jam dudum praemissimus, quomodo membrorum appellationem suscipere debeas, ut recedas a corporeis sensibus, et interioris hominis capias intellectum. Si autem vis, ut adhuc et in hoc de Scripturis tibi satisfaciam, audi Apostolum dicentem: „filioli [7]) mei, quos

[1]) II Tim. II, 14. [2]) II Tim. II, 23. 24.
[3]) Jesai. XXVI, 18.
[4]) Edd. Merlini: existimandae.
[5]) Jesai. LXVI, 8.
[6]) Edd. Merlini: de Semel: ista est generatio etc.
[7]) Gal. IV, 19.

iterum parturio, donec formetur Christus in vobis." Perfecti ergo sunt et viri fortes, qui statim, ut concipiunt, pariunt, id est, qui conceptum fidei verbum in opera producunt. Anima autem, quae concepit, et in ventre retinet, et non parit, ista mulier appellatur, sicut et propheta dicit: „dolores [1]) partus advenerunt ei, et virtus pariendi non est in ea." Haec ergo anima, quae nunc pro infirmitate sui mulier appellatur, duobus inter se litigantibus viris, et in certamine scandala proferentibus, — quod habere semper verborum contentio solet —, percutitur et scandalizatur, ita ut verbum fidei, quod tenuiter conceperat, abjiciat, et perdat, et haec est lis et contentio ad eversionem audientium. Si ergo nondum formatum anima, quae scandalizata est, abjecerit verbum, qui scandalizavit, damnum dicitur pati. Vis scire, quia est in aliquibus formatum verbum, in aliquibus nondum formatum? Evidenter nos docet Apostoli sermo, quem supra memoravimus, cum ait: „donec [2]) formetur Christus in vobis." Christus autem est Verbum Dei. Per quod ostendit, quia eo tempore, quo scribebat, nondum erat in illis formatum Verbum Dei. Si ergo nondum formatum exierit, damnum patietur. De damnis doctorum etiam Apostolus docet, cum dicit: „si [3]) cujus autem opus arserit, damnum patietur. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem." Sed et Dominus in evangeliis dicit: „quid [4]) enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animam autem suam perdat, aut damnum faciat?" Unde videtur ostendi, quod quaedam peccata ad damnum quidem pertineant, non tamen ad interitum: quia qui damnum passus fuerit, ipse tamen salvari dicitur, licet per ignem. Unde, credo, et Joannes Apostolus in epistola sua dicit [5]) quaedam esse peccata ad mortem, quaedam

[1]) Jesai. XXXVII, 3. [2]) Gal. IV, 19.
[3]) I Cor. III, 15. [4]) Matth. XVI, 26.
[5]) I Joann. V, 16.

non esse ad mortem. Quae autem sint species peccatorum ad mortem, quae vero non ad mortem, sed ad damnum, non puto facile a quoquam hominum posse discerni. Scriptum namque est: „delicta [1]) quis intelligit?“ Verumtamen ex his, quae in evangelio per parabolas referuntur, ex parte aliqua cognoscere possumus, cujusmodi sint, quae damna nominantur, cum ibi iterum videamus ad lucrum deputari quaedam, quae per negotiationem quaesita dicuntur. Verbi gratia, cum referuntur [2]) super quinque mnas acquisitae esse aliae quinque, vel super duas acquisitae aliae duae: aut cum drachma, vel denarius, vel talentum ponitur, et quasi pecunia quaedam in quaestu operum nominatur: sed et cum dicitur [3]) paterfamilias ponere rationem cum servis suis, et offertur ei unus, qui debebat decem millia talenta. Talis ergo quaedam ratio damni est: ut, verbi gratia, qui pro mercede sua accepturus erat decem mnas, non accipiat decem, sed octo, vel sex, aut etiam minus: et hoc damno percuti dicitur is, qui causam scandali infirmiori et muliebri praebuit animae.

4. Dabit autem, inquit, [4]) secundum quod indixerit, vel imposuerit vir ejus, et dabit cum honore. Animae [5]) discentis vir, magister ejus est; secundum quod indixerit [6]) ergo vir iste, vel Christus, qui omnium magister est, vel qui pro Christo ecclesiae praeest doctor animarum, ille, qui ad subversionem audientium verbis contendit, patietur damnum pro anima illa, quae nondum for-

---

[1]) Psalm. XIX, 12. (XVIII.)

[2]) Cfr. Matth. XXV, 14. seqq.

[3]) Cfr. Matth. XVIII, 23. seqq.

[4]) Cfr. Exod. XXI, 22.

[5]) Alias (v. c. in edd. M.): „Animae discenti, si vir magister“ etc. R.

[6]) Edd. Merlini: indixerit. Ergo vir iste etc.

matum abjecit infantem. Quod potest forte de scandalo catechumeni accipi nondum formati. Potest enim fieri, ut rursum ipse, qui laesit, instruat, reparet, restituat animae ea, quae perdidit, et haec jam faciet cum honore, cum modestia, cum patientia: sicut Apostolus dicit: „cum[1]) mansuetudine corripiens[2]) eos, qui resistunt:" non cum lite, sicut prius, cum scandalum intulit.

„Quod[3]) si formatus jam fuerit infans, dabit animam pro anima." Formatus infans potest videri sermo Dei in corde ejus animae, quae gratiam baptismi consecuta est, vel quae evidentius et clarius verbum fidei concepit. Haec ergo si nimia contentione doctorum percussa abjecerit verbum, et inventa fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus: „jam[4]) enim quaedam conversae sunt retro post Satanam:" animam pro anima dabit. Vel de[5]) die judicii accipiendum est apud Deum judicem, qui potest animam et corpus perdere in gehennam: quia et alibi dicit propheta ad Jerusalem: „dedi[6]) commutationem tuam Aegyptum, Aethiopiam, et Soënen[7]) pro te." Vel certe potest fortassis etiam illud aptari, ut, qui sibi conscius tanti scandali fuerit, ponat animam suam pro anima illius, quem scandalizaverit, et usque ad mortem det operam, quomodo redeat, quomodo reparetur, quomodo restituatur ad fidem. Ponat etiam oculum pro oculo, si oculum laesit animae, id est, intellectum ejus turbavit: auferatur oculus ipsius ab eo, qui ecclesiae praeest, et intellectus ejus ille turbulentus et ferox, qui scan-

---

1) II Tim. II, 25.

2) Alias (v. c. in edd. M.): „corripientes eos, qui resistunt veritati. Non" etc. R.

3) Exod. XXI, 23. 4) I Tim. V, 15.

5) Edd. Merlini: in die — apud eum judicem etc.

6) Jesai. XLIII, 3.

7) Alias (v. c. in edd. M.) male: „Sidonem." Omnes Mss.: „Soënen." R.

dalum generat, desecetur.[1]) Sed et si dentem laesit auditoris, quo suscipiens cibum verbi Dei, vel comminuere vel molaribus terere solitus erat, ut subtilem ex his ad ventrem animae transmitteret sensum: si hunc dentem ille vexavit, et evellit, ut contentione ipsius non possit anima subtiliter et spiritualiter suscipere verbum Dei, auferatur dens ejus, qui non bene Scripturarum comminuit et attrivit cibos. Fortassis enim propter hoc et alibi dicitur a Domino: „dentes[2]) peccatorum contrivisti.“ Et alibi nihilominus scribitur: „qui[3]) manducat uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.“ Et alibi: „molas[4]) leonum confringet[5]) Dominus.“ Sic ergo per membra dicitur laedi anima et percuti, manum quoque pro manu, et pedem pro pede deposcitur.[6]) Manus est animae virtus, qua tenere aliquid, et constringere potest, velut si dicamus actus ejus, et fortitudo: et pes, quo incedit ad bona, vel mala. Quia ergo si scandalum patiatur anima, non solum in fide, sed et in actibus dejicitur, qui per manum significantur: et pedes auferentur illius, qui offendiculum praebuit, et[7]) manus, quibus non bene operatur, et pedes, quibus non bene incedit. Recipiet etiam combusturam pro combustura, qua combussit, et gehennae tradidit animam. Per quae singula ostenditur, ut iste percussor omnibus detruncatis membris, a corpore excidatur ecclesiae: ut ceteri, inquit,[8]) videntes timorem habeant, et non faciant similiter. Idcirco et Apostolus, cum doctorem describit ecclesiae, inter cetera praecipit[9]) eum non esse percussorem, ne percutiens praegnantes mulie-

[1]) Alias (v. c. in edd. M.): „deseretur.“ R.
[2]) Psalm. III, 7. [3]) Jerem. XXXI, 30.
[4]) Psalm. LVIII, 6. (LVII.)
[5]) Alias (v. c. in edd. M.): „confregit.“ R.
[6]) Edd. M. et R.: „deposcitur.“
[7]) Deest „et“ in edd. M. [8]) Deut. XIX, 20.
[9]) Cfr. I Tim. III, 3.

res, animas [1]) insipientes, ponat animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente. Tales sunt et illae animae, quas etiam Dominus in evangelio deflet, cum dicit: „vae [2]) praegnantibus, et nutrientibus in illis diebus," in quibus scandalizabuntur, si [3]) „fieri potest, etiam electi." Sciendum tamen est, quod non est perfectorum scandalizari, sed aut mulierum, aut parvulorum, sicut et Dominus in evangelio dicit: „si [4]) quis scandalizaverit unum de pusillis istis minimis." Pusillus ergo est, et minimus, qui scandalizari potest: „spiritualis [5]) autem dijudica omnia:" omnia [6]) probat, et quod bonum est, continet, et ab omni se specie mala abstinet. Haec, prout nobis [7]) occurrere potuerunt, in praesenti capitulo diximus. Poscamus vero a Domino, ut, quae perfecta fiunt, ipse nobis revelare dignetur per [8]) Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XI.

De siti populi in Raphidin, et de bello Amalechitarum, et de praesentia Jethro.

1. Quoniam omnis, qui vult [9]) pie vivere in Christo, persecutionem patitur, et ab hostibus impugnatur, agens iter vitae hujus semper debet esse armatus, et stare

[1]) Edd. Merlini: animos. [2]) Matth. XXIV, 19.
[3]) Cfr. Matth. XXIV, 24. [4]) Matth. XVIII, 6.
[5]) I Cor. II, 15.
[6]) Edd. Merlini: et omnia etc.
[7]) Deest „nobis" in ed. Ruaei.
[8]) Edd. Merlini: per Christum Jesum.
[9]) Cfr. II Tim. III, 12.

semper in castris. Ideo et de populo Dei refertur: „profecta[1]) est, inquit, omnis synagoga filiorum Israel de deserto Sin, secundum castra sua, per verbum Domini." Est ergo una quidem synagoga Domini, sed haec in quatuor castra dividitur. Quatuor namque castra describuntur circa tabernaculum Domini posita, sicut refertur in Numeris.[2]) Et tu ergo si semper vigiles, et semper armatus sis, et scias te in castris Domini militare, observa illud mandatum, quia „nemo[3]) militans Deo, implicat se negotiis saecularibus, ut ei placeat, cui se probavit:" quia si ita milites, ut a rebus saecularibus liber sis, et in castris Domini agas semper excubias, et de te dicitur,[4]) quia per verbum Domini exeas de deserto Sin, et venias in Raphidin. „Sin" enim tentatio interpretatur; „Raphidin" vero sanitas judicii. Qui bene exit[5]) de tentatione, et quem tentatio probabilem reddit, iste venit ad sanitatem judicii. In die enim judicii sanus erit, et sanitas cum eo erit, qui in tentatione non fuerit vulneratus: sicut et in Apocalypsi scriptum est: „qui[6]) autem vicerit, dabo ei de ligno vitae, quod est in paradiso Dei mei." Venit ergo ad sanitatem judicii, qui bene disponit sermones suos in judicio.

2. Sed quid est, quod sequitur? „Sitiit[7]) ibi, inquit, populus aquam, et murmurabant adversum Mosen." Videatur fortasse ex superfluo dictum, quod dixit, quia aquam sitierit populus. Suffecerat enim dicere, quia sitiit; quid opus fuit addere, aquam sitiit? Non est superflua adjectio. Sunt enim diversae sites, et unusquisque habet propriam sitim. Qui beati sunt, secundum verbum[8]) Domini, esuriunt, et justitiam sitiunt: et alii ni-

---

[1]) Exod. XVII, 1. [2]) Cfr. Num. cap. II.
[3]) Cfr. II Tim. II, 4. [4]) Edd. Merlini: dicetur.
[5]) Edd. Merlini: exiit. [6]) Apoc. II, 7.
[7]) Exod. XVII, 3. [8]) Cfr. Matth. V, 6.

hilominus dicunt: „sitivit [1]) anima mea ad te, Deus.“ Qui vero peccatores sunt, patiuntur non sitim [2]) aquae, neque famem panis, sed sitim audiendi verbum Dei. Idcirco igitur et hic addit, quia populus sitiit aquam, qui debuit Deum sitire, qui debuit sitire justitiam. Verum quia Deus vere eruditor est infantium, et magister insipientium, corrigit culpas, et emendat errores, et dicit ad Mosen, ut sumat virgam, et percutiens petram, educat iis aquam. Vult enim eos jam de petra bibere, vult eos proficere, et ad interiora venire mysteria. Murmuraverunt enim adversus Mosen, et propterea jubet Dominus, ut ostendat iis petram, ex qua bibant. Si quis est, qui legens Mosen murmurat adversus eum, et displicet ei lex, quae secundum literam scripta est, quod in multis non videtur servare consequentiam, ostendit ei Moses petram, quae est Christus, et adducit eum ad ipsam, ut inde bibat, et reficiat sitim suam. Sed haec petra, nisi fuerit percussa, aquas non dabit: percussa vero fontes producit. Percussus enim Christus, et in crucem actus, novi testamenti fontes produxit: et propterea dictum est de eo, quia „percutiam [3]) pastorem, et dispergentur oves.“ Necesse ergo erat illum percuti. Nisi enim ille fuisset percussus, et exisset de latere ejus aqua, et sanguis, omnes nos sitim verbi Dei pateremur. Hoc ergo est, quod et Apostolus interpretatus est, quia „omnes [4]) eundem manducaverunt cibum spiritualem, et omnes eundem spiritualem biberunt potum. Bibebant autem de spirituali sequente petra; petra vero erat Christus.“ Observa tamen, quod dixit hoc in loco Deus ad Mosen: „antecede [5]) populum, et duc tecum majores natu, id est, presbyteros populi.“ Non solus Moses ducit populum ad aquas pe-

[1]) Psalm. LXII, 2. [2]) Cfr. Amos. VIII, 11.
[3]) Cfr. Zachar. XIII, 7.
[4]) Cfr. I Cor. X, 3. 4. [5]) Exod. XVII, 5.

trae, sed et seniores populi cum ipso. Non enim sola lex annuntiat Christum, sed et prophetae, et patriarchae, et omnes majores natu.

3. Post haec bellum describitur gestum cum Amalechitis, pugnasse refertur populus et [1]) vicisse. Antequam manducaret panem de coelo, et biberet aquam de petra, non refertur populus pugnasse, sed dicitur ad eum: „Dominus [2]) pugnabit pro vobis, et vos tacebitis." Est ergo tempus, quando Dominus pugnat pro nobis, nec permittit nos tentari supra id, quod possumus, nec impares viribus sinit ad fortis venire congressum. Denique et Job omne illud tentationis suae famosissimum certamen jam perfectus implevit. Et tu ergo cum coeperis manducare manna, panem coelestem verbi Dei, et bibere aquam de petra, cumque ad interiora doctrinae spiritualis accesseris, sperato pugnam, et praepara te ad bellum. Bello igitur imminente, videamus quid praecipiat Moses: „dixit, [3]) inquit, ad Jesum: elige tibi ipsi viros, et exi, et confligе cum Amalech crastino." Usque ad hunc locum beati nominis Jesu nusquam facta est mentio. Hic primum vocabuli hujus splendor effulsit. Hic primum vocavit Moses Jesum, et dixit ei: „elige [4]) tibi ipsi viros." Moses vocat Jesum, lex vocat Christum, ut eligat sibi ipsi viros potentes de populo. Non poterat Moses eligere, sed Jesus solus est, qui possit potentes viros eligere, qui dixit: „non [5]) vos me elegistis, sed ego vos elegi." Ipse enim est [6]) electorum dux, ipse potentium princeps, ipse, qui confligit cum Amalech. Ipse est enim, qui intrat in domum fortis, et alligat fortem, et vasa ejus diripit.

4. Sed interim videamus, quid nunc historia prae-

---

1) Edd. Merlini: et evicisse.
2) Exod. XIV, 14. 3) Exod. XVII, 9.
4) Exod. XVII, 9. 5) Ev. Joann. XV, 16.
6) Desideratur „est" in ed. Ruaei.

sens retexat: „adscendit,[1]) inquit, Moses in verticem collis.“ Nondum adscendit in verticem montis, sed in verticem collis. Servabatur enim ei tunc adscendere in verticem montis, cum adscensurus erat Jesus, et cum ipso Moses, et Helias, et ibi transformandus in gloria. Nunc ergo velut nondum glorificatus ex transformatione Jesu, nondum adscendit in verticem montis, sed adscendit in verticem collis: „et[2]) factum est, inquit, cum elevaret Moses manus, superior fiebat Israel.“ Moses quidem elevat manus, non extendit: Jesus autem, qui universum orbem terrae exaltatus in cruce complexurus erat brachiis suis, dicit: „extendi[3]) manus meas ad populum non credentem, et contradicentem mihi.“ Moses ergo elevat manus suas, et cum elevaret manus, vincebatur Amalech. Elevare manus, hoc est, opera et actus elevare ad Deum, et non habere actus deorsum dejectos, et humi jacentes, sed Deo placitos, et ad coelum erectos. Elevat ergo manus, qui thesaurizat in coelum: ubi enim thesaurus ejus, ibi et oculus ejus, ibi et manus ejus. Elevat manus et ille, qui dicit: „elevatio[4]) manuum mearum sacrificium vespertinum.“ Si ergo eleventur actus nostri, et non sint in terra, vincitur Amalech. Sed et Apostolus praecipit[5]) levare sanctas manus sine ira et disceptatione, et ad quosdam dicebat: „demissas[6]) manus, et dissoluta genua erigite, et rectos gressus facite pedibus vestris.“ Si ergo servat populus legem, elevat Moses manus, et adversarius vincitur. Si non servat legem, invalescit Amalech. Quia igitur et nobis pugna est adversus principes, et potestates, et mundi hujus rectores tenebrarum, si vis vincere, si vis

---

[1]) Exod. XVII, 10.

[2]) Exod. XVII, 11. — Ed. Ruaei sola: et factus est, inquit etc.

[3]) Jesai. LXV, 2. coll. Rom. X, 21.

[4]) Psalm. CXLI, 2. (CXL.)

[5]) Cfr. I Tim. II, 8. [6]) Hebr. XII, 12. 13.

obtinere, eleva manus, et eleva actus tuos, et conversatio tua non sit in terris, sed sicut dixit Apostolus: „super [1]) terram ambulantes, conversationem habemus in coelo." Et ita poteris superare populum adversantem tibi Amalech, ita ut dicatur de te etiam: „quia [2]) in manu occulta expugnabat Dominus Amalech." Eleva et tu manus ad Deum, et [3]) imple mandatum, quo [4]) Apostolus dicit: „sine [5]) intermissione orate:" [6]) et tunc fiet, quod scriptum est, quia „sicut [7]) vitulus ablingit in campis herbam viridem, ita ablinget populus hic populum, qui super terram est." Per quod, ut a majoribus accepimus, indicari dicitur, quia populus Dei non tam manu et armis, quam voce et lingua pugnabat: id est, orationem fundens ad Deum, prosternebat inimicos. Ita ergo et tu si vis vincere inimicos, eleva actus tuos, clama ad Deum, ut dicit Apostolus: „orationi [8]) instantes, et vigilantes in ea." Haec enim est Christiani pugna, qua superat inimicum. Puto autem, quod per hanc figuram etiam duorum populorum Moses formam designet, et ostendat unum esse populum ex gentibus, qui elevet manus Mosis, et erigat eas: id est, qui in [9]) sublime extollat ea, quae scripsit Moses, et in excelso eorum intelligentiam statuat, et per hoc vincat; alium autem [10]) esse, qui, quoniam non elevat manus Mosis, nec extollit eas a terra, nec altum in eo aliquid et subtile considerat, vincitur ab adversariis, et prosternitur.

---

1) Cfr. Philipp. III, 20. 2) Exod. XVII, 16.
3) Deest „et" in edd. M.
4) Edd. Merlini: quod. 5) I Tim. V, 17.
6) Alias (v. c. in edd. M.): „orantes." R.
7) Cfr. Num. XXII, 4. coll. LXX. virorum versione.
8) Coloss. IV, 2.
9) Edd. Merlini: in sublimi extollit ea etc.
10) Deest „autem" in edd. M.

5. Post haec venit ad montem Dei Moses, et ibi [1]) occurrit ei Jethro socer suus. At ille exit ei obviam de castris, et non eum ducit ad montem Dei, sed ducit eum ad tabernaculum suum. Non enim poterat sacerdos Madian adscendere ad montem Dei, sed nec in Aegyptum descendere potuit vel ipse, vel uxor Mosis, sed nunc ad eum venit cum filiis ejus. Non enim potest descendere in Aegyptum, et subire agones Aegyptios, nisi qui fuerit athleta probabilis, et talis, qualem dicit Apostolus, quia „omnis [2]) qui in agone contendit, ab [3]) omnibus continens est: et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans." Moses ergo, quia magnus erat et potens athleta, descendit in [4]) Aegyptum, descendit ad agones et exercitia virtutum. Sed et Abraham descendit in Aegyptum, quia erat et [5]) ipse magnus et potens athleta. Nam de Jacob quid dicam, qui ipso nomine athleta est? Luctator enim et supplantator interpretatur. Et ideo cum descendisset in septuaginta quinque animabus in Aegyptum Jacob, factus est sicut stellae coeli in multitudinem. Sed non [6]) omnes, qui descendunt in Aegyptum, ita pugnant et ita expediunt agones, ut in multitudinem fiant, et ut stellae coeli multiplicentur. Aliis in contrarium cedit descendisse in Aegyptum. Scio ego Jeroboam fugientem a Salomone descendisse in Aegyptum, et non solum non

---

1) Deest „ibi" in ed. R. — Cfr. Exod. cap. XVIII.

2) I Cor. IX, 25. 26.

3) Alias (v. c. in edd. M.): „ab omnibus se abstinet." Sed Mss. ut in nostro textu. R.

4) Desunt verba: „in Aegyptum, descendit," in ed. Ruaei.

5) Deest „et" in ed. R.

6) Deest „non" in ed. R.

crevisse in multitudinem, sed et scidisse et corrupisse [1]) populum Dei, quia descendens in Aegyptum accepit a Susachim [2]) rege uxorem, Thecimenae uxoris ejus sororem. Sed interim venit Jethro ad Mosen, adducens secum filiam suam, uxorem Mosis, et filios ejus. „Et [3]) venit, inquit, Aaron et omnes presbyteri de Israel manducare panem cum socero Mosis in conspectu Dei.“ Non omnes panem manducant in conspectu Dei, sed qui presbyteri sunt, qui seniores, qui perfecti sunt, et meritis [4]) probati, ipsi manducant panem in conspectu Dei, qui observant illud, quod Apostolus dicit: „sive [5]) manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite.“ Omnia ergo, quae faciunt sancti, in conspectu Dei faciunt. Peccator autem a conspectu Dei fugit. Denique scriptum est, quia Adam postquam peccavit, fugit a conspectu Dei, et interrogatus respondit: „audivi [6]) vocem tuam, et abscondi me, quia eram nudus.“ Sed et Cain, postquam pro fratricidio [7]) condemnatus a Deo est, exiit, [8]) inquit, a „facie Dei, et habitavit in terra Naid.“ Exiit ergo a facie Dei, qui indignus est conspectu Dei. Sancti autem manducant et bibunt in conspectu Dei, et omnia, quae agunt, in conspectu ejus agunt. Ego amplius adhuc locum praesentem discutiens, video, quia qui pleniorem scientiam Dei accipiunt, et plenius divinis imbuti sunt disciplinis, isti etiam si malum faciunt, coram Deo faciunt, et in conspectu ejus faciunt, sicut ille, qui [9]) dixit: „tibi [10]) soli peccavi, et malum coram te feci.“

---

[1]) Edd. Merlini: corrupuisse.

[2]) Cfr. I Regg. XI, 19. (III Regg.)

[3]) Exod. XVIII, 12. [4]) Edd. Merlini: meriti.

[5]) I Cor. X, 31. [6]) Genes. III, 10.

[7]) Alias (v. c. in edd. M.): „parricidio.“ Sed Mss.: „fratricidio.“ R.

[8]) Genes. IV, 16. — Edd. Merlini: in terra Naim.

[9]) Deest „qui“ in ed. Ruaei. [10]) Psalm. LI, 4.

Quid ergo plus habet, qui malum coram Deo facit? Illud profecto, quod continuo poenitet, et dicit: „peccavi.“ [1]) Qui autem discedit a conspectu Dei, nescit converti, et peccatum poenitendo purgare. Hoc ergo interest, malum coram Deo facere, et a Dei conspectu discessisse peccantem.

6. Sed, ut video, Jethro non frustra venit ad Mosen, nec frustra manducavit panem cum senioribus populi in conspectu Domini. Dat enim consilium Mosi probabile satis et utile, ut eligat viros, et constituat principes populi, viros Deum colentes, potentes, et odientes superbiam. Tales enim oportet esse principes populi, qui non solum superbi non sint, sed et qui oderint superbiam: id [2]) est, ut non solum ipsi absque vitio sint, sed et in aliis oderint vitia. Non homines dico odisse, sed vitia: „et [3]) ordinabis, inquit, eos tribunos, et centuriones, et quinquagenarios et decanos, et judicabunt populum omni hora. Verbum autem, quod gravius fuerit, referent ad te.“ Audiant principes populi et presbyteri plebis, quia debent omni hora populum judicare, semper et sine intermissione sedere in judicio, dirimere lites, reconciliare dissidentes, [4]) in gratiam revocare discordes. Discat unusquisque ex scripturis sanctis officium suum. Moses, inquit, ut sit in his, quae ad Deum sunt, et verbum Dei edisserat populo: ceteri autem principes, quos appellant tribunos, — tribuni enim ex eo dicuntur, quod tribui praesint —, ceteri ergo tribuni, vel centuriones, vel quinquagenarii, praesint minoribus judiciis, quae ad singulos quosque pertinent dirimentes. Puto autem hanc ipsam

---

[1]) II Sam. XII, 13. (II Regg.)

[2]) Edd. Merlini: id est non solum — sint, sed et ut in aliis etc.

[3]) Exod. XVIII, 21. 22.

[4]) Alias (v. c. in edd. M.): „dissidentes in gratia, recordare discordes.“ At Mss. ut in nostro textu. R.

figuram non solum in praesenti saeculo ecclesiae datam, verum etiam in futuro servandam. Audi denique, quid Dominus dicat in evangelio: „cum [1]) sederit, inquit, filius hominis super thronum gloriae suae, sedebitis et vos super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel.“ Vides ergo, quia non solum Dominus judicat, cui omne judicium pater dedit, sed et constituit sibi et alios principes, qui judicent populum de minoribus causis, verbum autem, quod gravius fuerit, referant ad ipsum. Idcirco dicebat [2]) et Dominus de quodam quidem, quia „reus erit consilio,“ de alio autem: „reus erit judicio,“ et de alio: „reus erit gehennae ignis.“ Sed et de omni verbo otioso dicimur praestaturi rationem, et non dixit, quia Deo praestabimus rationem, sicut de perjurio dicit: „reddes [3]) autem Domino juramenta tua.“ Verum et „regina [4]) Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, et condemnabit eos.“ Ecce et aliud judicii genus. „Qui [5]) habet aures audiendi, audiat!“ Haec enim omnia typus et umbra sunt coelestium, et imago futurorum. Verum sicut [6]) scriptum legimus, quia „non [7]) satiatur oculus videndo, nec auris audiendo,“ nec nos satiari possumus intuendo et considerando, quae scripta sunt, quot ex partibus nos aedificent, quantis nos instruant modis. Etenim cum perspicio, quod Moses propheta Deo plenus, cui Deus facie ad faciem loquebatur, consilium accepit a Jethro sacerdote Madian, admiratione nimia stuporem

---

[1]) Matth. XIX, 28. [2]) Matth. V, 22.

[3]) Cfr. Matth. V, 34. [4]) Cfr. Matth. XII, 42.

[5]) Matth. XIII, 43.

[6]) Alias: „sicut scriptum est, quia“ etc. Sed Mss. ut in nostro textu. R. — Edd. Merlini: „sicut scriptum est, legimus, quia“ etc.

[7]) Alias (v. c. in edd. M.): non satiatur oculus visu, nec auris auditu.“ Sed Mss. ut in nostro textu. R. — Cfr. Ecclesiast. I, 8.

mentis incurro. Dicit enim Scriptura: „et[1]) audivit Moses vocem soceri sui, et fecit quaecunque dixit ei." Non dixit, quia mihi Deus loquitur, et quid agere debeam, coelesti ad me sermone defertur, et quomodo consilium ab homine accipiam, et ab homine gentili, alieno a populo Dei? Sed audit vocem ejus, et facit omnia, quae dicit, et non quis dicat, sed quid dicat, auscultat. Unde et nos, si forte aliquando invenimus aliquid sapienter a gentilibus dictum, non continuo cum auctoris nomine spernere debemus et dicta, nec pro eo, quod legem a Deo datam tenemus, convenit nos tumere superbia, et spernere verba prudentium, sed sicut Apostolus dicit: „omnia[2]) probantes, quod bonum est tenentes." Quis autem hodie eorum, qui populis praesunt, non dico, si jam aliqua ei a Deo revelata sunt, sed in legis scientia aliquid meriti habet, consilium dignatur inferioris saltem sacerdotis accipere? nedum dixerim laici, vel gentilis. Sed Moses, qui erat[3]) homo mansuetus super omnes, accepit consilium inferioris, ut[4]) et formam humilitatis populorum principibus daret, et futuri sacramenti designaret imaginem. Sciebat enim futurum quandoque, ut gentiles bonum consilium proferrent apud Mosen, ut bonum et spiritualem intellectum adferrent ad legem Dei: et sciebat, quia audiet eos lex, et faciet omnia sicut dicunt. Non enim potest[5]) facere lex sicut Judaei dicunt, quia infirmatur lex in carne, id est, in litera, et nihil potest secundum literam facere: nihil enim ad perfectum adducit lex. Secundum autem consilium, quod nos afferimus ad legem, possunt omnia spiritualiter fieri. Possunt et sacrificia spiritualiter offerri, quae modo car-

---

[1]) Exod. XVIII, 24. [2]) I Thess. V, 21.

[3]) Cfr. Num. XII, 3.

[4]) Edd. Merlini: et ut formam etc.

[5]) Cfr. Rom. VIII, 3. coll. Hebr. IX, 9. 10.

naliter non possunt. Potest et lex leprae spiritualiter servari, quae secundum literam non potest. Sic ergo quomodo nos intelligimus, quomodo nos sentimus, et consilium damus, omnia facit lex: secundum literam autem non omnia, sed admodum pauca.

7. Post haec autem cum profectus esset Jethro, et venisset Moses ex Raphidim in desertum Sina, ibique in columna nubis descendisset Dominus ad Mosen, ut videns populus crederet ei, et verba ejus audiret, ait Dominus ad Mosen: „descende,[1]) protestare populo, et purifica illos hodie, et cras, et lavent vestimenta sua, et sint parati in diem tertium." Si quis est, qui ad audiendum verbum Dei conveniat, audiat quid[2]) praecepit Dominus: sanctificatus venire debet ad audiendum verbum, lavare debet vestimenta sua. Si enim sordida huc detuleris vestimenta, audies et tu: „amice,[3]) quomodo huc introisti, non habens vestem nuptialem?" Nemo ergo potest audire verbum Dei, nisi prius fuerit sanctificatus: id est, nisi fuerit sanctus corpore et spiritu, nisi vestimenta sua laverit. Ingressurus est enim paulo post ad coenam nuptialem, manducaturus est de carnibus agni, potaturus est poculum salutaris. Nemo intret ad hanc coenam sordidis vestimentis. Hoc enim et alibi sapientia praecepit, dicens: „in[4]) omni tempore sint vestimenta tua munda." Lota sunt enim semel vestimenta tua, cum venisti ad gratiam baptismi, purificatus es corpore, mundatus es ab omni inquinamento carnis et spiritus. Quae ergo Deus mundavit, tu immunda ne feceris. Audi igitur nunc et sanctificationis genus: „ne[5]) accesseritis, inquit, ad mulierem hodie, et crastina, ut die tertia audiatis verbum Dei." Hoc est, quod et Apostolus dicit: „bo-

1) Exod. XIX, 10. 11. 2) Edd. Merlini: quod.
3) Matth. XXII, 12. 4) Ecclesiast. IX, 8.
5) Cfr. Exod. XIX, 15. coll. LXX. virorum versione.

num [1]) est homini mulierem non tangere:" salvo tamen remedio his, qui pro infirmitate sua remedio indigent nuptiali. Verum tamen consilium audiamus Apostoli dicentis: „quia [2]) tempus breve est, superest, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et qui emunt, tanquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Praeterit enim habitus hujus mundi," praeterit temporale regnum, ut perpetuum veniat et aeternum: sicut et in oratione dicere jubemur: „adveniat [3]) regnum tuum:" in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XII.

De vultu Mosis glorificato, et velamine, quod ponebat in facie sua.

Lectio nobis Exodi recitata est, quae nos ad intelligentiae inquisitionem, vel incitet, vel repellat. Incitat mentes studiosas et liberas; desides et occupatas repellit. Scriptum est enim: „quia [4]) vidit Aaron, et omnes filii Israel Mosen, et erat glorificata facies ejus, et color vultus ejus: et timuerunt accedere ad illum." Et post pauca: „ponebat, [5]) inquit, Moses velamen super faciem suam. Cum autem introiret [6]) in [7]) conspectum Domini, ut loqueretur illi, deponebat velamen." Haec autem Apostolus disserens magnifico illo sensu, quo in ceteris utitur,

---

[1]) I Cor. VII, 1. [2]) Cfr. I Cor. VII, 29. 30. 31.

[3]) Matth. VI, 10. [4]) Exod. XXXIV, 30.

[5]) Cfr. Exod. XXXIV, 33. 34.

[6]) Mss.: „introiret." Editi libri (e. c. edd. M.): „introierit." R.

[7]) Edd. Merlini: in conspectu domini.

de quo dixit: „nos[1]) autem sensum Christi habemus," ait: „quod[2]) si ministerium mortis in literis deformatum[3]) in lapidibus, fuit ad gloriam, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Mosis propter gloriam vultus ejus, quae aboletur: quomodo non magis ministerium spiritus erit in gloria?" Et iterum paulopost dicit: „et[4]) non sicut Moses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem vultus ejus. Obtusi sunt enim sensus eorum, usque in hodiernum diem. Cum enim legitur Moses, velamen est positum super cor eorum." Quis non admiretur mysteriorum magnitudinem? quis non pertimescat notam[5]) cordis obtusi? Glorificata est facies Mosis, sed non poterant intendere in faciem vultus ejus filii Israel, non poterat intendere populus synagogae. Si quis autem conversationem, et vitam potest habere eminentiorem, quam reliquum vulgus, iste potest intueri gloriam vultus ejus. „Et[6]) nunc enim, — sicut dixit Apostolus —, velamen est positum in lectione veteris testamenti:" et nunc Moses glorificato vultu loquitur, sed gloriam, quae est in vultu ejus, non possumus intueri. Idcirco autem non possumus, quia adhuc populus sumus, et nihil studii, nihil meriti plus quam reliqua plebs, habemus. Verum quia dicit sanctus Apostolus: „id[7]) ipsum autem velamen in lectione veteris testamenti manet:" amputaret nobis omnem intelligentiae spem tanti et talis Apostoli prolata sententia, nisi addidisset: „cum[8]) autem quis conversus fuerit ad Dominum, aufe-

1) I Cor. II, 16. 2) II Cor. III, 7. 8.

3) Mss.: „deformatum." Libri editi (v. c. edd. M.): „formatum." R.

4) II Cor. III, 13. 14. 15.

5) Sic Mss. Libri autem editi (v. c. edd. M.): „velamen obtusi cordis? Glorificata" etc. R.

6) II Cor. III, 14. 7) II Cor. III, 14.

8) II Cor. III, 16.

retur velamen. Igitur causam auferendi velaminis, conversionem nostram esse dicit ad Dominum. Ex quo colligenda sunt nobis indicia, quod, donec legentes scripturas divinas latet nos intellectus, donec obscura sunt nobis et clausa, quae scripta sunt, nondum conversi ad Dominum sumus. Si enim conversi essemus ad Dominum, sine dubio auferretur velamen.

2. Sed et hoc ipsum converti ad Dominum quale sit, videamus. Et ut evidentius scire possimus, quid sit conversus, dicendum nobis prius est, quid sit aversus. Omnis qui, cum recitantur verba legis, communibus fabulis occupatur, aversus est. Omnes qui, cum legitur Moses, de negotiis saeculi, de pecunia, de lucris sollicitudinem gerit, aversus est. Omnis, qui possessionum curis stringitur, et divitiarum cupiditate distenditur, qui gloriae saeculi, et mundi honoribus studet, aversus est. Sed et qui ab his quidem videtur alienus, assistit autem, et audit verba legis, et vultu atque oculis intentus, corde tamen et cogitationibus evagatur, aversus est. Quid ergo est converti? Si his omnibus terga vertamus, et studio, actibus, mente, sollicitudine, verbo Dei operam demus, et in lege ejus die ac nocte meditemur, omissis omnibus Deo vacemus, exerceamur in testimoniis ejus, hoc est conversum esse ad Dominum. Tu ergo si volueris filium tuum scire literas, quas liberales vocant, scire grammaticam, vel rhetoricam disciplinam, numquid non ab omnibus eum vacuum et liberum reddis? Numquid non omissis ceteris, huic uni studio dare operam facis? Paedagogos, magistros, libros, impensas, nihil prorsus deesse facis, quoad usque perfectum propositi studii opus reportet. Quis nostrum ita se ad divinae legis studia convertit? Quis nostrum ita operam dedit? Quis tanto studio ac labore divina quaerit studia, quanto quaesivit humana? Et quid conquerimur, si, quod non didicimus, ignoramus? Aliqui vestrum ut recitari audierint, quae le-

guntur, statim discedunt. Nulla ex his, quae dicta sunt, inquisitio ad invicem, nulla collatio, nusquam memoria mandati illius, quo te divina lex commonet: „interroga [1]) patres tuos, et dicent tibi, presbyteros tuos, et annuntiabunt tibi.“ Alii ne hoc ipsum quidem patienter exspectant, usque quo lectiones in ecclesia recitentur. Alii vero nec si recitantur, sciunt, sed in remotioribus dominicae domus locis, saecularibus fabulis occupantur. De quibus ego ausus sum dicere, quia, cum legitur Moses, jam non velamen super cor eorum, sed paries quidam et murus est positus. Si enim ille, qui adest, qui audit, et intentus est, et quae audit retractat, et discutit, et quae assequi non potest, percontatur, et discit, vix potest ad libertatem scientiae pervenire: ille, qui abscondit aures suas, ne audiat, et terga in faciem legentis obvertit, quomodo dicendus est velamen habere superpositum cordi, ad quem ne ipsum quidem velamen literae, quo sensus velatur, qui est sonus vocis, accessit? Evidens igitur figura est, quomodo gloriosa efficitur facies Mosis: habent enim gloriam ea, quae loquitur: sed haec tegitur, et occultatur, et est omnis gloria ejus intrinsecus.

3. Illud quoque intuere quale sit, quod in lege vultus quidem Mosis glorificatus refertur, licet velamine contegatur: manus autem ejus intra sinum missa, leprosa facta memoratur sicut nix. In quo mihi videtur forma totius legis plenissime designari. In vultu enim ejus sermo legis, in manu opera designantur. Quia ergo ex operibus legis nullus erat justificandus, nec aliquem ad perfectum adducere poterat lex, idcirco manus Mosis leprosa fit, et in sinum reconditur, tanquam nihil perfecti operis habitura: facies vero ejus glorificata est, sed velamine tegitur: quia sermo ejus habet scientiae gloriam, sed occultam. Unde et propheta dicit: „nisi [2]) audieritis, occulte

[1]) Deut. XXXII, 7. coll. LXX. virorum versione.

[2]) Alias (v. c. in edd. M.): „nisi audieritis occulta,

plorabit anima vestra:" et David dicit: „incerta[1]) et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi." In lege ergo Moses solam faciem habet glorificatam, neque manus ejus habent gloriam, imo potius et contumeliam: sed neque pedes.[2]) Denique solvere jubetur calceamentum suum: sic nulla erat gloria in pedibus ejus, licet et hoc fieret non sine alicujus forma mysterii. Novissima namque pars hominis pedes sunt. Ostendebatur ergo, quod in novissimis temporibus solveret Moses calceamentum suum, ut acciperet alius sponsam, et illa vocaretur domus discalceati usque in hodiernum diem. Nihil ergo aliud in lege gloriosum habet Moses, nisi solam faciem. In Evangeliis autem totus glorificatur ex integro. Audi enim, quid dicatur in Evangeliis: „cum[3]) adscendisset Jesus in montem excelsum, assumens secum Petrum et Joannem et Jacobum, transformatus est ibi coram ipsis: et ecce, apparuerunt, inquit, Moses et Elias in gloria, colloquentes cum eo." Hic non refertur, quia glorificatus est vultus ejus, sed quia totus apparuit in gloria, colloquens cum Jesu: et ibi ei completur illa promissio, quam accepit in monte Sina, cum dictum est ei: „posteriora[4]) mea videbis." Vidit ergo posteriora ejus. Vidit enim quae in posterioribus et novissimis diebus facta sunt, et gavisus est. Sicut enim Abraham concupivit[5]) videre diem Domini, et vidit, et gravisus est: ita et Moses concupivit videre diem Domini, et vidit, et gavisus est: et necessario gavisus est, quia jam non solum vultu glorifi-

---

plorabit" etc. Sed Mss. ut in nostro textu, nec aliter Vulgata graeca habent. R. — Cfr. Jerem. XIII, 17.

[1]) Psalm. LI, 6.

[2]) Mss. „pedes" rectius quam editi libri (v. c. edd. M.), in quibus legitur „pedibus." R. — Edd. Merlini: „sed neque pedibus denique solvere jubetur" etc.

[3]) Cfr. Matth. XVII, 1. 2. 3. coll. edd. N. T.

[4]) Exod. XXXIII, 23. [5]) Ev. Joann. VIII, 56.

catus descendit de monte, sed totus glorificatus adscendit in montem. Gavisus est sine dubio Moses, quod eum, de quo dixerat: „prophetam [1]) vobis suscitabit Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me ipsum audietis per omnia:" nunc adesse cernebat, et fidem facere sermonibus suis. Et ne cunctaretur in aliquo, audit paternam vocem dicentem: „hic [2]) est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite." Moses dudum dixit: „illum audietis:" nunc pater dicit: „hic [3]) est filius meus: ipsum audite:" et praesentem, de quo dicit, ostendit. Gaudere etiam mihi pro hoc videtur Moses, quia et ipse quodammodo nunc deponit velamen conversus ad Dominum, cum evidenter, quae praedixit, implentur: vel cum tempus advenit, ut per Spiritum sanctum, quae obtexerat, revelentur.

4. Retractandus tamen est sancti Apostoli sensus, et considerandum, quid ei visum sit, cum dixisset: „si [4]) autem conversus quis fuerit ad Dominum, auferetur velamen:" ut adderet: „Dominus [5]) autem spiritus est:" per quod quasi interpretari videtur, quid est Dominus. Quis enim nescit, quod Dominus spiritus est? Sed numquid in hoc loco de Domini vel natura, vel substantia tractabatur, ut diceret, quia Dominus spiritus est? Videamus ergo, ne non solum, cum Moses legitur, sed et cum Paulus legitur, velamen sit positum super cor nostrum. Et manifeste, si negligenter audimus, si nihil studii ad eruditionem et intelligentiam conferimus, non solum legis et prophetarum scriptura, sed et Apostolorum et Evangeliorum grandi nobis velamine tegitur. Ego autem vereor, ne per nimiam negligentiam et stoliditatem cordis, non solum velata sint nobis divina volumina, sed et si-

---

[1]) Deut. XVIII, 15. 16. coll. LXX. virorum versione.
[2]) Matth, XVII, 5. [3]) Cfr. Matth. XVII, 5.
[4]) II Cor. III, 16. [5]) II Cor. III, 17.

gnata: ut si detur in manus hominis nescientis literas liber legendus, dicat, quia nescio literas: si detur in manus hominis scientis literas, dicat, quia signatus est. Unde ostenditur, non solum studium nobis adhibendum esse ad discendas literas sacras, verum et supplicandnm Domino, et diebus ac noctibus obsecrandum, ut veniat agnus ex tribu Juda, et ipse accipiens librum signatum dignetur aperire. Ipse est enim, qui Scripturas adaperiens, accendit corda discipulorum, ita ut dicant: „nonne [1]) cor nostrum erat ardens intra nos, cum aperiret nobis Scripturas?" Ipse ergo etiam nunc nobis aperire dignetur, quid est, quod Apostolo suo inspiravit, ut diceret: „Dominus [2]) autem spiritus est; ubi autem spiritus Domini, ibi libertas." Ego quidem, quantum pro parvitate intelligentiae meae sentire possum, puto, quod Verbum Dei pro eo, quod auditoribus interest, — ut saepe jam diximus —, nunc via, nunc veritas, nunc vita, nunc resurrectio nominatur, nunc etiam caro, nunc vero spiritus dicitur. Quamvis enim vere ex virgine substantiam carnis acceperit, in qua et crucem pertulit, et resurrectionem initiavit: tamen est ubi Apostolus dicit: „etsi [3]) cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus." Quia ergo et nunc sermo ejus ad subtiliorem et spiritualem intelligentiam provocat auditores, et vult eos nihil carnale in lege sentire, [4]) dicitur: Qui vult auferri velamen de corde suo, convertatur ad Dominum: non quasi ad carnem Dominum, est enim et hoc, quia „Verbum [5]) caro factum est:" sed quasi ad spiritum Dominum. Si enim quasi ad spiritum Dominum convertatur, de carnalibus ad spiritualia veniet, et ad libertatem de servitute

[1]) Luc. XXIV, 32. [2]) II Cor. III, 17.
[3]) II Cor. V, 16.
[4]) Edd. Merlini: sentire, dicit ut qui vult etc.
[5]) Ev. Joann. I, 14.

transibit: „ubi [1]) enim spiritus Domini, ibi et libertas." Et ut adhuc evidentius fiat quod dicitur, utamur et aliis Apostoli sensibus. Ad quosdam dicit, quos senserat incapaces, quia „nihil [2]) me judicavi aliud scire inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum." Istis talibus non dicebat, quia Dominus spiritus est, nec dicebat iis, quia Christus Dei sapientia est. Non enim poterant [3]) agnoscere Christum secundum hoc, quod sapientia Dei est, sed secundum hoc, quod crucifixus est. Illi autem, quibus dicebat: „sapientiam [4]) loquimur inter perfectos, sapientiam autem non hujus saeculi, neque principum hujus mundi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam:" non indigebant, ut Verbum Dei secundum hoc susciperent, quod caro factum est, sed secundum hoc, quod sapientia in mysterio abscondita est. Sic ergo et in hoc loco iis, qui de carnali ad spiritualem intelligentiam provocantur, dicitur: „Dominus [5]) autem spiritus est: ubi autem spiritus Domini, ibi et libertas." Ut autem ostenderet, quia ipse jam pervenit ad scientiae libertatem, et exutus est de velaminis servitute, addit his, et dicit: „nos [6]) autem omnes revelata facie gloriam Domini speculantes." Si ergo et nos Dominum deprecemur, ut velamen de corde nostro dignetur auferre, capere possumus intelligentiam spiritualem, si tamen convertamur ad Dominum, et libertatem scientiae requiramus. Sed quomodo invenire possumus libertatem, qui servimus saeculo? qui servimus pecuniae? qui servimus desideriis carnis? Ego me ipsum corripio, me ipsum judico, ego meas culpas arguo, viderint qui audiunt, quid de semet ipsis sentiant. Ego interim dico, quod, donec alicui horum deservio, non sum conversus

---

[1]) II Cor. III, 17. [2]) I Cor. II, 2.
[3]) Cfr. I Cor. I, 21. seqq. [4]) I Cor. II, 6. 7.
[5]) II Cor. III, 17. [6]) II Cor. III, 18.

ad Dominum, nec ullam consecutus sum libertatem, donec talia me negotia, et sollicitudines stringunt. Illius,[1]) a quo constringor, negotii et sollicitudinis servus sum. Scio enim scriptum[2]) esse, quia unusquisque, a quo vincitur, huic et servus addicitur, etiam si me amor pecuniae non superat,[3]) etiam si possessionum et divitiarum cura non stringit, laudis tamen cupidus sum, et gloriam sector humanam, si de hominum vultibus et sermonibus pendeo, quid de me ille sentiat, quomodo ille me habeat, ne illi displiceam, si illi placeam. Donec requiro ista, servus horum sum. Sed volebam ex hoc saltem satis agere, si possim liber fieri, si[4]) possim jugo foedae hujus servitutis absolvi, et pervenire ad libertatem secundum Apostoli commonitionem, dicentis: „in[5]) libertatem vocati estis, nolite fieri servi hominum." Sed quis mihi dabit hanc manumissionem? Quis me ab hac servitute turpissima liberabit, nisi ille, qui dixit: „si[6]) vos filius liberaverit, vere liberi eritis?" Etenim scio, quia servus non potest libertate donari, nisi fideliter serviens, nisi Dominum diligens. Et ideo etiam nos fideliter serviamus, et ex toto corde, et ex toto animo, et ex tota virtute nostra diligamus Dominum Deum nostrum, ut mereamur libertate donari a Christo Jesu filio ejus Domino nostro: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Edd. Merlini: Illius, cujus constringor negotii etc.

[2]) Cfr. II Petr. II, 19.

[3]) Alias (v. c. in edd. M.): „superet." Sed Mss.: „superat." R.

[4]) Alias (v. c. in edd. M.) omittitur „foedae," et legitur: „si possim de jugo hujus servitutis absolvi." Sed Mss. lectionem nostri textus exhibent. R.

[5]) Cfr. Galat. V, 13. coll. I Cor. VII, 23.

[6]) Ev. Joann. VIII, 36.

HOMILIA XIII.

De his, quae offeruntur ad tabernaculum.

1. Jam quidem et prius de tabernaculo pro viribus dixeramus; verum quoniam saepe in Exodi libro repetitur ipsa descriptio: — dicitur enim et cum Dominus praecepit Mosi, qualiter fieri debeat, et iterum cum Moses praecepit populo, ut offerat construendo operi materias, sicut haec lectio continet, quae nobis modo recitata est: sed et postmodum enumerantur singula, cum per Beselehel, et ceteros sapientes viros fabricantur: et iterum, cum ad conspectum Mosis deferuntur: et rursum, cum per [1]) praeceptum Domini dedicantur. Fit praeterea et in aliis, vel libris, vel locis, horum commemoratio, et frequenter repetitur, utpote quod necessario commonetur. — Nunc ergo recitatus est nobis ille sermo, ubi dicit: „et [2]) dixit Moses ad omnem synagogam filiorum Israel dicens: hoc est verbum, quod praecepit Dominus dicens: sumite a vobis ipsis redemtionem Domino. Omnis qui concepit corde, offerat initia Domino: aurum, argentum, aeramentum, hyacinthum, purpuram, coccum duplicatum, et byssum tortam, pilos caprarum, et pelles arietum rubricatas, et pelles hyacinthinas, ligna imputribilia, el lapides sardinos, et lapides ad sculpturam in humerali et podere; et omnis sapiens corde in vobis veniat, et operetur omnia quae praecepit Dominus.“ Cum considero me ipsum primum, et discutio, piget ad haec aperienda manum mittere. Vereor enim, ne forte, etiamsi Dominus revelare dignetur alicui, sicut forte dignatur, — de me enim non sum ausus dicere —, vereor, inquam, et valde dubito,

[1]) Mss.: „per praeceptum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „praecepto.“ R.

[2]) Exod. XXXV, 4—10.

si[1]) inveniat auditores: et cum ita sit, ne forte ab eo, qui explanare conabitur, requiratur,[2]) dominicae margaritae, ubi vel quomodo, vel ante quos mittantur. Verum quoniam magnopere exspectatis, ut aliqua ex his, quae lecta sunt, disserantnr, et praecepit mihi Dominus meus, dicens: „oportebat[3]) te dare pecuniam meam ad mensam, et ego veniens cum usuris utique exegissem eam:" ipsum rogabo, ut verbum meum suam pecuniam facere dignetur, uti non meam pecuniam, non meum aurum vobis, sed ipsius foenerem, ipsius vobis verbo, et ipsius sensu loquar, et ad auditus vestri haec deferam mensam. Vos jam videritis suscipientes dominicam pecuniam, quomodo usuras ejus venienti Domino praeparetis. Usurae autem sunt verbi Dei, habere in usu vitae et actuum ea, quae praecepit sermo Dei. Si ergo audientes verbum utimini eo, et agitis secundum ea, quae auditis, et secundum haec vivitis, usuras Domino praeparatis: et potest fieri, ut unusquisque vestrum de quinque talentis faciat decem, et audiat a Domino: „euge,[4]) serve bone, et fidelis, eris potestatem habens super decem civitates." Tantum illud videte, ne quis vestrum acceptam pecuniam, aut in sudario colliget, aut defodiat[5]) in terram, quia hujusmodi hominis in adventu Domini quis sit exitus, bene nostis. Tentabimus igitur pauca de multis, imo pauciora de paucis, quippe quibus et noster sermo liberandus sit,[6]) et vester auditus.

2. Primo igitur omnium videamus, quid est, quod di-

---

[1]) Sic Mss. Libri autem editi (c. c. edd. M.) habent: „si inveniam auditores" etc. R.

[2]) Edd. Merlini: requirantur dominicae margaritae, ubi etc.

[3]) Matth. XXV, 27.

[4]) Luc. XIX, 17.

[5]) Edd. Merlini: diffodiat.

[6]) Deest „sit" in ed. Ruaci.

cit Moses ad filios Israel: „sumite [1]) a vobis ipsis redemtionem Domino: omnis qui conceperit corde, offerat initia Domino.“ Non vult Moses, ut aliquid offeras Deo, quod extra te est: „a vobis ipsis, inquit, sumite, et initia offerte Domino, prout unusquisque concepit corde.“ Aurum jubetur et argentum deferri, aes et ceterae materiae, quomodo hoc possum ego de me ipso offerre? Numquid intra me aurum nascitur, aut argentum, et cetera quae jubentur? Nonne hoc unusquisque de promtuariis, et de scriniis suis profert? Quid est ergo, quod dicit Moses: offerte [2]) a vobis ipsis, et unusquisque sicut concepit corde? Illud quidem aurum et argentum, ceteraeque materiae, unde tabernaculum constructum est, constat de scriniis et promtuariis uniuscujusque prolatum. Spiritualis autem lex aurum requirit ad tabernaculum, quod intra nos est, et [3]) argentum, quod intra nos est, et omnes reliquas materias illas deposcit, quas et intra nos habere possumus, et proferre de nobis. Dicit enim Scriptura, quia „prope [4]) est verbum in ore tuo, et [5]) in corde tuo: quia, si confessus fueris in ore tuo Dominum Jesum, et credideris in corde tuo, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.“ Si ergo credideris in corde tuo, cor tuum, et sensus tuus aurum est. Obtulisti igitur aurum ad tabernaculum, id est, fidem cordis tui. Si vero confessus fueris, sermonem obtulisti, sermonem confessionis argentum. Idcirco ergo dicit Moses, qui [6]) est lex spiritualis: „sumite [7]) a vobis ipsis.“ Haec a te ipso sumis, haec intra te sunt, haec, etiamsi nudus sis, habere potes. Sed et quod addidit: „unusquisque [8]) sicut

---

1) Exod. XXXV, 5. 2) Edd. Merlini: afferte.
3) Deest „et“ in ed. R. 4) Rom. X, 8. 9.
5) Desunt verba: „et in corde tuo,“ in ed. Ruaei.
6) Edd. Merlini: quia est etc.
7) Exod. XXXV, 5. 8) Exod. XXXV, 5.

concepit corde:" huc respicit. Non enim poteris aliquid de sensu tuo offerre Deo, vel de verbo tuo, nisi prius, quae scripta sunt, corde conceperis: nisi intentus fueris, et diligenter audieris, non potest aurum tuum probatum esse, nec argentum: requiritur enim ut probatum sit. Audi Scripturam dicentem: „eloquia [1]) Domini, eloquia casta, argentum igne probatum, purgatum septuplum." Si ergo quae scripta sunt, corde conceperis, erit aurum tuum, id est, sensus tuus probus, et argentum tuum, qui est sermo tuus, probatum. Quid etiam de aere dicemus? opus est et aere ad tabernaculi constructionem. Videtur quidem aes pro fortitudine suscipi, et loco poni posse fortitudinis et constantiae: sed ne quis dicat, hoc divinare magis est, quam explanare, ubi quod dicitur, non de Scripturarum auctoritate munitur, puto ergo aes accipi posse pro voce. Aliud enim est sermo, aliud vox. Sermo dicitur loquela rationi subnixa. Vox vero est, verbi causa, si latine, si graece dicatur, si elevatius, si pressius. Sed haec necessario ut de Scripturis probemus, exigitis. Audi quid dicat Apostolus: „si [2]) linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum ut aeramentum sonans, aut cymbalum tinniens." Ita ergo loqui linguis, et interpretari ex alia in aliam linguam, aeris oblatio est. Necesse est enim omnia habere tabernaculum Dei, et nihil deesse in domo Domini. Est igitur, ut diximus, aeris oblatio vox. Vox autem est, quae alterius sensum in alteram linguam vertit. Sermo vero est, qui sensum proprium profert. [3]) Omnia ergo offerantur Deo, et sensus, et sermo, et vox.

3. Quid de ceteris dicemus? Multa sunt enim, et singula discutere opus est ingens. Verum quid proderit,

---

[1]) Psalm. XII, 6. (XI.) [2]) I Cor. XIII, 1.

[3]) Mss.: „profert." Alias (v. c. in edd. M.): „refert." R.

ut nostro quidem ingenti labore dicantur, ab occupatis vero auditoribus, et vix unius horae puncto verbo Dei assistentibus spernantur, et pereant? „Nisi [1]) enim Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam.“ Verumtamen nos, ut supra jam [2]) dictum est, tradimus ad mensam pecuniam Domini; videat enim unusquisque auditorum, quomodo suscipiat, quae traduntur. „Unusquisque [3]) autem, inquit, nostrum, sicut corde concepit, offerat initia Domino.“ Quod dixit initia, quaero quae sint initia auri, vel quae primitiae argenti? Quomodo autem de cocco et purpura et bysso videntur conferri primitiae? Aut quomodo sicut corde conceperit quis offert? Hoc jam singulos nostrum pulsat, videamus simul et quomodo corde concepimus. Quanti modo hic praesentes sumus, et sermo Dei tractatur? Sunt, qui concipiunt corde, quae lecta sunt, sunt, qui omnino non concipiunt, quae dicuntur, sed est mens eorum et cor aut in negotiis, aut in actibus saeculi, aut supputationibus lucri: et praecipue mulieres, quomodo, putas, corde concipiunt, quae tantum garriunt, quae tantum fabulis obstrepunt, ut non sinant esse silentium? Jam quid de mente earum, quid de corde discutiam, si de infantibus suis, aut de lana cogitent, aut de necessariis domus? Vereor magis ne sequantur illas, de quibus dicit Apostolus: „quae [4]) discunt circumire domos, non solum verbosae, sed et curiosae, loquentes, quae non oportet.“ Quomodo ergo istae tales corde concipiunt? Non concipiet [5]) corde quis, nisi vacet corde: nisi sit mente liber, et totus intentus, nisi corde vigilet, non potest corde concipere, et offerre dona Deo. Quod si hactenus neglexi-

---

[1]) Psalm. CXXVII, 1. (CXXVI.)
[2]) Deest „jam“ in ed. Ruaei.
[3]) Cfr. Exod. XXXV, 5. [4]) I Tim. V, 13.
[5]) Edd. Merlini: concipit.

mus, ex hoc saltem attentiores simus, et sollicite intendamus, ut possimus mente concipere. Justum est enim, ut in tabernaculo Domini inveniatur unusquisque habere portionem suam. Non enim latet Deum, unusquisque quid ei offerat. Quam gloriosum tibi est, si dicatur in tabernaculo Domini: aurum istud, verbi causa, quo arca testamenti obtegitur, illius est: argentum, ex quo bases, et columnae sunt, illius est: aes, de quo annuli, et candelabrum, et nonnullae columnarum bases factae sunt, illius est: sed et lapides isti humeralis, et logii, illius sunt: et [1]) purpura, qua ornatur pontifex, illius est, et coccus illius est, et cetera quaeque per singula. Et rursum quam indecorum, quam miserum erit, si Dominus veniens requirere aedificium tabernaculi, nihil muneris tui inveniat in eo, nihil a te cognoscat oblatum. Sic indevotus, sic infidelis vixisti, ut nihil memoriae tuae in tabernaculo Dei esse gestieris? Sicut enim princeps hujus mundi venit ad unumquemque nostrum, et quaerit, si quid de suis actibus inveniat in nobis, et si quidem invenerit, sibi nos vindicat: ita et e contrario si veniens Dominus inveniat aliquid tuum in tabernaculo suo, ibi [2]) te defendit, et suum te dicit. Domine Jesu, praesta mihi, ut aliquid monumenti [3]) habere merear in tabernabulo tuo. Ego optarem, si fieri posset, esse aliquid meum in illo auro, ex quo propitiatorium fabricatur, vel ex quo arca contegitur, vel ex quo candelabrum fit luminis et lucernae. Aut si aurum non [4]) habeo, argentum saltem aliquid inveniar offerre, quod proficiat in columnas, vel in bases earum. Aut certe vel aeris aliquid habere merear in tabernaculo, unde circuli fiant, et caetera, quae sermo di-

[1]) Deest „et" in edd. M.

[2]) Edd. Merlini: sibi te etc.

[3]) Edd. Merlini: munimenti.

[4]) Edd. Merlini: non habeo, aut argentum, saltem aliquid inveniar offerre etc.

vinus describit. Utinam mihi esset possibile unum esse ex principibus, et offerre gemmas ad ornamentum pontificis humeralis, et logii. Sed quia haec supra me sunt, certe vel pilos caprarum habere merear in tabernaculo Dei, tantum ne in omnibus jejunus et infecundus inveniar. „Unusquisque [1]) ergo sicut concepit corde.“ Videte si concipitis, videte si tenetis, ne forte effluant, quae dicuntur, et pereant. Volo vos admonere religionis vestrae exemplis: nostis, qui divinis mysteriis interesse consuestis, quomodo, cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela et veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, et recte creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Quod si circa corpus ejus conservandum tanta utimini cautela, et merito utimini: quomodo putatis minoris esse piaculi, verbum Dei neglexisse, quam corpus ejus? Initia ergo jubentur offerre, hoc est, primitias. Qui offert quod primum est, necessario habeat ipse, quod reliquum est. Vide, quantum nos oportet abundare auro, quantum argento, ac reliquis omnibus, quae jubentur offerri, ut et Domino offeramus, et nobis supersit. Primo enim omnium debet sensus meus intelligere Deum, et ipsi offerre primitias intellectus sui, ut, cum Deum bene intellexerit, reliqua consequenter agnoscat. Hoc etiam sermo faciat, hoc et omnia, quae in nobis sunt, agant. Sed videamus et cetera, hyacinthum et purpuram, et coccum duplicatum, et byssum tortam. Quatuor ista sunt, ex quibus conficiuntur vel pontificis indumenta, vel cetera, quae ad sacrum parantur ornatum. De his dixerunt quidam ante nos: et sicut non decet aliena furari, ita conveniens puto bene dictis alterius non abuti fatentem. Ista ergo, ut [2]) et prioribus visum est,

---

[1]) Exod. XXXV, 5.

[2]) Edd. Merlini: ut de prioribus etc.

quatuor elementorum, ex quibus et mundus constat et corpus humanum, tenent figuram, id est aëris, ignis, aquae, et terrae. Hyacinthus ergo ad aërem refertur, — hoc enim ipse indicat color —, sicut et coccus ad ignem. Purpura aquae tenet figuram, quasi quae de aquis accipiat fucum. Byssus terrae, quia oritur ex terra. Habemus ergo et nos haec omnia in nobis, et quia ex his primitias Domino jubemur offerre, ideo dicit: „sumite[1]) ex vobis ipsis, et offerte primitias Domino."

4. Verum istud[2]) considerandum puto, quod, cum de ceteris simpliciter dixit Moses, tantum de cocco addidit duplicatum, et byssum tortam. Requiritur ergo, cur alias quidem materias, ex quibus et cetera indicantur elementa, simpliciter dixerit: coccum, quo ignis designatur, solum posuerit duplicatum. Difficilia haec ad intelligendum, et ad proferendum multo difficiliora. Verumtamen prout Dominus dederit, tentabimus explanare. Oportet enim et dici aliqua, et aliquanta servari. Videamus ergo, qua ratione coccum dixerit duplicatum. Color iste, ut diximus, ignis indicat elementum. Ignis autem duplicem habet virtutem, unam, qua illuminat, aliam, qua incendit. Haec est historiae ratio. Veniamus et[3]) ad intellectualia. Etiam in ipsis ignis duplex est. Est ignis quidam in hoc saeculo, est et in futuro. Dominus Jesus dicit: „ignem[4]) veni mittere in terram." Ignis iste illuminat. Item rursus Dominus dicet in futuro operariis iniquitatis: „ite[5]) in ignem aeternum, quem praeparavit pater meus diabolo, et angelis ejus." Ille ignis incendit. Verumtamen iste ignis, quem venit mittere Jesus, illuminat[6]) quidem omnem

---

[1]) Exod. XXXV, 5. [2]) Edd. Merlini: illud.

[3]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „et ad intellectum alium. Etiam ignis ipse duplex est." Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) Luc. XII, 49. [5]) Matth. XXV, 41.

[6]) Cfr. ev. Joann. I, 9.

hominem venientem in hunc mundum, habet tamen aliquid,[1]) quod et incendat, sicut confitentur illi, qui dicunt: nonne[2]) cor nostrum ardens erat intra nos, cum adaperiret nobis Scripturas?“ Simul ergo et incendebat, et illuminabat, adaperiens Scripturas. Nescio autem, si et ille ignis in futuro saeculo, qui incendit, habeat aliquid,[3]) quod et illuminet. Est ergo, ut ostendimus, natura ignis duplex, et ideo jubetur offerri coccus duplicatus. Quomodo ergo nos offerre possumus ignem istum duplicatum ad aedificium tabernaculi, videamus. Si doctor es, exstruis tabernaculum aedificans ecclesiam Dei: dicit ergo et ad te Deus, quod et ad Jeremiam dixit: „ecce,[4]) dedi verba mea in os tuum:“ id est, ignem. Si ergo docens et aedificans ecclesiam Dei, increpes tantummodo et arguas et castiges, et peccata populi exprobres, nihil autem consolationis proferas de scripturis divinis, obscurum nihil explanes, nihil scientiae profundioris attingas, nec aliquid intelligentiae sacratioris aperias, obtulisti quidem coccum, sed non duplicatum. Ignis enim tuus incendit tantummodo, et non illuminat. Et rursum, si docens mysteria legis aperias, secretorum arcana discutias, peccantem vero non arguas, negligentem non corripias, severitatem disciplinae non teneas, obtulisti quidem coccum, sed non duplicatum. Ignis enim tuus tantum illuminat, non accendit. Qui ergo recte offert, et recte dividit, coccum offert duplicatum, ut cum scientiae lumine igniculum severitatis admisceat.

5. Quid autem sibi velit et byssus torta, videamus. Et hic enim dedit aliquid additamenti prae ceteris elementis. Byssum diximus terrae habere formam, quod est

---

1) Edd. Merlini: aliquid et quod incendat, sicut etc.
2) Luc. XXIV, 32.
3) Edd. Merlini: aliquid et quod illuminet. Est etc.
4) Jerem. I, 9.

caro nostra. Carnem ergo non vult offerri Deo fluitantem luxu, et deliciis resolutam, sed torqueri jubet eam, et constringi. Quis ergo est, qui torquebat[1]) carnem suam? Ille nimirum, qui dixit: „macero[2]) corpus meum, et in servitutem subjicio, ne forte, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar.“ Sic ergo est offerre et byssum tortam, carnem abstinentia, vigiliis, et meditationum labore conficere. Offeruntur et pili caprarum. Hoc genus pecudis in lege pro peccato jubetur offerri. Pilus vero species est emortua, exsanguis et exanimis. Hanc qui offert, ostendit in se sensum peccati jam mortuum, nec in membris suis ultra vivere, aut regnare peccatum. Pelles quoque offeruntur arietum. Arietem etiam ante nos quidam pro furore posuerunt. Et quia pellis mortui animalis indicium est, ostendit in se furorem mortuum, qui Deo offert arietum pelles. Post haec: „et[3]) viri, inquit, acceperunt a mulieribus suis, omnes, quibus[4]) visum est sensu, et attulerunt gemmas, et inaures, et annulos, et discriminalia, et dextralia.“ Vides et hic, quomodo illi afferunt dona Deo, qui corde vident, qui intellectum corde concipiunt, qui mentem intentam et deditam habent ad verbum Dei. Isti ergo afferunt munera, et afferunt etiam a mulieribus suis „inaures,[5]) inquit, et gemmas, et dextralia.“ Mulier[6]) secundum allegoricam rationem, saepe jam diximus, quod caro accipitur, et vir rationabilis sensus. Bonae sunt ergo istae mulieres, quae obediunt viris suis. Bona est caro, quae jam spiritui non repugnat, sed obtemperat et consentit, et ideo

---

1) Edd. Merlini: torqueat. 2) I Cor. IX, 27.

3) Cfr. Exod. XXXV, 22.

4) Mss.: „visum est sensu.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „visus est sensus.“ R.

5) Exod. XXXV, 22.

6) Mss.: „Mulier.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „Mulieres.“ R.

„si [1]) duobus vel tribus in vobis convenerit, ex quacunque re petieritis, fiet vobis," dicit Dominus. Offerunt ergo a mulieribus suis inaures. Vides, quomodo Domino offertur auditus. Sed et dextralia Domino offeruntur; opera dextra, et opera bona, quae per carnem geruntur. Haec Domino offerat rationabilis sensus. Sed et discriminalia offeruntur. Offert discriminalia, qui bene scit discernere, quid agendum sit, quid vitandum, quid Deo placeat, quidve displiceat, quid justum sit, quid injustum. Ista sunt discriminalia, quae Domino offeruntur. Hae ergo mulieres inaures Domino offerunt, quia sunt mulieres sapientes. Venerunt enim, inquit, mulieres sapientes, et fecerunt quaecunque necessaria erant ad indumenta pontificis. Illae vero mulieres, quae inaures suas obtulerunt, ut fieret vitulus, insipientes erant, quae a veritate quidem averterunt auditum, ad fabulas autem impietatemque se converterunt, et ideo obtulerunt inaures suas, ut fieret caput vituli. Sed et in Judicum libro [2]) aliud nihilominus idolum invenimus ex mulierum inauribus factum. Istae ergo beatae mulieres, beata ista caro, quae Domino offert inaures suas, et dextralia sua, et annulos suos, et omnia opera manuum suarum, quae in mandatis Domini agit.

6. Additur post haec, quia et apud quem inventa sunt ligna imputribilia, obtulit Deo. Si quis diligit Christum [3]) Dominum, lignum imputribile in incorruptione offert Domino. Beatus ergo, apud quem invenitur, vel sensus incorruptus, vel corpus incorruptum, et hoc offert Deo. Unde et bene valde dixit: „apud [4]) quem inventa sunt ligna imputribilia." Non enim apud omnes inve-

---

[1]) Cfr. Matth. XVIII, 19.

[2]) Cfr. Judic. cap. XVIII.

[3]) Edd. Merlini: Christum dominum in incorruptione, lignum imputribile offert etc.

[4]) Cfr. Exod. XXXV, 24.

niuntur ligna imputribilia. De auro non dixit, neque de argento, apud quem inventum est. Potest enim apud omnes inveniri sensus et sermo. Sed nec de quatuor coloribus hoc dixit. Omnium namque est ex quatuor constare secundum corpus elementis. Ligna autem imputribilia, id est, incorruptionis et virginitatis gratia, apud rarum quemque inveniri potest, sicut et Dominus dicit: „non [1]) omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est."

7. Sed et principes, [2]) inquit, obtulerunt dona sua. Quae sunt ista dona, quae principes offerunt? „Gemmas, [3]) inquit, obtulerunt, et lapides smaragdos, et lapides repletionis, et lapides adhumerales." Lapides repletionis dicuntur, qui ponuntur in logio, hoc est, qui in pectore pontificis collocantur, inscripti [4]) nomine tribuum filiorum Israel. Hoc quod dicitur logion, id est, rationale, qui est pannus exiguus ex auro et gemmis, coloribusque variis, et superhumerali contra pectus pontificis annectebatur, formam habet sensus rationabilis, qui in nobis est. In hoc positi dicuntur lapides repletionis, qui tamen cohaerent, et connexi sunt ad lapides humerales, atque ex his continentur adstricti. Humeralis ornatus indicium est actuum bonorum. Actus ergo cum ratione, et ratio cum actibus sociatur, ut sit consonantia in utroque: „qui [5]) enim fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum." Sit ergo in nobis sermo de actibus pendens, et sermonem actus exornent. Hic enim pontificis refertur ornatus. Sed ad haec explenda principes requirun-

---

[1]) Matth. XIX, 11.

[2]) Exod. XXXV, 27.

[3]) Exod. XXXV, 27.

[4]) Mss.: „inscripti nomine." Libri editi (v. c. edd. M.): „scripti per nomina." R.

[5]) Cfr. Matth. V, 19.

tur: iste ornatus eorum est, qui in [1]) tantum profecerunt, ut praeesse populis mereantur. Offerunt etiam oleum principes ad usus duplices profuturum, lucernis et chrismati. Debet enim lucerna eorum, qui populis praesunt, non abscondi, aut sub modio poni, [2]) sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Sed et incensi compositionem principes offerunt, quae componatur per Mosen in odore suavitatis Domino, ut et ipsi dicant, quia „Christi [3]) bonus odor sumus.“ Et posteaquam obtulit populus, vocavit, inquit, Moses omnem sapientem ad fabricandum, et architectum, ut componerent, et fabricarentur singula quaeque, quae scripta sunt. Sed et mulieres, inquit, sapientes vocavit, ut facerent quae convenirent in tabernaculo Domini. Vides ergo [4]) haec [5]) omnia, quae fiunt, a sapientibus fieri, et mulieres sapientes vocantur, et viri sapientes. Omnia enim opera Domini in sapientia fiunt. Venit ergo unusquisque sapiens sensu, et facit opera Domini. Non sufficit nobis, si offeramus tantum, sed opus est, ut cum sapientia ea, quae in nobis sunt, operemur, sciamus miscere aurum cum bysso, et coccum duplicare, vel miscere cum purpura. Quid enim tibi prodest, si habeas haec, et uti his nescias, neque agnoscas, quomodo unumquodque in suo tempore, et in suo loco aptare debeas et proferre? Et ideo danda nobis est opera, ut sapientes simus, et haec, quae audimus de scripturis sanctis, proferre in tempore et aptare possimus, et [6]) componere, atque ex his adornare tabernaculum Deo Jacob, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Deest „in“ in edd. M. [2]) Cfr. Matth. V, 15.
[3]) Cfr. II Cor. II, 15. [4]) Deest „ergo“ in ed. R.
[5]) Deest „haec“ in edd. M.
[6]) Deest „et“ in ed. R.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΕΚΛΟΓΑΙ[1])

ΕΙΣ

Λ Ε Υ Ι Τ Ι Κ Ο Ν.

„Καὶ[2]) ἀνεκάλεσε Μωυσῆν.“ Λευϊτικὸν ὠνόμασται, ἐπειδὴ τὸ τῆς ἱερωσύνης, καὶ τὰ τῶν θυσιῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα προσέταξεν ὁ θεὸς, ἐν τούτῳ Λευϊτικῷ φέρεται. Ἔχει μὲν οὖν καὶ ἡ Ἔξοδος τοῦ θεοῦ νομοθεσίας, ὅπως δὲ ἐτελέσθησαν οἱ ἱερεῖς χρισθέντες, καὶ ὅπως κατεσκευάσθη ἡ σκηνὴ, καὶ σύμπηξιν ἔλαβεν ἁρμόνιον, καὶ ἄλλα πλείονα ἱστορεῖ τὸ Λευϊτικόν. Εἰ δὲ καὶ ἕτερά τινα περιέχει, οὐ θαυμαστόν· ἐπιγραφὴ γάρ ἐστι „Λευϊτικὸν“ τοῦ ἐν αὐτῷ καιριωτέρου δηλωτικόν.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Τὸν περὶ θυσιῶν λόγον οἱ μὴ ὀρθῶς ἐνορῶντες καταφρονοῦσιν, ἢ ὡς εὐτελοῦς νομοθεσίας, καὶ μηδὲν ἄξιον τοῦ δημιουργοῦ ἐχούσης, ἢ αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ ὡς εὐτελῆ νομοθετοῦντος ἀσεβῶς καταψηφίζονται. Ὁ δὲ νοήσας τὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ ἀποστόλου, τοῦ μὲν λέγοντος· „ἀποκάλυψον[3]) τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου·“ τοῦ δὲ βοῶντος· „ὁ νόμος[4]) πνευματικός

---

[1]) Depromta sunt haec Excerpta, in sola ed. R. obviam facta, ex Catenis graecis Mss.

[2]) Levit. I, 1.

[3]) Psalm. CXIX, 18. (CXVIII.)

[4]) Rom. VII, 14.

ἐστι·“ δύναται διαβλέψαι, ὡς ἄξια θεοῦ ἐστιν ἀποκεκρυμμένα ἐν τούτοις μαθήματα.

„Ἄνθρωπος[1]) ἐξ ὑμῶν, ἐὰν προσαγάγῃ δῶρα τῷ κυρίῳ.“ Τετηρήκαμεν δὲ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν τὰ μὲν δῶρα ἐπὶ τῶν ζώων λέγεσθαι, τὰς δὲ θυσίας ἐπὶ τῶν ἀψύχων, κατὰ τὸ ἐν τῇ Γενέσει λεγόμενον· „καὶ[2]) ἐπεῖδεν ὁ θεὸς ἐπὶ Ἄβελ, καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν.“ Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ῥητέον· ἐπὶ μὲν τῶν ἐμψύχων· „ἄνθρωπος,[3]) φησὶν, ἐξ ὑμῶν, ἐὰν προσαγάγῃ δῶρα·“ ἐπὶ δὲ τῶν ἀψύχων· „ἐὰν[4]) ψυχή.“ Τὸ ἄψυχον ἡ ψυχή· ἵνα τοῦ μὲν ἀλόγου τὸ λογικὸν μόνον καταλείπηται, καὶ τοῦ ἀψύχου ὑπὸ τοῦ πυρὸς νενικημένου ἀπομείνοι τὸ ἔμψυχον μόνον.

„Προχεοῦσι[5]) τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον.“ Θυσιαστήριον καρπώσεως ὁ βωμὸς λέγεται, ἐφ' οὗ θυσίαι ὁλοκαυτώσεως· θυσιαστήριον δὲ θυμιάματος, τὸ ἔσω θυσιαστήριον.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Ἐπειδὴ ἔχαιρον ταῖς θυσίαις οἱ Ἰουδαῖοι, ἐν Αἰγύπτῳ ταύταις προσεθίσαντες, ὡς καὶ ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ μοσχοποιΐα μαρτυρεῖ, ἐπέτρεψεν ὁ θεὸς ταύτας αὐτῷ προσαγαγεῖν, ταύτῃ χαλινώσας τῆς πολυθείας τὰς ἀτάκτους ὁρμὰς καὶ τοῦ μὴ θύειν δαίμοσι.

„Ἐὰν[6]) δὲ ψυχὴ μία ἁμάρτῃ ἀκουσίως.“ Ἀκούσιόν ἐστιν ὅπερ ἄν τις ποιῇ κακόν. Σημειωτέον, ὅτι τὸ ἀγνόημα τὸ ἀκούσιον, ἁμαρτίαν καλεῖ ἡ γραφή. Καὶ ἄλλων τινῶν μέμνηται ὁ μακάριος Παῦλος φάσκων· „σκιὰν[7]) γὰρ εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων.“

„Τοῦ αὐτοῦ.“ „Ψυχὴ[8]) ἐὰν ἁμάρτῃ ἀκουσίως, φησὶ, καὶ μὴ ποιήσῃ ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν κυρίου,“

---

1) Levit. I, 2. 2) Genes. IV, 4. 5.
3) Levit. I, 2. 4) Levit. II, 1.
5) Levit. I, 5. 6) Levit. IV, 27.
7) Cfr. Hebr. X, 1. 8) Cfr. Levit. IV, 27.

κατὰ φύσιν ἔχει. Ἔστι γὰρ τάχα τινὰ καὶ προστάγματα κυρίου, ἃ οὐ δεῖ ποιεῖν κατὰ τό· „ἔδωκα [1]) αὐτοῖς προστάγματα οὐ καλά.“ Ψυχὴ οὖν ἁμαρτάνει ἀκουσίως, ὅτε προφάσει εὐσεβείας τὸ μὴ δέον τηρεῖ. Καὶ δεῖται θυσίας πρὸς ἄφεσιν· οὐ δεομένου θυσίας τοῦ δρῶντος ἐξεπίτηδες· ὡς ὁ γεγονὼς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσῃ, καὶ περιτεμὼν τὸν Τιμόθεον.

„Ἡ [2]) ψυχὴ ἐκείνη ἥτις ἐὰν ἅψηται παντὸς πράγματος ἀκαθάρτου, ἢ θνησιμαίου.“ Θνησιμαῖον δέ φησι τὸν ἀποθανόντα τῷ θεῷ ἄνθρωπον, ᾧ χρὴ μηδὲ συνεσθίειν· ὁ γὰρ ἁπτόμενος αὐτοῦ ἀκάθαρτός ἐστι. Καὶ τοῦτο ἀκάθαρτόν ἐστι τὸ θηρευθὲν ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου ἡμῶν διαβόλου. Κτήνη ἀκάθαρτα εἴη ἄν, οἱ προσελθόντες μὲν τῷ λόγῳ κτηνώδεις, πρὸς θάνατον δὲ ἁμαρτήσαντες, καὶ μὴ γενόμενοι ἄξιοι σωθῆναι κἂν μετὰ κτηνῶν, κατὰ τὸ λέγον ῥητόν· „ἀνθρώπους [3]) καὶ κτήνη σώσεις, κύριε.“

„Πᾶς [4]) ὃς ἐὰν ἅψηται αὐτῶν, ἁγιασθήσεται.“ Τινὲς τὸ „ἁγιασθήσεται“ „μολυνθήσεται“ φασὶν, οὐ διὰ τὴν θυσίαν, οἶμαι, ἀλλὰ διὰ τὸ τολμηρὸν αὐτοῦ ἁπτομένου. Ἀγγαῖος γάρ φησιν· „ὃς [5]) ἂν ἅψηται, μιανθήσεται.“

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Λέγομεν ὡς διατροφῆς ἀφορμὴ μᾶλλον τοῖς ἱερεῦσιν ἦσαν αἱ θυσίαι καὶ σκιὰ τῆς εὐσεβείας. Διπλοῦν δέ ἐστι τὸ κέρδος τὸ ἀπὸ τοῦ θύειν· καὶ ὅτι θεῷ προσάγεται τιμὴ, καὶ ὅτι ἃ θύει τις, οὐκ ἂν προσκυνήσειεν, οὐδὲ ἂν οἠθείη θεὸν εἶναι.

„Καὶ [6]) οὐ μὴ ἀποθάνητε.“ Θάνατον ὁ λόγος ἔοικεν ἀπειλεῖν ἱερεῦσιν, οἶνον καὶ σίκερα πίνουσιν, ἡνίκα ἂν εἰς τὴν σκηνὴν εἰσπορεύωνται. Δεῖ γὰρ τοὺς ὑπὲρ

---

[1]) Ezech. XX, 25. [2]) Levit. V, 2.
[3]) Psalm. XXXVI, 6. 7. (XXXV.)
[4]) Levit. VI, 18. [5]) Hagg. II, 14.
[6]) Levit. X, 9.

τοῦ λαοῦ εὐχομένους ἐπισκόπους ἀποστρέφεσθαι ἀπὸ μέθης, οὐ μόνον τῆς ἀπὸ οἴνου, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν πραγμάτων, καὶ διαλογισμῶν ἀνθρωπίνων. Οὐχ ὡς ἄτοπον δὲ ἀπαγορεύει τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ᾔδει τὸ ἀκρατὲς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅτι ὁπόταν ἅψοιντο, εἰς ἀμετρίαν ἐχώρουν· ἵν' ὅτε εἰς τὰ ἅγια εἰσπορεύονται, νηφάλιον τὸ τῆς ψυχῆς ἀκριβὲς ἔχωσι, καὶ λεπτὸν τοῦ θεοῦ μνημόσυνον.

„Διὰ[1]) τί οὐκ ἐφάγετε τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας ἐν τόπῳ ἁγίῳ;“ Δείκνυσι δὲ, ὅτι μὴ τῶν ἱερέων ἐσθιόντων, ἀτέλεστος ἡ θυσία, καὶ ἡ ἁμαρτία μένει· ἐχρῆν γὰρ καὶ ἐκ τοῦ αἵματος εἰσενεχθῆναι, καὶ αὐτοὺς φαγεῖν.

„Εἰ[2]) σήμερον προσαγηόχασι τὰ περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.“ Ἐπεὶ συνέβη, φησὶ, τοῖς περὶ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ προσκρούσασι τῷ θεῷ ἀποθανεῖν, ὅτε καιρὸς ἦν φαγεῖν αὐτοὺς τὸ περὶ ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, τοῦ ἀφεθῆναι ἃ ἥμαρτε, πῶς οἱ ἐν ἁμαρτίαις ἡμεῖς σήμερον ἐλεγχθέντες, διὰ τοῦ φαγεῖν τὴν ἄφεσιν προξενήσομεν; Χρὴ γὰρ τὸν ἱερέα πρότερον περὶ αὐτοῦ ἐξιλάσασθαι.

„Ταῦτα[3]) τὰ κτήνη, ἃ φάγεσθε.“ Θηρία μὲν οὖν οὐδαμῶς ἐστι καθαρά· πάντα γὰρ ἀκάθαρτα κατὰ τὸν εἰπόντα νόμον· „πᾶν[4]) ὃ ἐὰν πορεύηται ἐπὶ χειρῶν αὐτοῦ ἐν πᾶσι τοῖς θηρίοις, ἀκάθαρτα ἔσται ὑμῖν.“ Εἴη δ' ἂν γενικῶς θηρία πάντες οἱ ὠμότατοι τῶν ἀνθρώπων, περὶ ὧν φησιν ὁ προφήτης· „ἐν[5]) τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας, τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου,“ καὶ τὰ ἑξῆς.

„Πᾶν[6]) κτῆνος διχηλοῦν ὁπλήν.“ Διχηλῆ τὸν εὐσεβῶς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ πολιτευόμενον, καὶ διὰ τὸν

---

[1]) Levit. X, 17. [2]) Levit. X, 19.
[3]) Levit. XI, 2. [4]) Cfr. Levit. XI, 27.
[5]) Psalm. XXVII, 2. (XXVI.)
[6]) Levit. XI, 3. — Ed. Ruaei: „δικηλοῦν,“ et „Δικηλῆ.“

μέλλοντα αἰῶνα ἐπ᾽ ἐκεῖνον σπεύδοντα. Πρὸς δὲ τὸ διχηλεῖν καὶ ὀνυχιστῆρας ὀνυχίζειν, περιαιρούμενον τὰ περιττὰ καὶ νεκρὰ, ἀπὸ τῶν χειρῶν, τοῦτ᾽ ἔστι πράξεων· καὶ ποδῶν, τουτέστι τῆς πορείας. Πρὸς τούτοις καὶ ἀνὰ μηρυκισμὸν οὐκ ἀποτιθέμενον μόνον τὴν πνευματικὴν τροφὴν, ἀλλὰ καὶ ἀναμιμνησκόμενον, καὶ συνεχῶς αὐτὴν μελετῶντα.

„Οὗτος [1]) ὁ νόμος περὶ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν πετεινῶν καὶ πάσης ψυχῆς.“ Πολὺν ποιεῖται λόγον περὶ καθαροῦ καὶ ἀκαθάρτου. Πρῶτον ἁγίαν εἶναι τὴν ψυχὴν ἐκπαιδεύει. Εἰ γὰρ τὸ φυσικὸν τοιοῦτον οἷον ἐκ προστάγματος θεοῦ γέγονεν, ἀκάθαρτον, πόσῳ μᾶλλον τὸ ἀπὸ μοχθηρᾶς προαιρέσεως, καὶ οὐκ ἐκ προστάγματος θεοῦ γεγονός; Εἰ τὸ, οὗ θεὸς ποιητὴς, ἀκάθαρτον εἶναι νομίζοι τις, πόσῳ μᾶλλον τὸ ἐναντίως ἔχον πρὸς τὸ τοῦ θεοῦ βούλημα, καὶ ποιοῦν ὅπερ ἀπηγόρευσεν.

„Ἀνθρώπῳ [2]) ἐάν τινι γένηται ἐν δέρματι χρωτὸς αὐτοῦ οὐλή.“ Ἀνάγεται ταῦτα ἐπί τινας μώμους τῆς ψυχῆς. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν τοῦ σώματος τραυμάτων, μετὰ τὴν θεραπείαν, ἔσθ᾽ ὅτε ἴχνος τοῦ πεπονθέναι τοὺς τόπους καταλείπεται ἐν τῇ καλουμένῃ οὐλῇ· τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ λαβοῦσα τραῦμα ἁμαρτίας ψυχὴ, κἂν τύχῃ θεραπείας, οἱονεὶ οὐλὴν ἐνίοτε ἔχει καταλειπομένην. Δεῖ δὲ καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀπ᾽ αὐτῆς καθαρισμοῦ ἢ οὐ καθαρισμοῦ ἐξεπίστασθαι.

„Ἀνδρὶ [3]) ἢ γυναικὶ, ᾧ ἐὰν γένηται ἐν αὐτοῖς ἁφὴ λέπρας.“ Παρατηρητέον, ἐφ᾽ ὧν μὲν λέγεται ἀνθρώπων· „ἐάν [4]) τινί γένηται ἐν δέρματι χρωτὸς αὐτοῦ·“ ἤ· „ἀνδρὶ [5]) ἢ γυναικὶ, ᾧ ἐὰν γένηται ἐν αὐτοῖς ἁφὴ λέ-

---

[1]) Levit. XI, 46. [2]) Levit. XIII, 2.

[3]) Cfr. Levit. XIII, 29. — Ed. R. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 5.: „γένηται αὐτῷ ἁφή“ κτλ.

[4]) Levit. XIII, 2.

[5]) Cfr. Levit. XIII, 29. — Ed. Ruaei hoc loco, cfr. pag. huj. not. 3.: „γένηται ἐν αὐτοῖς ἁφή“ κτλ.

πρας·“ ἐφ' ὧν δέ σὰρξ, [1]) ἐὰν γένηται ἐν τῷ δέρματι αὐτοῦ ἕλκος·“ ἤ· „σὰρξ, [2]) ἐὰν γένηται ἐν τῷ δέρματι αὐτοῦ κατάκαυμα πυρός.“ Ταῦτα δὲ θραῦμά ἐστιν.

„Τὰ [3]) ἱμάτια αὐτοῦ ἔσται παραλελυμένα.“ Διὰ τούτων αἰνίττεται, μὴ δεῖν συγκρύπτειν τὰ ἁμαρτήματα, καὶ σκεπάζειν αὐτὰ τὸν τὴν ψυχὴν λελεπρωμένον. Ὥσπερ τοῦ παραλελυμένου τὰ ἱμάτια οὐ [οὐκ] ἐσκέπασται ἡ ἀσχημοσύνη· οὕτως βούλεται πᾶσιν ἐκκεῖσθαι μὴ γενόμενον τάφον κεκονιαμένον. Τὸ δέ γε περιβεβλῆσθαι τὸ στόμα, ἔστι τὸ μὴ ἔχειν παῤῥησίαν ἀνοῖξαι τὸ στόμα· τὸ δὲ τῆς παρεμβολῆς ἐξοίχεσθαι, τὸ μηκέτι τοῖς τῶν ἁγίων αὐτὸν συναυλίζεσθαι χοροῖς.

„Καὶ [4]) σφάξουσι τὸ ὀρνίθιον τὸ ἓν εἰς ἀγγεῖον ὀστράκινον.“ Θύεται τὸ ὀρνίθιον εἰς ἀγγεῖον ὀστράκινον, προεμβληθέντος εἰς αὐτὸ ὕδατος ζῶντος, ἵνα γένηται ὁ καθαρισμὸς ὕδατι καὶ αἵματι· ἅπερ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος. Ξύλον δὲ κέδρινόν φησι τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ξύλον. Τὸ δὲ κεκλωσμένον κόκκινον τύπος ἦν τοῦ τιμίου αἵματος, δι' οὗ καθαίρεται ὁ κόσμος ὅλος. Οἶμαι δὲ τὸν ὕσσωπον, τὴν διὰ τοῦ πνεύματος θερμότητα· τὸ δὲ σπαρτίον τὸ κόκκινον τὴν πρὸς σάρκα σύμβασιν τοῦ λόγου δηλοῖ.

„Τὴν [5]) κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὸν πώγωνα ξυρηθήσεται.“ Ξυρᾶται τὴν κεφαλήν, κατὰ τὰ κεφαλαιωδέστερα καὶ ἀρχικώτερα τῶν δογμάτων· κατὰ δὲ τὸν πώγωνα, ὅπερ σύμβολόν ἐστι τοῦ ἀνδρός, ἀποτιθέμενος τὰ τοῦ ἀνδρὸς ἁμαρτήματα· κατὰ δὲ τὰς ὀφρῦς, πᾶσαν οἴησιν, καὶ ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὀφρύωσιν ἀποτιθέμενος. Σύμβολον δέ φησι ταῦτα προσφύντα καὶ ἐξανθήσαντα τῇ ψυχῇ, νεκρότητος τρίχες ὀνομαζόμενα.

„Λήψεται [6]) δύο ἀμνοὺς ἀμώμους ἐνιαυσιαίους.“

---

[1]) Levit. XIII, 18. [2]) Levit. XIII, 24.
[3]) Levit. XIII, 45. [4]) Levit. XIV, 5.
[5]) Levit. XIV, 9. [6]) Cfr. Levit. XIV, 10.

Εἰς τρία ὁ λόγος διαιρεῖ τὰ ἀναφερόμενα· ἓν μὴν τὴν λύσιν τῶν προημαρτημένων· ἓν δὲ, τὸ ὅλον ἀναφέρεσθαι τῷ θεῷ· ἕτερον δὲ, τὸ ἀναφερόμενον ἐπ' αὐτὸν τὸν καθαριζόμενον τῶν ὑπ' αὐτοῦ γινομένων. Τάχα δὲ καὶ τὰ τρία τῆς σεμιδάλεως δέκατα παραλαμβάνεται, ἵν' ἓν μὲν τῶν δεκάτων τῷ σφαζομένῳ ἀμνῷ συναχθῇ, καὶ τὸ δεύτερον τῷ λοιπῷ, καὶ τὸ τρίτον τῷ προβάτῳ. Ἤδη τοίνυν ἐπὶ τῷ πέμπτῳ καθαρισμῷ ἔχει οὐχὶ ἄλευρον, ἀλλὰ σεμίδαλιν, ὅπερ σύμβολόν ἐστιν ὕλης ἄρτου καθαροῦ, καὶ ταύτην ἐλαίῳ πεφυραμένην· ὅπερ ὡς τρέφον φῶς, φωτὸς χρείαν καὶ οὐ πυρὸς ἐπιτελοῦν παραλαμβάνεται. Ἔχει δὲ καθ' ἑαυτὸ, χωρὶς τοῦ εἰς φύρασιν τῆς σεμιδάλεως παραλαμβανομένου ἐλαίου, ἔλαιον, ὃ διὰ τοῦ ἱερέως ἀναφέρεται μέτρου κοτύλης τυγχάνον. Καὶ πάνυ δοκεῖ μοι ἱερέως δεέσθαι τό· „στήσει[1]) ὁ ἱερεὺς ὁ καθαρίζων τὸν ἄνθρωπον τὸν καθαριζόμενον, καὶ ταῦτα ἔναντι κυρίου.“

„Καὶ[2]) ἥξει τίνος αὐτοῦ ἡ οἰκία, καὶ ἀναγγελεῖ τῷ ἱερεῖ.“ Καὶ οὐδέποτέ φαμεν κατηγορήσοντα τῆς οἰκίας τῆς ἑαυτοῦ δεῖν ἰέναι τινὰ πρὸς τὸν ἱερέα, τὸν νομοθέτην εἰπεῖν· ἀλλ' ὥσπερ δὴ μᾶλλον ἐξ ἰατροῦ τῷ συμβεβηκότι φάρμακον ἐξαιτήσοντα. Λελεπρῶσθαι δὴ οὖν φαμεν τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγήν. Τὸ δὲ τοῦ ἀναγγέλλοντός ἐστι πρόσωπον, ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν χορός· οἳ καὶ ἐξαγγέλλονται τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ, τουτέστι πρὸ τῆς ἀγανακτήσεως, τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων τὰ πάθη, οὐ μίσει, οὐδὲ ἀπεχθείᾳ, ἀλλ' αἰδοῖ τῇ περὶ τὸν εὐεργέτην· συνομολογοῦντες μὲν τὰ ἐκείνων πλημμελήματα, ἐλεεῖσθαι δ' οὖν ὅμως παρακαλοῦντες.

---

1) Levit. XIV, 11. 2) Levit. XIV, 35.

ΕΚ ΤΩΝ

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΙΣ ΤΟ

ΛΕΥΙΤΙΚΟΝ.

Ἀπὸ[1]) *τῆς εἰς τὸ Λευϊτικὸν ὁμιλίας δευτέρας, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀρχήν.*

Μὴ νοήσαντες[2]) *δὲ διαφορὰν Ἰουδαϊσμοῦ ὁρατοῦ καὶ Ἰουδαϊσμοῦ νοητοῦ, τουτέστιν Ἰουδαϊσμοῦ φανεροῦ καὶ Ἰουδαϊσμοῦ τοῦ ἐν κρυπτῷ, οἱ ἀπὸ τῶν ἀθεωτάτων καὶ ἀσεβεστάτων αἱρέσεων, εὐθέως διέστησαν ἀπὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ τοῦ θεοῦ τοῦ δόντος ταύτας τὰς γραφάς, καὶ ὅλον τὸν νόμον, καὶ ἀνέπλασαν ἕτερον θεὸν παρὰ τὸν δεδωκότα θεὸν*[3]) *τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, παρὰ τὸν ποιήσαντα οὐρανὸν καὶ γῆν. Τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλ' ὁ δεδωκὼς τὸν νόμον, δέδωκε καὶ τὸ εὐαγγέλιον· ὁ ποιήσας τὰ βλεπόμενα, δέδωκε καὶ τὰ μὴ βλεπόμενα. Καὶ*[4]) *συγγένειαν ἔχει τὰ βλεπόμενα, καὶ τὰ μὴ βλεπόμενα. Οὕτω δὲ ἔχει συγγένειαν, ὥστε τὰ ἀόρατα τοῦ θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι*

[1]) Exhibent hoc fragmentum edd. Philocaliae sub finem cap. I., itemque edd. H. et R.

[2]) Edd. Philoc., Tarino auctore, in notis: „uterque Cod. Thuani: *νομίσαντες*." — Huet. in marg. habet: „scrib. *νομίσαντες*."

[3]) Deest „*θεόν*" in sola ed. R.

[4]) Desunt verba: „*Καὶ συγγένειαν —, καὶ τὰ μὴ βλεπόμενα,*" in sola ed. R.

νοούμενα καθορᾶσθαι.[1]) Συγγένειαν ἔχει καὶ τὰ βλεπόμενα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν πρὸς τὰ μὴ βλεπόμενα, ἀλλὰ νοούμενα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Ἐπεὶ οὖν συνέστηκεν ἡ γραφὴ καὶ αὐτὴ οἱονεὶ ἐκ σώματος μὲν τοῦ βλεπομένου, ψυχῆς δὲ τῆς ἐν αὐτῷ νοουμένης καὶ καταλαμβανομένης, καὶ πνεύματος τοῦ κατὰ τὰ ὑποδείγματα, καὶ σκιὰν τῶν ἐπουρανίων· φέρε, ἐπικαλεσάμενοι τὸν ποιήσαντα τῇ γραφῇ σῶμα καὶ ψυχὴν καὶ πνεῦμα, σῶμα μὲν τοῖς πρὸ ἡμῶν, ψυχὴν δὲ ἡμῖν, πνεῦμα δὲ τοῖς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κληρονομήσουσι ζωὴν αἰώνιον, καὶ μέλλουσιν ἥκειν ἐπὶ τὰ ἐπουράνια, καὶ ἀληθινὰ τοῦ νόμου, ἐρευνήσωμεν οὐ τὸ γράμμα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Εἰ δὲ οἷοί τέ ἐσμεν, ἀναβησόμεθα[2]) καὶ ἐπὶ τὸ πνεῦμα, κατὰ τὸν λόγον τὸν[3]) περὶ τῶν ἀναγνωσθεισῶν θυσιῶν.

---

[1]) Cfr. Rom. I, 20.

[2]) Huet. in margine: „scrib. ἀναβησώμεθα.“

[3]) Ed. Ruaei in notis: „Sic Philocal. Mss. In libris antea editis deest τόν.“ — Edd. Philocal. omnes, itemque edd. Huet.: „τῶν περὶ τῶν“ κτλ.

ORIGENIS
IN
LEVITICUM
HOMILIA I.

1. Sicut[1]) in novissimis diebus Verbum Dei ex[2]) Maria carne vestitum processit in hunc mundum, et aliud quidem erat, quod videbatur in eo, aliud, quod intelligebatur: — carnis namque adspectus in eo patebat omnibus, paucis vero et electis dabatur divinitatis agnitio —: ita et cum per prophetas vel legislatorem verbum Dei profertur ad homines, non absque competentibus profertur indumentis. Nam sicut ibi carnis, ita hic literae velamine tegitur: ut litera quidem adspiciatur tanquam caro, latens vero intrinsecus spiritualis sensus tanquam divinitas sentiatur. Tale ergo est, quod et nunc invenimus librum Levitici revolventes, in quo sacrificiorum ritus, et hostiarum diversitas, ac sacerdotum ministeria describuntur.[3])

[1]) Collatae sunt hae homiliae cum quatuor Mss., uno Sangermanensi vetustissimo, cujus character uncialis est, altero Gemeticensi, tertio Beccensi, et quarto bibliothecae Franciscanorum Cadomensium. R.

[2]) Sic habent omnes Mss. Libri vero antea editi (v. c. edd. M.): „ex Mariae carne vestitum." R.

[3]) Omnes Mss.: „describuntur;" libri editi (e. c. edd. M.): „adscribuntur." R.

Sed haec secundum literam, quae tanquam caro [1]) Verbi Dei est, et indumentum divinitatis ejus, digni fortassis vel adspiciant, vel audiant et indigni. Sed et beati sunt illi oculi, qui velamine literae obtectum intrinsecus divinum Spiritum vident; et beati sunt, qui ad haec audienda mundas aures interioris hominis deferunt. Alioquin aperte in his sermonibus occidentem literam sentient. Si enim secundum quosdam etiam nostrorum intellectum simplicem sequar, et absque ulla, — ut ipsi ridere nos solent —, stropha verbi et allegoriae nubilo vocem legislatoris excipiam, ego ecclesiasticus sub fide Christi vivens, et in medio ecclesiae positus, ad sacrificandum vitulos et agnos, et ad offerendam similam cum thure et oleo, divini praecepti auctoritate compellor. Hoc enim agunt, qui deservire nos historiae, et servare legis literam cogunt. Sed tempus est nos adversus improbos presbyteros uti sanctae Susannae vocibus, quas illi quidem repudiantes, historiam Susannae de catalogo divinorum voluminum desecarunt. Nos autem et suscipimus et opportune contra ipsos proferimus, dicentes: „angustiae [2]) mihi undique." Si enim hoc consensero vobis, ut legis literam sequar: „mors mihi erit:" si autem non consensero: „non effugiam manus vestras. Sed melius est me sine [3]) ullo gestu incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini." Incidamus ergo et nos, si ita necesse est, in obtrectationes vestras, tantum ut veritatem verbi Dei sub literae tegmine coopertam ad Christum jam Dominum conversa

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „caro Verbi Dei est, et — ejus, digni fortasse" etc., sed Mss. ut in nostro textu. R.

[2]) Hist. Susann. versus 22. 23. (Dan. XIII, 22. 23.) — Veteres editiones (e. c. edd. M.): „angustiae mihi sunt undique;" sed Cod. Sangermanensis omittit verbum „sunt." R.

[3]) Codd. Gemeticensis et Cadomensis: „nullo gestu;" Cod. Sangermanensis: „sine ullo gestu." R.

cognoscat ecclesia: sic enim dicit [1]) Apostolus, quia „si [2]) conversus quis fuerit ad Dominum, auferetur velamen: ubi enim spiritus Domini, ibi libertas.“ Ipse igitur nobis Dominus, ipse sanctus Spiritus deprecandus est, ut omnem nebulam, omnemque caliginem, quae peccatorum sordibus concreta visum nostri cordis obscurat, auferre dignetur, ut possimus legis ejus intelligentiam spiritualem et mirabilem contueri, secundum eum, qui dixit: „revela [3]) oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.“ Igitur quam possumus breviter pauca perstringamus ex multis, non tam singulorum verborum explanationi studentes, — hoc enim facere per otium scribentis est —, sed quae ad aedificationem ecclesiae pertinent, proferentes: ut occasiones potius intelligentiae auditoribus demus, quam expositionum latitudinem persequamur, [4]) secundum illud, quod scriptum est: „da [5]) occasionem sapienti, et sapientior erit.“

2. Principium ergo Levitici dicit, quia vocavit Dominus Mosen, et locutus est illi de tabernaculo testimonii, ut promulgaret filiis Israel sacrificiorum leges et munerum, et ait: „si [6]) homo munus offeret [7]) Domino, offerat [8]) ex [9]) bobus vel pecoribus,“ id est, agnis vel hoedis. „Si [10]) vero ex avibus, turtures vel pullos columbarum.“ Si vero

[1]) Edd. Merlini: dixit.

[2]) Cfr. II Cor. III, 16. 17.

[3]) Psalm. CXIX, 18. (CXVIII.)

[4]) Mss. Sangerman. et Gemeticens.: „persequamur;“ alias (v. c. in edd. M.): „prosequamur.“ R.

[5]) Prov. IX, 9. [6]) Levit. I, 2.

[7]) Ed. R. sola hoc loco, cfr. pag. 175. not. 5.: „offeret.“

[8]) Omnes Mss.: „offeret.“ Alias (v. c. in edd. M.): „offerat.“ R.

[9]) Codd. Cadomensis et Gemeticensis: „ex bobus et pecudibus.“ R.

[10]) Levit. I, 14.

non homo, sed anima offerat munus Deo, ex simila, inquit, offerat panes azymos coctos in clibano, vel certe similam ex sartagine in oleo conspersam, aut ex craticula in [1]) oleo nihilominus subactam. Tum deinde edocemur, quia fermentatum nihil omnino oportet offerri ad altare Dei, neque mel [2]) usquam sacrificiis admisceri, sed sale saliri omne sacrificium vel munus. Secundo in loco de primitiarum praecepit sacrificiis, quae recentia tosta ac [3]) bene purgata offerri Domino jubet. Post haec sub eadem legis continentia de sacrificiis salutaribus injungitur, primo ex bobus, secundo ex ovibus, in quibus tamen liceat, sive in agnis, sive in hoedis vel feminas offerre, vel mares, et nihil praeter haec animalia decernit in sacrificiis salutaribus offerendum. Sed repetamus paululum, et videamus primo [4]) omnium quid est, quod dicit: „homo [5]) ex vobis si offerat munus:" quasi vero possit alius aliquis offerre quam homo. Et utique suffecisset dicere: si quis ex vobis offerat munus: sed nunc dicit: „si [6]) homo ex vobis offerat munus." In consequentibus vero dicit: „si [7]) autem anima offerat munus." In posterioribus porro, cum secundo jam loquitur Dominus ad Mosen, et mandat de sacrificiis pro peccato offerendis, ita dicit: „si [8]) pontifex peccaverit, offerat illud et illud."

---

[1]) Omnes Mss.: „in oleo." Alias (v. c. in edd. M.) deest „in." R.

[2]) Codd. Sangerman. et Gemetic.: „mel usquam." Alias (e. c. in edd. M.): „mellis quicquam." R.

[3]) Deest „ac" in edd. M.

[4]) Edd. Merlini: primo omnium quidem quod dicit etc.

[5]) Levit. I, 2. — Edd. M. et R. hoc loco, et sequentibus, cfr. pag. 174. not. 7.: „offerat."

[6]) Cfr. Levit. I. 2. coll. pag. huj. not. 5.

[7]) Levit. II, 1.

[8]) Levit. IV, 3. seqq.

Vel si omnis synagoga[1]) peccaverit, vel si princeps[2]) peccaverit, vel si anima una[3]) peccaverit: mandatur singulis quibusque, quid offerant. Quid ergo? Inanem putamus esse istam personarum distinctionem, ut aliud quidem offerendum sub hominis appellatione, aliud sub animae, aliud sub pontificis, aliud vero sub synagogae, aliud etiam sub principis, vel sub unius animae cognominatione mandetur? Ego interim pro exiguitate sensus mei, hoc in loco hominem, quem appellavit, et primum in omnibus posuit ad offerendum munus Deo, intelligendum esse omne humanum arbitror genus, et ipsum dici hominem, qui holocaustum offerat vitulum ex bobus sine macula. Iste autem vitulus sine macula, vide, si non ille saginatus est vitulus, quem pater pro[4]) regresso ac restituto sibi illo, qui perierat,[5]) filio, quique omnem ejus substantiam dilapidaverat, jugulavit, et fecit convivium magnum, et laetitiam habuit, ita ut laetarentur angeli in coelo super uno peccatore poenitentiam agente. Homo ergo iste, qui perierat, et inventus est, quoniam nihil habuit propriae substantiae, quod offerret, — cuncta namque dilapidaverat vivens luxuriose —, invenit istum vitulum coelitus quidem missum, sed ex patriarcharum ordine, et connexis ex Abraham generationum successionibus venientem, et idcirco non dixit vitulum, et siluit, ut videatur vitulus quicunque mandatus, sed vitulum ex bobus, id est, ex patriarcharum generatione venientem. Erit[6]) autem mas-

---

1) Levit. IV, 13. seqq.

2) Codd. Sangerman. et Gemetic.: „princeps peccaverit; alias (v. c. in edd. M.): „principes peccaverint." R. — Cfr. Levit. IV, 22. seqq.

3) Levit. IV, 27. seqq.

4) Sic Cod. Sangermanensis. Alias (e. c. in edd. M.) deerat „pro." R.

5) Cfr. Luc. XV, 11. seqq.

6) Sic Cod. Sangermanensis. Alias (v. c. in edd. M.) legitur: „Est autem — macula. Masculus vero est" etc. R.

culus sine macula. Masculus vere est, qui peccatum, quod est femineae fragilitatis, ignorat. Solus ergo ille masculus, solus sine macula est, qui peccatum non fecit,[1]) nec dolus inventus est in ore ejus, et qui acceptus contra Dominum offertur ad ostium tabernaculi. Ad ostium tabernaculi non est intra ostium, sed extra ostium. Extra ostium etenim fuit Jesus, quia „in[2]) sua propria venit, et sui eum non receperunt." Non est ergo ingressus tabernaculum illud, ad quod venerat, sed ad ostium ejus oblatus est in holocaustum, quia extra castra passus est. Nam et illi mali coloni venientem filium patrisfamilias ejecerunt[3]) foras extra vineam, et occiderunt. Hoc est ergo, quod offertur ad ostium tabernaculi acceptum contra Dominum, et quid tam acceptum, quam hostia Christi, qui se ipsum obtulit Deo?

3. Et tamen „imponet[4]) manum suam, inquit, super caput hostiae, et jugulabunt vitulum contra Dominum, et offerent filii Aaron sacerdotis[5]) sanguinem, et effundent sanguinem ad altare in circuitu, quod est ad ostium tabernaculi testimonii." Potest quidem videri ob hoc dictum, quod de filiis Aaron erant Annas et Caiphas, et ceteri omnes, qui consilium agentes adversum[6]) Jesum pronuntiaverunt eum reum mortis, et effuderunt sanguinem ejus circa basin altaris tabernaculi testimonii. Ibi enim effunditur sanguis, ubi erat altare, et basis ejus, sicut ipse Dominus dixit: „quia[7]) non capit perire prophetam

---

1) Cfr. Jesai. LIII, 9. 2) Ev. Joann. I, 11.

3) Matth. XXI, 39.

4) Levit. I, 4. 5. — Codd. Gemetic. et Cadomensis: „imponet." Cod. Sangermanensis: „imponit." Alias (v. c. in edd. M.): „imponent." R.

5) Edd. M. et R.: „sacerdotis." Cfr. Levit. I, 5.

6) Cod. Sangermanensis: „adversum." Alias (v. c. in edd. M.): „contra." R.

7) Luc. XIII, 33.

extra Hierusalem." Posuit ergo et manum suam super caput vituli: hoc est, peccata generis humani imposuit super caput[1]) suum. Ipse est enim caput[2]) corporis ecclesiae suae. Sed et hoc fortasse non sine causa fit, quod, cum superius dixisset: „applicabit[3]) eum ad ostium tabernaculi testimonii:" in posterioribus repetit, et iterum dicit: „ad[4]) altare, quod est ad ostium tabernaculi testimonii:" quasi non eundem locum sub eadem narratione semel designasse suffecerit. Nisi quia forte hoc intelligi voluit, quod sanguis Jesu non solum in Jerusalem effusus est, ubi erat altare, et basis ejus, et tabernaculum testimonii, sed et quod[5]) supernum altare, quod est in coelis, ubi et ecclesia primitivorum est, idem ipse sanguis adsperserit: sicut et Apostolus dicit, quia „pacificavit[6]) per sanguinem crucis suae, sive quae in terra sunt, sive quae in coelis." Recte ergo secundo nominat altare, quod est ad ostium tabernaculi testimonii, quia non solum pro terrestribus, sed etiam pro coelestibus oblatus est hostia Jesus, et hic quidem pro hominibus ipsam corporalem materiam sanguinis sui fudit, in coelestibus vero ministrantibus, — si qui illi inibi sunt —, sacerdotibus, vitalem corporis sui virtutem, velut spirituale quoddam sacrificium immolavit. Vis autem scire, quia duplex hostia in eo fuit, conveniens terrestribus, et apta coelestibus? Apostolus ad Hebraeos scribens dicit: „per[7]) velamen, id est, carnem suam." Et iterum interius velamen interpretatur coelum, quod penetravit Jesus, ut adsistat nunc vul-

---

1) Omnes Mss.: „corpus." Sed praestare videtur priorum editionum (e. c. edd. M.) lectio: „caput." R.

2) Cfr. Ephes. I, 22. 23. 3) Levit. I, 3.

4) Levit. I, 5.

5) Priores editiones (e. c. edd. M.): „quod super illud altare, —, idem ipse sanguis adspersus fuerit." R.

6) Coloss. I, 20. 7) Hebr. X, 20.

tui Dei pro nobis, semper,[1]) inquit, vivens ad interpellandum pro his. Si ergo duo intelliguntur velamina, quae velut pontifex ingressus est Jesus, consequenter et sacrificium duplex intelligendum est, per quod et terrestria salvaverit et coelestia. Denique et ea, quae sequuntur, plus coelesti sacrificio, quam terreno videntur aptanda.

4. „Et[2]) decoriantes, inquit, holocaustum divident illud membratim, et imponent filii Aaron sacerdotis ignem super altare, et constipabunt ligna in ignem: et imponent filii Aaron sacerdotis divisa membra, et caput, et adipes, et ligna, quae sunt super altare. Interanea vero et pedes lavabunt aqua, et imponet sacerdos omnia super altare: hostia est et sacrificium odor suavitatis Domino." Quomodo decorietur caro verbi Dei, quod hic vitulus nominatur, et quomodo membratim dividatur a sacerdotibus, operae pretium est advertere. Ego puto, quod ille sacerdos detrahit corium vituli oblati in holocaustum, et deducit pellem, qua membra ejus conteguntur, qui de verbo Dei abstrahit velamen literae, et interna ejus, quae sunt spiritualis intelligentiae membra, denudat: et haec membra verbi interioris scientiae, non in humili aliquo loco ponit, sed in alto et sancto, id est, super altare collocat: cum non indignis hominibus, et humilem vitam ac terrenam ducentibus pandit divina mysteria, sed illis, qui altare Dei sunt, in quibus semper ardet divinus ignis, et semper consumitur caro. Super hos ergo tales membratim divisus iste holocausti vitulus collocatur. Dividit namque membratim vitulum, qui explanare per ordinem potest, et competenti distinctione disserere, qui sit profectus, Christi fimbriam contigisse: qui vero, pedes ejus lavisse lacrimis, et capillis capitis extersisse: quanto autem iis potius sit caput ejus unxisse myro:[3]) sed et in pectore

[1]) Hebr. VII, 25. [2]) Levit. I, 6. 7. 8. 9.

[3]) Cod. Sangermanensis: „myro." Alias (v. c. in edd. M.): „myrrha." R.

ejus recubuisse, quid habeat eminentiae. Horum ergo singulorum causas disserere, et alia quidem incipientibus, alia vero iis, qui jam proficiunt in fide Christi, alia autem illis, qui jam perfecti sunt in scientia et caritate ejus, aptare, hoc est membratim vitulum divisisse. Sed et qui novit ostendere, quae fuerint legis principia, qui etiam in prophetis profectus accesserit, quae vero in Evangeliis plenitudo perfectionis habeatur: vel qui docere potest, quo verbi lacte alendi sint [1]) parvuli in Christo, et quo verbi olere reficiendi [2]) sint, qui infirmantur in fide, quis etiam sit cibus solidus et fortis, quo impinguandi sint athletae Christi: qui haec singula novit spirituali ratione dividere, potest hujusmodi doctor ille sacerdos videri, qui imponit super altare holocaustum per membra divisum. Addit et ligna altari, quo ignis animetur, et ardeat, is, a quo non solum de corporalibus virtutibus Christi, sed etiam de divinitate ejus sermo miscetur. Desursum enim est divinitas Christi, quo ignis iste festinat. Convenienter ergo omnia haec, quae in corpore a Salvatore gesta sunt, coelestis ignis absumsit, [3]) et ad divinitatis ejus naturam cuncta restituit. Lignis tamen adhibitis ignis iste succenditur. Usque ad lignum enim in [4]) carne passio fuit Christi. Ubi autem suspensus in ligno est, dispensatio carnis finita est. Resurgens enim a mortuis adscendit in coelum, quo iter ejus natura ignis ostendit. Unde et Apostolus dicebat, quia „et [5]) si cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.“ Holo-

---

[1]) Edd. Merlini: sunt.

[2]) Cod. Sangerman.: „reficiendi.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „refovendi.“ Codd. Gemetic. et Cadomensis: „fovendi.“ R.

[3]) Edd. Merlini perperam: adsumsit.

[4]) Omnes Mss.: „in carne.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „carnis.“ R.

[5]) II Cor. V, 16.

caustum namque carnis ejus per lignum crucis oblatum, terrena coelestibus, et divinis humana sociavit. Interanea sane cum pedibus aqua dilui jubet sermo praecepti, sacramentum baptismi sub figurali praedicatione denuntians. Nam interanea diluit, qui conscientiam purgat. Pedes abluit, qui consummationem suscipit sacramenti, et scit, quia qui mundus est, non indiget [1]) nisi ut pedes lavet, et quia partem quis habere non potest cum Jesu, nisi laverit pedes ejus.

5. Verum si haec etiam ad moralem locum inclinare velis, habes et tu vitulum, quem offerre debeas. Vitulus est, et quidem valde superbus, caro tua: quam si vis munus Domino offerre, ut eam castam pudicamque custodias, adduc eam ad ostium tabernaculi, id est, ubi divinorum librorum suscipere possit auditum. Masculinum sit munus tuum, feminam nesciat, concupiscentiam respuat, fragilitatem refugiat, nihil dissolutum requirat, aut molle. Impone etiam manum tuam super hostiam tuam, ut sit accepta Domino, et jugula illam contra Dominum, hoc est, impone ei continentiae frenum, et manum disciplinae ne auferas ab ea, sicut imposuit manum carni suae ille, qui dicebat: „macero [2]) corpus meum et servituti subjicio, ne forte, cum aliis praedicavero, ipse reprobus efficiar.“ Et jugula eam contra Dominum, mortificans sine dubio membra tua, quae sunt super terram. Sed et filii Aaron sacerdotis offerant sanguinem ejus. Sacerdos in te est, et filii ejus, mens quae in te est, et sensus ejus, qui merito sacerdos, et filii sacerdotis appellantur: soli enim sunt, qui intelligunt Deum, et capaces sunt scientiae Dei. Vult ergo sermo divinus, ut rationabili sensu carnem tuam in castitate offeras Deo, secundum quod Apostolus dicit: „hostiam [3]) vivam, sanctam, placentem Deo,

---

[1]) Cfr. ev. Joann. XIII, 10. — 8.
[2]) I Cor. IX, 27. [3]) Rom. XII, 1.

rationabile obsequium vestrum." Et hoc est per sacerdotem, vel filios sacerdotis, offerre sanguinem ad altare, cum et corpore et spiritu quis castus efficitur. Sunt enim et alii, qui offerunt quidem holocaustum carnem suam, sed non per ministerium sacerdotis. Non enim scienter,[1]) nec secundum legem, quae in ore sacerdotis est, offerunt, sed sunt quidem casti corpore, animo[2]) autem inveniuntur incesti. Aut enim gloriae humanae concupiscentia maculantur, aut cupiditate avaritiae polluuntur, aut invidiae ac livoris infelicitate sordescunt, vel furentis odii et irae immanitate vexantur. Quicunque ergo tales sunt, licet corpore casti sint, tamen non offerunt holocausta sua per manus et ministerium[3]) sacerdotis. Non est enim in iis consilium, et prudentia, quae sacerdotio fungitur apud Deum: sed sunt ex illis quinque virginibus stultis,[4]) quae virgines quidem fuerunt, et castitatem corporis servaverunt, oleum autem caritatis, et pacis, et reliquarum virtutum, vasis suis condere nescierunt, et idcirco exclusae sunt a thalamo sponsi: quoniam sola carnis continentia ad altare dominicum non potest pervenire, si reliquis virtutibus et sacerdotalibus ministeriis deseratur. Et ideo qui haec legimus, vel audimus, in utramque partem operam demus,[5]) casti esse corpore, recti mente, mundi corde, moribus emendati, proficere in operibus, vigilare in scientia, fide, et actibus, gestis, et intellectibus esse perfecti, ut ad similitudinem hostiae Christi conformari mereamur, per ipsum Dominum nostrum Jesum Chri-

---

[1]) Cod. Sangermanensis: „scienter." Libri editi (v. c. edd. M.): „scientes." R.

[2]) Edd. Merlini: anima.

[3]) Cod. Sangermanensis.: „ministerium." Libri editi (c. c. edd. M.): „ministeria." R.

[4]) Cfr. Matth. XXV, 1. seqq.

[5]) Omnes Mss.: „demus." Libri editi (v. c. edd. M.): „dare debemus." R.

stum,[1]) per quem Deo patri omnipotenti cum Spiritu sancto est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA II.

De sacrificiorum ritu, hoc est, de muneribus et[2]) sacrificiis salutaribus, et pro peccatis: et quomodo offert pontifex pro peccato suo, et pro peccato Synagogae, vel pro anima, quae ex populo terrae peccaverit non voluntate.

1. Superior quidem de principio Levitici disputatio edocuit nos legem sacrificiorum, quae munera appellantur, ut, si homo munus[3]) offerret, ex animalibus id offerret, hoc est ex bobus, vel ovibus, vel etiam capris; si vero ex avibus, turturum par, aut duos pullos columbinos adhiberet. Si vero anima offerat munus, similam offerret ex clibano, id est, panes ex simila azymos, aut similam oleo conspersam ex sartagine vel etiam craticula. Si autem sacrificium offerat primitiarum, de[4]) primitiis frugum, ut simila sit recens, id est nova, igni quoque eam torreri vult, et medio fractam esse, ne multum minutatum sit, quia primitiae sunt, et bene purgata sit. Oleum quo-

---

[1]) Deest „Christum" in Cod. Sangermanensi. R.

[2]) In libris antea editis (e. c. edd. M.) omittuntur verba: „et sacrificiis," sed reperiuntur in Codd. Gemetic. et Cadomensi. R.

[3]) Libri antea editi (e. c. edd. M.): „munus offerat ex animalibus, id offerret ex bobus," sed omnes Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) Cod. Sangerman.: „de primis fructibus." Cod. Gemetic.: „de primis frugibus id offerat, ut simila." Cod. Cadomens.: „de primis frugibus ut offerat, ut simila." Cod. Beccensis: „de primis frugibus ut offerat in simila." R.

que et thus ut imponantur super eam, et[1]) sic offeratur. At vero si quis offerat sacrificium salutare, ex bobus jubetur offerre, vel etiam ex ovibus, sive capris, et exceptis his nullum aliud sacrificii genus substituitur in salutaribus hostiis. Nam pro peccatis non[2]) voluntariis, generaliter quidem anima jubetur offerre, et post haec per diversas itur, variasque personas: et jubetur, si quidem pontifex sit, qui deliquit, et offert sacrificium pro peccato, ut vitulum in holocaustum offerat, sed non eo ritu, quo illum pro munere obtulit. De hoc enim tantum adipes, et duos renes cum adipidibus suis, et adipem, qui tegit interiora, imponet super altare holocaustorum. De sanguine quoque ejus intingens digitum suum, respergit septies contra Dominum, et linit ex eo cornua altaris incensi. Ceteras autem carnes cum corio, et interaneis, et stercore extra castra igni cremari jubet in loco mundo. Observandum sane est, quod in peccato pontificis non addidit legislator, quia per ignorantiam, aut non voluntate peccaverit. Neque enim cadere ignorantia potest[3]) in eum, qui, ut ceteros doceret, provectus est. Si autem totius synagogae peccatum fuerit, vitulum nihilominus in holocaustum synagoga jubetur offerre. Sed in peccato synagogae dicitur: „si[4]) ignoraverit, et latuerit verbum ab oculis synagogae, et fecerit unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet.“ Unde apparet etiam omnem synagogam posse delinquere per ignorantiam. Quod et Dominus confirmat in Evangeliis, cum dicit: „Pater,[5]) remitte illis; non enim sciunt, quid faciunt.“ Quod si princeps fuerit, qui offert hostiam pro peccato, hircum

[1]) Cod. Sangermanis: „et sic offeratur a viro. Si quis“ etc. R.

[2]) Cod. Sangermanensis: „non solum voluntariis.“ R.

[3]) Cod. Sangerman.: „potest.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „poterat.“ R.

[4]) Levit. IV, 13. [5]) Luc. XXIII, 34.

ex capris jubetur offerre, non holocaustum, sed tantum ut de sanguine ejus imponat sacerdos super altare, et omnem adipem ejus offerat in altari: reliquum autem sacerdotibus remaneat [1]) ad adendum, sanguine tantum ad basin altaris effuso. Si vero anima fuerit, inquit, una, quae offert pro peccato, capram feminam offerat: ritu scilicet eodem, quo hircum superius diximus immolatum: „quod [2]) si non valuerit, inquit, manus ejus ad capram, vel ad agnum, par turturum offeret, [3]) aut duos pullos columbarum.“ Quod si nec hoc inveniet, decimam partem ephi [4]) similaginis sine oleo et sine thure mandatur offerre. Haec quidem nobis singula priori lectione recitata sunt, verum explanatio eorum, quoniam tempore excludebamur, omissa est: de qua nunc paucis commonere studiosos quosque, et eos, qui etiam praeteritarum meminerint lectionum, absurdum non puto, quamquam ad ea, quae nuper recitata sunt, urgeamur.

2. Et primo velim videre, quae sit ista differentia, quod alia quidem hominem dicit offerre, alia animam, alia pontificem, alia synagogam, alia principem, alia unam animam ex populo terrae. Et puto quidem hominem illum debere intelligi, qui ad imaginem et similitudinem Dei factus, rationabiliter vivit. Hic vero munus offert Deo vitulum, cum carnis superbiam vicerit. Ovem, cum irrationabiles motus insipientesque correxerit. Hoedum, cum lasciviam superaverit. Offert etiam par turturum, cum non fuerit solus, sed mentem suam verbo Dei velut vero [5]) conjugi sociaverit, sicut hoc genus avium, unum

---

[1]) Cod. Sangerman.: „remaneat.“ Libri editi: „remanet.“ R. — Edd. Merlini: „remaneat.“

[2]) Cfr. Levit. V, 7. [3]) Edd. Merlini: offerat.

[4]) Omnes Mss.: „ephi.“ Libri editi (v. c. edd. M.) male: „offae.“ R.

[5]) Omnes Mss.: „vero.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „viro.“ R.

dicitur et castum servare conjugium. Offert etiam et duos pullos columbarum, cum et ipse intellexerit mysterium, quo oculi [1]) sponsae sicut columbae dicuntur ad plenitudines aquarum, et collum ejus sicut turturis. Haec ergo sunt hominis, secundum quod supra exposuimus, munera. Animae autem munera, longe inferiora describit. Anima haec neque vitulum habet, neque ovem, neque hoedum, quem offerat Deo: sed ne par quidem turturum, aut duos pullos invenit columbarum. Similam tantum habet, ex ipsa panes azymos offert a clibano, ex ipsa in sartagine opus factum, vel in craticula oleo permixtum. Unde [2]) videtur mihi haec, quae anima appellata est, homo ille, quem Paulus animalem hominem nominat, intelligendus: qui etiam si peccatis non urgeatur, nec sit praeceps ad vitia, non tamen habet aliquid in se spirituale, et quod figuraliter carnes verbi Dei reputentur. Sic enim ipse [3]) de eo Paulus Apostolus dicit, quia „animalis [4]) homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei. Stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter dijudicatur. Spiritualis autem examinat omnia.“ Iste ergo, qui anima nominatur, non potest offerre omnia, quia examinare non potest omnia: sed offert solam similam, et panes azymos, id est, communem hanc vitam, verbi gratia, in agricultura, aut in navigando, aut in aliquibus communis vitae usibus positam: [5]) offert tamen etiam ipse [6]) munus Deo, licet solam similam dicatur offerre oleo tantum conspersam. Omnis enim anima eget oleo divinae misericordiae, nec praesentem vitam evadere quispiam pot-

---

[1]) Cfr. Cantic. V, 12. — VII, 4. coll. I, 10.

[2]) Deest „Unde“ in antea editis (v. c. edd. M.), sed exstat in Cod. Sangermanensi. R.

[3]) Edd. Merlini: de eo ipse.

[4]) I Cor. II, 14. 15. [5]) Edd. Merlini: posita.

[6]) Cod. Sangermanensis: „ipse munus.“ Libri editi: „ipsa mundus.“ Male. R. — Edd. Merlini: ipsa munus.

est, nisi ei oleum coelestis miserationis adfuerit. Secundo in loco, primitiarum, id est, de initiis frugum mandatur oblatio. Quod, si bene meministis, in die Pentecostes fieri lex jubet. In quo illis plane umbra data est, nobis autem veritas reservata est. In die enim Pentecostes oblato orationum sacrificio, primitias advenientis sancti Spiritus Apostolorum suscepit ecclesia. Et vere haec fuerunt recentia, quia erat novum: unde et musto repleti[1]) dicebantur. „Igni[2]) tosta." Igneae namque linguae supra singulos consederunt. „Et[3]) medio fracta." Frangebantur enim media, cum litera separabatur a spiritu. „Et[4]) bene purgata." Purgat namque omnes sordes praesentia sancti Spiritus, remissionem tribuens peccatorum. Oleum quoque misericordiae huic sacrificio infunditur, et thus suavitatis, per quod Christi bonus odor efficimur. Post haec de sacrificiis salutaribus dicit, quae ex animalibus, id est bobus, vel capris atque ovibus offeruntur, et nihil his ultra substituitur ad immolandum, sed ne aves[5]) quidem, quae superius in offerendis muneribus fuerant substitutae. Iste enim, qui salutares hostias offert, sine dubio jam suae salutis est conscius: et ideo, qui ad salutem pervenit, necesse est, ut quae magna et perfecta sunt offerat. Sic enim et Apostolus dicit: „perfectorum[6]) autem est cibus solidus." Dehinc ad offerendas pro peccatis victimas sacrificiorum ordo dirigitur, in quo et secundo dicitur: „locutus[7]) est Dominus ad Mosen, dicens: anima quaecunque peccaverit coram Domino, non voluntate." Recte animam dicit, quam peccare describit. Non

---

[1]) Cfr. Act. II, 13. [2]) Cfr. Levit. II, 14.
[3]) Cfr. Levit. II, 14. [4]) Cfr. Levit. I. II. III.
[5]) Cod. Sangerman.: „aves." Libri editi (c. c. cdd. M.): „de avibus." R.
[6]) Hebr. V, 14.
[7]) Levit. IV, 1. 2.

enim spiritum vocasset, quem diceret peccaturum.[1]) Sed ne hominem quidem hunc diceret, in quo nequaquam imago Dei peccato interveniente constaret. Non ergo est spiritus ille, qui peccat: „fructus[2]) enim spiritus est, — ut describit Apostolus —, caritas, gaudium, pax, patientia," et cetera his similia, quae etiam fructus vitae appellantur. Denique et alibi dicit: „qui[3]) seminat in carne, de carne metet corruptionem: et qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam." Quoniam ergo alius est, qui seminat, et alius est, in quo seminatur, seminatur autem vel in carne, cum peccatur, ut metatur corruptio, vel in spiritu, cum secundum Deum vivitur, ut metatur vita aeterna: constat animam esse, quae vel in carne, vel in spiritu seminat, et illam esse, quae vel in peccatum ruere possit, vel converti a peccato. Nam corpus sequela ejus est ad quodcunque delegerit: et spiritus dux ejus est ad virtutem, si eum sequi velit.

3. Sed haec generaliter dicta sunt: nunc vero per species dividuntur. „Si[4]) pontifex, inquit, qui unctus est, peccaverit, ut populum faceret peccare, offeret pro peccato suo vitulum de bobus sine macula Domino." Terror simul et misericordia in divinis legibus ostentatur. Itane tandem tutum[5]) est nihil, ne pontifex quidem? et qui pontifex? Ipse, qui unctus est, ipse, qui sacris ignibus divina succendit altaria, qui Deo munera et salutares hostias immolat: qui inter Deum et homines medius quidam repropitiator intervenit, nec iste, inquam, ipse immunis manet a contagione peccati. Sed vide misericordiam Dei, et plenius eam, Paulo docente, cognosce. Ipse

---

[1]) Cod. Sangerman.: „peccaturum." Libri editi (v. c. edd. M.): „peccatorem." R.

[2]) Galat. V, 22. [3]) Galat. VI, 8.

[4]) Levit. IV, 3. — Edd. Merlini: et populum fecerit peccare, offerat etc.

[5]) Edd. Merlini: nihil tutum est, nec pontifex etc.

enim ad Hebraeos scribens dicit: „omnis [1]) namque pontifex ab hominibus adsumtus, pro hominibus constituitur ad offerendas hostias Deo.“ Et paulopost: „lex, [2]) inquit, homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes,“ ut possint sicut pro sua, ita [3]) etiam pro populi infirmitate offerre. Vides ergo dispensationem divinae sapientiae. Sacerdotes statuit, non eos, qui omni modo peccare non possent, — alioquin non essent homines —, sed eos, qui imitari quidem debeant illum, qui peccatum non fecit; offerre [4]) autem hostias primo pro suis, postea pro populi delictis. Sed quid praecipue in hujusmodi sacerdote mirandum est? Non, ut non peccet, — quod fieri non potest —, sed ut agnoscat et intelligat peccatum suum. Nunquam enim se emendat, qui peccasse se non putat. Simul quia et facilius potest indulgere peccantibus is, qui alicujus infirmitatis suae conscientia remordetur. Quae est autem oblatio sacerdotis pro peccato? Vitulus, inquit, ad holocaustum. Secundo invenimus offerri a pontifice vitulum in holocaustum, semel pro munere, semel pro peccato. Sed ille, qui offertur in munere, super holocausti altare consumitur. Qui vero pro peccato, extra castra cum corio, et interaneis ac stercore, in loco mundo jubetur exuri, adipibus solis in altare oblatis et renibus. Quae singula dividere ac discernere, quamvis et supra nostras vires sit, et supra auditum vestrum, tamen aliquas vobis ad intelligendum occasiones conquirere, atque in medium proferre tentabimus. Vide ergo, ne forte Jesus, quem Paulus dicit [5]) pacificasse per sanguinem suum non solum quae in terris, sed et quae in coelis

---

[1]) Cfr. Hebr. V, 1. [2]) Hebr. VII, 28.

[3]) Deest „ita“ in ed. Ruaei.

[4]) Cod. Sangermanensis: „offerre.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „Offert.“ R.

[5]) Cfr. Ephes. I, 10.

sunt, idem ipse sit vitulus, qui in coelis quidem non pro peccato, sed pro munere oblatus est, in terris autem, ubi ab Adam usque ad Mosen regnavit peccatum, oblatus sit pro peccato. Et hoc est passum esse extra castra, extra illa, opinor, castra, quae viderat Jacob, angelorum Dei castra coelestia, de quibus scriptum est in Genesi: „et [1]) suspiciens Jacob vidit castra Dei in apparatu, et occurrerunt illi angeli Dei, et dixit Jacob, cum videret eos: castra Dei sunt haec.“ Extra illa ergo castra coelestia est omnis, in quo habitamus nos, locus iste terrenus, in quo in carne passus est Christus. Quod vero dicit, quia cum stercore exuritur et interaneis, vide, ne forte ad comparationem coelestium corporum corpus istud humanae naturae, stercus figuraliter appelletur. Terra enim est, et de terra sumtum. Sed et cophinus ille stercoris, qui ad radices succidendae ficulneae mittitur, quid aliud quam mysterium susceptae in corpore dispensationis ostendit? Nec tamen ei interanea deesse dicuntur. Quamvis enim vilem servi gesserit formam, plenitudo tamen in eo divinitatis habitabat. Haec quamvis audacter discussa sint, tamen quia [2]) fidelium quorumque nutriri semper ad majora debet auditus, [3]) eadem quoque etiam de synagogae vitulo accipienda sunt.

4. In morali [4]) autem loco potest pontifex iste sensus pietatis et religionis videri, qui in nobis per orationes et obsecrationes, quas Deo fundimus, velut quodam sacerdotio fungitur. Hic si in aliquo deliquerit, omnem continuo, qui intra nos est, bonorum actuum peccare populum facit. Neque enim recti operis aliquid gerimus,

---

[1]) Cfr. Genes. XXXII, 1. 2.

[2]) Particula „quia“ deest in antea editis (v. c. edd. M.), sed restituitur e Cod. Sangermanensi. R.

[3]) Edd. Merlini, cfr. pag. huj. not. 2.: „auditus. Eadem quoque“ etc.

[4]) Edd. Merlini male: mortali.

cum in pravum declinaverit dux bonorum operum, sensus, et ideo ad hujus emendationem non qualiscunque hostia, sed ipsius saginati vituli requiritur sacrificium. Similiter et synagogae culpa, hoc est, omnium, quae intra nos sunt, virtutum emendatio non aliter, quam ex Christi mortificatione reparatur. Si vero princeps, inquit, [1]) peccaverit, hircum offeret [2]) ex capris. Princeps iste potest videri vis rationis, quae intra nos est. Quae si peccet in nobis, et stultum aliquid agamus, pertimescenda nobis est illa sententia Salvatoris, quae dicit: „vos [3]) estis sal terrae. Si autem sal infatuatum fuerit, ad nihilum valet, nisi ut projiciatur foras, et conculcetur ab hominibus." Habet ergo et iste hostiam suam. Sed [4]) et anima una, inquit, si peccaverit, capram feminam similiter offeret, secundum illam substitutionem hostiarum, quam superius memoravimus. Sed fortasse dicant auditores ecclesiae: melius fere agebatur cum antiquis, quam nobiscum, ubi oblatis diverso ritu sacrificiis, peccantibus venia praestabatur. Apud nos una tantummodo venia est peccatorum, quae per lavacri gratiam in initiis datur. Nulla post haec peccanti misericordia, nec venia ulla conceditur. Decet quidem districtioris esse disciplinae Christianum, pro quo Christus mortuus [5]) est. Pro illis oves, hirci, boves jugulabantur et aves, et simila conspergebatur: pro te Dei filius jugulatus est, et iterum te peccare delectat? Et tamen, ne tibi haec non tam erigant animos pro virtute,

---

[1]) Cfr. Levit. IV, 22. 23.

[2]) Cod. Sangermanensis: „offeret." Libri editi (v. c. edd. M.): „offerat." R.

[3]) Cfr. Matth. V, 13. — Edd. Merlini: ad nihil valet etc.

[4]) Edd. Merlini: „Sed et anima, inquit, una si peccaverit, capram — offerat, secundum" etc. — Cfr. Levit. V, 27. 28.

[5]) Mss.: „mortuus est." Libri editi (v. c. edd. M.): „oblatus est." R.

quam pro desperatione dejiciant, audisti, quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc, quantae sint remissiones peccatorum in Evangeliis. Est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrii. Tertia est, quae [1]) pro eleemosyna datur. Dicit enim Salvator: „verum [2]) tamen date eleemosynam, et ecce, omnia munda sunt vobis." Quarta nobis fit remissio peccatorum per hoc, quod et nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus et Salvator noster, quia „si [3]) remiseritis [4]) fratribus vestris ex corde peccata ipsorum, et vobis remittet pater vester peccata vestra. Quod si non remiseritis fratribus vestris ex corde, nec vobis remittet pater vester:" et sicut in oratione nos dicere docuit: „remitte [5]) nobis debita nostra, sicut et nos remittimus debitoribus nostris." Quinta peccatorum remissio est, cum converterit quis peccatorem ab errore viae suae. Ita enim dicit scriptura divina, quia „qui [6]) converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvat animam [7]) ejus a morte, et cooperit multitudinem peccatorum." Sexta quoque fit remissio per abundantiam caritatis, sicut et ipse Dominus dicit: „Amen [8]) dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum." Et Apostolus dicit: „quoniam [9]) caritas cooperit multitudinem peccatorum." Est adhuc et se-

---

[1]) Editio Merlini et Cod. Msc. Sangermanensis: „quae pro eleemosyna datur:" Genebrardus autem: „quae per eleemosynam datur." Codd. Cadomensis et Gemeticensis: „quae per eleemosynas datur." R.

[2]) Luc. XI, 41.

[3]) Cfr. Matth. VI, 14. 15.

[4]) Mss.: „remiseritis." Libri editi (e. c. edd. M.): „dimiseritis." R.

[5]) Matth. VI, 12. [6]) Jacob. V, 20.

[7]) Cod. Sangermanensis: „animam a morte." Libri editi (v. c. edd. M.): „animam ejus a morte." R.

[8]) Luc. VII, 47. [9]) I Petr. IV, 8.

ptima, licet dura et laboriosa, per poenitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrimis stratum suum, et fiunt ei lacrimae suae panes[1]) die ac nocte, et cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, et quaerere medicinam, secundum eum, qui ait: „dixi[2]) pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei." In quo impletur et illud, quod Jacobus Apostolus dicit: „si[3]) quis autem infirmatur, vocet presbyteros ecclesiae, et imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, et si in peccatis fuerit, remittentur ei." Et tu ergo cum venis[4]) ad gratiam baptismi, vitulum obtulisti, quia in[5]) mortem Christi baptizaris. Cum vero ad martyrium duceris, hircum obtulisti, quia auctorem peccati diabolum jugulasti. Cum vero eleemosynam feceris, et erga indigentes affectum misericordiae sollicita pietate dependeris, altare sacrum hoedis pinguibus onerasti. Nam si ex corde remiseris peccatum fratri tuo, et iracundiae tumore deposito, mitem intra te et simplicem recollegeris animum, immolasse te arietem, vel agnum in sacrificium obtulisse confide. Porro autem si divinis lectionibus instructus sis[6]) meditando sicut columba, et in lege Domini vigilando die ac nocte, ab errore suo converteris peccatorem, et abjecta nequitia ad simplicitatem eum columbae revocaveris, atque adhaerendo sanctis, feceris eum societatem turturis imitari, par

---

1) Edd. Merlini: panis.

2) Psalm. XXXII, 5. (XXXI.)

3) Cfr. Jacob. V, 14.

4) Cod. Sangermanensis: „venis." Libri editi (v. c. edd. M.): „veneris." R.

5) Cod. Sangermanensis: „in mortem" etc. Libri editi (e. c. edd. M.): „in morte" etc. R.

6) Deest „sis" in antea editis (e. c. in edd. M.), at reperitur in Cod. Sangermanensi. R.

turturum aut duos pullos columbarum Domino obtulisti. Quod si illa, quae spe et fide major est, caritas abundaverit in corde tuo, ita ut diligas proximum tuum non solum sicut te ipsum, sed sicut ostendit ille, qui dicebat: „majorem [1]) hac [2]) caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis [3]) pro amicis suis:“ panes similaceos [4]) in caritatatis oleo subactos sine ullo fermento malitiae et nequitiae, in azymis sinceritatis et veritatis te obtulisse cognosce. Si autem in amaritudine fletus tui [5]) fueris luctu, lacrimis et lamentatione confectus, si carnem tuam maceraveris, et jejuniis ac multa abstinentia aridam feceris, et dixeris, quia sicut frixorium confrixa sunt ossa mea, tunc sacrificium similam a sartagine, vel a craticula obtulisse [6]) te noveris: et hoc modo inveniris tu verius, et perfectius secundum Evangelium offerre sacrificia, quae secundum legem jam offerre non potest Israel.

5. Sed videamus, quid etiam de his, quae nuper recitata sunt, sentiendum sit: „si [7]) autem, inquit, anima una peccaverit nolens ex populo terrae, faciendo unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet, et deliquerit, et notum factum fuerit illi peccatum quod peccavit, adducet donum suum, capram de hoedis feminam sine macula adducet pro peccato, quod peccavit.“ Et omnem post haec sacrificii ritum, secundum quod supra exposui-

---

[1]) Ev. Joann. XV, 13. [2]) Ed. Ruaei sola: hanc.

[3]) Deest „quis“ in textu ed. Ruaei; eadem tamen in notis: „libri antea editi (v. c. edd. M.): *ponat quis pro* etc., at Mss. ut in nostro textu.“

[4]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „panes similagineos“ etc., at Mss. ut in nostro textu. R.

[5]) Pronomen „tui“ deest in antea editis, sed reperitur in Cod. Sangermanensi.“ R. — Legitur „tui“ in edd. M.

[6]) Cod. Sangermanensis: „obtuleris, et hoc modo invenieris“ etc. R.

[7]) Levit. IV, 27. 28. — Edd. Merlini: una anima peccaverit volens ex populo etc.

mus, enarravit. De anima, quam sub peccato factam dicit offerre, qualiter sentiendum sit, in superioribus, prout potuimus, explanavimus: quod vero in hoc loco addidit, dicens: „anima [1]) si peccaverit ex populo terrae:“ non mihi videtur otiosum. Quis enim dubitaret, quin ea, quae dicit lex, ad animas, vel ad populum, qui sunt in terra, dicerentur? Quid ergo necessarium fuit, ut ad hoc, quod dixit: „anima [2]) una si peccaverit:“ adderet: „ex populo terrae?“ Sed videndum est, ne forte ad distinctionem alterius populi, qui non est de terra, haec anima, quae peccaverit, [3]) de populo terrae esse dicatur. Neque enim convenire dictum hoc potest illi, qui dicebat: „nostra [4]) autem conversatio in coelis est, unde et Salvatorem exspectamus Dominum Jesum.“ Quomodo ergo istam animam merito dixerim de populo terrae, quae nihil habet commune cum terra, sed tota in coelis est, et ibi conversatur, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quo et redire desiderat, [5]) et esse cum Christo: multo enim melius: sed permanere in carne necessarium ducit [6]) propter nos? Haec enim anima, quae peccat, de populo terrae est, faciens unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet. Diu me in hoc sermone quidam stupor attonitum tenuit. Non enim consequenter dictum video, quod peccaverit anima, et fecerit unum ex mandatis Domini, quod non fiet. Si enim mandatum Domini est, quomodo fieri non debuit, cum utique ad hoc dentur mandata Domini, ut fiant? Et quomodo hic dicitur peccasse ani-

---

[1]) Levit. IV, 27.

[2]) Levit. IV, 27.

[3]) Cod. Sangermanensis: „peccaverit.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „peccavit.“ R.

[4]) Philipp. III, 20.

[5]) Cfr. Philipp. I, 22. 23.

[6]) Cod. Sangerman.: „ducit.“ Libri editi: „dicit.“ R. — Edd. Merlini: „ducit.“

ma,[1]) quae fecerit unum de mandatis Domini, quod non fiet? Et fortassis aliquibus videbitur error[2]) elocutionis per interpretes factus: sed mihi curiosius inquirenti compertum est omnes interpretes similiter protulisse, et ideo non elocutionis error, sed profundioris intelligentiae rerequirendus est sensus. In quantum ergo nobis occurrere potest, haec mihi videtur absolutio. Mandata Domini quaedam data sunt, ut fiant, quaedam, ut non fiant. Sed ea, quae fieri debent, necessitas poposcit humana, ut inserta illis proferrentur, quae fieri non deberent. Verbi gratia, — ut de his ipsis, quae nunc habemus in manibus, sacrificiis proferamus exemplum —, agnus immolari jubetur[3]) in Pascha, non quod[4]) vere agni hostiam per singulos annos requireret Deus, sed quod designaret[5]) immolari debere illum agnum, qui[6]) tollit peccatum mundi. Hoc ergo fieri voluit, illud noluit. Sic enim per Esaiam dicit: „quo[7]) mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum? dicit Dominus. Plenus sum holocaustis arietum, et adipem agnorum, et sanguinem hircorum, et taurorum nolo.“ Audisti, quomodo non vult hostiam arietum, nec adipes agnorum? Dedit tamen mandatum, quomodo vel taurorum vel agnorum hostia deberet offerri. Sed qui legem spiritualiter intelligit, spiritualiter haec quaerit offerre. Si vero quis[8]) secundum speciem mandati carnalis obtulerit,

---

[1]) Mss.: „anima.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „animam.“ R.

[2]) Mss.: „error elocutionis — factus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „errorem locutionis — factum.“ R.

[3]) Cfr. Exod. XII. [4]) Edd. Merlini: quo.

[5]) Cod. Sangermanensis (itemq. edd. M.): „designaret.“ Libri editi: „significaret.“ R.

[6]) Cod. Sangerman.: „qui tollit peccatum mundi.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „qui tolleret peccata mundi.“ R.

[7]) Jesai. I, 11.

[8]) Cod. Sangerman.: „quis — obtulerit, haec est anima“

haec est anima una ex populo terrae, quae peccavit nolens faciendo unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet, et deliquit, et ideo adjungit in subsequentibus: „et [1]) cum notum factum fuerit illi peccatum, quod peccavit, adducet munus suum ante Dominum.“ [2]) Debet enim munus offerre anima, cum ei innotuerit, quia Deus non quaerit carnale sacrificium: quia „sacrificium [3]) Deo est spiritus contribulatus.“ Notum fit ergo ei peccatum suum, cum didicerit a Domino dicente: „misericordiam [4]) malo, quam sacrificium:“ et cum agnoverit immolare sacrificium laudis in ecclesia, et reddere altissimo vota sua, per Christum Dominum nostrum, cui laus et gloria in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA III.

De eo, quod scriptum est: „si [5]) autem anima peccaverit, et audierit vocem juramenti, et hic testis sit, aut viderit, aut conscius fuerit, si non indicaverit, et ipsa accipiet peccatum ejus. Et anima quaecunque tetigerit omnem rem immundam, aut morticinum, aut a fera captum,“ et cetera.

1. De sacrificiis, quae offeruntur ab [6]) his, qui per ignorantiam, vel qui non voluntate peccaverint, sermo est.

---

etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „quae — obtulerit, haec anima“ etc. R.

[1]) Cfr. Levit. IV, 28.

[2]) Cod. Sangerman.: „Dominum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „Deum.“ R.

[3]) Psalm. LI, 17. (L.) [4]) Hos. VI, 6.

[5]) Levit. V, 1. seqq.

[6]) Edd. Merlini: ab iis etc.

Unde et in superioribus, cum de pontificis sacrificiis [1]) diceremus, observavimus non esse scriptum de eo, quia ignoraverit. Sed si quis bene meminit eorum, quae dicta sunt, potest nobis dicere, quia sacrificium, quod pontificem pro peccato diximus obtulisse, figuram Christi tenere posuimus, [2]) et conveniens non [3]) videbitur, ut Christus, qui peccatum nescit, pro peccato dicatur obtulisse sacrificium, licet per mysterium res agatur, et idem ipse pontifex, idem ponatur et hostia. Vide ergo, si et ad hoc possumus hoc modo occurrere, quia Christus peccatum quidem non fecit, peccatum tamen pro nobis factus est: dum, qui erat in forma Dei, in forma servi esse dignatur: [4]) dum, qui immortalis est, moritur, et impassibilis patitur, et invisibilis videtur, et quia nobis hominibus vel mors, vel reliqua omnis fragilitas in carne ex peccati conditione superducta est: ipse etiam, qui in similitudinem hominum factus est, et habitu repertus ut homo, sine dubio pro peccato, quod ex nobis susceperat, quia peccata nostra portavit, vitulum immaculatum, hoc est, carnem incontaminatam obtulit hostiam Deo. Sed quid faciemus de eo, quod in sequentibus jungitur? Ubi enim dicit: „si [5]) quidem pontifex, qui unctus est, peccaverit:“ ibi additur: „ut [6]) populum faceret peccare, offeret [7]) pro peccato suo.“ Quomodo ergo conveniet, ut, [8]) quia per carnem suam, quam suscepit ex nobis Jesus, ipse peccatum

---

[1]) Cod. Sangerman.: „sacrificiis.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „sacrificio.“ R.

[2]) Edd. Merlini: posuimus? et conveniens etc.

[3]) Libri antea editi (e. c. edd. M.): „non videbitur vero Christo, qui peccatum nescit, ut pro peccato“ etc., sed Msc. Sangerman. ut in nostro textu. R.

[4]) Edd. Merlini: dignaretur.

[5]) Levit. IV, 3. [6]) Levit. IV, 3.

[7]) Edd. Merlini perperam: offerret.

[8]) Deest „ut“ in edd. M.

factus est, peccare fecerit populum? Ausculta et de hoc, si forte cum [1]) aliqua consequentia possumus respondere. Passio Christi credentibus quidem vitam, mortem vero non credentibus confert. Quamvis enim salus gentibus sit per crucem ejus, et justificatio, Judaeis tamen interitus est et condemnatio. Sic enim et scriptum est in [2]) Evangelio: „ecce, [3]) hic natus est ad ruinam et resurrectionem multorum.“ Et hoc modo per peccatum suum, hoc est, per carnem in [4]) crucem actam, in qua nostra peccata susceperat, nos quidem credentes liberavit a peccato: populum vero non credentem peccare fecit, quibus ad incredulitatis malum, etiam sacrilegii [5]) accessit impietas. Et hoc modo pontifex iste per suum peccatum peccare populum fecit, dum in carne positus, et teneri potuit, et occidi. Nam ponamus, verbi gratia, si Dominus majestatis non venisset in carne, non arguisset Judaeos, non iis fuisset gravis etiam ad videndum, non utique teneri potuisset, neque [6]) ad mortem tradi: nunquam sine dubio venisset sanguis ejus super ipsos, et super filios eorum. Sed quia venit in carne, et pro nobis peccatum factus est, et haec pati potuit, idcirco ipse dicitur peccare populum fecisse, qui fecit eum in se posse peccare.

2. Sed videamus jam, quid agit et ista anima, quae audit vocem juramenti, et testis est, vel quae vidit aliquid, et conscia est, et non indicat, ex quo accepit etiam ipsa peccatum ejus sine dubio, qui [7]) inique aut egit aliquid,

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „cum aliqua consonantia.“ Codd. Beccensis et Sangerman. ut in nostro textu. R.

[2]) Cod. Sangermanensis: „in Evangeliis.“ R.

[3]) Luc. II, 34.

[4]) Edd. Merlini: in cruce actam.

[5]) Codd. Cadomensis et Sangerman. (itemque edd. M.): „sacrilegii.“ Libri editi: „sortilegii.“ R.

[6]) Edd. Merlini: et neque etc.

[7]) Edd. Merlini: quia.

aut juravit. Hoc etiam secundum historiam nos aedificat, et docet, ne unquam in peccatis alterius polluamus conscientias nostras, ne consensum male agentibus praebeamus. Consensum autem dico, non solum pariter agendo, sed etiam, quae illicite gesta sunt, reticendo. Vis autem scire, quia consentiant haec etiam Evangelicis praeceptis? Ipse Dominus dicit: „si [1]) videris fratrem tuum peccare, argue eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Quod si te non audierit, adhibe tecum alios duos, vel tres. Quod si nec ipsos audierit, dic ecclesiae. Si vero nec ecclesiam audierit, fit tibi sicut ethnicus, et publicanus." Sed evangelicum praeceptum in eo perfectius datum est, quod indicandi peccati [2]) modum disciplinamque constituit. Non vult enim te, si forte peccatum videris fratris tui, continuo evolare ad publicum, et proclamare passim, ac divulgare aliena peccata: quod esset utique non corrigentis, sed potius infamantis. Solus, inquit, inter te et ipsum solum corripe eum. Ubi enim servari sibi mysterium viderit ille, qui peccaverit, [3]) servabit [4]) et ipse emendationis pudorem. Si vero diffamari se videat, illico ad denegandi impudentiam convertetur: et non solum non emendaveris peccatum, sed et duplicaveris. Disce ergo ex Evangeliis ordinem. Primo, inquit, solus inter te et ipsum. Secundo adhibe tecum alios duos, vel tres. Quare duos vel tres? „In [5]) ore enim, inquit, duorum, vel trium testium stabit omne verbum." Quoniam quidem tertio correptionem mandat ad ecclesiam deferendam, secundo vult duos, vel tres testes adhiberi: quibus praesentibus correptus, si emendare se

---

[1]) Cfr. Matth. XVIII, 15. 16. 17.

[2]) Cod. Sangerman.: „peccati." Libri editi (v. c. edd. M.): „peccatum." R.

[3]) Cod. Sangerman.: „peccat."

[4]) Edd. Merlini: et ipse servabit etc.

[5]) Cfr. Matth. XVIII, 16.

non vult, cum ad ecclesiam delatum fuerit ejus peccatum, possit duobus adhibitis testibus confutari: frequenter enim accidit, ut volens [1]) quis Evangelicum implere mandatum, calumniator videatur, si crimen deferat ad ecclesiam, et deficiat testibus. Ne ergo hoc accidat, idcirco duos vel tres testes in secunda conventione jussit adhiberi. Cum ergo Evangelii tale mandatum sit, et lex praecipiat, quia, si tacuerit, accipiet peccatum ejus: sciendum est, quod, si quis ea, quae videt in delicto proximi sui, vel non indicat secundum regulam superius datam, vel in testimonium vocatus, non quae vera sunt dixerit, peccatum, quod commisit ille, quem celat, ipse suscipiet, et poena commissi revolvetur ad conscium. Sufficienter ergo in hoc capite, ipse nos aedificavit textus historiae. Puto tamen, quod et illa anima, quae legit scriptum in lege Dei, quia „juravit [2]) Dominus, nec eum poenitebit: tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech:" audit vocem juramenti, ut faciunt scribae et Pharisaei semper haec meditantes, sed tacent, et enuntiare ad populum nolunt, ne Christi testentur adventum. Propterea ergo ipsi accipient peccatum, in quo non enuntiantes ad populum quae vera sunt, peccare faciunt [3]) Israel.

3. Post haec alia lex promulgatur. „Anima, [4]) inquit, quaecunque tetigerit omnem rem immundam, aut morticinum jumentorum immundorum, et latuerit eum, et inquinatus est, aut si tetigerit ab immunditia hominis, ab omni immunditia, ex qua inquinetur," et cetera. Haec quidem apud Judaeos indecenter satis, et inutiliter observantur. Ut quid enim immundus habeatur, qui conti-

---

[1]) Edd. Merlini perperam: nolens.

[2]) Cfr. Psalm. CX, 4. (CIX.)

[3]) Cod. Sangerman.: „faciunt." Libri editi (v. c. edd. M.): „faciant." R.

[4]) Cfr. Levit. V, 2. 3.

gerit, verbi causa, animal mortuum, aut corpus hominis defuncti? Quid si prophetae corpus sit? quid si patriarchae, vel etiam ipsius Abrahami corpus? quid si et ossa Samuelis contigerit, immundus erit? Quid si Helisaei ossa contingat, quae et mortuum suscitant? Immundus erit ille, qui contingit, et immundum faciunt ossa prophetae etiam illum ipsum, quem a mortuis suscitant? Vide, quam inconveniens sit Judaica intelligentia. Sed nos videamus primo, quid sit tangere, et quis sit tactus, qui faciat immundum, quis [1]) vero sit tactus, qui faciat mundum. Apostolus dicit: „bonum [2]) est homini mulierem non tangere.“ Hic tactus immundus est: hoc [3]) est enim illud, quod Dominus in Evangelio dixit: „si [4]) quis viderit mulierem ad concupiscendum, jam moechatus est eam in corde suo.“ Tetigit enim cor ejus concupiscentiae vitium, et immunda facta est anima ejus. Si quis ergo hoc modo tangit aliquam rem, id est, vel per mulieris concupiscentiam, vel per pecuniae cupiditatem, vel alio quolibet peccati desiderio, immundum tetigit, et inquinatus est. Oportet ergo te, si quid tale contigeris, scire, quomodo offeras sacrificium, secundum ea, quae in superioribus memoravimus, ut mundus effici possis. Vis tibi ostendam, quae est anima, quae tetigit immundum, et immunda facta est, et rursum tetigit mundum, et facta est munda? Illa, quae profluvium sanguinis passa est, et erogavit omnem substantiam suam in medicos, nec aliquid proficere potuit, per immunditiam peccati in hoc devoluta est. Tetigerat enim peccatum, et idcirco flagellum carnis acceperat. Sed postquam [5]) fide plena tetigit fimbriam Jesu, stetit fluxus sanguinis ejus, et repente facta

---

[1]) Edd. Merlini: qui vero etc.

[2]) I Cor. VII, 1.

[3]) Edd. Merlini: hoc est et illud, quod etc.

[4]) Matth. V, 28. [5]) Edd. Merlini: posteaquam.

est munda, quae ante per tantum tempus vixit immunda. Et quemadmodum, cum tetigisset Dominum, et Salvatorem, dixit ipse: „quis [1]) me tetigit? Ego enim sensi virtutem exisse de me:" — illam sine dubio virtutem, quae mulierem sanaverat, et fecerat eam mundam —: sic intelligendum est, quia, si quis contigerit [2]) peccatum, exeat [3]) ex ipso peccato virtus quaedam maligna, quae eum, qui se contigit, faciat immundum, et hoc est vere contigisse immundum. Simili ratione etiam de morticino hominis, vel de morticino pecoris mundi aut immundi dicendum est. Morticinum namque hominis contingit is, qui in peccatis suis mortuum quempiam vel sequitur, vel imitatur. Sed [4]) quia singulorum differentiae requirendae sunt, singula recenseamus. Hominis morticinum, sicut supra diximus, illud possumus dicere, quod Apostolus ad Corinthios dicit: „scripsi, [5]) inquit, vobis in epistola, ut non commisceamini fornicariis: non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis, ut non commisceamini, si quis frater nominatur fornicator, aut immundus, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum hujusmodi nec cibum quidem [6]) sumere." Illud est ergo hominis morticinum contingere, qui ei se socium saltem in cibo praebuerit, qui in Christo homo effectus, rursum in peccatis est mortuus. Nam et illa vidua, de qua dicit Apostolus: „quae [7]) in deliciis vivens mortua est:" morticinum ho-

---

[1]) Cfr. Luc. VIII, 46.

[2]) Cod. Sangerman. (itemque edd. M.): „contigerit." Libri editi: „contigit." R.

[3]) Edd. Merlini: et exeat etc.

[4]) Cod. Sangermanensis: „Sed si singulorum" etc. R.

[5]) Cfr. I Cor. V, 9. 10. 11.

[6]) Deest „quidem" in ed. Ruaei.

[7]) I Tim. V, 6.

minis dici potest. Sed et animalia morticina nihilominus, quae sunt in ecclesia, requirenda sunt. Si simpliciores quique ad hoc, quod nihil prudentiae egerunt, etiam in peccatorum sordibus volutentur, hos si quis sequatur, vel tangat eo tactu, quo supra exposuimus, morticinum animalium [1]) tetigit. Quod autem ecclesia habeat et animalia, audi quomodo dicit in Psalmis: „homines [2]) et jumenta salvos facies, Domine." Hi ergo, qui verbi [3]) Dei et rationabilis instituti studium gerunt, homines appellantur. Qui vero absque hujusmodi studiis vivunt, et scientiae exercitia non requirunt, fideles tamen sunt, animalia quidem, sed munda dicuntur. Sicut enim sunt quidam homines Dei, ita sunt quidam et oves Dei. Scriptum est enim, quia Moses non erat ovis Dei, sed homo Dei. Et Helias non erat ovis Dei, sed homo Dei. Sic enim ipse dicit: „si [4]) homo Dei sum ego, descendat ignis de coelo, et consumat te, et quinquaginta tuos." Vis autem [5]) audire de ovibus Dei? Dicitur per prophetam: „oves [6]) meae, oves sanctae sunt, dicit Dominus." Et iterum Salvator dicit in Evangelio: „oves [7]) meae vocem meam audiunt." Et non [8]) puto, quia dixisset de hominibus, quia vocem meam audiunt homines, sed oves. Sed haec, qui habet aures audiendi, audiat, quomodo vocem audiunt oves, homines autem verbum [9]) ejus audiunt. Ista ergo

---

[1]) Cod. Sangerman.: „animalium." Libri editi (v. c. edd. M.): „animal." R.

[2]) Psalm. XXXVI, 6. 7. (XXXV.)

[3]) Edd. Merlini: verba Dei.

[4]) II Regg. I, 10. (IV Regg.)

[5]) Libri editi: „enim," sed Mss. (itemq. edd. M.): „autem." R.

[6]) Cfr. Ezech. XXXIV. [7]) Ev. Joann. X, 27.

[8]) Cod. Sangerman.: „non puto, quia dixisset" etc. Libri editi (e. c. edd. M.): „non puto eum dixisse" etc. R.

[9]) Cod. Sangerman.: „verbum." Libri editi (v. c. edd. M.): „verba." R.

sunt animalia munda quidem propter Christum, morticina autem propter peccatum. Quae si quis tetigerit, hoc est, si secutus fuerit quis in peccato, immundus erit. Et si quis hujusmodi hominis morticinum contigerit, id est, ejus, qui secundum rationem vivens primo, et in verbo Dei semet ipsum exercens, postmodum decidit in peccatum: si quis eum sequatur, aut imitetur, hominis contingit[1]) morticinum, et erit immundus. Sed et a fera captum si contigeris, immundus eris. Quae est fera? Leo est, an lupus, quae rapit homines, vel jumenta? Illa, credo, fera est, de qua dicit Petrus Apostolus: „quia[2]) adversarius vester diabolus sicut leo rugiens circuit, quaerens quem transvoret.[3]) Cui resistite fortes in fide.“ Et rursum de quibus dicit Apostolus Paulus:“ intrabunt[4]) enim post discessum meum lupi rapaces, non parcentes gregi.“ Ab istis ergo feris si captum videris, noli eum sequi, noli contingere, ne et tu efficiaris immundus. Sunt praeterea et alia immunda animalia, quorum morticinum vetat contingi. Immunda animalia sunt homines, qui extra Christum sunt, in quibus neque ratio, neque religio ulla est. Horum ergo omnium morticina, id est, peccata si videas, dicit tibi legislator, ne contigeris, ne adtamineris,[5]) ne adtrectaveris. Et istae sunt immunditiae, quae merito fugiendae sunt. Hominis autem tactum noli refugere, vel mortui corporis, cui magis sepultura religiosa deferenda est. Judaicae istae sunt et inutiles fabulae, speciem quidem pietatis babentes, virtutem vero ipsius denegantes. Prima ergo lex de immunditiis data est. Si quis jura-

---

[1]) Edd. Merlini: contigit. [2]) I Petr. V, 8. 9.

[3]) Cod. Sangerman.: „transvoret.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „devoret.“ R.

[4]) Act. XX, 29.

[5]) Cod. Sangerman. (itemq. edd. M.): „adtaminaveris.“ Libri editi: „adtamineris.“ R.

menti alicujus, vel delicti testis fuit, et non indicavit,[1]) et per hoc immundus quodammodo effectus est etiam ipse societate peccati. Secunda lex, qua contingere immundum aliquid, ac morticinum vetatur.

4. Tertia nunc lex promulgatur hujusmodi: „et[2]) anima, inquit, quae juraverit, pronuntians labiis suis malefacere, aut benefacere secundum omnia, quaecunque dixerit homini cum juramento, et latuerit eum, et hic cognoverit, et peccaverit unum aliquid de istis, pronuntiet peccatum quod peccavit, et offeret[3]) pro his, quae deliquit, Domino pro peccato, quod peccavit, feminam de ovibus," et cetera. Quomodo quidem, si pronuntiavero labiis meis, vel juravero benefacere, et non faciam, peccati reus sim, difficultas non est ostendere: quomodo autem si jurem, vel pronuntiem malefacere, et non fecero, peccaverim,[4]) verbo adsignare difficile est. Absurdum enim videtur, verbi gratia, ut, si per iracundiam dixero me hominem occisurum, et non fecero, ne pejerare,[5]) aut fallere videar, cogar ad explendum opus, quod temere et illicite promisi. Quaeramus ergo, quae sit res, in qua, si promittimus nos malefacere, et non fecerimus, peccamus; si vero fecerimus, excusemur a peccato, ut rationabiliter stare praecepti veritas possit. Quantum in hoc loco intelligendum videtur, malefacere adversari alicui est, et non indulgere ei, ut faciat quod vult. Et nos ergo cum venimus ad Deum, et vovemus ei nos in castitate servire, pronuntiamus labiis nostris, et juramus nos casti-

---

[1]) Codd. Sangerm. et Gemeticensis: „indicavit." Libri editi: „indicabit." R. — Edd. Merlini perperam: „judicabit."

[2]) Cfr. Levit. V, 4. 5. 6.

[3]) Edd. Merlini: afferet.

[4]) Edd. Merlini: peccaverim verbo, adsignare etc.

[5]) Cod. Sangerman.: „pejerare." Libri editi (v. c. edd. M.): „perjurare." R.

gare carnem nostram, vel male ei facere, atque in servitutem eam redigere, ut spiritum salvum facere possimus. Sic enim et ille jurasse se dixit, qui ait: „juravi,[1]) et statui servare omnia praecepta tua." Quia ergo carnis vox est, quae dicit: „non[2]) enim quod volo ago, sed quod odi, illud facio:" afflicta sine dubio ab spiritu, et coarctata[3]) est: resistit enim et repugnat adversum spiritum, et nisi male ei fiat, ut affligatur, et infirmetur, non potest dicere spiritus: „cum[4]) infirmor, tunc potens sum." Huic ergo carni resistenti, et repugnanti adversum spiritum, si quis juraverit, et pronuntiaverit malefacere, et affligere ac macerare eam, et non fecerit, peccati reus est, in quo juravit cruciare se carnem suam, et servituti subjicere, et non fecit.[5]) Eodem autem juramento et spiritui decernit benefacere. In quo enim carni malefacit, spiritui benefacit. Si quis ergo hoc juraverit, et non fecerit, peccati efficitur reus. Vis autem scire, quia nec potest uni eorum benefieri, nisi alii malefeceris? Audi etiam Dominum ipsum dicentem: „Ego[6]) occidam, et vivere faciam." Quid occidit Deus? Carnem utique. Et quid vivere facit? Spiritum sine dubio. Et rursum in sequentibus dicit: „percutiam,[7]) et ego sanabo." Quid percutit? Carnem. Quid sanat? Spiritum. Prorsus ut illa deficiat, iste proficiat, ut faciat te mortificatum carne, vivificatum spiritu: ne forte et tu mente servias legi Dei, carne autem, si mortificata non fuerit, obstringaris[8]) legi peccati. Si ergo istum ordinem promiseris, et servare

---

[1]) Psalm. CXIX, 106. (CXVIII.)

[2]) Rom. VII, 15.

[3]) Cod. Sangerman. (itemque edd. M.): „coarctata." Libri editi: „coercita." R.

[4]) II Cor. XII, 10. [5]) Edd. Merlini: fecerit.

[6]) Deut. XXXII, 39. [7]) Deut. XXXII, 39.

[8]) In Cod. Sangermanensi deest „obstringaris." R. — Edd. Merlini perperam: „obstringatur." R.

non quiveris, audi quid legis ordo praecipiat: „si [1]) peccaverit, inquit, unum aliquid de istis, pronuntiet peccatum, quod peccavit.“ Est aliquod [2]) in hoc mirabile secretum, quod jubet pronuntiare peccatum. Etenim omni genere pronuntianda sunt, et in publicum proferenda cuncta quae [3]) gerimus. Si [4]) quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri: proferri autem ab illo, qui et accusator peccati est, et incentor. Ipse enim nunc nos ut peccemus, instigat, ipse etiam cum peccaverimus, accusat. Si ergo in vita praeveniamus eum, et ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri et accusatoris effugimus. Sic enim et alibi propheta dicit: „dic [5]) tu, inquit, iniquitates tuas prior, ut justificeris.“ Nonne evidenter mysterium, de quo tractamus, ostendit, cum dicit: dic tu prior? ut ostendat tibi, quia praevenire illum debeas, qui paratus est ad accusandum. Tu ergo, inquit, dic prior, ne te ille praeveniat: quia si prior dixeris, et sacrificium poenitentiae obtuleris, secundum ea, quae in superioribus diximus offerenda, et tradideris carnem tuam in interitum, ut spiritus salvus fiat in die Domini, dicetur et tibi, quia percepisti et tu in vita tua mala, nunc vero hic requiesce. Sed et David eodem spiritu loquitur in Psalmis, et dicit: „iniquitatem [6]) meam notam feci, et peccatum meum non cooperui. Dixi: pronuntiabo adversum me injustitiam meam, et tu remisisti impietatem cordis mei.“ Vide ergo,

---

[1]) Cfr. Levit. V, 4. 5.

[2]) Edd. Merlini: aliquid.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „quae egerimus,“ sed Cod. Sangerman. ut in nostro textu. R.

[4]) Libri editi: „Si quod — gerimus, si quod“ etc., sed Cod. Sangerman. (itemque edd. M.) ut in nostro textu. R.

[5]) Jesai. XLIII, 26. [6]) Psalm. XXXII, 5.

quia pronuntiare peccatum, remissionem peccati meretur. Praeventus enim diabolus in accusatione, ultra nos accusare non poterit, et si ipsi nostri simus accusatores, proficit nobis ad salutem: si vero exspectemus, ut a diabolo accusemur, accusatio illa cedit nobis ad poenam: habebit enim socios in gehenna, quos convicerit criminum socios.

5. Multum erit nunc hostiarum diversitates, et sacrificiorum ritus, ac varietates exsequi, et longe alterius operis, quam ejus verbi, quod in communi auditorio vulgus excipiat. Verum ut aliqua in transcursu perstringere videamur, omnis quidem pene hostia, quae offertur, habet aliquid formae, et imaginis Christi. In ipsum namque omnis hostia recapitulatur, in tantum ut, postquam ipse oblatus est, omnes hostiae cessaverint, quae eum in typo et umbra praecesserant: de quibus, prout potuimus, in [1]) superioribus, quomodo vitulus a pontifice oblatus, sive in munere, sive pro peccato, formam ejus haberet, ostendimus. Adipes vero, qui offeruntur in munere, operientes interiora, et renibus cohaerentes, potest sancta illa ejus anima intelligi: quae interiora quidem, id est, divinitatis ejus secreta velabat: renibus autem, hoc est, corporali materiae, quae ex nobis caste sumta fuerat, cohaerebat: et media inter carnem Deumque posita, deificandam, [2]) sanctificandam sacris altaribus, et divinis ignibus illustrandam, et conservandam secum ad coelos naturam carnis imponit. Renunculi autem ignibus traditi, quis dubitet quod nullos in Christo fuisse indicent genitalium partium motus? Quod vero de sanguine hostiae septies ante Dominum sacerdos respergere memoratur, evidenter san-

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „in superioribus diximus, quomodo“ etc., sed in Codd. Mss. deest „diximus.“ R.

[2]) In Cod. Sangerman. deest: „deificandam.“ R.

cti Spiritus [1]) virtus septemplicis gratiae sub mysterio designatur. Quatuor cornua altaris, quae sanguine liniuntur, Christi passionem referri quatuor Evangeliis indicant, qui penna jecoris offertur. In jecore ira jugulatur. In penna velox, et concita vis furoris ostenditur. Reliquus autem sanguis, qui ad basin altaris effunditur, puto, quod illius gratiae formam designet, qua [2]) in novissimis diebus posteaquam plenitudo gentium subintroierit, omnis qui reliquus fuerit Israel, ad ultimum velut ad basin altaris positus, effusionem Christi sanguinis etiam ipse suscipiet. De agnis vero, et hoedis, turturibus et columbis, sed et simila conspersa in oleo, aut in panibus azymis cocta, quantum res pati potuit, supra dictum est.

6. Videamus nunc, quae lex proponitur in offerendis hostiis pro peccato. „Et [3]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: anima si qua latuerit, et peccaverit non volens a sanctis Domini, offerat pro delicto suo arietem immaculatum de ovibus, emtum pretio argenti siclo sancto, in eo, quod deliquit, et quod peccavit a sanctis, reddet, et quintas adjiciet ad illud, et dabit illum sacerdoti, et sacerdos exorabit pro eo in ariete delicti, et remittetur ei." In superioribus legibus, quae de immunditiae sacrificiis referebantur, sicubi dixerit [4]) offerendum, verbi causa, ovem, aut hoedum, addidit: [5]) quod si non sufficit manus ejus ad hoedum, aut ad agnum, offerat par turturum, aut duos pullos columbinos. Et iterum: quod si nec ad hoc sufficiet, offerat similaginem. In hac vero lege, ubi de peccato, quod in sanctis committitur, disserit, nullam substitutionem inferioris hostiae secundae, vel tertiae subrogavit, sed statuit solum arietem offerendum: nec aliter ostendit solvi posse peccatum, quod in sancta

---

[1]) Cod. Sangerman. habet: „spiritus simplicis gratiae." R.

[2]) Edd. Merlini: quia. [3]) Levit. V, 14. 15. 16.

[4]) Edd. Merlini: dixit. [5]) Edd. Merlini: addit.

committitur, nisi arietem jugulaverit: et non simpliciter arietem, sed arietem pretio emtum, et certo pretio: „siclo,[1]) inquit, sancto." Quid igitur? si quis pauper fuerit, et non habuerit siclum sanctum, unde mercari possit arietem, peccatum ejus non solvetur? Quaerendae sunt ergo unicuique et divitiae, ut peccatum ejus possit absolvi. Verum si dignetur Dominus, vel nobis oculos ad videndum, vel vobis ad audiendum aures cordis aperire, quid sibi velit legislatoris sensus opertus[2]) mysteriis, requiremus. Et primo quidem videamus hoc ipsum, quod recitatum est, secundum literam quale sit. Videtur enim de his dicere, in quorum manibus sancta commissa sunt, id est, quae in Domini donis oblata sunt: verbi gratia, vota et munera, quae in ecclesiis Dei ad usus sanctorum, et ministerium sacerdotum, vel quae ob necessitatem pauperum, a devotis et religiosis mentibus offeruntur. De his si quis qualibet praesumtione subtraxerit, decernit lex, ut si rememoratus fuerit peccasse se, et sponte compunctionem cordis acceperit: — de eo enim, qui non sponte compungitur, sed alio arguente convincitur, difficilius remedium est —. Hic ergo, qui sponte recordatus fuerit peccatum suum, reddet, inquit, illud ipsum, quod subtraxerat, et addet ad illud quintas, et offeret arietem pro peccato emtum pretio siclo sancto. Quod dicit: addet ad illud quintas: simpliciores quique existimant ita dictum, ut, verbi causa, si quinque nummi subtracti sunt, unus addatur, ut pro quinque sex reddere videatur. Sed qui in disciplina numerorum peritiam gerunt, longe aliter istius vocabuli numerum supputant. Nam et in Graeco non habet *πέμπτον*, quod simpliciter quintas facit, sed

---

[1]) Cfr. Levit. V, 15.

[2]) Omnes Mss.: „opertus mysteriis." Libri editi (v. c. edd. M.): „apertis mysteriis." R. — In edd. M. hoc ordine verba procedunt: „sensus, apertis mysteriis requiremus."

habet ἐπίπεμπτον, quod nos quidem possumus dicere „super quintas:“ nisi diceretur istud specialis cujusdam numeri apud illos esse vocabulum, quo indicetur [1]) pro quinque alios quinque dandos, et unum super: ut verbi gratia intelligatur, qui furatus sit quinque nummos, ipsos quidem quinque restituere, et alios quinque uno superaddito. Nec tamen haec continuo pro furtis aut fraudibus intelligenda sunt, sed quod etiam si quis pro usibus necessariis sibi de sanctis pecuniam sumsit, et moras attulit in restituendo, hujusmodi lege constringitur. Quae lex etiam secundum literam aedificare debet audientes. Valde enim utilis et necessaria est observatio, his praecipue, qui ecclesiasticis dispensationibus praesunt, ut sciant sibi ab his, quae in usum sanctorum oblata sunt, cautius et diligentius observandum.

7. Sed et nos, quibus ista forte non accidunt, videamus, qua ex parte sermo legis aedificet. Et ego hodie, licet peccator sim, tamen quia dispensatio mihi verbi dominici credita est, sancta Dei videor habere commissa. Neque nunc primum, sed saepe jam et olim dispensatione hac erga vos utimur. Si quis ergo ex vobis suscipiat a me dominicam pecuniam, et, ut fieri solet, egressus ecclesiam, et diversis occupationibus saeculi raptus, oblivioni, quae audierat, dedit, nec opus aliquod ex verbo, quod suscepit, implevit, iste est, qui pecuniam de sanctis susceptam non reddidit. Unde vel his auditis in memoriam revocet, quod ea, quae dudum sibi fuerant in verbo Dei commissa, neglexit. Reddat ergo et hoc, quod accepit, et addat ad id quintas eo modo, quo ante jam diximus: id est, ut bis quina sint, et unus superaddatur. Videamus ergo, quomodo quinque isti reddantur. Quinque numerus frequenter, imo pene semper pro quinque sensibus

---

[1]) Omnes Mss.: „indicetur.“ Libri editi: „indicaretur.“ R. — Edd. Merlini: „indiceretur.“

accipitur. Scire ergo debemus, hoc modo istos quinque sensus in sanctis actibus posse restitui, ut, si forte praesumsimus abuti iis in saecularibus actibus, et impendimus usum eorum in his, quae non secundum Deum gessimus, restituamus nunc et ipsos quinque sanctis actibus religiosisque ministeriis, et alios his quinque addamus, qui sunt interioris hominis sensus: per quos vel mundi corde effecti Deum videmus, vel aures habemus ad audienda ea, quae docet Jesus, vel odorem capimus illum, quem dicit Apostolus: „quia [1]) Christi bonus odor sumus Deo:" vel etiam gustum sumimus illum, de quo dicit propheta: „gustate, [2]) et videte, quoniam suavis est Dominus:" vel tactum illum, quem dicit Joannes, quia „oculis [3]) nostris inspeximus, et manus nostrae palpaverunt [4]) de verbo vitae." His autem omnibus unum superaddamus, [5]) ut ad unum Deum haec cuncta referamus. Et haec quidem de restituendis his, quae qualibet culpa ex sanctis ablata fuerant, dicta sint.

8. Quid vero dicemus de sacrificio arietis pretio emti, et pretio sicli sancti, qui pro peccati expiatione jubetur offerri? Dives futurus est, qui pretio arietis possit delicta purgare. Quae sunt istae divitiae, requiramus. Docet nos sapientissimus Salomon dicens: „redemtio [6]) animae viri, propriae divitiae ejus." Audis verba sapientiae, quomodo necessariis cum proprietatibus, vim uniuscujusque sermonis enuntiant? Divitias dicit aptas ad animae redemtionem, et divitias non alienas, neque communes, sed divitias proprias. Per quod ostendit esse quasdam

---

[1]) II Cor. II, 15.

[2]) Psalm. XXXIV, 8. (XXXIII.)

[3]) Cfr. I Joann. I, 1.

[4]) Cod. Sangerman.: „palpaverunt." Libri editi (v. c. edd. M.): „contrectaverunt." R.

[5]) Edd. Merlini: superaddimus.

[6]) Prov. XIII, 8.

divitias proprias, quasdam vero non proprias. Sed hoc evidentius Dominus in Evangeliis declaravit, cum dixit: „quod [1]) si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis?" ostendens per hoc praesentis saeculi divitias non esse nostras proprias, sed alienas. Transeunt enim, et sicut umbra praetereunt. Propriae vero sunt illae divitiae, de quibus propheta dicit: „et [2]) ad te congregabo divitias gentium." Ex his fortasse divitiis et Abraham [3]) dives factus est valde in auro, et argento, et pecoribus, atque omni supellectili. Vis tibi ostendam, ex quibus thesauris descendant istae divitiae? Audi Apostolum Paulum dicentem de Domino Jesu Christo: „in [4]) quo sunt, inquit, omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi." Sed et in Evangeliis Dominus dicit, quia scriba dives „profert [5]) de thesauris suis nova et vetera." De his et Apostolus Paulus dicit: „quia [6]) in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia." Ex his ergo divitiis, quae de thesauris sapientiae et scientiae proferuntur, mercandus nobis est iste aries, qui offerri debeat pro peccatis, illis scilicet, quae in sancta commissa sunt, et sicli sancti adnumeratione mercandus. Jam superius diximus, quod omnis hostia typum gerat et imaginem Christi, multo magis aries, qui et pro Isaac quondam a Deo substitutus est [7]) immolandus. Siclo igitur sancto comparandus nobis est Christus, qui peccata nostra dissolvat. Siclus sanctus fidei nostrae formam tenet. Si enim fidem obtuleris tanquam pretium, Christo velut ariete immaculato in hostiam dato, remissionem accipies peccatorum. Sentio, quod in explanando vires nostras mysteriorum superat magnitudo. Sed quamvis non

---

[1]) Luc. XVI, 12. [2]) Cfr. Zachar. XIV.
[3]) Cfr. Genes. XIII. [4]) Coloss. II, 3.
[5]) Cfr. Matth. XIII, 52. [6]) I Cor. I, 5.
[7]) Cfr. Genes. XXII.

valeamus cuncta disserere, tamen sentimus cuncta repleta esse mysteriis. Et ideo studiosis quibusque indicia posuisse sufficiat, quibus excitati ad altiora horum, et profundiora perveniant, et intelligant, ex quibus iis gregibus quaeratur vitulus ad hostiam, ex quibus ovibus aries providendus sit. „Habeo [1]) enim, inquit Jesus, et alias oves, quae non sunt de hoc ovili: et illas oportet me adducere: ut fiat unus grex, et unus pastor." Sciant etiam, ubi turtures, ubi columbae requirendae sunt. „Oculi, [2]) inquit, tui sicut columbae super plenitudines aquarum." Ad aquarum ergo plenitudines properandum est, in his enim sponsae describitur pulchritudo. „Et [3]) collum, inquit, tuum sicut turturis." In columbis oculi praedicantur. Quod enim dixit: „columbae [4]) super plenitudines aquarum:" ferunt hoc genus avis, cum ad aquas venerit, quia ibi solet accipitris insidias pati, venientem desuper inimicum, volitantis umbra in [5]) aquis inspecta deprehendere, et oculorum perspicacia fraudem periculi imminentis evadere. Quod si [6]) et tu ita prospicere potueris insidias diaboli, et cavere, sacrificium Deo columbas obtuleris. Sed et quibus talia curae sunt, illud etiam requirant, ex quibus iis agris simila debet offerri. Ego arbitror, quod ex illius terrae segetibus, quae facit alium centesimum, alium sexagesimum, alium tricesimum fructum. Requirant etiam, nisi plus, quam debet, curiosum videtur, quibus molentibus simila ista ad sacrificia praeparetur. Nec eos lateat duas esse, quae molunt, quarum una adsumetur, [7]) et alia relinquetur. Ex illius ergo mola, quae adsumenda est, similam oportebit offerre. Sed et siclus

---

[1]) Cfr. ev. Joann. X, 16. [2]) Cantic. V, 12.
[3]) Cfr. Cantic. VII, 4. coll. I, 10.
[4]) Cantic. V, 12. [5]) Deest „in" in ed. Ruaei.
[6]) Edd. Merlini: et si tu ita etc.
[7]) Edd. Merlini: adsumitur, et alia relinquitur.

sanctus, qui ad arietis pretium necessarius dicitur, vide unde, et quomodo perquirendus sit. Siclus pecuniae dominicae nomen est, et in multis Scripturarum locis, diversis appellationum nominibus, pecunia dominica memoratur. Sed quaedam proba, quaedam vero reproba dicitur. Proba erat illa pecunia, quam paterfamilias peregre profecturus, vocatis servis suis dedit unicuique secundum virtutem suam. Proba erat et illa pecunia, quae denarius nominatur, qui cum mercenariis pactus est, et a novissimis datus est usque ad primos. Scire ergo te oportet, quia est et alia pecunia reproba. Audi prophetam dicentem: „argentum[1]) vestrum reprobum." Quia ergo est quaedam proba, quaedam vero reproba, propterea Apostolus, velut ad probabiles trapezitas: „probantes,[2]) inquit, omnia, quod bonum est obtinentes." Solus enim est Dominus noster Jesus Christus, qui te hujusmodi artem possit edocere, per quam scias discernere, quae sit pecunia, quae veri regis imaginem tenet: quae vero sit adulterina, et, ut vulgo dicitur, extra monetam formata, quae nomen quidem habeat regis, veritatem autem regiae figurae non teneat. Multi namque sunt, qui nomen Christi habent, sed veritatem non habent Christi. Et propter hoc dicit Apostolus Paulus: „oportet[3]) enim et haereses esse, ut probati manifesti fiant inter vos." Idcirco igitur et in praesenti lectione legislator, totus ad mysticum et spiritualem respiciens sensum, addidit, ut aries iste, qui ob hoc comparatur, ut peccatum possit absolvere, non qualicunque siclo, hoc est, non qualicunque pecunia, sed siclo sancto comparetur. Quod si non respiciebat ad mysterium, quid rationis esse videbatur, ut aries emtus offerretur ad hostiam, et certo pretio? et non sufficit nomen pecuniae siclo nominasse, sed addidit et sancto si-

---

[1]) Cfr. Jerem. VI, 30.
[2]) Cfr. I Thess. V, 21. [3]) I Cor. XI, 19.

clo? Quid, si haberet aliquis in gregibus suis arietes optimos, et divinis sacrificiis dignos? Aut quid, si aliquis ita pauper esset, ut siclum sanctum habere non posset?[1]) Haec est ergo legislatoris moderatio, ut, nisi quis habeat certum pecuniae modum, peccatum ejus non[2]) possit absolvi? Quod aperte secundum literam quidem videtur absurdum, secundum spiritualem vero intelligentiam certum est, quod remissionem peccatorum nullus accipiat, nisi detulerit integram, probam, et sanctam fidem, per quam mercari possit arietem: cujus natura haec est, ut peccata credentis abstergat. Et hic est siclus sanctus, probata, ut diximus, et sincera fides, id est, ubi nullus perfidiae dolus, nulla haereticae calliditatis perversitas admiscetur, ut sinceram fidem offerentes, pretioso Christi sanguine, tanquam immaculatae hostiae, diluamur: per quem est Deo patri omnipotenti, cum Spiritu sancto, gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA IV.

De eo, quod scriptum est: „si[3]) peccaverit anima, et praeteriens praeterierit praecepta Domini, et mentietur proximo suo super deposito, aut societate," et cetera.

1. Si secundum divinae legis fidem haec, quae leguntur nobis, Dominus locutus est ad Mosen, puto, quod tanquam Dei verba non debeant secundum incapacitatem audientium, sed secundum majestatem loquentis intelligi.

---

[1]) Edd. Merlini: possit? Haec etc.

[2]) Edd. Merlini: non possit absolvi. Quod etc.

[3]) Cfr. Levit. VI, 1. 2. seqq.

„Dominus,[1]) inquit, locutus est." Quid est Dominus? Apostolus tibi respondeat, et ab ipso disce, quod „Dominus[2]) spiritus est." Quod si tibi Apostoli sermo non sufficit, audi ipsum Dominum in Evangeliis loquentem, quia „Deus[3]) spiritus est." Si ergo et Dominus, et Deus spiritus est, quae spiritus loquitur, spiritualiter debemus audire. Ego adhuc et amplius aliquid dico, quia quae Dominus loquitur, non spiritualia tantum, sed et spiritus esse credenda sunt. Non meo sensu haec, sed de Evangeliis approbabo. Audi Dominum et Salvatorem nostrum ad discipulos suos dicentem: „verba[4]) quae locutus sum vobis, spiritus et vita sunt." Si ergo ipsius Salvatoris voce didicimus, quia verba, quae locutus est Apostolis, spiritus et vita sunt,[5]) nequaquam dubitare debemus, quod etiam quae per Mosen locutus est, spiritus et vita credenda sint.

2. Sed videamus quae sint, de quibus nunc, prout possumus, aliqua dicere debemus.[6]) „Et[7]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: anima quaecunque peccaverit, et praeteriens praeterierit praecepta Domini, et mentietur proximo super deposito, aut societate, aut rapina: aut nocuit aliquid proximo, aut invenit perditionem, et mentietur de ea, aut juraverit inique de uno ab omnibus, quaecunque fecerit homo, ut peccet in his: et erit cum peccaverit, et deliquerit, et reddet rapinam, quam rapuit, aut injuriam, qua nocuit, aut depositum, quod

---

[1]) Levit. VI, 1.

[2]) II Cor. III, 17.

[3]) Ev. Joann. IV, 24. — Edd. Merlini: dominus spiritus est.

[4]) Ev. Joann. VI, 63.

[5]) Ed. Ruaei sola: est.

[6]) Edd. Merlini: debeamus.

[7]) Cfr. Levit. VI, 1. 2. 3. 4. 5.

commendatum [1]) est ei, aut perditionem, quam [2]) invenit: ab omni re, pro qua juraverit injuste, et restituet ipsum caput, et quintas insuper augebit, et cujus est ei reddet, qua die convictus fuerit." Hucusque interim [3]) peccati species exponuntur, postea vero purgatio ejus per hostias imperatur. Si [4]) qui infirmi sunt, et incapaces profundioris mysterii, aedificentur ex litera, et sciant, quia, si quis praeteriens praeterierit praecepta Domini, et mentitus fuerit proximo super deposito, aut societate, aut rapina, peccati ingentis statuetur reus. Sed absit hoc ab ecclesia Dei, ut ego credam esse aliquem in coetu isto sanctorum, qui se tam infeliciter agat, ut depositum proximi sui neget, aut societatem fraude contaminet, aut vel ipse aliena diripiat, aut ab aliis rapta suscipiat, et pro his, si ab eo requirantur, contra conscientiam juret. Absit, absit, inquam, ut haec ego de aliquo fidelium sentiam. Confidenter ergo de vobis dico, quia vos non ita didicistis Christum, neque ita docti estis, sed neque lex ipsa háec sanctis et fidelibus praecipit. Vis scire, quia non ad sanctos et justos ista dicantur? Audi Apostolum ista distinguentem: „justo, [5]) inquit, lex non est posita, sed injustis, et non subditis, scelestis, et contaminatis, patricidis, matricidis," et horum similibus. Quia ergo hujusmodi hominibus Apostolus legem dicit impositam, ecclesia Dei, quam absit in hujusmodi facinoribus maculari, relicta aliis litera, sanctius aedificetur a spiritu.

3. Videamus itaque nunc, quod est depositum, quod

---

[1]) Omnes Mss.: „commendatum." Libri editi (v. c. edd. M.): „commodatum." R.

[2]) Edd. Ruaei sola: quam invenit ab omni re etc.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „enim." At Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) Libri editi (v. c. edd. M.): „Sed qui infirmi sunt." At Mss. ut in nostro textu. R.

[5]) I Tim. I, 9. seq.

fidelium unusquisque suscepit. Ego puto, quod et ipsam animam nostram, et corpus depositum accepimus a Deo. Et vis videre majus aliud depositum, quod accepisti a Deo? Ipsi animae tuae Deus imaginem suam, et similitudinem commendavit. Istud ergo depositum, tam integrum [1]) tibi restituendum est, quam a te constat esse susceptum. Si enim sis misericors, sicut pater tuus in coelis misericors est, imago Dei in te est, et integrum depositum servas. Si perfectus es, sicut pater tuus in coelis perfectus est, imaginis Dei in te depositum manet. Similiter et cetera omnia, si pius, si justus es, si sanctus, si mundus corde: et omnia quae in Deo praesto sunt per naturam, si tibi per imitationem subsistant, depositum apud te divinae imaginis salvum est. Si vero e contrario agas, et pro misericorde crudelis, pro pio impius, pro benigno violentus, pro quieto turbulentus, pro liberali raptor exsistas, abjecta imagine Dei, diaboli in te imaginem suscepisti, et bonum depositum tibi divinitus commendatum abnegasti. Aut non hoc erat, quod sub mysterio Apostolus electo discipulo mandabat Timotheo, dicens: „o [2]) Timothee, bonum depositum custodi?“ Ego etiam illud addo, quod et Christum Dominum depositum suscepimus, et sanctum Spiritum depositum habemus. Videndum ergo nobis est, ne hoc sancto deposito non sancte utamur, et cum nos in consensum sui peccata sollicitant, juremus nos non suscepisse depositum. Quod utique si habeamus in nobis, peccato consentire non possumus. Sed et ipse sensus rationabilis, qui in me est, commendatus mihi est, ut eo utar ad intelligentiam divinorum: ingenium, memoria, judicium, ratio, et omnes, qui intra me sunt motus, commendati mihi videntur a

---

[1]) Sic Mss., libri vero editi (e. c. edd. M.): „integre tibi“ etc. R.

[2]) Cfr. II Tim. I, 14.

Deo, ut iis utar in his, quae praecepit lex divina. Si vero ad malas artes solers et perspicax vertamus ingenium, et rebus Dei abutamur in his, quae non vult Deus: hoc est abjurare depositum, et beneficia vertere in perfidiam.

4. Videamus nunc, quid etiam societas intelligenda sit. Putas, est aliquis, qui secundum literam commoneri debeat, ne forte in ratione pecuniae, vel qualibet alia specie societatis, socium fraude decipiat? Ultimae misericordiae est anima illa, in quam [1]) cadere adhuc fraudis hoc genus potest. Verum tamen quoniam multa est in homine fragilitas, etiam de his commoneamus, quia nec Apostolum piguit ista mandare. Dicit enim: „ne [2]) quis circumscribat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est de his omnibus Deus.“ Nunc vero requiramus, quae sit etiam societas spiritus. Audi de his ipsis verbis Apostolum dicentem: „si [3]) quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum.“ Vides societatis legem, quomodo intellexit Apostolus Paulus. Audi et Joannem, quomodo uno eodemque spiritu proloquatur. „Et [4]) societatem, inquit, habemus cum patre, et cum filio ejus Jesu Christo.“ Et iterum Petrus dicit: „consortes, [5]) inquit, facti estis divinae naturae,“ quod est, socii. Et iterum dicit Apostolus Paulus: „quae [6]) enim societas luci ad tenebras?“ Quod si luci ad tenebras societas nulla est, potest ergo societatem lux habere cum luce. Igitur si nobis cum Patre, et Filio, et Spiritu sancto societas data est, videndum nobis est, ne sanctam istam divinamque societatem peccando abnegemus. Si enim agamus opera tenebrarum, certum est, quia societatem negavimus lucis. Sed et sanctorum socios nos dicit Apostolus: nec mirum. Si enim cum

---

[1]) Edd. Merlini: qua. [2]) I Thess. IV, 6.
[3]) Philipp. II, 1. 2. [4]) Cfr. I Joann. I, 3.
[5]) II Petr. I, 4. [6]) II Cor. VI, 14.

Patre et Filio dicitur nobis esse societas, quomodo non et cum sanctis, non solum qui in terra sunt, sed et qui in coelis? quia et Christus per sanguinem suum pacificavit coelestia, et terrestria, ut coelestibus terrena sociaret. Quod evidenter indicat, ubi dicit [1]) gaudium esse in coelis super uno peccatore poenitentiam agente. Et rursum cum dicit [2]) eos, qui resurgunt a mortuis, futuros esse sicut angelos Dei in coelo, et cum ex integro hominibus coelorum regna promittit. Hanc ergo societatem dirumpit, et abnegat, quicunque malis actibus suis, malisque sensibus ab eorum conjunctione separatur. Post haec de rapina dicitur: raptores sunt mali, et boni: et boni quidem illi, de quibus dicit [3]) Salvator, quia regnum coelorum diripiunt. Sunt autem et mali raptores, de quibus dicit propheta: „et [4]) rapina pauperum in domibus vestris est.“ Apostolus vero abrupte pronuntiat, dicens: „nolite [5]) errare, quia neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.“ Est [6]) tamen aliquid et secundum spiritualem intelligentiam culpabiliter rapere, sicut illi laudabiliter rapiunt regna coelorum. Ut, verbi causa, dicamus: si homo nondum purgatus a vitiis, nondum segregatus a profanis et sordidis actibus, velit se coetui sanctorum et perfectorum latenter ingerere, et sermonem, quo perfecta et mystica tractantur, audire: hujusmodi homo secretorum et perfectorum scientiam non bene rapit. Meminisse enim oportet praecepti Salvatoris, quo dicit, quia „nemo [7]) mittit vinum novum in utres veteres: alioquin et utres rumpentur, et vinum peribit:“

---

1) Luc. XV, 10. 2) Matth. XXII, 30.
3) Matth. XI, 12. 4) Jesai. III, 14.
5) I Cor. VI, 10.
6) Ita Cod. Sangermanensis, libri vero editi (e. c. edd. M.): „Et tamen aliqui sciunt et secundum“ etc. R.
7) Cfr. Matth. IX, 17.

ostendens, quod animae nondum renovatae, sed in vetustate literae[1]) perduranti, non oporteat novorum mysteriorum, quae per Christum mundus agnovit, secreta committi.

5. Addit dehinc legislator: „aut[2]) si quid nocuit proximo, vel invenit perditionem." Lex literae hoc[3]) videtur mandare, ut, si quis invenit quod alius perdidit, et requisitum fuerit, reddat, nec perjuret pro eo. Est et haec utilis audientibus aedificatio. Multi enim sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant, et dicant:[4]) Deus mihi dedit: cui habeo reddere? Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinae, si quis inventa non reddat. Verum tamen si hoc tantum, quod secundum literam putatur, legislator voluisset intelligi, potuerat dicere: si invenit, quod perierat, vel quod aliquis perdiderat. Nunc autem cum dicit: „invenit[5]) perditionem:" amplius nos aliquid voluit intelligere. Qui nimis peccant, in Scripturis perditio appellantur, sicut in Ezechiele propheta legimus dictum: „perditio,[6]) inquit, factus es, et non subsistes in aeternum tempus." Est ergo ostendere, qui multum quaerendo invenit perditionem: ut, verbi gratia, dicamus: haeretici ad construenda et defendenda dogmata sua multum perquirunt, et discutiunt in scripturis divinis, ut inveniant perditionem. Cum enim multa[7]) quaesierint testimonia, quibus adstruant quae prave sentiunt, perditionem sibi invenisse dicendi sunt. Sed si forte aliquis horum audiens in ecclesia verbum Dei catholice tractari, resipiscat, et intelligat, quia, quod invene-

---

1) Cod. Sangermanensis: „literae." Libri editi (v. c. edd. M.): „malitiae." R.

2) Levit. VI, 2. 3. 3) Ed. Ruaei sola: hic.

4) Edd. Merlini: dicunt. 5) Levit. VI, 3.

6) Ezech. XXVII, 36.

7) Libri editi (v. c. edd. M.): „multum." Mss.: „multa." R.

rat, perditio est, reddet, inquit, quod invenit. Et is, qui perditionem invenit, et ille, qui rapinam, sed et ille, qui depositum abnegavit, et omnis, quicunque aliqua ex parte animae nocuit proximo,[1]) aut juravit injuste: „restituet,[2]) inquit, ipsum caput, et quintas super augebit, et ei, cujus est, reddet," secundum eam dumtaxat expositionem, quam de quintis addendis ante jam diximus. „Et[3]) offeret, inquit, Domino arietem de ovibus sine macula, pretio in id, quod deliquit: et orabit pro eo sacerdos contra Dominum, et remittetur ei pro uno ab omnibus, quae fecit, et deliquit in eo." Diximus in superioribus, quid est offerre arietem, et hunc pretio sicli sancti emtum. Nunc superest, ut differentiam illam dicamus: quod ibi pretium posuit sicli sancti, hic tantummodo pretium dicit, nec quantitatem pretii, nec nomen pecuniae designavit. In superioribus enim, ubi pro peccato, quod in sancta commissum fuerit, lex dabatur, siclum sanctum diximus nominatum, et siclum nomen esse pecuniae: ut alibi obolus, alibi drachma, alibi mna, vel talentum, vel minutum aes vel[4]) denarius dicitur. Hic ergo nihil horum nominatur, sed tantum pretio[5]) offerendus aries dicitur. Interest enim peccare in sanctis, et peccare extra sancta. Vis et alibi videre hanc ipsam distinctionem? Audi, quomodo in Regnorum libris dicit Heli sacerdos ad filios suos: „si[6]) enim peccaverit quis in hominem, exorabit pro eo sacerdos. Si autem in Deum peccaverit, quis exorabit pro eo?" Similiter et Joannes Apostolus dicit: „est[7]) peccatum ad mortem: non pro illo dico, ut

---

[1]) Edd. Merlini: proximi. [2]) Levit. VI, 5.

[3]) Levit. VI, 6. 7. [4]) Deest „vel" in edd. M.

[5]) Ita Cod. Sangermanensis. Libri autem editi (v. c. edd. M.): „pretium, quo offerendus" etc. R.

[6]) Cfr. I Sam. II, 25. (I Regg.) — Edd Merlini: in homine, exorabit etc.

[7]) I Joann. V, 16.

oretur." Quia ergo diversitates peccatorum discere ex spirituali lege debemus, in quibus peccatis tantummodo emendus sit aries, in quibus vero siclo sancto mercandus, qui etiam sint isti, qui vendant arietes, requiramus. Ego arbitror ipsos esse istos, qui arietes ad sacrificium distrahunt, qui sunt et illi, qui oleum ad lampadas virginum vendunt, de quibus dicebant illae prudentes stultis virginibus: „ite [1]) ad vendentes, et emite vobis." Vendunt ergo vel oleum luminibus, vel arietes sacrificiis: qui alii, nisi prophetae sancti et Apostoli, qui mihi, cum peccavero, ostendunt, et consilium dant, quomodo debeam corrigere errores meos, et emendare peccata? Vendit mihi Esaias arietem ad sacrificandum pro peccato, cum mihi dicit, tanquam ex Dei persona: „holocausta [2]) arietum, et adipes agnorum, et sanguinem hircorum et taurorum nolo." Et paulopost subjungit: „auferte [3]) nequitias ab animis vestris, a conspectu oculorum vestrorum: discite bonum facere, eripite injuriam accipientem, judicate pupillo, et justificate viduam: et venite disputemus, dicit Dominus. Et si fuerint peccata vestra ut phoenicium, ut nivem dealbabo: si autem ut coccinum, ut lanam candidam efficiam." Vendit mihi arietem et Daniel, cum dicit, quia „non [4]) est locus ad sacrificandum in conspectu tuo, ut possimus invenire misericordiam. Sed in anima contribulata, et spiritu humilitatis suscipiamur, velut in multitudine agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie.". Vendit nobis et David arietem sacrificii, cum dicit: „sacrificium [5]) Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non

---

[1]) Matth. XXV, 9. [2]) Jesai. I, 11.

[3]) Cfr. Jesai. I, 16. 17. 18.

[4]) Dan. III, 38. 39. 40. (Cfr. Daniel juxta Theodotion.)

[5]) Psalm. LI, 17.

spernit." Cum ergo singuli prophetarum, vel etiam Apostolorum consilium his, qui delinquunt, dederint, quo possint corrigere vel emendare peccatum, merito his vendidisse arietes ad sacrificium videbuntur. Quid autem pretii a comparantibus sumant? Illud opinor: legendi studium, vigilias audiendi verbi Dei, et super omnia dignissimum pretium obedientiam puto, de qua dicit Dominus: „obedientiam [1]) malo, quam sacrificium, et dicto audientiam magis, quam holocausta."

6. Post haec subsequitur: „et [2]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: praecipe Aaron, et filiis ejus, dicens: haec est lex holocausti. Hoc holocaustum in crematione sua erit super altare tota nocte usque in mane: et ignis altaris ardebit super illud, nec exstinguetur. Et induet se sacerdos tunicam lineam, et campestre lineum induet circa corpus suum: et auferet hostiam, quam consumserit ignis, et holocaustum de altari, et ponet illud secus altare. Et despoliabit [3]) se stola sua, et induetur stola alia: et ejiciet hostiam, quae cremata est, extra castra in locum mundum. Et ignis super altare ardebit, nec exstinguetur, et comburet super illud [4]) sacerdos ligna mane, et constipabit in illud holocaustum, et imponet super illud adipem salutaris: et ignis semper ardebit super altare, nec exstinguetur." Audi, semper debere esse ignem super altare, et tu, si vis esse sacerdos Dei, sicut scriptum est: „omnes [5]) enim vos sacerdotes Domini eritis." Et ad te enim dicitur: „gens [6]) electa, regale sacerdotium, populus in acquisitionem." Si ergo vis sacerdotium agere animae tuae, nunquam recedat ignis de altari

---

[1]) Cfr. I Sam. XV, 22. (I Regg.)
[2]) Levit. VI, 8—13.
[3]) Edd. Merlini: dispoliabit.
[4]) Eaedem: illum. [5]) Cfr. Jesai. LXI, 6.
[6]) I Petr. II, 9. — Edd. Merlini: gens sancta.

tuo. Hoc est, quod et Dominus in Evangeliis praecipit, ut sint [1]) lumbi vestri praecincti, [2]) et lucernae vestrae semper [3]) ardentes." Semper ergo tibi ignis fidei, et lucerna scientiae accensa sit. Sed et quod dixit: „lumbi [4]) vestri praecincti:" Dominus in Evangelio: hoc idem est, quod et nunc legislator praecepit, ut campestri lineo praecingatur sacerdos, et ita veteri cinere deposito, innovet sacros ignes. Oportet enim etiam nos dicere: „ecce, [5]) vetera transierunt, et facta sunt omnia nova." Campestri enim lineo cingitur, vel, sicut alibi dicitur, femoralibus utitur, qui luxuriam fluxae libidinis, cingulo restrinxerit castitatis. Ante omnia enim sacerdos, qui divinis assistit altaribus, castitate debet accingi, nec aliter purgare vetera, et instaurare poterit nova, nisi lineis induatur. [6]) De lineis saepe jam dictum est, et tunc maxime, cum de indumentis sacerdotalibus dicebamus, quod species ista formam teneat castitatis: quia origo lini ita e terra ducitur, et de terra editur, ut ex nulla admixtione concepta sit. Observandum tamen est, quod aliis indumentis sacerdos utitur, dum est in sacrificiorum ministerio, et aliis, cum procedit ad populum. Hoc faciebat et Paulus scientissimus pontificum, et peritissimus sacerdotum. Qui cum esset in coetu perfectorum, tanquam intra sancta sanctorum positus, et stola perfectionis indutus, dicebat: „sapientiam [7]) loquimur inter perfectos, sapientiam autem non

---

[1]) Luc. XII, 35.

[2]) Edd. Merlini hoc loco, cfr. pag. huj. not. 4.: „accincti."

[3]) Adverbium „semper" deest in antea editis (v. c. edd. M.), sed reperitur in Mss. R.

[4]) Luc. XII, 35. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 2.: „praecincti."

[5]) II Cor. V, 17.

[6]) Cod. Sangerman.: „induatur." Libri editi (e. c. edd. M.): „indutus." R.

[7]) I Cor. II, 6. 7. 8.

hujus mundi, neque principum hujus mundi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum hujus saeculi cognovit. Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent.“ Sed post haec tanquam ad populum exiens mutat stolam, et alia induitur longe inferiore, quam illa. Et quid dicit? „Nihil[1]) aliud, inquit, judicavi me scire inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.“ Vides ergo istum doctissimum sacerdotem, quomodo indutus sit. Cum est iturus inter perfectos, velut in sancta sanctorum, alia utitur stola doctrinae. Cum vero exit ad eos, qui incapaces sunt, mutat stolam verbi, et inferiora docet: et alios lacte potat, ut parvulos: alios oleribus nutrit, ut infirmos: aliis vero fortes praeparat cibos, his scilicet, qui[2]) „pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni, vel mali.“ Sic sciebat Paulus mutare stolas, et alia uti ad populum, alia in ministerio sanctorum. Ipse autem pontificum pontifex, et sacerdotum sacerdos Dominus, et Salvator noster, de quo dicit Apostolus, quia „pontifex[3]) sit futurorum bonorum,“ audi, quomodo primus haec fecerit, et ita discipulis suis haec imitanda reliquerit. Evangelium refert de eo, et dicit, quia „in[4]) parabolis loquebatur ad turbas, et sine parabolis non loquebatur iis.“ Seorsum autem solvebat ea discipulis suis. Vides, quomodo ipse docuit aliis indumentis uti debere pontificem, cum procedit ad turbas, aliis, cum eruditis et perfectis ministrat in sanctis. Unde optandum nobis est, et agendum, ne tales nos inveniat Jesus, ita imparatos, et ita saeculi sollicitudinibus alligatos, ut cum turbis loquatur nobis in parabolis, ut videntes non videamus, et audientes non audiamus: sed potius

---

[1]) I Cor. II, 2. [2]) Hebr. V, 14.
[3]) Hebr. IX, 11.
[4]) Matth. XIII, 34.

inter eos inveniri mereamur, ad quos dicit: „vobis[1]) datum est nosse mysteria regni Dei."

7. Post hoc: „haec[2]) est, inquit, lex sacrificii, quod offerent filii Aaron sacerdotis ante altare contra Dominum. Auferet ab eo plenam manum de similagine sacrificii cum oleo ejus, et cum omni thure ejus, quae sunt ad sacrificium, et imponet super altare hostiam odorem suavitatis, memoriale ejus Domino. Quod autem superfuerit ex ea, manducabit Aaron, et filii ejus. Azyma edetur[3]) in loco sancto, in atrio tabernaculi testimonii manducabunt eam. Non coquetur fermentatum, partem illis hanc dedi ab hostiis Domini: sancta sanctorum sunt, sicut est pro peccato et pro delicto. Omnes masculi sacerdotum edent eam: legitimum aeternum in progenies vestras ab hostiis Domini. Omnis qui tetigerit ea, sanctificabitur." In his, quae proposita sunt, mos quidem sacrificandi sacerdotibus datur, et observantiae, quibus coli Deus, vel purificari populus videretur, vel etiam in necessariis victus causa consuleretur sacerdotibus et ministris. Offerendae enim similae in sacrificio mensura posita est, quae decima pars ephi appellatur, huic oleum superfunditur, et thus superponitur. Sed cum ad altare pervenerit, sacerdos, inquit, plenam manum ex[4]) ea sumet, ita ut intra plenitudinem manus concludat et oleum, quod infusum est, et thus, quod superpositum est, ut sit hoc libamen, et sacrificium Deo in odorem suavitatis. Cetera, inquit, maneant sacerdotibus ad edendum, sed edenda ea tradidit lex in loco sancto, in atrio tabernaculi, ita ut nihil fermentetur ex iis. Hanc enim, inquit, dedi partem sacerdotibus, et haec sunt sancta sanctorum. Sed et illud

---

1) Matth. XIII, 11. — Edd. Merlini: mysterium.

2) Levit. VI, 14—18.

3) Edd. Merlini: edentur.

4) Ed. Ruaei sola: ex eo etc.

observari voluit, ut soli masculi edant ex eo, femina nulla contingat. Addit et hoc, quod, qui tetigerit ea, sanctificetur. Sed si velimus nunc ab iis, qui in manifesto Judaei sunt, requirere de singulis, qua ratione illud hoc modo dictum sit, aut illud alio modo, absoluta nobis responsione satisfacient, dicentes: ita visum est legem danti: nemo discutit Dominum suum. Et ideo cedentes iis in ceteris, de hoc novissimo sermone requiramus, ut dicant: quomodo omnis, qui tetigerit ex sacrificio sanctorum, sanctificetur. Si homicida tetigerit, si profanus, si adulter, si [1]) incestus, sanctificatus erit? Non enim excepit aliquem, sed dixit: „omnis [2]) qui tetigerit ea, sanctificabitur.“ Ponamus enim, quod etiam nunc integer sit status illius templi, offerantur hostiae, sacrificia consumantur. Ingressus est aliquis templum scelestus, iniquus, impurus, invenit carnes ex sacrificiis propositas, et tetigit eas, sanctificatus continuo pronuntiabitur? Enimvero nullo modo, vel rei natura, vel veritas religionis hoc recipit: et ideo redeundum nobis est ad expositiones Evangelicas, atque Apostolicas, ut lex possit intelligi. Nisi enim velamen abstulerit Evangelium de facie Mosis, non potest videri vultus ejus, nec sensus ejus intelligi. Vide ergo, quomodo in ecclesia Apostolorum discipuli adsunt his, quae Moses scripsit, et defendunt ea, quod et impleri queant, et rationabiliter scripta sint. [3]) Judaeorum vero doctores, et impossibilia haec, et irrationabilia, sequentes literam, faciant.

8. Igitur sacrificium, pro quo haec omnia sacrificia in typo et figura praecesserant, unum, et perfectum, immolatus est Christus. Hujus sacrificii carnem si quis te-

---

[1]) Cod. Sangerman.: „si incestus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „si incestuosus.“ R.

[2]) Levit. VI, 18.

[3]) Ed. Ruaei sola: sunt.

tigerit, continuo sanctificatur.[1]) Si immundus est, mundatur: si in plaga est, sanatur. Sic denique intellexit illa, de qua paulo ante memoravi, quae profluvium sanguinis patiebatur,[2]) quia ipse esset caro sacrificii, et caro sancta sanctorum: et quia vere intellexit, quae esset caro sancta sanctorum, idcirco accessit. Et ipsam quidem carnem sanctam contingere non audet: nondum enim mundata fuerat, nec quae perfecta sunt, apprehenderat: sed fimbriam tetigit vestimenti, quo sancta caro tegebatur, et fideli tactu virtutem elicuit ex carne, quae se et ab immunditia sanctificaret, et a plaga, quam patiebatur, sanaret. Non tibi videntur[3]) isto magis ordine stare posse dicta Mosis, quibus dicit:[4]) omnis qui tetigerit ex carnibus sanctis, sanctificabitur? Has enim carnes, quas nos exposuimus, tetigerunt omnes, qui ex gentibus crediderunt. Has tetigit et ille, qui dicebat: „fuimus[5]) enim et nos aliquando stulti, et increduli, errantes, servientes desideriis, et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Sed cum benignitas et humanitas illuxit Salvatoris nostri Dei, salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus sancti." Et alibi dicit: „et[6]) haec, inquit, quidem fuistis, sed justificati estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in spiritu Dei nostri." Si enim, ut diximus, tangat quis carnem Jesu eo modo, quo supra exposuimus, tota fide, omni obedientia accedat ad Jesum, tanquam ad Verbum carnem factum, iste tetigit carnem sacrificii, et sanctificatus est. Tangit autem carnes verbi et ille, de quo dicit Apostolus: „perfectorum[7]) autem est

---

[1]) Cod. Sangermanensis: „sanctificatur, si immundus est, sanatur, si in plaga est." R.

[2]) Marc. V, 26. seqq.

[3]) Edd. Merlini: videtur.

[4]) Cfr. Levit. VI, 18. [5]) Tit. III, 3. 4. 5.

[6]) I Cor. VI, 11. [7]) Hebr. V, 14.

cibus solidus, eorum, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.“ Tangit ergo et ille carnem verbi Dei, qui interiora ejus discutit, et occulta potest explanare mysteria. Et nos si haberemus talem intellectum, ut [1]) possemus singula, quae scribuntur in lege, spirituali interpretatione discernere, et obtectum [2]) uniuscujusque sermonis sacramentum, in lucem scientiae subtilioris educere: si ita docere possemus ecclesiam, ut nihil ex his, quae lecta sunt, remaneret ambiguum, nihil relinqueretur obscurum: fortassis et de nobis dici poterat, quia tetigimus carnes sanctas verbi Dei, et sanctificati sumus. Sic autem accipio et illud, quod dictum est, quia [3]) omnes masculi ex sacerdotibus edent eam. Nulla enim femina, nec remissa et dissoluta anima poterit edere carnes sanctas verbi Dei. Masculus quaeritur, qui eas edat. Masculi denique sunt, qui perducuntur ad numerum: nusquam feminae, nusquam parvuli numerantur. Unde et Apostolus dicebat: „cum [4]) autem factus sum vir, deposui quae erant parvuli.“ Talis ergo iste masculus, et talis vir quaeritur, qui carnes sanctas possit comedere, et comedere non in quocunque loco, sed in loco sancto, intra atrium tabernaculi. Audiant haec qui scindunt ecclesiam, et peregrinas ac pravas inducentes doctrinas putant se sacras carnes extra templum Dei, et extra aulam dominicam posse comedere. Profana sunt eorum sacrificia, quae contra mandati legem geruntur. In loco sancto edi jubentur, intra atria tabernaculi testimonii. [5]) Atria tabernaculi testimonii sunt, quae fidei murus ambit, spei columnae suspendunt, caritatis amplitudo dilatat. Ubi haec non sunt, carnes sanctae nec haberi possunt, nec comedi.

---

[1]) Deest „ut“ in sola ed. R.

[2]) Edd. Merlini perperam: objectum.

[3]) Levit. VI, 18. [4]) I Cor. XIII, 11.

[5]) Edd. Merlini: testimonii sint.

9. Bene autem, quod et ea, quae ex sacrificio similaginis offeruntur, plena manu cum oleo offeruntur et thure, in odorem suavitatis Domino. Istum locum breviter explanavit Apostolus Paulus, ad Philippenses dicens: „repletus [1]) sum, accipiens ab Epaphrodito ea, quae a vobis missa sunt in odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.“ In quo ostendit, quod misericordia quidem, quae erga pauperes fit, oleum infundit in sacrificio Dei: ministerium vero, quod sanctis defertur, suavitatem thuris imponit. Sed hoc plena manu fieri debere praecipitur. Sic enim idem Apostolus dicit, quia „qui [2]) parce seminat, parce et metet. Qui autem seminat in benedictione, de benedictione et metet vitam aeternam.“ Est tamen aliquid in ipso sacrificio, quod memoriale appellatur, quod offerri Domino dicitur. Ego si possem die ac nocte in lege Domini meditari, et omnes Scripturas memoria retinere, memoriale sacrificii mei Domino obtulissem. Certe si non omnia possumus, saltem ea, quae nunc docentur in Ecclesia, vel quae recitantur, memoriae commendemus: ut exeuntes de ecclesia, et agentes opera misericordiae, et implentes divina praecepta, sacrificium cum thure et oleo offeramus in memoriam Domino. Ex his ergo edocemini, ut quae audistis [3]) in ecclesia, tanquam munda animalia, veluti ruminantes ea revocetis ad memoriam, et cum corde vestro, quae dicta sunt, conferatis. Quod si aliqua memoriae superfuerint, et intellectum vestrum superaverint, facite quod praesentis mandati auctoritas praecipit, dicens: „quod [4]) autem superfuerit ex [5]) his, manducabunt Aaron et filii ejus.“ Si

---

[1]) Philipp. IV, 18. [2]) Cfr. II Cor. IX, 6.

[3]) Cod. Sangermanensis: „audistis.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „auditis.“ R.

[4]) Levit. VI, 16.

[5]) Cod. Sangermanensis: „ex his, manducabunt.“

quid superaverit, et excesserit intellectum tuum, vel memoriam tuam, serva Aaron: hoc est, reserva sacerdoti, reserva doctori, ut ipse hoc [1]) manducet, ipse discutiat, ipse exponat: sicut et alibi idem [2]) Moses dicit: „interroga [3]) patres tuos, et annuntiabunt tibi, presbyteros tuos, et dicent tibi.“ Ipsi enim sciunt, quomodo haec azyma debeant manducari, et in azymis sinceritatis et veritatis exponi.

10. Additur in sequentibus: „et [4]) locutus est Dominus ad Mosen, dicens: hoc munus Aaron et filiorum ejus, quod offerent Domino in die, qua unxeris eum: decimam partem ephi similaginis in sacrificio [5]) semper, dimidium ejus mane, et dimidium ejus post meridiem. In sartagine ex oleo fiet, et [6]) conspersam offeret eam teneram, sacrificium [7]) de fragmentis, sacrificium in odorem suavitatis Domino. Sacerdos, qui unctus fuerit pro eo ex filiis ejus, faciat ea: lex [8]) aeterna: omnia consummabuntur. Et omne sacrificium sacerdotis holocaustum erit, et non edetur.“ In ceteris quidem praeceptis, pontifex in offerendis sacrificiis populo praebet officium: in hoc vero mandato, quae propria sunt curat, et quod ad

---

Libri editi (v. c. edd. M.): „ex iis manducabit.“ R. — Cfr. pag. 229. not. 2.

[1]) Edd. Merlini: haec.

[2]) Cod. Sangerman.: „idem Moses dicit.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „ipse Moses dicit.“ R.

[3]) Cfr. Deut. XXXII, 7. [4]) Levit. VI, 19—23.

[5]) Edd. Merlini: sacrificio. Semper dimidium ejus etc.

[6]) Cod. Sangerman.: „et conspersam.“ In antea editis (e. c. edd. M.) legitur: „conspersa.“ R. — Edd. Merlini: „ex oleo fiet conspersa: offeret eam“ etc.

[7]) Cod. Sangerman.: „sacrificium de fragmentis, sacrificium in odorem.“ In antea editis (v. c. edd. M.) post „fragmentis“ non repetitur „sacrificium.“ R.

[8]) Cod. Sangerm.: „lex aeterna.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „lege aeterna.“ R. — Edd. Merlini: „lege aeterna omnia consummabuntur.“

se spectat, exsequitur. Jubetur enim ex die, qua unctus fuerit, semper et in perpetuum offerre similaginem oleo conspersam, teneram ex sartagine. Idque cognominat sacrificium ex fragmentis, in odorem suavitatis: et hoc lege aeterna permanere, et transmitti ad posteros jubet. Addit sane observandum, ne ullum sacrificium sacerdotis, hoc est, quod pro se ipso offeret, [1]) edatur a quoquam: sed holocaustum fiat, quod est igni absumi. Praeceptum quidem secundum literam clarum est, velim tamen videre, qui in hoc typus, et quae figura formetur. Dimidium sacrificii hujus mane vult offerri, et dimidium vespere, certa mensura similae oleo conspersae tenerae a sartagine. Vide, si non, ut ego suspicor, sacrificium [2]) sacerdotis haec ipsa sit lex, quae per Mosen promulgatur, cujus dimidium mane jubetur [3]) offerri, dimidium vero ad vesperam. Quam legem in duas partes dividi praecepit, in [4]) literam videlicet, et spiritum. Et dimidiam quidem partem, quae est litera, offerri jubet mane, primo scilicet legis tempore: quod illis, quibus tunc secundum literam data est, novam lucem, et novum protulit diem. Dimidium vero ejus offerri jussit in vesperam. In vespera enim nobis datus est Salvatoris adventus, in quo pars illa dimidia, hoc est, sensus vel spiritus legis, secundum quod lex spiritualis est, offeratur oleo consperso tenera. Oleum ad misericordiam revocatur, quae debet in sacerdotibus abundare. Tenera ad subtilem et puram intelligentiam pertinet. Quod autem a sartagine dicitur, puto, quod districtum, et multa continentia aridum, et torridum velit esse sacerdotem, in quo

---

[1]) Cod. Sangerm.: „offeret.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „offert.“ R.

[2]) Edd. Merlini: sacrificii.

[3]) Cod. Sangerman.: „jubetur offerri.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „jubetur offerre.“ R.

[4]) Edd. Merlini: in litera videlicet, et spiritu.

nihil remissum haberi ad luxuriam, nihil fluitans ad libidinem possit. Quod autem sacrificium ipsum ex fragmentis nominavit in odorem suavitatis, puto, quod fragmenta sacerdotum velit intelligi: cum legis per eos litera frangitur, et cibus ex ea latens intrinsecus spiritualis elicitur: ut audientes turbae reficiantur, sicut et Dominus fecisse refertur [1]) in Evangeliis, ubi benedixit panes, et dedit discipulis, et discipuli confringentes apposuerunt turbis. Et cum satiati fuissent omnes, superfuerunt, inquit, fragmentorum cophini duodecim. Istud est ergo sacrificium ex fragmentis, cum minutatim, quae sunt legis sancta, discutimus, ut spiritualem ex his cibum, purumque capiamus. Et haec, inquit, est lex aeterna. Joannes quidem Apostolus in Apocalypsi [2]) dicit esse Evangelium aeternum. Invenimus et hic scriptum esse legem aeternam, sed isti, qui legem secundum literam sequi volunt, velim mihi nunc dicerent, quomodo lex hujus sacrificii esse possit aeterna: cum utique destructo templo, subverso altari, et omnibus, quae dicebantur sancta, profanatis, ritus iste sacrificiorum non potuerit permanere. Quomodo ergo aeternum dicent, quod olim cessasse, et finitum esse jam constat? Restat, ut secundum eam partem lex haec aeterna dicatur, qua nos dicimus legem esse spiritualem, et per eam spiritualia posse offerri sacrificia, quae neque interrumpi [3]) unquam, neque cessare possunt. Non enim in loco sunt, [4]) qui [5]) subvertitur, aut in tempore, quod mutatur, sed in fide credentis, et in corde sacrificantis. Sane quod ait: non edetur de sacrificio sacerdotis, sed holocaustum erit: certum est ad Domini et Salvatoris no-

---

[1]) Cfr. Matth. XIV, 15. seqq.

[2]) Apocal. XIV, 6.

[3]) Edd. Merlini perperam: „irrumpi."

[4]) Cod. Sangerman.: „sunt." Libri editi (v. c. edd. M.): „est." R.

[5]) Edd. Merlini: quod.

stri personam referri. De illius enim sacrificio non edetur, sed holocaustum erit. Hoc in loco sacrificium, verbum ipsum accipiendum est, et doctrina, de qua nullus edet, hoc est, nullus disputat, nullus retractat, sed holocaustum est. Quicquid enim dixit, quicquid statuit, aeterna consecratione perdurat, nec aliquis ita [1]) insanus invenitur, aut profanus, qui retractare de ejus sermonibus possit: quos tanquam holocaustum, sacrificium Deo oblatum, in omni cultu et veneratione habere debemus: quia „coelum [2]) et terra transibunt, verba autem ejus non transibunt," sed semper manent, sicut et ipse semper manet. Per ipsum Deo Patri cum Spiritu sancto gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA V.

De eo, quod scriptum est: „haec [3]) lex peccati: in loco, quo jugulabuntur holocausta, occident et id, quod peccati est," et cetera.

1. „Et [4]) locutus est Dominus ad Mosen, dicens: loquere ad Aaron, et ad filios ejus dicens: haec est lex peccati: in loco, quo jugulantur [5]) holocausta, occident et id, quod peccati est contra Dominum: sancta sancto-

---

[1]) Cod. Sangerman. (itemq. edd. M.): „ita insanus." In antea editis deest „ita." R.

[2]) Matth. XXIV, 35.

[3]) Levit. VI, 25. seqq. — Edd. M. et R.: „jugulabuntur."

[4]) Cfr. Levit. VI, 21—30. coll. LXX. virorum versione.

[5]) Cod. Sangerman.: „jugulantur." Libri editi (v. c. edd. M.): „jugulabuntur." R. — Cfr. pag. huj. not. 3.

rum sunt. Sacerdos qui [1]) offeret illud, in loco sancto edet, in atrio tabernaculi testimonii. Omnis qui tangit de carnibus ejus, sanctificabitur: et cuicumque adspersum fuerit ex sanguine ejus, super vestimentum quodcumque respersum fuerit, et ipsum lavabitur in loco sancto. Et vas fictile, in quocumque coctum fuerit, confringetur: si autem in [2]) vase aereo coctum fuerit, defricabit illud, et diluet aqua. Omnis masculus ex sacerdotibus edet ea: sancta sanctorum sunt Domino. Et omnia quae pro peccato sunt, ex quibus illatum fuerit a sanguine eorum in tabernaculo testimonii deprecari in loco sancto, non edentur, sed igni comburentur.“ Haec omnia nisi alio sensu accipiamus, quam literae textus ostendit, sicut saepe jam diximus, cum in ecclesia recitantur, obstaculum magis et subversionem Christianae religioni, quam hortationem [3]) aedificationemque praestabunt. Si vero discutiatur [4]) et inveniatur, quo sensu haec dicta sunt, et digne [5]) Deo, qui haec scribere dicitur, advertantur, fiet quidem Judaeus, qui haec audit, sed non ille, qui in manifesto, sed qui in occulto Judaeus est: secundum illam differentiam Judaei, quam distinguit Apostolus Paulus, [6]) dicens: „non [7]) enim, qui in manifesto Judaeus est, neque quae

---

[1]) Cod. Sangerm.: „qui offeret.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „qui offert.“ R.

[2]) Cod. Sangerm.: „in vase aereo.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „in vas aereum.“ R.

[3]) Cod. Sangerman.: „hortationem.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „rationem.“ R.

[4]) Cod. Sangerm.: „discutiatur et inveniatur.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „discutiantur et inveniantur.“ R.

[5]) Cod. Sangerman.: „digne Deo, qui haec scribere dicitur.“ Libri editi: „digne Deo, quae hic scribuntur.“ R. — Edd. Merlini perperam: „digne Deo, qui haec scribitur.“

[6]) Nomen „Paulus“ deest in antea editis (e. c. edd. M.), sed reperitur in Cod. Msc. Sangermanensi. R.

[7]) Cfr. Rom. II, 28. 29.

manifeste in carne est circumcisio, sed qui in occulto Judaeus est, circumcisione cordis, qui spiritu, non litera: cui [1]) laus non ab hominibus, sed ex Deo est." Quam differentiam Judaei visibilis et Judaei invisibilis non intelligentes impii haeretici, non solum ab his Scripturis refugerunt, sed et ab ipso Deo, qui legem hanc, et scripturas divinas hominibus dedit, atque alium sibi Deum, praeter illum, qui coelum et terram condidit, confinxerunt, cum utique fidei veritas unum eundemque Deum legis et Evangeliorum teneat, visibilium et invisibilium creatorem: quia et cognationem plurimam visibilia cum invisibilibus servant, ita ut Apostolus dicat, quia „invisibilia [2]) Dei a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur." Sicut ergo cognationem sui ad invicem gerunt visibilia et invisibilia, terra et coelum, anima et caro, corpus et spiritus, et ex horum conjunctionibus constat hic mundus: ita etiam sanctam scripturam credendum est ex visibilibus et invisibilibus constare: veluti ex corpore quodam, literae scilicet, quae videtur; et [3]) anima, sensus qui intra ipsam deprehenditur; et [4]) spiritu, secundum id, quod etiam quaedam in se coelestia teneat, ut Apostolus dicit, quia „exemplari [5]) et umbrae deserviunt coelestium." Quia ergo haec ita se habent, invocantes Deum, qui fecit Scripturae animam, et corpus et spiritum: corpus quidem iis, qui ante nos fuerunt, animam vero nobis, spiritum autem iis, qui in futuro haereditatem vitae aeternae consequentur, per quam perveniant ad regna coelestia: eam nunc, quam diximus legis animam, requiramus, quantum ad praesens interim spe-

[1]) Cod. Sangerman.: „cui laus." Libri (editi (v. c. edd. M.): „cujus laus." R.

[2]) Rom. I, 20.

[3]) Edd. Merlini: et animae sensus qui etc.

[4]) Edd. Merlini: ex spiritu.

[5]) Cfr. Hebr. VIII, 5.

ctat. Nescio autem, si possumus etiam ad spiritum ejus adscendere in his, quae nobis de sacrificiis lecta sunt. Debemus enim eum, quem diximus in occulto Judaeum, sicut ostendimus, quia non carne, sed corde circumciditur: ita ostendere, quia et sacrificat non in carne, sed corde: et quia edet de sacrificiis non carnem,[1]) sed spiritum.

2. Sed videamus jam, quae sunt illa, quae referuntur in lege. „Et[2]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: loquere ad Aaron, et filios ejus, dicens: haec lex peccati:" et cetera, quae[3]) in praesenti recitata sunt. Et ante jam dixisse nos memini, quia lex non semper iisdem datur: sed alia quidem datur filiis Israel, alia autem filiis Aaron, alia etiam, sicut jampridem observavimus, Mosi[4]) et Aaron. Est et alia lex, quae soli Mosi datur, ita ut nec Aaron legis ipsius particeps fiat. Quarum per singula distinctiones et diversitates, quis ita scientiae dono illuminatus a Deo est, ut possit integre aperteque disserere? Invenimus enim in consequentibus praeceptum Domini ad solum Mosen dari, et juberi, ut pectusculum arietis perfectionis Mosi detur, sicut praecepit, inquit, Dominus Mosi. In qua portione neque Aaron, neque filii ejus participes fiunt. Et invenitur lex, quae pertinet ad arietem perfectionis, non posse pervenire usque ad Aaron, neque ad filios ejus, multo magis nec ad reliquos filios[5]) Israel, sed ad solum Mosen, qui erat amicus Dei. Verum quid opus est, quae postmodum recitanda sunt, praevenire? Nunc interim lex recitata est,

---

[1]) Cod. Sangerman.: „carnem, sed spiritum." Libri editi (v. c. edd. M.): „carne, sed spiritu." R.

[2]) Levit. VI, 24. 25. seqq.

[3]) Cod. Sangerman.: „quae in praesenti." Libri editi (v. c. edd. M.): „quae paulo ante." R.

[4]) Ed. Ruaei sola: Mosi et Aaron est: et alia lex etc.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „filiorum," sed Mss.: „filios." R.

quae ad Aaron et filios ejus promulgatur, lex peccati, hoc est hostiae, quae offertur [1]) pro peccato: „in [2]) loco, inquit, in quo jugulantur holocausta, ibi occident et id, quod pro peccato est, in conspectu Domini: sancta sanctorum sunt.“ Multa quidem jam, Deo juvante, de sacrificiorum ritu secundum spiritualem intelligentiam in superioribus dicta sunt, sed et nunc, si gratia Domini nos visitare dignetur, et vos orationibus adnitamini, addemus quae dederit Dominus. Hostiarum quaedam quidem sunt Dei, solius, ita ut nullus hominum participet ex ipsis. Quaedam sunt Aaron sacerdotis, et filiorum ejus: quaedam ipsius, et filiorum et filiarum ejus, ita ut etiam uxorem sacerdotis edere liceat ex his. Quaedam sunt sacerdotum, et filiorum ac filiarum eorum, sed de quibus edere liceat etiam filios Israel. Et in illis quidem hostiis, de quibus licet edere filios Israel, sine dubio habent participium etiam sacerdotes, et filii sacerdotum: non tamen ex omni hostia, quam edet sacerdos, etiam filios Israel edere licebit. Igitur cum istae sint hostiarum differentiae, illam, quam diximus solius Dei esse, ex qua neque Mosen, neque Aaron, neque filios ejus participare fas est, aliquando quidem holocaustomata nominari invenimus: aliquando vero non holocaustomata, sed holocarpomata, veluti si dicamus, quod totus [3]) fructus sit, ille scilicet, qui Deo offertur. Est ergo prima legislatio de sacrificiis, si tamen vel observastis, vel retinetis diligenter, quae lecta sunt, ac disserta, et non transcurrunt aures vestras in vanum, vel quae a nobis dicuntur, vel quae ex divinis voluminibus recitantur. Prima ergo est hostia, holocaustomata. Neque enim oportebat aliam primo ho-

---

[1]) Cod. Sangerman. „offeruntur.“ R.

[2]) Levit. VI, 25. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 237. not. 5. „jugulantur.“

[3]) Cod. Sangerman. „totum.“ R.

stiam nominari, nisi eam, quae omnipotenti Deo offerebatur. Secunda hostia est, quae ad edendum sacerdotibus mancipatur. Tertia, de qua etiam filios Israel contingere, vel edere, ipsos scilicet, qui offerunt, fas est. Sed filios Israel non omnes, nisi illos tantum, qui mundi sunt. Soli enim, qui mundi sunt, de sacrificiis edere jubentur. Verum istas omnes hostias tu qui in occulto Judaeus es, non [1]) in animalibus requiras visibilibus: nec in mutis pecoribus inveniri putes, quod offerri deceat [2]) Deo. Istas hostias intra te ipsum require, et invenies [3]) eas intra animam tuam. Intellige te habere intra temet ipsum greges boum, illos, qui benedicuntur in Abraham. Intellige habere te et greges ovium, et greges caprarum, in quibus benedicti, et multiplicati sunt patriarchae. Intellige esse intra te etiam aves coeli. Nec mireris, quod haec intra te esse dicimus: intellige te et alium mundum esse parvum, [4]) et esse intra te solem, esse lunam, etiam stellas. Hoc enim si ita non esset, nunquam dixisset Dominus ad Abraham: „adspice [5]) in coelum, et vide stellas, si dinumerari possunt a multitudine: sic erit semen tuum." Nec mireris, inquam, si dicitur ad Abraham, quia sic erit semen tuum, sicut stellae sunt [6]) coeli: de illis scilicet, qui ex fide ejus geniti rationabiliter vivant, ac divinas leges, et praecepta custodiant. Audi amplius aliquid Salvatorem ad discipulos dicentem: „vos [7]) estis lux mundi." Dubitasne esse intra te solem, et lunam, ad quem dicitur, quia lux sis mundi? Vis adhuc amplius

---

1) Edd. Merlini: nolo.

2) Cod. Sangerman. „deceat." Libri editi (v. c. edd. M.): „debeat." R.

3) Cod. Sangerman. „invenies eas intra." R. — Edd. Merlini: „invenies intra" etc.

4) Cod. Sangerman. „in parvo." R.

5) Cfr. Genes. XV, 5.

6) Deest „sunt" in edd. M. 7) Matth. 5, 14.

aliquid de te ipso audire, ne forte parva de te et humilia cogitans, tanquam vilem negligas vitam tuam? Habet hic mundus gubernatorem suum, habet qui eum regat, et habitet in ipso, omnipotentem Deum, sicut ipse per prophetam dicit: „nonne [1]) coelum et terram ego repleo, [2]) dicit Dominus?" Audi ergo, ipse omnipotens Deus quid etiam de te, hoc est, quid de hominibus dicat. „Habitabo, [3]) inquit, in iis, et inter [4]) ipsos ambulabo." Plus aliquid addit [5]) erga personam tuam. „Et [6]) ero, inquit, iis in patrem, et ipsi erunt mihi in filios et filias, dicit Dominus." Habet hic mundus filium Dei, habet Spiritum sanctum, secundum quod dicit propheta: „verbo [7]) Domini coeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum." Et iterum alibi: „spiritus [8]) enim Domini replevit orbem terrarum." Audi et tibi quid dicit Christus: „ecce, [9]) ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi." Et de Spiritu sancto dicitur: „effundam [10]) de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt." Cum ergo videas habere te omnia, quae mundus habet, dubitare non debes, quod etiam animalia, quae offeruntur in hostiis, habeas intra te, et ex

---

[1]) Jerem. XXIII, 24.

[2]) Cod. Sangerm. „repleo." Libri editi (v. c. edd. M.): „impleo." R.

[3]) Cfr. Levit. XXVI, 12. coll. II Cor. VI, 16.

[4]) Cod. Sangerman. „inter ipsos ambulabo." Libri editi (v. c. edd. M.): „in ipsis ambulabo." R.

[5]) Cod. Sangerman. „addit." Libri editi (v. c. edd. M.): „adhuc audi." R.

[6]) II Cor. VI, 18. coll. Ezech. XXXVI, 28. et Levit. XXVI, 12.

[7]) Psalm. XXXIII, 6. (XXXII.)

[8]) Sap. Salomon. I, 7.

[9]) Matth. XXVIII, 20.

[10]) Joel. II, 28.

ipsis spirituales [1]) offerre debeas hostias. Sed de illis, prout potuimus, in superioribus explanavimus.

3. Nunc vero illud addimus, quod dicit, quia in loco, in quo jugulantur holocausta, ibi etiam hostiae pro peccato. Vide, quam multa misericordia et benignitas Dei est, ut ubi holocaustum jugulatur illud, quod soli Dei offertur, ibi etiam hostia, quae pro peccato est, immolari jubeatur: quo scilicet intelligat se, qui peccavit, et poenitet, et conversus ad Dominum contribulati spiritus hostiam jugulat, in loco jam sancto stare, et sociari his, quae pertinent ad Deum. Ibi ergo immolatur hostia pro peccato, ubi et holocaustum: in conspectu, inquit, Domini. Est fortassis in conspectu Domini offerre sacrificium, et non offerre in conspectu Domini. Quis ergo est, qui offert [2]) in conspectu Domini? Ille, [3]) ut opinor, qui non exiit a conspectu Domini, sicut Cain, [4]) et effectus est timens et tremens. Si quis ergo est, qui habet fiduciam adstare in conspectu Domini, et non fugit a facie ejus, nec adspectum ejus peccati conscientia declinat, iste in conspectu Domini offert sacrificium. Hanc ergo hostiam, quae offertur pro peccatis, dicit esse sancta sanctorum. Majus aliquid audere vult sermo, si tamen et vester sequatur auditus. Quae est hostia, quae pro peccatis offertur, et est sancta sanctorum, nisi unigenitus filius Dei, Dominus meus Jesus Christus? Ipse solus est hostia pro peccatis, et ipse est hostia sancta sanctorum. Sed [5]) quod addit: „sacerdos, [6]) inquit, qui offert illud, edet illud:“

---

1) Cod. Sangerman. „spirituales.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „spiritualiter.“ R.

2) Cod. Sangerman. „offeret.“ R.

3) Cod. Sangerman. „Ille, opinor, qui non exit.“ R.

4) Cfr. Genes. IV.

5) Edd. Merlini: Sed quid addit? Sacerdos, —, edet illud. Videtur etc.

6) Levit. VI, 26. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 238. not. 1. „offert.“

videtur difficile esse ad [1]) intellectum. Illud enim, quod edendum dicit, ad peccatum referri videtur: sicut et alibi dicit de sacerdotibus propheta, quia „peccata [2]) populi mei manducabunt." Unde et hic ostendit, sacerdotem peccatum offerentis comedere debere. Saepe ostendimus ex divinis scripturis, Christum esse et hostiam, quae pro peccato mundi offertur, et sacerdotem, qui offerat hostiam. Quod uno verbo Apostolus explicavit, [3]) cum dicit [4]): „qui [5]) se ipsum obtulit Deo." Hic ergo est sacerdos, qui peccata populi comedit, et consumit, de quo dictum est: „tu [6]) es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech." Salvator ergo et Dominus meus peccata populi edit. Quomodo edit peccata populi? Audi quid scriptum est: „Deus, [7]) inquit, noster ignis consumens est." Quid consumit Deus ignis? Numquid tam inepti [8]) erimus, ut putemus, quod Deus ignis ligna consumat, aut stipulam, aut [9]) foenum? Sed consumit Deus ignis humana peccata, illa absumit, illa devorat, illa purgat, secundum quod et alibi dicit: „et [10]) purgabo te igni ad purum." Hoc est manducare peccatum ejus, qui offert sacrificium pro peccato. Ipse enim peccata nostra suscepit, et in semet ipso ea tanquam ignis comedit, et absumit. Sic denique e contrario eos, qui permanent in peccatis, mors dicitur deglutisse, sicut scriptum est: „de-

---

1) Cod. Sangerman. (itemq. edd. M.): „ad intellectum." Libri editi: „ad intelligendum." R.

2) Hos. IV, 8.

3) Cod. Sangerman. „explicat." R.

4) Edd. Merlini: dixit. 5) Hebr. IX, 14.

6) Psalm. CX, 4. 7) Deut. IV, 24.

8) Cod. Sangerman. „inepti." Libri editi (e. c. edd. M.): „imperiti." R.

9) Cod. Sangerm. „aut foenum?" Libri editi (v. c. edd. M.): „aut ferrum?" R.

10) Jesai. I, 25.

glutiet [1]) mors praevalens." Hoc puto esse, quod in Evangelio Salvator dicebat: „ignem [2]) veni mittere in terram, et quam volo ut accendatur." Atque utinam et mea terra accendatur igni divino, ut ultra non adferat spinas et tribulos. Sic intelligere debes et illud, quod scriptum est: „ignis [3]) accensus est ab ira mea, comedet terram, et generationes ejus." Dicit ergo lex: „sacerdos [4]) qui obtulerit, edet illud in loco sancto, in atrio tabernaculi testimonii." Consequens enim est, ut secundum imaginem ejus, qui sacerdotium ecclesiae dedit, etiam ministri [5]) et sacerdotes ecclesiae peccata populi accipiant, et ipsi imitantes [6]) magistrum, remissionem peccatorum populo tribuant. Debent ergo et ipsi ecclesiae sacerdotes ita perfecti esse, et in officiis semper sacerdotalibus eruditi, ut peccata populi in loco sancto, in atriis tabernaculi testimonii, ipsi non peccando consumant. Quid autem est, in loco sancto manducare peccatum? Locus erat sanctus, in quem pervenerat Moses, secundum quod dictum est ad eum: „locus [7]) enim, in quo stas, terra sancta est." Similiter ergo et in ecclesia Dei locus sanctus est, fides perfecta, caritas [8]) de corde puro, et conscientia bona. Qui in his stat in ecclesia, in loco sancto stare se agnoscat. [9]) Neque enim in terra quaerendus est locus sanctus, in quam [10]) semel data sententia est a Deo dicente:

[1]) Cod. Sangerman. „deglutiet." Libri editi (v. c. edd. M.): „deglutivit." R.

[2]) Luc. XII, 49. [3]) Deut. XXXII, 22.

[4]) Cfr. Levit. VI, 26.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „ministri ejus sint, et sacerdotes" etc., sed in Cod. Sangerm. desunt verba: „ejus sint." R.

[6]) Edd. Merlini perperam: mutantes.

[7]) Exod. III, 5.

[8]) Edd. Merlini: et caritas.

[9]) Edd. Merlini: cognoscat.

[10]) Edd. Merlini: qua.

„maledicta [1]) terra in [2]) operibus tuis." Fides ergo integra, et sancta conversatio, locus est sanctus. In hoc itaque loco positus sacerdos ecclesiae, populi peccata consumat, [3]) ut hostiam jugulans verbi Dei, et doctrinae sanae victimas offerens, purget a peccatis conscientias auditorum. Edet [4]) ergo sacerdos carnes sacrificii in atrio tabernaculi testimonii, cum intelligere potuerit, quae sit ratio in [5]) his, quaeve mysteria, quae describuntur de atriis tabernaculi testimonii. Ad haec enim atria secreta et recondita nullus accedit, nulli haec nisi sacerdotibus patent: si tamen pateant, si scientia sua, et intellectu mystico potuerint eorum secreta penetrare. Scio autem esse et alia quaedam in ecclesia dogmata secretiora, quae adire nec ipsis sacerdotibus liceat. Illa dico, ubi arca reconditur, ubi urna, ubi manna, et tabulae testamenti. Illuc [6]) ne ipsis quidem sacerdotibus datur accessus, sed uni tantum pontifici, et huic semel in anno certis quibusque et mysticis purificationibus conceditur istud intrare secretum. Sunt et alia ecclesiae dogmata, ad quae possunt pervenire etiam Levitae, sed inferiora sunt ab his, [7]) quae sacerdotibus adire concessum est. Scio et alia esse, ad quae possunt accedere etiam filii Israel, hoc est, laici: non tamen alienigenae, nisi adscripti jam fuerint in ecclesia Domini: „Aegyptius [8]) enim tertia generatione in-

---

[1]) Genes. III, 17.

[2]) Cod. Sangerman. „in operibus tuis." Libri editi (e. c. edd. M.): „in opere tuo." R.

[3]) Cod. Sangerman. „consumat." Libri editi (v. c. edd. M.): „consumit." R.

[4]) Cod. Sangerman, „Edet." Libri editi (v. c. edd. M.): „Edit." R.

[5]) Edd. Merlini: in iis.

[6]) Edd. Merlini: Illic nec ipsis.

[7]) Edd. Merlini: iis.

[8]) Cfr. Deut. XXIII, 8.

intrabit[1]) in ecclesiam Dei." Credo[2]) propter fidem Patris, et Filii, et Spiritus sancti, in quam credit omnis, qui sociatur ecclesiae Dei, tertiam generationem mystice dictam. Verum tamen sciendum est, quod ex hostiis, quae offeruntur, licet concedantur sacerdotibus ad edendum, non tamen omnia conceduntur: sed pars ex ipsis aliqua Deo offertur, et altaris ignibus traditur: ut sciamus etiam nos, quod, et si conceditur nobis aliqua ex divinis scripturis apprehendere et agnoscere, sunt tamen aliqua, quae Deo reservanda sunt: quae cum intelligentiam nostram superent,[3]) sensusque eorum supra nos sit, ne forte aliter a nobis, quam se habet veritas, proferantur, melius igni ista[4]) servamus. Et ideo etiam in hoc loco, quae quidem concessa sunt hominibus ad edendum, prout potuimus, intra tabernaculum Domini consumsimus: si qua vero supersunt, et vel vos in audiendo, vel nos superant in dicendo, servemus igni altaris, tanquam eam partem, quae pro peccato super altare Domini jubetur offerri.

4. „Et[5]) haec est, inquit, lex arietis, qui pro delicto est: sancta sanctorum. In loco, in quo jugulant[6]) holocaustomata, jugulabunt et arietem, qui pro delicto est, contra Dominum," et cetera. Videtur quidem in scripturis divinis frequenter peccatum pro delicto, et delictum pro peccato indifferenter, et absque aliqua distinctione

---

[1]) Cod. Sangerman. „intravit." R.

[2]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „Credo fidem patris, et filii, et spiritus sancti, in quam credunt omnes, qui sociantur" etc., sed Cod. Sang. ut in nostro textu. R.

[3]) Cod. Sangerman. „superent." Libri editi (v. c. edd. M.): „superant." R.

[4]) Cod. Sangerman. „ista servamus." Libri editi (v. c. edd. M.): „ista servemus." R.

[5]) Levit. VII, 1. 2.

[6]) Cod. Sangerman. „jugulant." Libri editi (v. c. edd. M.): „jugulantur." R.

nominari: in hoc tamen loco invenitur[1]) esse discretum. Nam cum superius in hostia pro peccato ritum sacrificii atque ordinem tradidisset, nunc separatim mandat sacrificium pro delicto: et quamvis eodem ordine, atque eadem observantia cuncta mandentur, et addat in novissimis: „sicut[2]) id, quod pro peccato est, ita et id, quod pro delicto est: lex una erit eorum:" tamen voluit ostendere esse aliquid differentiae in his, quibus sacrificia divisa mandavit. In quo ego[3]) puto delictum quidem commissum esse levius aliquanto, quam peccatum. Nam invenimus[4]) de peccato dici, quod sit peccatum ad mortem. De delicto non legimus, quod esse dicatur ad mortem. Scio tamen et illam differentiam, quae nonnullis sapientium visa est, quod delictum quidem sit, cum non facimus ea, quae facere debemus: peccatum vero sit, cum committimus ea, quae committere non debemus. Sed haec quoniam non semper in scripturis divinis sub ista distinctione invenimus, idcirco generaliter affirmare non possumus. Igitur eodem modo, atque eadem traditione de sacrificio, quod pro delicto offertur, accipiendum est, quo et supra exposuimus de eo, quod pro peccato est. Similiter enim jubentur adipes arietis, ii, qui circa renes sunt, et ii, qui interiora operiunt, imponi super altare: ut et tu, qui haec audis, scias, omne quod est intra te crassius, et operit interiora tua, debere te offerre igni altaris, ut purgentur omnia interiora tua, et dicas et tu, sicut et David dicebat: „benedic[5]) anima mea Dominum, et omnia interiora mea nomen sanctum ejus." Nisi enim ablata fuerit crassitudo illa, quae tegit interiora tua, non possunt subtilem et spiritualem capere sensum, nec pos-

[1]) Cod. Sangerman. (itemque edd. M.): „invenitur esse discretum." Libri editi: „invenietur discretum." R.

[2]) Levit. VII, 7.

[3]) Edd. Merlini: puto ego etc.

[4]) Cfr. I Joann. V, 16. 17. – [5]) Psalm. CIII, 1.

sunt intellectum capere sapientiae, et ideo Dominum laudare non possunt. Quod si ablatum fuerit omne quod pingue est de renibus, et de [1]) omnibus interioribus viscerum, tunc vere purgatus omni vitio libidinis jugulasti hostiam pro delicto, et obtulisti sacrificium Deo in odorem suavitatis. „Sacerdotis, [2]) inquit, qui offeret [3]) et repropitiabit illud, ipsius erit.“ Discant sacerdotes Domini, qui ecclesiis praesunt, quia pars iis data est cum his, quorum delicta repropitiaverint. Quid autem est repropitiare [4]) delictum? Si assumseris peccatorem, et monendo, hortando, docendo, instruendo, adduxeris eum ad poenitentiam, ab errore correxeris, a vitiis emendaveris, et effeceris eum talem, ut ei converso propitius fiat Deus [5]) pro delicto, repropitiasse [6]) diceris. Si ergo talis fueris sacerdos, et talis fuerit doctrina tua, et sermo tuus, pars tibi datur [7]) eorum, quos correxeris: ut illorum meritum tua merces sit, et illorum salus tua gloria. Aut non et Apostolus haec ostendit, ubi dicit, quia „quod [8]) superaedificaverit quis mercedem accipiet?“ Intelligant igitur sacerdotes Domini, ubi [9]) iis data portio est, et in hoc vacent, atque his operam dent. Non se inanibus et superfluis ac-

---

[1]) Deest „de“ in sola ed. R.

[2]) Cfr. Levit. VII, 5. 9. 8.

[3]) Cod. Sangerman. „offeret et repropitiabit illud.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „offert illud et repropitiabit pro delicto.“ R.

[4]) Cod. Sangerman. „repropitiare delictum?“ Libri editi (v. c. edd. M.): „repropitiare pro delicto?“ R.

[5]) Edd. Merlini: Deus, pro delicto etc.

[6]) Cod. Sangerman. „repropitiasse diceris.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „repropitiare diceris.“ R.

[7]) Cod. Sangerman. „datur.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „dabitur.“ R.

[8]) Cfr. I Cor. III, 14.

[9]) Edd. Merlini: ubi est his data portio, et in hoc etc.

tibus implicent, sed sciant se in nullo alio partem habituros apud Deum, nisi in eo, quod offerunt[1]) pro peccatis: id est, quod a via peccati converterint peccatores. Notandum etiam illud est, quod quae offeruntur in holocaustum, interiora sunt: quod vero exterius est, Domino non offertur. Pellis Domino non offertur, nec cedit in[2]) holocaustomata. Talis fuit et ille filius Juda, qui dicebatur Her, quod interpretatur pellis. Propterea et[3]) Her pessimus erat, et occidit eum Deus, quia isti tales Domino non offeruntur.

5. „Et[4]) omne sacrificium, quod fiet in clibano, et omne quod fiet in craticula, vel in sartagine, sacerdotis, qui offeret illud, ipsius erit." Quid dicimus? Putamusne, quod omnipotens Deus, qui responsa Mosi coelitus dabat, de clibano, et craticula, et sartagine praeceperit:[5]) ut disceret populus per Mosen, quia per haec Deus iis[6]) propitius fiet, si quaedam in sartagine frixerint, quaedam in clibano coxerint, quaedam in craticula assaverint? Sed non ita ecclesiae pueri Christum didicerunt, nec ita in eum per Apostolos eruditi sunt, ut de Domino majestatis aliquid tam humile et tam vile suscipiant. Quin potius secundum spiritualem sensum, quem spiritus donat ecclesiae, videamus, quod sit istud sacrificium, quod coquatur in clibano, vel quis iste clibanus intelligi debeat. Sed ubi inveniam modo ad subitum scripturam divinam,

---

1) Cod. Sangerman. „offerunt." Libri editi (v. c. edd. M.): „offertur." R.

2) Cod. Sangerman. „in holocausto. Nam talis" etc. R.

3) Desunt verba: „et Her," in Cod. Sangermanensi. R. — Cfr. Genes. XXXVIII, 7.

4) Levit. VII, 9.

5) Cod. Sangerman. „praeceperit." Libri editi (v. c. edd. M.): „praeciperet." R.

6) Edd. Merlini: his.

quae me doceat, quid [1]) sit clibanus? Dominum meum Jesum invocare me oportet, ut quaerentem me faciat invenire, et pulsanti aperiat, ut inveniam in Scripturis clibanum, ubi possim coquere sacrificium meum, ut suscipiat illud Deus. Et quidem invenisse me puto in Hosea propheta, ubi dicit: „omnes [2]) moechantes, sicut clibanus succensus ad comburendum.“ Et iterum: „incaluerunt, [3]) inquit, sicut clibanus corda eorum.“ Cor ergo est hominis clibanus. Istud autem cor si vitia succenderint, vel diabolus [4]) inflammaverit, non coquet, sed exuret. Si vero ille id succenderit, qui dixit: „ignem [5]) veni mittere in terram:“ panes [6]) scripturarum divinarum, et sermonum Dei, quos in corde suscipio, non exuro ad perditionem, sed coquo ad sacrificium. Et fortassis illa coqui dicuntur in clibano, quae interiora sunt, et recondita, nec proferri facile ad vulgus possunt: sunt enim multa in scripturis divinis hujusmodi, sicut apud Ezechielem, [7]) cum vel de Cherubim, vel de Deo, et de illa magnifica visione describitur. Haec si in clibano non coquantur, comedi ita, ut sunt cruda, non possunt. Neque enim credendum est, quod sit animal quoddam in forma leonis positum, quo vehatur Deus, vel [8]) aliud in forma vituli, aut aquilae. Haec ergo, et si qua hujusmodi sunt, non sunt cruda proferenda, sed in cordis clibano sunt coquenda. Tria itaque sunt haec, in quibus dicit sacrifi-

---

[1]) Cod. Sangerman. „quid.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quis.“ R.

[2]) Hos. VII, 4. [3]) Hos. VII, 6.

[4]) Cod. Sangerman. „diabolus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „libido.“ R.

[5]) Luc. XII, 49.

[6]) Cod. Sangerman. „panes.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „panem.“ R.

[7]) Cfr. Ezechiel. I.

[8]) Cod. Sangerman. „vel aliquid in forma vituli.“ R.

cia debere praeparari: in clibano, in sartagine, in craticula, et puto, quod clibanus secundum sui formam profundiora, et ea, quae sunt inenarrabilia, significet in scripturis divinis. Sartago vero ea, quae si frequenter ac saepe versentur, intelligi, et explicari possunt. Craticula autem ea, quae palam sunt, et absque aliqua obtectione cernuntur. Triplicem namque in scripturis divinis intelligentiae inveniri saepe diximus modum: historicum, moralem, et mysticum. Unde et corpus inesse ei, et animam, ac spiritum intelleximus. Cujus intelligentiae triplicem formam, sacrificiorum triplex hic apparatus ostendit. Sed et alibi invenimus, id est, in his ipsis, quae de sacrificiis memorantur, dici canistrum sanctum perfectionis, in quo tres panes haberi mandantur. Vides consonare sibi sacramentorum omnium formas? Canistrum perfectionis, in quo tres panes poni jubentur, quid aliud debemus accipere, nisi scripturas divinas, cibos auditoribus tripliciter apponentes? Vis tibi et de Evangeliis similis mysterii proferamus exempla? Recolamus Domini vocem, ubi dicit, quia media [1]) nocte venit quidam ad amicum suum pulsans ostium ejus, et ait: „amice, [2]) commoda mihi tres panes, quoniam amicus mihi supervenit de via, et non habeo quod [3]) adponam ei.“ In quibus, ut breviter perstringamus, nox est tempus hoc vitae, et tres panes sunt, unus, qui in clibano, alius, qui in sartagine, tertius, qui in craticula coquitur.

6. Post haec inquit: „et [4]) omne sacrificium factum in oleo, sive non factum, omnibus filiis Aaron erit [5]) sin-

[1]) Cod. Sangerman. „media nocte.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „medio noctis.“ R.

[2]) Luc. XI, 5. 6.

[3]) Cod. Sangerman. „quod adponam ei.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quod ponam ei.“ R.

[4]) Levit. VII, 10.

[5]) Edd. Merlini perperam: erit. Singulis aequaliter quod etc.

gulis aequaliter." Quod sacrificium factum est in oleo, vel quod est non factum in oleo? Sacrificium salutare [1]) in oleo fieri jubetur, sicut supra jam diximus. Sacrificium vero pro peccato non fit in oleo. Dicit enim: „non [2]) superponet ei oleum, quoniam pro peccato est." Quod ergo pro peccato est, nec oleum laetitiae ei, nec thus suavitatis imponitur. De peccantibus enim dicit Apostolus: „et [3]) lugeam eos, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam." Nec odor in eo suavitatis est, quia ex persona peccatoris dicitur: „computruerunt [4]) et corruptae sunt cicatrices meae." Haec interim a nobis observata sunt de superiori capitulo, ubi lex sacrificii scribitur pro delicto. Non autem dubito multa esse, quae nos lateant, [5]) et sensum nostrum superent. Non enim sumus illius meriti, ut et nos dicere possimus: „nos [6]) autem sensum Christi habemus." Ipse [7]) enim solus est sensus, cui pateant universa, quae in legibus sacrificiorum intra literae continentur arcanum. Si enim mererer, ut daretur mihi sensus Christi, etiam ego in his dicerem: „ut [8]) sciamus, quae a Deo donata sunt nobis: quae et loquimur." Sed nunc contenti parvitate sensus nostri, secundi capituli videamus exordium.

---

[1]) Cod. Sangerman. „salutare." Libri editi (v. c. edd. M.): „salutaris." R.

[2]) Levit. V, 11.

[3]) Cfr. II Cor. XII, 21.

[4]) Psalm. XXXVIII, 5.

[5]) Libri antea editi: „latent, et sensum nostrum superant," sed Cod. Sangerm. ut in nostro textu. R. — Edd. Merlini: „latent, et sensum nostrum superent."

[6]) I Cor. II, 16.

[7]) Libri antea editi: „Ipsi enim plus est sensus Christi, cui patent," sed Cod. Sangerm. ut in nostro textu. R. — Edd. Merlini: „Ipse enim plus est sensus Christi, cui patent."

[8]) I Cor. II, 12.

7. „Haec[1]) est, inquit, lex sacrificii salutaris, quod offerent Domino. Si quidem pro laudatione offeret[2]) illud, et adferet ad sacrificium panes laudationes ex simila factos in oleo, et lagana azyma uncta oleo, et similaginem conspersam in oleo. Super panes fermentatos offeret munera sua, quia sacrificium laudationis salutaris ejus est: et offeret ab eo unum de omnibus muneribus suis, separationem Domino:[3]) sacerdoti, qui[4]) effundet sanguinem salutaris, et carnes sacrificii laudationis salutaris, ipsi erunt: et in qua die donum offertur, manducabunt, et non derelinquent ex[5]) eo in mane.“ Sacrificium hoc, quod salutare appellatur, in duas dividit partes, et unam quidem laudationis nominat, alteram voti, utrumque tamen sacrificium, salutare nominatur. Verum quoniam non est nobis nunc secundum literam instaurare sacrificia, requiramus in nobis, quisnam est tantus ac talis, qui sacrificium salutare, et sacrificium laudis offerat Deo. Ego illum esse arbitror, qui in omnibus actibus suis facit laudari Deum, et impletur per eum illud, quod Dominus et Salvator noster dicit: „ut[6]) videant homines opera vestra bona, et magnificent patrem vestrum, qui in coelis est.“ Ille ergo obtulit sacrificium laudis, pro cujus actibus, pro cujus doctrina, praeceptis,[7]) verbo, et moribus, et disciplina, laudatur et benedicitur Deus, sicut e contrario sunt illi, de quibus dicitur, quia „per[8]) vos

1) Levit. VII, 11—15.

2) Cod. Sangerman. „offeret illud, et adferet.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „offerent illud, et offerent.“ R.

3) Edd. Merlini perperam: domino sacerdoti, qui etc.

4) Cod. Sangerman. „qui effundet“ etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „qui effundit“ etc. R.

5) Cod. Sangerm. „ex eo in mane.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ex eo usque in mane.“ R.

6) Matth. V, 16.

7) Deest „praeceptis“ in edd. M.

8) Rom. II, 24. coll. Jes. LII, 5.

nomen meum blasphematur inter gentes." Observa tamen et hic, quomodo panes ex simila facti in oleo, et lagana azyma uncta oleo, et simila conspersa in oleo ponitur, et triplici iterum sacramento hostia salutaris offertur, et ad ultimum: „sacerdoti,[1]) inquit, qui effundit sanguinem sacrificii salutaris, ipsi erit." Superius dixit: „sacerdoti,[2]) qui repropitiabit,[3]) ipsi erit." Hic: „sacerdoti,[4]) qui effundit sanguinem sacrificii salutaris, ipsi erit." Digno ordine utitur: prius enim repropitiatio quaerenda est, et post haec offerendum sacrificium salutaris. Neque enim salus esse cuiquam potest, nisi prius sibi propitium faciat Deum. „Sed[5]) et carnes, inquit, sacrificii laudationis salutaris ipsi erunt."[6]) Saepe jam diximus, quod carnes in Scripturis solidum indicant cibum, perfectamque doctrinam. Secundum Scripturas scio esse animae cibum quendam lactis, et alium cibum animae olerum, et alium carnis, sicut ipse Apostolus de quibusdam dicit: „quia[7]) lacte vos potavi, non esca. Nondum enim poteratis, sed nec adhuc potestis. Adhuc enim estis carnales." Et iterum alibi dicit: „alius[8]) quidem credit se manducare omnia; qui autem infirmus est, olera manducet." Et rursum alibi: „perfectorum[9]) autem est cibus solidus," et cetera. Hic ergo carnes sacrificii salutaris, quod offertur pro laudatione, ipsius jubentur esse sacer-

---

1) Levit. VII, 14. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 255. not. 4. coll. pag. huj. not. 4. „qui effundit."

2) Levit. VII, 7. 3) Edd. Merlini: propitiabit.

4) Levit. VII, 14. — Edd. M. et R. hoc quoque loco, cfr. pag. huj. not. 1. „qui effundit."

5) Levit. VII, 15.

6) Cod. Sangerman. „erunt." Libri editi (v. c. edd. M.): „edunt." R.

7) I Cor. III, 2.

8) Rom. XIV, 2. — Deest „se" in edd. M.

9) Hebr. V, 14.

dotis. Ex simila vero tripliciter oblata, ut supra diximus, unum tantum, quod placuerit, sacerdoti deputatur: cetera offerentis [1]) sunt laici, ita tamen ut sub die comedantur, nec remaneat ex his aliquid in mane. Carnes ergo, in quibus solidus cibus est, et perfecta scientia, sacerdotibus deputantur, quia debent in omnibus esse perfecti, in doctrina, in virtute, in moribus. Si enim hoc in se non habuerint, de sacrificiorum carnibus non edent. Unum vero illud, quod separatur, tanquam praecipuum ex tribus, quae ex simila praecepta sunt, in hoc illam partem scientiae arbitror designari, de qua superius diximus, quae perfectam indicat profundamque doctrinam. Sed requires fortasse, cum superius fermentum penitus abjecerit de sacrificiis, quomodo nunc super panes fermentatos sacrificium mandat imponi? Verum diligentius intuere, quia non ad sacrificium, sed ad ministerium sacrificii fermentatus panis assumitur. Quid [2]) ergo hoc sit, videamus. Dominus in Evangeliis humanam doctrinam Pharisaeorum, qui tradebant traditiones, [3]) praecepta hominum, fermentum appellat, cum dicit discipulis: „observate [4]) a fermento Pharisaeorum.“ Similiter ergo humana doctrina est, verbi causa, grammatica ars, vel rhetorica, vel etiam dialectica. Ex qua doctrina ad sacrificium quidem, hoc est in his, quae de Deo sentienda sunt, nihil suscipiendum est, sermo vero lucidus, et eloquentiae splendor, ac disputandi ratio, ad ministerium verbi Dei decenter jubetur admitti. An non super hoc fermentum habebat verbi Dei sacrificium positum ille, qui dicebat: „corrumpunt [5])

---

[1]) Cod. Sangerman. „offerentes.“

[2]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „Quid ergo hic sit agendum, videamus.“ Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Cod. Sangerman. „traditiones.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „traditionem.“ R.

[4]) Matth. XVI, 6. [5]) I Cor. XV, 33.

mores bonos colloquia mala?" Et: „Cretenses[1]) semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri?" et alia his similia ex fermento sumta Graecorum.

8. Quod autem dicit: „sub[2]) die comedetur, nec derelinquetur ab eo usque in mane: conferamus cum ceteris sacrificiis, et videamus, quae sit ratio, quod in hoc quidem sacrificio salutari, eadem die, quae offeruntur, praecepit comedenda: in alio vero sacrificio, etiam in secundam diem servari indulget, et usque in tertiam, tertia vero jam die igni tradi, quae superfuerint, ne polluant offerentem. Quid ergo habeat ista differentia, videamus. Sed vere indigemus auxilio Dei, qui omnes adipes contegentes interiora nostra dignetur abscindere, et omne crassioris sensus velamen auferre, ut haec secundum id, quod a Deo mandari dicitur, possimus advertere. Conferamus igitur ipsam sibi scripturam divinam, et quam aperuerit nobis absolutionis semitam subsequamur. Invenimus enim de sacrificio Paschae, quod in vespera immolari jubetur, dari mandatum similiter, ut nihil remaneat ex carnibus usque in mane. Non est hoc otiosum, quod hesternas carnes vesci non vult nos sermo divinus, sed recentes semper et novas,[3]) eos maxime, qui sacrificium Paschae, vel sacrificium laudis immolant Deo, novas vero carnes, et recentes ipsius diei edere jubet, hesternas prohibet. Recordatus sum simile aliquid et prophetam Ezechielem dicere, cum ei Dominus praecepisset, ut coqueret sibi panes in stercore humano. Respondit enim Domino et dixit: „o[4]) Domine, nunquam contaminata est anima mea, et morticinum aut immundum non introivit

[1]) Tit. I, 12.

[2]) Cfr. Levit. VII, 15. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 255. not. 5. „ab eo usque in mane."

[3]) Edd. Merlini perperam: novas. Eos vero maxime etc.

[4]) Cfr. Ezech. IV, 14.

in os meum. Sed neque caro hesterna introivit in os meum." De quo saepe apud memet ipsum requirebam, quaenam esset ista prophetae exsultatio, qua velut magnum aliquid ante Deum proferret, et diceret, quia nunquam carnem hesternam manducavi. Sed ut video, hinc edoctus, et ex istis imbutus mysteriis, haec propheta loquebatur ad Dominum, qui [1]) non ita abjectus, et degener sum sacerdos, ut hesternis, id est, veteribus carnibus vescar. Audite haec omnes Domini sacerdotes, et attentius intelligite, quae dicuntur. Caro, quae ex sacrificiis sacerdotibus deputatur, verbum Dei est, quod in ecclesia docent. Pro [2]) hoc ergo figuris mysticis commonentur, ut, cum proferre ad populum sermonem coeperint, non hesterna proferant, non vetera, quae sunt secundum literam, proloquantur, sed per gratiam Dei nova semper proferant, et spiritualia semper inveniant. Si enim ea, quae didiceris a Judaeis hesterno, haec hodie in ecclesia proferas, hoc est hesternam carnem sacrificii edere. Si meministis, etiam in oblatione [3]) primitiarum eodem sermone usus est legislator, ut sint, inquit, nova et recentia. Vides ubique ea, quae ad laudes Dei pertinent, — hoc enim est sacrificium laudis —, nova, et recentia esse debere, ne forte, cum vetera profers in ecclesia, labia tua loquantur, et mens tua sine fructu sit. Sed audi, quid dicit Apostolus: „si, [4]) inquit, loquar linguis, spiritus meus orat, sed mens mea sine fructu est. Quid igitur est? Orabo, inquit, spiritu, orabo et mente: psallam [5]) spiritu,

---

[1]) Edd. Merlini: quia.

[2]) Edd. Merlini: Per hoc etc.

[3]) Cod. Sangerman. (itemq. edd. M.): „oblatione." Libri editi: „oblationem." R.

[4]) I Cor. XIV, 14. 15.

[5]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „psalmum dicam spiritu, psalmum dicam et mente. Ita ergo et tu

psallam et mente." Ita ergo et tu si non ex eruditione spirituali, ex doctrina gratiae Dei praesentem et recentem protuleris sermonem in laudibus Dei, os quidem tuum offert sacrificium laudis, sed mens tua pro sterilitate hesternae carnis arguitur. Nam et Dominus panem, quem discipulis dabat, dicens[1]) iis: „accipite[2]) et manducate:" non distulit, nec servari jussit in crastinum. Hoc fortasse mysterii continetur etiam in eo, quod panem portari non jubet in via, ut semper recentes, quos intra te geris, verbi Dei panes proferas. Denique Gabaonitae[3]) illi propterea condemnantur, et ligni caesores, vel aquae gestatores fiunt, quia panes veteres ad Israelitas detulerunt, quibus lex spiritualis jubebat semper uti recentibus et novis. Alia sane sacramentorum figura est, quae jubet etiam in altera die, quod superfluerit, edi, nihil vero in tertiam diem reservari: de qua suis locis videbimus. Sed ne illud quidem nos lateat, esse quoddam tempus, in quo benedictio sit veteribus vesci. Nam de anno septimo, qui remissionis annus, vel sabbaticus nominatur, ita dicitur: „manducabis,[4]) inquit, vetera, et vetera veterum." Tunc sub septimi anni mysterio, ut diximus, benedictio est vetera manducare, nunc vero prohibetur. Sed multus[5]) est excessus haerere[6]) per haec singula, et ex occasione testimoniorum longius evagari, cum[7]) explanatio nunc sacrificiorum habeatur in manibus.

---

sive ex eruditione spirituali, et ex dono gratiae Dei" etc., sed Cod. Sangerman. ut in nostro textu. R.

[1]) Ed. Ruaei sola: et dicebat iis.

[2]) Matth. XXVI, 26. [3]) Cfr. Jos. IX.

[4]) Cfr. Levit. XXV, 22.

[5]) Cod. Sangerman. „multum est excessus habere per haec singula." R.

[6]) Edd. Merlini: abire.

[7]) Libri editi (v. c. edd. M.): „cum explanationem sacrificiorum habeamus in manibus," sed Mss. ut in nostro textu. R.

9. Dicitur ergo in sequentibus: „quod[1]) si votum fuerit, aut si voluntarium sacrificaverit munus suum, quacunque die obtulerit sacrificium suum, edetur, et altera die. Et quod superfuerit de carnibus sacrificii usque in diem tertium, igne cremabitur. Si autem manducans manducaverit ex carnibus die tertia, non erit acceptum ei, qui offert illud, non reputabitur ei, coinquinatio est. Anima autem si qua manducaverit ex eo, peccatum accipiet.“ Hoc est nimirum, quod et David dicit in Psalmis: „fiat[2]) oratio ejus in peccatum:“ quando non solum nihil meriti, sed etiam culpae multum ex sacrificiis quaeritur. Audis enim legislatorem decernere, quia, si quis manducaverit ex eo, quod superfuerit in tertiam diem, peccatum accipiet. Unde cognoscendum est, quanta humanae conditioni peccatorum labes immineat, cum oriatur etiam inde peccatum, unde hostia propitiationis offertur. Haec, credo, considerans beatus David, dicebat in Psalmis: „peccata[3]) quis intelligit?“ Voti igitur et voluntatis sacrificium est, quo et secunda quidem die vesci fas est, penitus vero abjuratur in tertiam. Sed dat remedium negligentibus. Si, inquit, invalidus fueris, et non potueris omnes carnes sacrificii secunda finire die, nihil de his in die tertia comedas, sed igni trade quod superest. Si enim volueris post duos dies manducare de sacrificio, peccatum accipies. Ego, prout sensus mei capacitas habet, in hoc biduo puto duo testamenta posse intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet, — hoc enim est sacrificium —, requiri, et discuti, atque ex ipsis omnem rerum scientiam capi: si quid autem superfuerit, quod non divina scriptura decernat, nullam aliam tertiam scripturam debere ad auctoritatem scientiae suscipi, quia haec dies tertia nominatur, sed igni

---

[1]) Levit. VII, 16. 17. 18. [2]) Psalm. CIX, 7.
[3]) Psalm. XIX, 12. (XVIII.)

tradamus, quod superest, id est, Deo reservemus. Neque enim in praesenti vita Deus scire nos omnia voluit, maxime cum et[1]) id Apostolus dicat: „quia[2]) ex parte scimus, et ex parte prophetamus. Cum venerit autem quod perfectum est, destruentur illa, quae ex parte sunt.“ Iste est ergo ignis, cui, quae in tertium diem superfuerint, servare debemus, et non temeritate praesumta assumamus nobis cunctorum scientiam, ut merito nobis dicatur ab eodem Apostolo: „nescientes[3]) neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant.“ Ne forte ergo non fiat acceptum sacrificium nostrum, et hoc ipsum, quod ex divinis scripturis cupimus scientiam capere, vertatur nobis in peccatum, servemus eas mensuras, quas nobis per legislatorem lex spiritualis enuntiat.

10. „Et[4]) carnes quaecunque tactae fuerint ab omni immundo, non manducabuntur, igni cremabuntur. Omnis mundus manducabit carnes; et anima quaecunque manducaverit carnes sacrificii salutaris, quod est Domino, et immunditia ejus in eo fuerit, peribit anima illa de populo suo. Et anima quaecunque tetigerit omnem rem immundam, vel ab immunditia hominis, vel quadrupedum immundorum, vel ab omni abominamento[5]) immundo, et manducaverit ex carnibus sacrificii salutaris, quod est Domini, peribit anima illa de populo suo.“ Triplices immunditiae causas hic legislator exposuit. Unam, ne carnes sacrificiorum aliqua immunditia contingantur. Aliam, ne is, qui edit carnes sacrificii, immundus sit, et immunditia ejus in ipso sit. Tertiam, quod etsi carnes mundae sint, et ipse, qui edit, mundus sit, tamen ne contigerit aliquid immundum, vel a pecoribus, vel ab[6]) avi-

---

[1]) Edd. Merlini: id et. [2]) I Cor. XIII, 9. 10.

[3]) 1 Tim. I, 7. [4]) Levit. VII, 19. 20. 21.

[5]) Cod. Sangerman. „abominamento.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „abominato.“ R.

[6]) Cod. Sangerman. „a bobus.“ R.

bus, vel ex omnibus, quae immunda pronuntiata sunt. Et haec quidem voluntas est legislatoris [1]) de ritu sacrificiorum corporalium sancientis. Secundum nostrae vero expositionis ordinem, ubi carnes sanctae verba intelliguntur [2]) esse divina, hujusmodi habenda est observatio, quia saepe accidit mundas carnes contingi ab aliquo immundo, ut verbi causa dixerim, si quis de Deo patre, ac de unigenito ejus, et Spiritu sancto, digno Deitatis mysterio purum faciat sincerumque sermonem, similiter et de omnibus creaturis rationabilibus tanquam a Deo factis ad hoc, ut caperent et intelligerent eum, non autem consequenti mysterio afferat etiam carnis resurrectionem, primus quidem ejus [3]) sermo, quoniam [4]) perfecte et sancte disseruit, solidus cibus est, carnes sanctae sunt, hoc vero, quod [5]) his additur, resurrectionem carnis negando, quia alienum a fide est, superioribus junctum perfectis et fidelibus verbis, sanctas carnes contaminavit et polluit. Ideo ergo praecepit legislator, ne manducentur hujusmodi carnes, quibus immunditia infidelitatis alicujus adjungitur. Propterea et Apostolus dicit: „etenim [6]) diem festum celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis:" Secundum immunditiae genus est, ne ipse, qui carnes edit, immundus sit, et immunditia ejus in ipso sit: quod hoc modo intelligi potest, verbi gratia, si sit aliquis na-

---

1) Cod. Sangerman. „legis" pro: „legislatoris." R.

2) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „intelligantur." R.

3) Edd. Merlini: sermo ejus.

4) Libri editi (v. c. edd. M.): „quem," sed Cod. Sangerman. ut in nostro textu. R.

5) Libri editi (e. c. edd. M.): „quod his addit, resurrectionis carnis negando gloriam, quia" etc., sed Cod. Sangerm. ut in nostro textu. R.

6) I Cor. V, 8.

turae florentis, et ardentis ingenii, non continuo aptus videbitur ad suscipienda verbi Dei mysteria, sed quaeritur etiam hoc, ut prius a profanis actibus, et immundis operibus separetur, et ita demum eruditionis capax fiat, si prius capax fuerit sanctitatis. Simile his in Numeris legimus scriptum, ubi Dominus carnes coelitus dedit filiis Israel, et dicit: „sanctificamini [1]) in crastinum, ut manducetis carnes:" hoc ostendens, quod, nisi sanctificati essent prius, et mundi effecti, carnes [2]) iis non daret Deus. Bene autem clementiam Domini legislator ostendit, ut non diceret, quia non manducet carnes, in quo fuit immunditia, sed ait, in quo immunditia ejus in ipso est. Nemo etenim fere invenitur, in quo non fuit immunditia. Inveniri autem potest, in quo fuerit quidem, sed audita lege Domini ultra jam non sit. Quod si permanet in eo immunditia sua, et his auditis converti non vult, et emendari, peribit, inquit, anima illa de populo suo. Tertia est immunditiae species, qua is, qui mundus est, si aliquid contigit immundum, non [3]) tam suo peccato, quam aliena contagione polluitur: ut puta, si quis societur amicitiis et consortio hominis lividi, vel iracundi, vel adulteri, et ipse quidem propriis actibus non inseratur sceleribus ejus, videat tamen eum, et intelligat, quomodo fratrem suum odit, et homicida est, [4]) vel quomodo insidiatur alienae mulieri, et adulter est, vel quomodo in ceteris quibusque sacrilegus est, nec deprehensis his discedat ab ejus consortio: iste est, qui contigit immundum, vel animal, vel avem, vel morticinum, et aliena immunditia ipse pollutus est. De diversitatibus autem immundorum, prout occurrere potuit, in superioribus diximus. Aut non et

---

[1]) Num. XI, 18.

[2]) Edd. Merlini: et carnes iis etc.

[3]) Edd. Merlini: et non tam etc.

[4]) Edd. Merlini perperam: est: ne deprehensus: is discedat etc.

Apostolus secundum hanc eandem praecepit formam, cum dicit: „nunc [1]) autem scribo [2]) vobis in epistola, ut non commisceamini fornicariis, [3]) si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere? In quibus omnibus quid est aliud, quod praecepit, nisi [4]) ne alienis peccatis et immunditiis polluamur?

11. „Et [5]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: loquere filiis Israel, dicens: omnem adipem boum, et ovium, et caprarum, non edetis; et adeps morticinorum, et a fera captorum non erit ad omne opus, et in esca non edetur. Omnis qui adipem edet ex pecoribus, ex quibus offertis ab iis hostiam Domino, peribit anima illa de populo suo. Et omnem sanguinem non edetis in omni habitatione vestra a pecoribus, et a volatilibus. Omnis anima quaecunque manducaverit sanguinem, peribit anima illa de populo suo." Adipes quidem eorum animalium, quae in sacrificiis offeruntur, et aliorum nonnullorum edi vel in usu haberi abnegat legislator, sanguinem vero omnis carnis comedi vetat. In superioribus locum mysticum pertractantes, ubi vitulus in holocaustum dabatur pro peccato, et adipes imponebantur altari, sanguinem quidem, quo ex parte aliqua cornua liniebantur, reliquus vero ad basin effundebatur altaris, in eorum accepimus [6]) figuram, qui residuus dicitur Israel, et post-

---

[1]) I Cor. V, 9. coll. 11.

[2]) Cod. Sangerman. „scribo." Libri editi (v. c. edd. M.): „scripsi." R.

[3]) In Cod. Sangerman. deest „fornicariis." R.

[4]) Cod. Sangerman. „nisi ne alienis" etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „nisi ne nos ab alienis" etc. R.

[5]) Cfr. Levit. VII, 22—27.

[6]) Cod. Sangerman. „accepimus." Libri editi (v. c. edd. M.): „accipimus." R.

quam plenitudo gentium subintroierit,[1]) salutem in[2]) novissimis sperat. Adipes vero animam diximus Christi, quae est ecclesia amicorum ejus, pro quibus animam suam posuit. Potest ergo fieri et in hoc loco, ut, quod mandatur, ne quis adipes edat ex his, quae Domino offeruntur, hoc sit, quod et Dominus dicit:[3]) ne quis scandalizet unum ex his minimis, qui credunt in me. Quod autem sanguis nullius animalis edi jubetur, illud fortasse sit, quod de Israelitis dicit Apostolus: „dicis[4]) ergo, si fracti sunt rami, ut ego inserar. Bene, propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas:[5]) noli altum sapere, sed time." Et iterum: „noli[6]) gloriari adversus ramos:" quo scilicet casui eorum nullus insultet: ne forte, sicut idem Apostolus dicit, et tu excidaris, et illi, si non permanserint in incredulitate, inserantur. Sanguis autem puto quod populus ille competenter intelligatur. Non enim ex fide, neque ex spiritu Abraham, sed tantum ex sanguine ejus descendunt.

12. Post haec: „et[7]) locutus est Dominus ad Mosen, dicens: filiis Israel loquere, dicens: qui offert sacrificium salutaris sui Domino, offeret munus suum Domino in sacrificio salutaris sui. Manus ejus offerent hostiam Domino, adipem, qui super pectusculum est, et pinnam jecoris: offeret ea ita, ut ponatur donum contra Dominum. Et imponet sacerdos adipem, qui est super pectusculum,

---

[1]) Edd. Merlini perperam: subintroierit salutem: in novissimis.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „in novissimis sperant." Cod. Sangerman. „in novissimis sperat." R.

[3]) Cfr. Matth. XVIII, 6.

[4]) Rom. XI, 19. — Edd. Merlini perperam: inserar bene: propter etc.

[5]) Cod. Sangerm. „sta." Libri editi (v. c. edd. M.): „stas." R.

[6]) Rom. XI, 18.

[7]) Cfr. Levit. VII, 28—31.

super altare, et erit pectusculum Aaron et filiis ejus: et brachium dextrum dabitis separationem sacerdoti a sacrificiis salutaribus vestris. Qui offert sanguinem salutaris, et adipem ex filiis Aaron, ipsi erit brachium dextrum in parte: pectusculum enim impositionis, et brachium demtionis accepi a filiis Israel a sacrificiis salutaribus vestris, et dedi ea Aaron sacerdoti, et filiis ejus, legitimum aeternum a filiis Israel.“ Hoc [1]) est sacrificium, quod dicitur salutare. Quod sacrificium nemo offert Domino, nisi qui sanus est, et salutis suae conscius, gratias Domino refert. Nemo ergo, qui aeger est animo, et languidus in operibus, offerre potest sacrificium salutare. Vis videre, quia nemo aeger et languidus potest illud offerre sacrificium? Leprosus ille, quem in Evangelio Dominus curasse describitur, [2]) non poterat offerre hostiam, donec leprae aegritudine tenebatur. Cum autem accessit ad Jesum, et mundatus est, tunc jubetur ei a Domino offerre munera ad altare: „quod [3]) praecepit, inquit, Moses in testimonium illis.“ Audisti quis sit, qui offerre debet [4]) hostiam salutaris: audi nunc, quomodo debeat offerre. „Manus, [5]) inquit, ejus offerent hostiam Domino.“ Nunquid non evidenter clamat legislator, quia non homo est, qui offert hostiam, sed manus ejus, id est, opera ejus? Opera namque sunt, quae commendant hostiam Deo. Si enim attracta sit manus tua ad dandum, et expansa ad accipiendum, intra te est adhuc lepra tua, et offerre non potes hostiam salutaris. Manus ergo ejus offerent sacrificium salutaris, et manus ejus offerent ea, quae Domino offerenda sunt, id est, adipem, qui super pectusculum est, et pinnam jecoris. In hoc loco, ubi nos habemus:

---

1) Edd. Merlini: Et est etc.

2) Cfr. Matth. VIII, 1—4.

3) Matth. VIII, 4. 4) Edd. Merlini: debeat.

5) Levit. VII, 30.

„manus[1]) ejus offerent hostiam Domino:“ in Graecis habetur pro hostia: ὁλοκαρπώματα, quod intelligitur „omnem fructum: per quod ostendit non posse Domino offerre omnem fructum eum, qui infructuosus est, qui non affert fructum justitiae, fructum misericordiae, vel etiam fructus spiritus, quos enumerat Apostolus,[2]) caritatem, gaudium, pacem, patientiam, unanimitatem, et cetera his similia. Unde et in alio loco propheta dicit: „et[3]) holocaustum tuum pingue fiat.“ Offert[4]) ergo adipes, qui super pectusculum sunt, et pinnam jecoris, quae superponantur altari. De adipibus saepe jam diximus. Quod autem dicit: adipes, qui super pectusculum sunt: pectusculum tuum intellige esse cor tuum, de quo tibi auferendae sunt omnes malae cogitationes, — inde enim procedunt —, et altaris igni tradendae sunt, ut possit cor tuum mundum effectum Deum videre. Sed et pinnam jecoris praecepit offerendam. Diximus et ante, jecoris pinnam,[5]) loca iracundiae, vel cupiditatis exponi; offert enim pinnam jecoris, qui ex se omne vitium irae, et furoris excidit. Adipes ergo,[6]) qui sunt super pectusculum, imponuntur altari, ipsum vero pectusculum, Aaron et filiis ejus. Sed et brachium dextrum separari praecepit, et esse iis muneris loco ex sacrificio salutari. Vide, quibus muneribus honoratur sacerdos. Pectusculum accipit, et brachium, sed brachium dextrum. Putamus non esse aliquid rationis, quod ex omnibus membris animalium, quae jugulantur in sacrificiis, haec potissimum membra delecta sint? Ego puto, quod, si quis dicit se

---

1) Levit. VII, 30. — Edd. Merlini pro: „ὁλοκαρπώματα“ habent: „ὁλοκαυστώματα.“

2) Cfr. Galat. V, 22. 3) Psalm. XX, 3.

4) Cod. Sangerm. „offert.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „offeret.“ R.

5) Cod. Sangerman. „partem, loca iracundiae“ etc. R.

6) Edd. Merlini: igitur.

esse sacerdotem Dei, nisi habeat pectus ex omnibus membris electum, non est sacerdos: et nisi habeat brachium dextrum, non potest adscendere ad altare Domini, nec sacerdos nominari. Quod ergo est sacerdotis pectus, aut quale? Tale ego puto esse, quod plenum sit sapientia, plenum scientia, plenum omni divina intelligentia: et quid dico plenum intelligentia? Imo quod plenum sit Deo: quale est et brachium sacerdotis, quod ei offerunt filii Israel pro salute sua, qua salvantur. Formae sunt singula ista, quae scribuntur in lege, eorum, quae in ecclesia geri debeant. Alioquin nec fuisset necessarium legi haec in ecclesia, nisi ex his aedificatio aliqua audientibus praeberetur. Si ergo sacerdos ecclesiae per verba, et doctrinam, et multam sollicitudinem suam, et laborem vigiliarum, convertere potuerit peccatorem, et docere eum, ut meliorem viam sequatur, ut ad timorem Dei redeat, cogitet spem futuram, a malis actibus desinat, et convertatur ad bonos: si, inquam, tale opus fecerit, consequens est eum, qui [1]) ipsius labore salvatur, Deo gratias agere, et offerre hostiam salutaris, pro eo, quod salutem consecutus sit. In qua hostia pars efficitur sacerdotis, pectusculum et brachium dextrum: ut sit indicium, quod pectus ejus et cor, quod ante mala cogitabat, sacerdotis labore conversum, recepit cogitationes bonas, et ita mundatum est, ut etiam Deum possit videre. Similiter et in brachio illo [2]) indicium est, quod mala ejus opera et sinistra, quae sunt utique prava, et non bona, convertit in dextra, [3]) ut essent secundum Deum: et hoc est dextrum brachium, in quo pars esse dicitur sacerdotis. Sed et vos deprecamur, qui haec auditis, detis pectuscula, offeratis pectora vestra sa-

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „qui in ipsius labore" etc. R.

[2]) Cod. Sangerm. „illo." Libri editi (v. c. edd. M.): „illud." R.

[3]) Edd. Merlini: dextram.

cerdotibus Dei, ut auferant ex his omne quod crassum est, ut sacerdotalem eam faciant portionem. Date nobis etiam brachia, sed dextra a vobis poscimus brachia: sinistrum nihil volumus, dextra a vobis opera requirimus. Sed et hoc, quod addit, pectusculum dici appositionis, et brachium demtionis, non mihi sine causa dictum videtur. Et ideo velim requirere, quid est, quod [1]) apponendum est ad pectusculum, ut fiat pectusculum appositionis. Posteaquam ablatum fuerit a corde tuo omne, quod crassum est, et emundatum fuerit ab omni operimento, vel [2]) inquinamento, quod igni tradendum est, restat, ut apponatur ei gratia Spiritus sancti, et tunc fiet pectusculum appositionis, sed et brachium separationis, sive demtionis. Quomodo erit et brachium separationis? Si scias, et intelligas discernere, quae sint opera lucis, et quae sint opera tenebrarum, et separes actus tuos de tenebris, ut sint opera tua in lumine, brachium tuum efficitur brachium separationis: vel cum separaveris te ab omni fratre inquiete ambulante: vel certe cum secundum prophetam [3]) separant se, et exeunt de medio peccatorum, qui portant vasa Domini. Denique vernacula quadam consuetudine Scripturae, commune esse dicitur, quod immundum est. Sicut et ad Petrum vox de coelo dicit: „quod [4]) Deus mundavit, tu commune ne dixeris.“ Consequenter ergo si id, quod immundum est, commune appellatur, quod sanctum est, nominabitur separatum. Sed et illud addimus. Si quis Dei solius servus est, communis non potest dici. Si quis autem communis est, dubium non est, quod multorum sit, et ideo communis dicatur.

---

[1]) Cod. Sangerm. (itemque edd. M.): „quod apponendum est pectusculo, ut“ etc. R.

[2]) Desunt in Cod. Sangerman. verba: „vel inquinamento.“ R.

[3]) Cfr. Jesai. LII, 11. [4]) Act. X, 15.

Grande est in hoc sermone mysterium, quod Israel secundum carnem in usu sensum quidem habet, sed intellectum non habet. Communem dicunt et illi hominem immundum, sed cur communis dicatur, ignorant. Discant ergo ab ecclesia, quia qui sanctus est, solius Dei est, et cum nullo ei communio est. Qui autem peccator est et immundus, multorum est. Multi enim daemones possident eum, et ideo communis appellatur. Denique et ille, qui [1]) in Evangeliis a Domino curatus est, cum interrogatus esset: „quod [2]) tibi nomen est? dicit: legio, multi enim sumus.“ Haec licet in excessu quodam, necessario tamen addita videntur, ut mysterium pectusculi appositionis, et brachii separationis, quare scriptum sit, dissereremus: quae est aeterna portio sacerdotibus data, in qua dignos nos facere dignetur, ut [3]) per cordis puritatem, et operum probitatem, in divino sacrificio habere participium mereamur, per aeternum pontificem Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum, per quem est Deo patri cum Spiritu sancto gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Edd. Merlini: qui et in etc.

[2]) Marc. V, 9.

[3]) Cod. Sangermanensis: „ut pro cordis puritate, et operum probitate.“ R.

HOMILIA[1]) VI.

De indumentis[2]) pontificis, et sacerdotum.

1. Causam, qua quidem haec, quae nobis recitantur, aut intelligi possint,[3]) aut non intelligi, breviter ostendit Apostolus, dicens, ab ejus oculis posse veteris testamenti velamen auferri, qui conversus ad Deum fuerit: ex quo sciri voluit, quod quanto minus haec nobis plana sunt, tanto[4]) minor est ad Deum nostra conversio. Et ideo omni virtute nitendum est, ut ab occupationibus saeculi, et a mundanis actibus liberi, et ipsas etiam, si fieri potest, superfluas sodalium fabulas relinquentes, verbo Dei operam demus, et in lege ejus meditemur die ac nocte, ut toto corde conversi, revelatam, et apertam Mosis faciem possimus adspicere, et maxime in his, quae nunc recitata sunt, vel de sacerdotalibus indumentis, vel de consecratione pontificis, in quibus talia quaedam dicuntur, ut etiam illum ipsum carnalem Israel ab historica intelligentia penitus excludant: et[5]) ideo ad haec explananda, non humani ingenii viribus nitendum est, sed orationibus, et precibus ad Deum fusis. In quo etiam vestri adjutorio indigemus, ut Deus pater Verbi, det nobis verbum in[6]) apertionem oris nostri, ut possimus considerare mirabilia de lege ejus.

---

[1]) In vetustissimo Cod. Sangermanensi, qui totus literis uncialibus scriptus est, desideratur haec homilia VI., nec non homilia VII. Sed utraque collata est cum tribus aliis Mss. Beccensi, Gemeticensi, et Cadomensi R.

[2]) Cfr. Levit. VIII.

[3]) Mss. „possint.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „possunt.“ R.

[4]) Iidem Mss. „tanto minor est.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „tanto minus est.“ R.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „et ideo nobis ad haec exponenda,“ sed Mss. ut in nostro textu. R.

[6]) Iidem Mss. „in apertionem.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „in adapertionem.“ R.

2. Est ergo initium eorum, quae hodie recitata sunt, in his verbis: „haec[1]) unctio Aaron, et unctio filiorum ejus ab hostiis Domini, qua die applicuit eos sacrificare Domino, sicut praecepit Dominus dare illis, qua die unxit illos[2]) a filiis Israel, legitimum aeternum in progenies eorum. Haec lex est holocaustorum, et pro peccato, et pro delicto, et consummationis, et sacrificii salutaris, sicut mandavit Dominus Mosi in monte Sina, qua die praecepit filiis Israel offerre munera sua coram Domino in deserto Sina." Cum proposuerit dicere legislator: „haec[3]) unctio Aaron, et unctio filiorum ejus:" non subjunxit, quae esset unctio, nec, qualiter unxisset, exposuit, sed hoc quidem in sequentibus facit: nunc vero posteaquam dixit: „haec[4]) unctio Aaron et filiorum ejus:" nihil de unctione subjunxit. Profecto ut ostenderet, quia haec, quae supra dixerat, id est, pectusculum impositionis, et brachium separationis, ipsa essent[5]) unctio Aaron et filiorum ejus, ne putaremus illa pro carnibus dicta, sed ut doceret etiam ipsa sub sacramento unctionis inserta. Denique in consequentibus repetit ea, quae superius exposuerat, et dicit: haec[6]) lex holocaustorum, et sacrificii, et pro peccato. Haec, id est, quae supra exposita est, et videtur esse ἀνακεφαλαίωσις, id est, recapitulatio sacramentorum, quae in superioribus latius fuerant enarrata. Post haec vero subjungit: „et[7]) locutus est Dominus, in-

[1]) Cfr. Levit. VII, 35—38.

[2]) Edd. Merlini: eos.

[3]) Edd. Merlini: „haec unctio Aaron, et haec unctio filiorum ejus." Ed. Ruaei: „haec unctio filiorum ejus," omissis reliquis. — Cfr. Levit. VII, 35. coll. pag. huj. not. 1.

[4]) Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 3., ut nos in textu. — Levit. VII, 35.

[5]) Mss.: „essent." Libri editi (v. c. edd. M.): „esset." R.

[6]) Cfr. Levit. VII, 37. [7]) Levit. VIII, 1—9.

quit, ad Mosen, dicens: sume Aaron, et filios ejus, et stolas et oleum unctionis, et vitulum, qui est pro peccato, et duos arietes, et canistrum azymorum, et omnem synagogam convoca ad januam tabernaculi testimonii. Et fecit Moses, sicut praecepit ei Dominus, et convocavit synagogam ad januam tabernaculi testimonii. Et dixit Moses ad synagogam: hoc est verbum, quod mandavit Dominus facere. Et applicuit Moses Aaron fratrem suum, et filios ejus, et lavit eos aqua: et vestivit eum tunica, et praecinxit eum zona, et vestivit eum tunica interiore, et imposuit ei humerale,[1]) et cinxit eum secundum facturam humeralis, et constrinxit eum in ipso: et imposuit super eum logium, et imposuit super logium manifestationem et veritatem: et imposuit mitram super caput ejus, et posuit super mitram ante faciem ejus laminam auream sanctificatam sanctam, sicut praeceperat Dominus Mosi." Intentis auribus et vigilanti corde consecrationem pontificis vel sacerdotis audite, quia et vos, secundum promissa Dei, sacerdotes Dei estis: „gens[2]) enim sancta et sacerdotium sanctum[3]) estis." Accepit, inquit, Moses secundum praeceptum Domini Aaron et filios ejus, et primo quidem lavat, postea vero induit eos. Considerate diligentius ordinem dictorum: primo lavat, postea induit. Non enim potes indui, nisi ante lotus fueris. „Lavamini[4]) ergo, et mundi estote, et auferte nequitias ab animis vestris." Nisi enim hoc modo lotus fueris, non poteris induere Dominum Jesum Christum, secundum quod dicit Apostolus: „induite[5]) Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in concupiscentiis." Lavet te

---

[1]) Mss.: „humerale." Libri editi (v. c. edd. M.): „humeralem." R.

[2]) Cfr. I Petr. II, 9. 5.

[3]) In Mss. Gemeticensi et Cadomensi deest „sanctum." R.

[4]) Jesai. I, 16. [5]) Rom. XIII, 14.

igitur Moses, ipse te lavet, et ipse te induat. Quomodo te lavare potest Moses, frequenter audisti. Saepe enim diximus, quod Moses in scripturis suis pro lege ponatur, sicut in Evangelio dictum est: „habent[1]) Mosen, et prophetas: audiant illos." Lex ergo Dei est, quae te lavat, ipsa sordes tuas diluit, ipsa, si audias eam, peccatorum tuorum maculas abstergit: ipse est Moses, hoc est, lex, quae sacerdotes consecrat, nec potest sacerdos esse, quem non lex constituerit sacerdotem. Multi enim sunt sacerdotes, sed quos non lavit lex, neque puros reddidit verbum Dei, neque abluit a peccatorum sordibus sermo divinus. Sed et vos, qui sacrum baptisma desideratis accipere, et gratiam spiritus promereri, prius debetis ex lege purgari, prius debetis audito verbo Dei, vitiorum germina resecare, et mores barbaros ferosque componere, ut mansuetudine et humilitate suscepta, possitis etiam gratiam sancti Spiritus capere. Sic enim dicit Dominus per prophetam: „super[2]) quem requiescam, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos?" Si humilis non fueris, et quietus, non potest inhabitare in te gratia Spiritus sancti, si non cum tremore suscipis verba divina. Superbam namque et contumacem animam, et fictam refugit Spiritus sanctus. Debes ergo prius meditari legem Dei, ut, si forte actus tui intemperati sunt, et mores inconditi, lex Dei te emendet et corrigat. Vis videre, quia Moses semper cum Jesu est, hoc est, lex cum Evangeliis? Doceat[3]) te Evangelium, quia, cum transformatus esset in gloriam Jesus, etiam Moses et Elias simul cum ipso apparuerunt in gloria, ut scias,

---

1) Luc. XVI, 29.

2) Jesai. LXVI, 2.

3) Libri editi (c. c. edd. M.): „Docet." Mss.: „Doceat." R. — Cfr. Matth. XVII, 3. seqq.

quia lex, et prophetae, et Evangelium [1]) in unum semper conveniunt, et in una gloria permanent. Denique et Petrus, cum vellet iis tria facere tabernacula, imperitiae notatur, tanquam qui nesciret quid diceret. Legi enim et prophetis, et Evangelio *non* tria, sed unum est tabernaculum, quae est ecclesia Dei. Lavat ergo primo Moses sacerdotem Domini, et cum eum laverit, et purgatum reddiderit a sordibus vitiorum, post haec induit eum. Sed consideremus, quae sint ista indumenta, quibus induit Moses Aaron fratrem suum pontificem primum: si forte possibile sit etiam te [2]) indui iisdem indumentis, et esse pontificem. Est quidem unus pontifex magnus, Dominus noster Jesus Christus; sed ille non solum sacerdos, sed et sacerdotum sacerdos est, et non solum pontifex, sed pontificum pontifex, nec sacerdotum princeps, sed princeps principum sacerdotum. Sicut et rex non dicitur plebis, sed regum rex, et Dominus non servorum, sed Dominus Dominorum. Potest ergo fieri, si et tu lotus fueris per Mosen, et fueris ita mundus, quasi quem Moses laverit tantus ille [3]) ac talis, ut possis etiam pervenire ad haec indumenta, quae profert Moses, et stolas istas, quibus induit Aaron fratrem suum, et filios ejus. Sed non solum indumentis opus est ad sacerdotales infulas, verum et cingulis. Sed priusquam de specie ipsa indumentorum dicere incipiamus, velim conferre illa infelicia indumenta, quibus primus homo, cum peccasset, indutus est, cum his sanctis et fidelibus indumentis. Et quidem illa dicitur Deus fecisse: „fecit [4]) enim, inquit, Deus tunicas pelliceas, et induit Adam et mulierem ejus.“ Illae

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „Evangelia.“ Mss.: „Evangelium.“ R.

[2]) Mss.: „te.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „tibi.“ R.

[3]) In libris editis (v. c. edd. M.) deest „ille,“ sed reperitur in Mss. R.

[4]) Cfr. Genes. III, 21.

ergo tunicae de pellibus erant ex animalibus sumtae. Talibus enim oportebat indui peccatorem, pelliceis, inquam,[1] tunicis, quae essent mortalitatis, quam pro peccato acceperat, et fragilitatis ejus, quae ex carnis corruptione veniebat, indicium. Si vero jam lotus ab his fueris, et purificatus per legem Dei, induet te Moses indumento incorruptionis, ita ut nusquam appareat turpitudo tua, et ut absorbeatur mortale hoc a vita.

3. Videamus ergo, quali ordine pontifex constituitur. „Convocavit,[2] inquit, Moses synagogam, et dicit ad eos: hoc est verbum, quod praecepit Dominus.“ Licet ergo Dominus de constituendo pontifice praecepisset, et Dominus elegisset, tamen convocatur et synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote et praesentia populi, ut sciant omnes, et certi sint, quia qui praestantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, et hoc adstante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod et Apostolus praecepit[3] in ordinatione sacerdotis, dicens: „oportet[4] autem illum et testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt.“ Ego tamen et amplius aliquid video in eo, quod dicit, quia convocavit Moses omnem synagogam, et puto, quod convocare synagogam, hoc sit colligere omnes animi et in unum congregare virtutes, ut, cum sermo de sacerdotalibus sacramentis habetur, vigilent omnes animi virtutes, et intentae sint, nihil in iis sapientiae, nihil scientiae, nihil desit industriae, sed adsit omnis multitudo sensuum, adsit omnis congregatio sanctarum cogitationum, ut quid sit pontifex, quid unctio, quae indumenta ejus, conferens intra sacrarium cordis sui, possit

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „inquit,“ sed Mss.: „inquam.“ R.

[2]) Cfr. Levit. VIII, 5. coll. pag. 273. not. 7.

[3]) Edd. Merlini: praecipit. [4]) I Tim. III, 7.

advertere. Lavit ergo eum, et induit. Quali indumento? Tunica, inquit, et praecinxit eum zona, et iterum vestivit eum tunicam talarem, vel, ut alibi legimus, interiorem. Duabus, ut video, tunicis per Mosen induitur pontifex. Sed quid faciemus, quod Jesus sacerdotes suos, Apostolos nostros, prohibuit [1]) uti duabus tunicis? Dixeramus, quod Moses et Jesus, id est, lex et Evangelia sibi invicem consonarent. Posset fortasse dicere aliquis, quia, quod praecepit Jesus duas tunicas non habendas, non est contrarium legi, sed perfectius lege, sicut et cum lex homicidium vetat, Jesus autem etiam iracundiam resecat, et cum lex prohibet adulterium, Jesus etiam concupiscentiam cordis abscindit. [2]) Sic ergo videbitur et duabus ibi tunicis pontificem, et hic una Apostolos induisse. Sit quidem etiam iste sensus probabilis, si videtur; ego tamen non intra hujus intelligentiae angustiam pontificalia sacramenta concludo. Amplius mihi aliquid ex ista forma videtur ostendi: pontifex est, qui scientiam legis tenet, et uniuscujusque mysterii intelligit rationes, et ut breviter expliceam, qui legem et secundum spiritum, et secundum literam novit. Sciebat ergo pontifex ille, quem tunc ordinabat Moses, quia esset circumcisio spiritualis, servabat tamen et circumcisionem carnis, quia incircumcisus pontifex esse non poterat. Habebat ergo iste duas tunicas: unam ministerii carnalis, et aliam intelligentiae spiritualis. Sciebat, quia et sacrificia spiritualia offerri debent Deo, offerebat tamen nihilominus et carnalia. Non enim poterat esse pontifex eorum, qui tunc erant, nisi hostias immolaret. Ita ergo convenienter ille pontifex duabus indutus tunicis dicitur. Apostoli vero, qui dicturi erant: „quia [3]) si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit:" et qui dicturi erant: „nemo [4]) vos judicet in cibo, aut in

---

[1]) Cfr. Luc. III, 11. [2]) Cfr. Matth. V, 28.
[3]) Galat. V, 2. [4]) Coloss. II, 16.

potu, aut in parte diei festi, aut neomenia, aut sabbato: quae sunt umbra futurorum:" isti ergo ut hujusmodi secundum literam legis observantias penitus repudiarent, nec occuparent discipulos Judaicis fabulis, et imponerent [1]) his jugum, quod neque ipsi, neque patres eorum portare potuerunt, merito duas tunicas habere prohibentur, sed sufficit iis una, et haec interior. Nam istam, quae foris est, et quae desuper apparet, legis tunicam nolunt. Unam namque iis Jesus, et ipsam interiorem habere permittit. Imponit [2]) tamen Moses pontifici et humeralem, qui est humerorum quidam ex circumductione vestis ornatus. Humeri autem operum figuram tenent, ac laboris indicia. Vult ergo pontificem esse etiam in operibus ornatum, nec sufficit sola scientia, quia „qui [3]) fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum."

4. „Et [4]) cinxit, inquit, eum secundum facturam humeralis." Jam et superius dixerat, quia cinxit eum zonam super tunicam, et modo iterum cingitur secundum facturam humeralis. Quod est istud duplex cingulum, quo constrictum vult esse ex omni parte pontificem? Constrictus sit in verbo, constrictus in opere, expeditus ad omnia, nihil remissum, nihil habeat dissolutum. Accinctus sit animi virtutibus, constrictus sit a corporalibus vitiis, nullum animae lapsum, nullum corporis timeat, utroque cingulo semper utatur, ut sit sanctus corpore et spiritu. Bene autem et secundum facturam humeralis cingitur. Secundum facta enim sua, et secundum opera sua cingulo virtutis utitur. Et post haec, inquit, imposuit [5]) „super eum logium, — quod est rationale —, et imposuit super logium manifestationem, et veritatem, et imposuit

[1]) Cfr. Act. XV, 10.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „Imponet;" Cod. Gemeticensis: „Impōnit." R.

[3]) Matth. V, 19. [4]) Levit. VIII, 7.

[5]) Levit. VIII, 8. 9.

mitram super caput ejus." Sed videamus, quid logium, quod est rationale, significet. Posteaquam nuditas tecta est, et indumentis turpitudo velata,[1] posteaquam munitus operibus et cingulo utroque firmatus est, logium ei, id est, rationale tunc traditur. Logium sapientiae indicium est, quia sapientia in ratione consistit. Sed quae sit sapientiae hujus et rationis virtus ostendit. Imponit enim super rationalem, manifestationem, et veritatem. Non enim sufficit pontifici habere sapientiam, et scire omnium rationem, nisi possit etiam populo manifestare quae novit. Ideo ergo imponitur rationali manifestatio, ut possit respondere omni poscenti se rationem de fide et veritate. Ponitur autem super illud et veritas, ut non illa adstruat, quae proprio excogitare potest ingenio, sed quae veritas habet, nec unquam a veritate discedat, ut in omni sermone ejus semper veritas maneat. Hoc est ergo superposuisse rationali manifestationem et veritatem. Infelices illi, qui haec legentes omnem intelligentiam suam erga sensum vestimenti corporalis effundunt. Dicant nobis, quale est vestimentum manifestationis, aut indumentum quale est veritatis. Si quis unquam vidit, si quis audivit manifestationem et veritatem vestimenta nominari, dicant nobis quae sint mulieres, quae ista texuerint, in quo haec unquam sint confecta textrino. Sed si verum vultis audire, sapientia est, quae hujusmodi confecit indumenta. Illa occultorum manifestationem, illa texit rerum omnium veritatem. Hanc ergo oremus a[2] Domino ut accipere mereamur, et ipsa nos talibus circumdabit indumentis. Sed et ipse ordo rerum quam sanctus sit, et quam mirabilis, intuere. Non ante logium, et postea humerale, quia non ante sapientia, quam opera, sed prius

---

[1]) Omnes Mss.: „velata." Libri editi (v. c. edd. M.): „velatur." R.

[2]) Omnes Mss.: „a Domino." Libri editi (e. c. edd. M.): „ad Dominum." R.

opera haberi debent, et postea quaerenda sapientia est. Tum deinde non ante manifestatio, quam rationale, quia non ante alios docere, quam nos instructi et rationabiles esse debemus. Super haec autem additur veritas, quia veritas est summa sapientia. Denique et [1]) propheta hunc eundem ordinem servat, cum dicit: „seminate [2]) vobis ad justitiam, et metite fructum vitae, illuminate vobis lumen scientiae.“ Vides, quomodo non dicit primo: „illuminate vobis lumen scientiae:“ sed primo: „seminate vobis ad justitiam:“ et non sufficit seminare, sed „metite, inquit, fructum vitae,“ ut post haec possitis implere quod sequitur: „illuminate vobis lumen scientiae.“ Sic ergo etiam hic imponitur humeralis ornatus, et non sufficit solus [3]) ornatus, sed et zona constringitur. Sed ne hoc quidem satis est, secundo adhuc cingitur, ut ita demum rationale possit imponi, et post haec manifestatio subsequatur, et veritas. His indumentis pontifex utatur. Tali ornatu debet indui, qui sacerdotium gerit.

5. Sed nondum finivit, et [4]) alius adhuc ornatus addendus est: necesse est, ut accipiat etiam coronam. Propterea accipit primo cidarim, quod est vel operimentum quoddam capitis, vel ornamentum. Et post haec superimponitur ei mitra. Ante faciem, id est, a fronte pontificis, lamina aurea sanctificata, in qua sculptum dicitur vocabulum Dei. Verum iste capitis ornatus, ubi nomen Dei impositum dicitur, post illa omnia, quibus inferiora corporis membra fuerant exornata, superponitur. In quo mihi indicari videtur, quod super omnia, quae de mundo, vel de ceteris creaturis sentiri, aut intelligi possunt, eminentior tanquam auctoris omnium scientia Dei sit. Et

---

[1]) Deest „et“ in edd. M. [2]) Hos. X, 12.

[3]) In Mss. desunt verba: „solus ornatus.“ R.

[4]) Mss. habent: „et alius adhuc ornatus.“ In libris editis (v. c. edd. M.) deest „alius.“ R.

quia ipse caput est omnium, ideo et ornatus iste super omnia capiti superponitur. Nihil enim post haec adjicitur pontificis capiti. Et ideo miseri sunt illi, de quibus dicit Apostolus, quia non tenent „caput,[1]) ex quo omnis junctura connexa et compaginata crescit in[2]) incrementum Dei in spiritu.“ Sed nos si bene intelleximus, quis sit sacerdotis ornatus, quive super omnia honor capitis ejus, mysteriorum divinorum profunda rimantes, non scire tantum haec et audire, sed et implere desideremus, et facere, quia non auditores legis justificabuntur apud Deum, sed factores. Potes enim et tu, ut saepe jam diximus, si studiis et vigiliis tuis hujuscemodi tibi praeparaveris indumenta, si te abluerit, et mundum fecerit sermo legis, et unctio chrismatis,[3]) et gratia in te baptismi incontaminata duraverit, si indutus fueris indumentis duplicibus, literae ac spiritus, si etiam dupliciter accingaris, ut carne et animo castus sis, si humerali operum, et sapientiae rationali orneris, si etiam mitra tibi et lamina aurea, plenitudo scientiae Dei caput coronet, scito te, etiamsi apud homines lateas et ignoreris, apud Deum tamen agere pontificatum intra animae tuae templum. „Vos[4]) enim estis templum Dei vivi,“ si „spiritus[5]) Dei habitat in vobis.“ Post haec quae de consecratione ejus dicuntur, et de unctione, sparsim a nobis et saepe disserta sunt.

6. Quod autem dicit: „et[6]) applicuit Moses filios Aaron, et induit eos tunicas, et praecinxit eos zonas, et imposuit iis cidares, sicut praecepit Dominus Mosi:“ attendendum est, quae sit differentia horum[7]) sacerdotum

---

1) Coloss. II, 19. 2) Deest „in“ in edd. M.

3) Edd. Merlini: charismatis.

4) Cfr. II Cor. VI, 16. coll. I Cor. III, 16.

5) I Cor. III, 16.

6) Levit. VIII, 13. — Edd. Merlini: cidaras.

7) Omnes Mss.: „horum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „minorum.“ R.

ad majora sacerdotia. Istis neque bina indumenta traduntur, neque humeralis, neque rationalis, neque capitis ornatus, nisi tantum cidaris, et zonae, quae tunicam stringant. Et isti ergo accipiunt sacerdotii gratiam, et isti funguntur officio, sed non ut ille, qui et humerali et rationali ornatus est, qui manifestatione et veritate resplendet, qui aureae laminae ornamento decoratur. Unde arbitror, aliud esse in sacerdotibus officio fungi, aliud instructum esse in omnibus et ornatum. Quivis enim potest solemni ministerio fungi ad populum, pauci autem sunt, qui ornati moribus, instructi doctrina, sapientia eruditi, ad manifestandam veritatem rerum peridonei, et qui scientiam fidei non sine ornamento sensuum et adsertionum fulgore depromant, quod aureae laminae capiti impositus designat ornatus. Unum igitur est sacerdotii nomen, sed non una, vel pro vitae merito, vel pro animi virtutibus dignitas. Et ideo in his, quae lex divina describit, veluti in speculo inspicere se debet unusquisque sacerdotum: et gradus meriti sui inde colligere, si se videat in his omnibus, quae supra exposuimus, positum, pontificalibus ornatum [1]) ornamentis; si conscius sibi sit, quod vel in scientia, vel in actibus, vel in doctrina tantus ac talis sit, sciat se summum sacerdotium non solum nomine, sed et meritis obtinere. Alioquin inferiorem sibi gradum positum noverit, etiamsi primi nomen acceperit. Nos sane non debet praeterire etiam hoc, quod potest ab studioso lectore proferri, in quo et ego saepe mecum ipse haesitavi. In Exodo enim legens, ubi de sacerdotalibus mandatur indumentis, invenio octo esse species, quae pontifici praeparantur. Hic vero septem tantummodo numerantur. Requiro ergo quid sit, quod omissum est. Octava species ibi ponitur campestre, sive, ut alibi legimus,

---

[1]) Vox „ornatum" deest in antea editis (v. c. edd. M.), sed reperitur in Mss. R.

femoralia linea, de quo hic inter cetera siluit indumenta. Quid ergo dicemus? Oblivionem dabimus in verbis Spiritus sancti, ut, cum cetera omnia secundo enarraverit, una cum species superius dicta latuerit? Non audeo haec de sacris sentire sermonibus. Sed videamus, ne forte, quoniam in superioribus diximus hoc genus indumenti indicium castitatis videri, quo vel femora operiri, vel constringi renes videntur ac lumbi, ne forte, inquam, non semper in illis, qui tunc erant sacerdotes, has partes dicat esse constrictas. Aliquando enim et de posteritate generis, et de successu sobolis indulgetur. Sed ego in sacerdotibus ecclesiae hujusmodi intelligentiam non introduxerim. Aliam namque rem video occurrere [1]) sacramento. Possunt enim et in ecclesia sacerdotes et doctores filios generare, sicut et ille, qui dicebat: „filioli [2]) mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis." Et iterum alibi dicit: „tametsi [3]) multa millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui." Isti ergo doctores ecclesiae in hujusmodi generationibus procreandis aliquando constrictis femoralibus [4]) utuntur, et abstinent a generando, cum tales invenerint auditores, in quibus sciant se fructum habere non posse. Denique et in Actibus Apostolorum refertur de quibusdam, quod non potuerunt, [5]) inquit, in „Asia verbum Dei loqui," hoc est imposita habuisse femoralia, et [6]) continuisse se,

---

[1]) Mss.: „occurrere." Libri editi (e. c. edd. M.): currere." R.

[2]) Galat. IV, 19. [3]) I Cor. IV, 15.

[4]) Mss. (itemq. edd. M.): „femoralibus." Libri editi: „femoribus." R.

[5]) In Mss. Gemeticensi et Beccensi legitur: „potuimus." R. — Cfr. Act. XVI, 6.

[6]) Codd. Gemetic. et Beccensis: „et continuisse filios generare, quia scilicet" etc. R.

ne filios generarent, quia scilicet tales erant auditores, in quibus et semen periret, et non posset haberi successio. Sic ergo ecclesiae sacerdotes, cum incapaces aures viderint, aut cum simulatos [1]) inspexerint et hypocritas auditores, imponant campestre, utantur femoralibus, non pereat semen verbi Dei, quia et Dominus eadem mandat, et dicit: „nolite [2]) mittere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus, et conversi dirumpant vos.“ Propterea ergo si quis vult pontifex non tam vocabulo esse, quam merito, imitetur Mosen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur de iis? Quia non discedunt de tabernaculo Domini. Erat ergo Moses indesinenter in tabernaculo Domini. Quod autem opus ejus erat? Ut aut a Deo aliquid disceret, aut ipse populum doceret. Haec duo sunt pontificis opera, ut aut a Deo discat legendo scripturas divinas, et saepius meditando, aut populum doceat. Sed illa doceat, quae ipse a Deo didicerit, non ex proprio corde, vel ex humano sensu, sed quae Spiritus sanctus docet. Est et illud [3]) opus, quod facit Moses: ad bella non vadit, non pugnat contra inimicos. Sed quid facit? Orat: et donec ille orat, vincit populus ejus. Si relaxaverit et dimiserit manus, populus ejus vincitur et fugatur. Oret ergo et sacerdos ecclesiae indesinenter, ut vincat populus, qui sub ipso est, [4]) hostes invisibiles Amalechitas, qui sunt daemones, impugnantes eos, qui volunt pie vivere in Christo. Et ideo nos meditantes in his, et haec die ac nocte ad memoriam revocantes, et orationi instantes, ac vigilantes in ea, deprecemur Dominum, ut nobis ipse horum, quae legimus, scientiam revelare dignetur, et ostendere, quomodo spiritualem legem non solum in intelli-

---

[1]) Omnes Mss.: „simulatos.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „simulatores.“ R.

[2]) Matth. VII, 6. [3]) Edd. Merlini: aliud.

[4]) Ed. Ruaei: et.

gentia, sed et in[1]) actibus observemus, ut spiritualem gratiam consequi mereamur illuminati per legem Spiritus sancti, in Christo Jesu Domino nostro: cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VII.

De eo, quod mandatum est Aaron, et filiis ejus, ut vinum et siceram non bibant, cum ingrediuntur tabernaculum testimonii, vel cum accedunt ad altare, et de pectusculo appositionis, et de brachio separationis, et de mundis et immundis animalibus, vel cibis.

1. Plura quidem superiori lectione fuerunt recitata, ex quibus temporis brevitate constricti pauca admodum diximus. Non enim nunc exponendi Scripturas, sed aedificandi ecclesias ministerium gerimus, quamvis et ex his, quae a nobis ante tractata sunt, prudens quisque auditor evidentes ad intelligendum possit semitas invenire. Et ideo ex his quoque, quae nunc lecta sunt, quoniam cuncta non possumus, aliqua tamen, quae aedificent auditores, velut agri pleni, quem benedixit Dominus, flosculos colligemus. Quid ergo sit, quod nobis nunc lectum est, videamus. „Et[2]) locutus est Dominus Aaron, dicens: vinum et siceram non bibetis tu et filii tui[3]) tecum, cum intrabitis in tabernaculum testimonii, aut cum acceditis[4]) ad altare, et non moriemini. Legitimum aeternum in progenies vestras, discernere inter medium sanctorum et contaminatorum, et inter medium immundorum, et inter

---

[1]) Deest „in" in edd. M. [2]) Levit. X, 8—11.
[3]) Deest „tui" in ed. Ruaei.
[4]) Edd. Merlini: accedetis.

medium mundorum, et instruere filios Israel omnia legitima, quae locutus est Dominus ad eos per manum Mosis." Lex evidens datur, et sacerdotibus, et principi sacerdotum, ut, cum accedunt ad altare, vino abstineant, et omni potu, quod inebriare potest, quod scripturae divinae appellatione vernacula, siceram moris est nominare. Vult ergo sermo divinus sobrios in omnibus esse Domini sacerdotes, utpote qui accedentes ad altare Dei orare pro populo debeant, et pro alienis intervenire delictis, qui portionem in terra non habeant, sed ipse Dominus portio eorum sit: sic enim dicit de his Scriptura: „filiis,[1]) inquit, Levi non dabitis partem in medio fratrum suorum, quia ego portio eorum Dominus Deus ipsorum." Vult ergo istos, quibus ipse Dominus portio est, sobrios esse, jejunos, vigilantes in omni tempore, maxime autem cum ad exorandum Dominum, et sacrificandum in conspectu ejus altaribus praesto sunt. Quae mandata in tantum vim sui servant, et omni observantia custodienda sunt, ut et Apostolus haec eadem novi testamenti legibus firmet.[2]) In quo similiter etiam ipse sacerdotibus, vel principibus sacerdotum vitae regulas ponens, dicit[3]) eos non debere esse vino multo servientes, sed sobrios esse. Sobrietas enim omnium virtutum mater est, sicut e contrario ebrietas omnium vitiorum. Aperte enim pronuntiavit Apostolus dicens: „vinum,[4]) in quo est luxuria:" ut ostenderet, ex ebrietate veluti primogenitam filiam generari luxuriam. Tum praeterea et Salvator, Domini et regis auctoritate sacerdotibus simul et populis leges ac jura constituens: „attendite,[5]) inquit, ne forte graventur corda vestra in ebrietate, et crapula, et in sollicitudini-

---

[1]) Cfr. Num. XVIII, 20. coll. Jos. XIII, 14.

[2]) Cfr. I Tim. V.

[3]) Cfr. Tit. I, 7. 8. et II, 2. 3.

[4]) Ephes. V, 18. [5]) Cfr. Luc. XXI, 34.

bus saeculi, et veniat super vos subitaneus interitus." Audistis edictum regis aeterni, et lamentabilem finem ebrietatis vel crapulae didicistis. Si quis vobis peritus et sapiens medicus his ipsis verbis praeciperet, et diceret: attendite vobis, ne quis, verbi gratia, de illius, vel illius herbae succo avidius sumat; quod si fecerit, subitus ei veniet interitus: non dubito, quin unusquisque propriae salutis intuitu praemonentis medici praecepta servaret. Nunc vero animarum et corporum medicus, simulque et Dominus, jubet ebrietatis herbam et crapulae vitandam, similiter et sollicitudinum saecularium velut mortiferos succos cavendos. Et nescio, si quis nostrum non in his consumitur, uti ne dixerim sauciatur. Est ergo ebrietas vini perniciosa in omnibus: sola namque est, quae simul cum corpore et animam debilem reddat. In ceteris etenim potest fieri, ut secundum Apostolum,[1]) cum infirmatur corpus, tunc magis potens sit spiritus, et ubi is, qui deforis est, homo corrumpitur, ille, qui intus est, renovetur. In ebrietatis vero aegritudine, corpus simul et anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne vitiatur. Omnia membra debilitat,[2]) pedem, manum, linguam resolvit, oculos tenebrat, mentem velat oblivio, ita ut hominem se nesciat esse, nec sentiat. Habet ergo istud primo dedecoris corporalis ebrietas. Jam vero si discutiamus, quot modis mens inebriatur humana, inveniemus ebrios etiam eos, qui sibi sobrii videntur. Iracundia inebriat animam, furor vero eam plus quam ebriam facit, si quid tamen esse ebrietate amplius potest. Cupiditas et avaritia, non solum ebrium, sed et rabidum hominem reddunt. Et obscoenae concupiscentiae inebriant animam, sicut e contrario et sanctae concupiscentiae ine-

---

[1]) Cfr. II Cor. IV, 16.

[2]) Cod. Cadomensis: „debilia fiunt: pes, manus, lingua resoluta: oculos tenebrae, mentem velat oblivio," sicque alii Mss., nisi quod omittunt: „fiunt." R.

briant eam, sed ebrietate sancta illa, de qua dicebat quidam sanctorum: „et [1]) poculum tuum inebrians quam praeclarum est!“ Sed postmodum de ebrietatis diversitate videbimus, nunc interim vide quanta sunt, quae inebriant animam: et formido inebriat eam, et vana suspicio. Invidia autem et livor, supra omnem ebrietatem macerant eam. Sed enumerari non possunt, quanta sunt, quae infelicem animam vitio ebrietatis afficiant. Nunc interim de sacerdotibus videamus, quos accedentes ad altare, vino lex praecipit abstinere. Et quidem quantum ad historicum pertinet praeceptum, sufficiant ista quae dicta sunt. Quantum autem ad intelligentiam mysticam spectat, in [2]) sequentibus tenebitur nostra professio, quod secundum auctoritatem Pauli Apostoli, Dominus et Salvator noster futurorum bonorum pontifex dicitur. [3]) Ipse est ergo Aaron; filii vero ejus, Apostoli ejus sunt, ad quos ipse dicebat: „filioli, [4]) adhuc modicum vobiscum sum.“ Quid ergo praecepit lex Aaron et filiis ejus? Ut vinum, et siceram non bibant, cum accedunt ad altare. Videamus, quomodo id vero pontifici Jesu Christo Domino nostro, et sacerdotibus ejus ac filiis, nostris vero Apostolis, possimus aptare. Et perspiciendum primo est, quomodo prius quidem, quam accedat ad altare verus hic pontifex, cum sacerdotibus suis bibit vinum: cum vero incipit accedere ad altare, et ingredi in tabernaculum testimonii, abstinet vino. Putas possumus invenire tale aliquid ab eo gestum? Putas possumus veteris instrumenti formas, novi testamenti gestis et sermonibus coaptare? Possumus, si nos ipsum Dei Verbum et juvare et inspirare dignetur. Quaerimus ergo, quomodo Dominus et Salvator noster, qui est verus pontifex, cum di-

[1]) Psalm. XXIII, 5.

[2]) Mss. „in sequentibus tenebitur.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „in superioribus tenetur.“ R.

[3]) Cfr. Hebr. IX, 11. [4]) Ev. Joann. XIII, 33.

scipulis suis, qui sunt veri sacerdotes, antequam accedat ad altare Dei, bibat[1]) vinum, cum vero accedere coeperit, non bibat. Venerat in hunc mundum Salvator, ut pro peccatis nostris carnem suam offerret hostiam Deo. Hanc priusquam offerret, inter dispensationum moras vinum bibebat. Denique dicebatur homo vorax, et vini potator, amicus publicanorum, et peccatorum. Ubi vero tempus advenit crucis suae, et accessurus erat ad altare, ubi immolaret hostiam carnis suae: „accipiens,[2]) inquit, calicem, benedixit, et dedit discipulis suis, dicens: accipite, et bibite ex hoc.“ Vos, inquit, bibite, qui[3]) modo accessuri non estis ad altare. Ipse autem tanquam accessurus ad altare, dicit de se: „Amen[4]) dico vobis, quia non bibam de generatione vitis hujus, usquequo bibam illud vobiscum novum in regno patris mei.“ Si quis vestrum auribus ad audiendum purificatis accedit, ineffabilis mysterii intueatur arcanum. Quid est, quod dicit: „quia[5]) non bibam ex generatione vitis hujus, usquequo bibam illud vobiscum novum in regno patris mei?“ Dicebamus in superioribus, promissionem sanctis bonae hujus ebrietatis datam, cum dicunt: „et[6]) poculum tuum inebrians, quam praeclarum est!“ Sed et in aliis multis Scripturae locis similia legimus, ut ibi: „inebriabuntur[7]) ab ubertate domus tuae, et[8]) torrentem voluptatis tuae potum dabis illis.“ In Jeremia quoque dicit Dominus:

---

[1]) Mss. „bibat vinum, cum —, non bibat.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „bibebat vinum, cum —, non bibebat.“ R.

[2]) Cfr. Matth. XXVI, 27.

[3]) Mss. „qui.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quia.“ R.

[4]) Cfr. Matth. XXVI, 29. [5]) Matth. XXVI, 29.

[6]) Psalm. XXIII, 5. [7]) Psalm. XXXVI, 8.

[8]) Mss. „et torrentem voluptatis tuae potum dabis illis.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „et torrente bonitatis tuae potabis eos.“ R.

„et [1]) inebriabo populum meum." Et Esaias dicit: „ecce, [2]) qui serviunt mihi bibent, vos autem sitietis." Et multa de hujuscemodi ebrietate in scripturis divinis invenies memorari. Quae ebrietas sine dubio pro gaudio animae, et laetitia mentis accipitur, sicut et alibi distinxisse nos meminimus, aliud esse nocte inebriari, et aliud die inebriari.

2. Si ergo intelleximus, sanctorum quae sit ebrietas, et quomodo haec pro laetitia sanctis in promissionibus datur, videamus nunc, quomodo Salvator noster non bibit vinum, usquequo bibat illud cum sanctis novum in regno Dei. Salvator meus luget etiam nunc peccata mea. Salvator meus laetari non potest, donec ego in iniquitate permaneo. Quare non potest? Quia ipse est advocatus pro peccatis nostris apud patrem, sicut Joannes symmysta ejus praenunciat [3]) dicens, quia „et [4]) si quis peccaverit, advocatum habemus apud patrem Jesum Christum justum; et ipse est repropitiatio pro peccatis nostris." Quomodo ergo potest ille, qui advocatus est pro peccatis meis, bibere vinum laetitiae, quem ego peccando contristo? Quomodo potest iste, qui accedit ad altare, ut repropitiet me peccatorem, esse in laetitia, ad quem peccatorum meorum moeror semper adscendit? Vobiscum, inquit, [5]) illud bibam in regno patris mei. Quamdiu nos non ita agimus, ut adscendamus ad regnum, non potest illud vinum bibere solus, quod nobiscum se bibere promisit. Est ergo tamdiu in moerore, quamdiu nos persistimus in errore. Si enim Apostolus ipsius luget [6]) quosdam, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam in his, quae gesserunt, quid dicam de ipso, qui filius

---

[1]) Jerem. XXXI, 14. [2]) Jesai. LXV, 13.

[3]) Edd. Merlini: pronuntiat.

[4]) I Joann. II, 1. 2.

[5]) Cfr. Matth. XXVI, 29.

[6]) Cfr. II Cor. XII, 21.

dicitur caritatis? qui semet ipsum exinanivit [1]) propter caritatem, quam habebat erga nos, et non quaesivit quae sua sunt, cum esset aequalis Deo, sed quaesivit quae nostra sunt, et propter hoc evacuavit se? Cum ergo ista, quae nostra sunt, quaesierit, nunc jam nos non quaerit, nec quae nostra sunt cogitat, nec de erroribus nostris moeret, nec perditiones nostras et contritiones deflet, qui flevit super Jerusalem, et dixit ad eam: „quoties [2]) volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, et noluisti?" Qui ergo vulnera nostra suscepit, et propter nos doluit tamquam animarum nostrarum; et corporum medicus, modo vulnerum nostrorum putredines negligit? „Computruerunt [3]) enim, ut ait propheta, et corruptae sunt cicatrices nostrae, a facie insipientiae nostrae." Pro his ergo omnibus adsistit nunc vultui Dei, interpellans pro nobis, adsistit altari, ut repropitiationem pro nobis offerat Deo: et ideo dicebat tamquam accessurus ad istud altare: „quia [4]) jam non bibam de generatione vitis hujus, donec bibam illud vobiscum novum." Exspectat ergo, ut convertamur, ut [5]) ipsius imitemur exemplum, ut sequamur vestigia ejus, et laetetur nobiscum, et bibat vinum nobiscum in regno patris sui. Nunc enim quia misericors est, et miserator Dominus, majore affectu ipse, quam Apostolus suus, [6]) flet cum flentibus, cupit gaudere cum gaudentibus. Et multo magis luget [7]) ipse eos, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam. Neque enim putandum est, quod Paulus quidem lugeat pro peccatoribus, et fleat pro delinquentibus: Dominus autem

---

[1]) Philipp. II, 7. 8. coll. 6.

[2]) Cfr. Matth. XXIII, 37.

[3]) Cfr. Psalm. XXXVIII, 5.

[4]) Cfr. Matth. XXVI, 29.

[5]) Mss. „ut ipsius imitemur." Libri editi (v. c. edd. M.): „et ipsius imitemur." R.

[6]) Cfr. Rom. XII, 15. [7]) Cfr. II Cor. XII, 21.

meus Jesus abstineat a fletu, cum accedit ad patrem, cum adsistit altari, et repropitiationem [1]) pro nobis offert: et hoc est accedentem ad altare non bibere vinum laetitiae, quia adhuc peccatorum nostrorum amaritudines patitur. Non vult ergo solus in regno Dei bibere vinum; nos exspectat. Sic enim dixit: „donec [2]) bibam illud vobiscum.“ Nos sumus igitur, qui vitam nostram negligentes, laetitiam illius demoramur. Exspectat nos, ut bibat de generatione vitis hujus. Cujus vitis? Illius utique, cujus ipse erat figura, dicens: „Ego [3]) sum vitis, vos palmites.“ Unde iterum dicit, quia „sanguis [4]) meus vere est potus, et caro mea vere est cibus.“ Vere enim in sanguine uvae lavit stolam suam. Quid ergo est? Exspectat laetitiam. Quando exspectat? Cum consummavero, inquit, opus meum. Quando consummat hoc opus? Quando me, qui sum ultimus, et nequior omnium peccatorum, consummatum fecerit et perfectum, [5]) tunc consummat opus suum. Nunc enim adhuc imperfectum est opus ejus, donec ego maneo imperfectus. Denique donec ego non sum subditus patri, nec ipse dicitur patri esse subjectus. Non quod ipse subjectione indigeat apud patrem, sed pro me, in quo opus suum nondum consummavit, ipse dicitur non esse subjectus. Sic enim legimus, [6]) quoniam corpus sumus Christi, et membra ex parte. Quid autem est, quod dicit ex parte, videamus. Ego nunc, verbi gratia, subjectus sum Deo secundum spiritum, hoc est, proposito et voluntate: sed quamdiu in me caro concupiscit

---

[1]) Mss. „repropitiationem.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „propitiationem.“ R.

[2]) Matth. XXVI, 29. [3]) Ev. Joann. XV, 5.

[4]) Cfr. ev. Joann. VI, 55.

[5]) Edd. Merlini: perfectum, tunc — suum. Quando me, —, consummatum fecerit et perfectum? Nunc enim adhuc etc.

[6]) Cfr. I Cor. XII, 27.

adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, et nondum potui subjicere carnem spiritui, subjectus quidem sum Deo, verum non ex integro, sed ex parte. Si autem potuero etiam carnem meam, et omnia membra mea in consonantiam spiritus trahere, tunc perfecte videbor esse subjectus. Si intellexisti, quid sit ex parte, et quid sit ex integro esse subjectum, redi nunc et ad id, quod de subjectione Domini proposuimus, et vide, quia, cum omnes corpus ipsius et membra esse dicamur, donec sunt aliqui in nobis, qui nondum perfecta subjectione subjecti sunt, ipse dicitur non esse subjectus. Cum vero consummaverit opus suum, et universam creaturam suam ad summam perfectionis adduxerit, tunc ipse dicetur subjectus in his, quos subdidit patri, et in quibus opus, quod ei pater dederat, consummavit, ut sit Deus omnia in omnibus. Verum haec quorsum spectant? Ut intelligamus id, quod supra tractavimus, quomodo non bibit vinum, vel quomodo bibit, antequam intraret in tabernaculum, antequam accederet ad altare. Non bibit autem nunc, quia adsistit altari, et luget peccata mea: et rursum bibet posthaec, cum subjecta ei fuerint omnia, et salvatis omnibus ac destructa morte peccati, ultra jam necessarium non erit offerre hostias pro peccato. Tunc enim erit gaudium et laetitia, et tunc „exsultabunt [1]) ossa humiliata," et implebitur illud, quod scriptum est: „aufugiet [2]) dolor, et tristitia, et gemitus." Sed et illud non omittamus, quod non solum de Aaron dicitur, ut non bibat vinum, sed et de filiis ejus, cum ingrediuntur ad sancta. Nondum enim receperunt laetitiam suam ne Apostoli quidem, sed et ipsi exspectant, ut et ego laetitiae eorum particeps fiam. Neque enim decedentes hinc sancti, continuo integra meritorum suorum praemia consequuntur: sed exspectant etiam nos, licet morantes, licet desides. Non enim est

---

[1]) Psalm. LI, 8. (L.) [2]) Jesai. XXXV, 10.

illis perfecta laetitia, donec pro erroribus nostris dolent, et lugent nostra peccata. Hoc fortasse mihi dicenti non credas. Quis enim ego sum, qui confirmare sententiam tanti dogmatis audeam? Sed habeo [1]) horum testem, de quo non potes dubitare. Magister enim gentium est in fide et veritate Apostolus Paulus. Ipse igitur ad Hebraeos scribens, cum enumerasset omnes sanctos patres, qui per fidem justificati sunt, addidit post omnia etiam hoc: „sed [2]) isti, inquit, omnes testimonium habentes per fidem, nondum adsecuti sunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, uti ne sine nobis perfectionem consequerentur. Vides ergo, quia exspectat adhuc Abraham, ut, quae perfecta sunt, consequatur. Exspectat et Isaac et Jacob, et omnes prophetae exspectant nos, ut nobiscum perfectam beatitudinem capiant. Propter haec ergo etiam mysterium illud in ultimam diem dilati judicii custoditur. Unum enim corpus est, quod justificari exspectatur, unum, quod resurgere dicitur in judicio. „Licet [3]) enim sint multa membra, sed unum corpus, non potest dicere oculus manui: non es mihi necessaria," etiam si sanus sit oculus, et non sit turbatus. Quantum pertinet ad videndum, si desint ei reliqua membra, quae erit oculo laetitia? Aut quae videbitur esse perfectio, si manus non habeat? si pedes desint, aut reliqua membra non adsint? Quia et si est praecellens aliqua oculi gloria, in eo maxime est, ut vel ipse dux sit corporis, vel ceterorum membrorum non deseratur officiis. Hoc autem nos et [4]) per illam Ezechielis prophetae visionem doceri puto, cum dicit congregandum esse [5]) os ad os, et juncturam ad juncturam, et [6]) nervos, ac venas,

[1]) Edd. Merlini: adhibeo. [2]) Hebr. XI, 39.
[3]) I Cor. XII, 20. 21. [4]) Deest „et" in ed. R.
[5]) Deest „esse" in ed. R.
[6]) Edd. Merlini: et nervos ad venas.

et pellem, ac singula locis suis esse reparanda. Denique vide, quid addit propheta: „ossa, [1]) inquit, ista," non dixit: omnes homines sunt, sed dixit: „ossa ista domus Israel est." Habebis ergo laetitiam de hac vita discedens, si fueris sanctus. Sed tunc erit plena laetitia, cum nullum tibi membrorum corporis deest. Exspectabis enim et [2]) tu alios, sicut et ipse exspectatus es. [3]) Quod si tibi, qui membrum es, non videtur esse perfecta laetitia, si desit aliud membrum: quanto magis Dominus et Salvator noster, qui caput et auctor est totius corporis, non sibi perfectam dicit esse laetitiam, donec aliquid ex membris deesse corpori suo videt? Et propterea forte orationem fundebat ad patrem, dicens: „Pater [4]) sancte, glorifica me illa gloria, quam habui apud te, priusquam mundus esset." Non vult ergo sine te recipere perfectam gloriam suam, hoc est, sine populo suo, qui est corpus ejus, et qui sunt membra ejus. Vult enim in isto corpore ecclesiae suae, et in istis membris populi sui, ipse velut anima habitare: ut omnes motus, atque omnia opera secundum ipsius habeat voluntatem: ut vere compleatur in nobis illud prophetae dictum: „habitabo [5]) in iis, et ambulabo." Nunc autem, donec perfecti non sumus omnes, sed adhuc sumus in peccatis, ex parte in nobis est, et ideo „ex [6]) parte scimus, et ex parte prophetamus," donec quis pervenire mereatur ad illam mensuram, quam dicit Apostolus: „vivo [7]) autem, jam non ego, vivit vero in me Christus." Ex parte ergo, ut dicit Apostolus, nunc membra ejus sumus, et ex parte ossa ejus sumus. Cum autem conjuncta fuerint ossa ad ossa, et

---

[1]) Ezech. XXXVII, 11.
[2]) Desideratur „et" in ed. R.
[3]) Edd. Merlini: est.
[4]) Cfr. ev. Joann. XVII, 5. [5]) Levit. XXVI, 12.
[6]) I Cor. XIII, 9. [7]) Galat. II, 20.

juncturae ad juncturas,[1]) secundum hoc, quod supra diximus, tunc etiam ipse dicet de nobis illud propheticum: „omnia[2]) ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?“ Omnia namque ossa ista loquuntur, et hymnum dicunt, et gratias agunt Deo. Meminerunt enim beneficii ejus, et ideo „omnia[3]) ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi? Eripiens pauperem de manu fortioris ejus.“ De istis ossibus, cum adhuc essent dispersa, antequam veniret, qui ea colligeret, et congregaret in unum, dictum est et illud propheticum: „dispersa[4]) sunt ossa nostra secus infernum.“ Quia ergo dispersa erant, propterea dicit per alium prophetam: „congregetur[5]) os ad os, et junctura ad juncturam, et nervi, et venae, et pelles.“ Cum enim hoc factum fuerit, tunc „omnia[6]) ista dicent: Domine, quis similis tibi? Eripiens inopem de manu fortioris ejus.“ Unumquodque enim os ex istis ossibus inops erat, et atterebatur fortioris manu. Non enim habebat juncturam caritatis, non nervos patientiae, non venas vitalis animi, et fidei vigorem. Ubi vero venit, qui dispersa colligeret, et qui dissipata conjungeret, consocians os ad os, et juncturam ad juncturam, aedificare coepit sanctum corpus ecclesiae. Haec inciderunt quidem extrinsecus huic disputationi, sed necessario explanata sunt, ut manifestior fieret pontificis mei ingressus in sancta non bibentis vinum, usquequo sacerdotio fungeretur. Post haec tamen bibet[7]) vinum, sed vinum novum, et vinum novum in

---

[1]) Mss. „juncturas.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „juncturam.“ R.

[2]) Psalm. XXXV, 10. (XXXIV.)

[3]) Psalm. XXXV, 10. (XXXIV.)

[4]) Psalm. CXLI, 7. (CXL.)

[5]) Ezech. XXXVII, 7. 8.

[6]) Cfr. Psalm. XXXV, 10. (XXXIV.) coll. p. huj. not. 2. et 3.

[7]) Mss. „bibet.“ Libri editi (c. c. edd. M.): „bibit.“ R.

coelo novo, et in nova terra, et in novo homine, cum hominibus novis, et cum his, qui cantant ei canticum novum. Vides ergo, quia impossibile est de nova vite novum poculum bibi ab eo, qui adhuc indutus est veterem hominem cum actibus suis. „Nemo [1]) enim, inquit, mittit vinum novum in utres veteres." Si vis ergo et tu bibere de hoc novo vino, innovare, et dic: quia „et [2]) si exterior homo noster corrumpitur, sed qui intus est, renovatur de die in diem." Et quidem de his sufficienter dictum.

3. Multa sunt et alia, quae recitata [3]) sunt. Sed quoniam cuncta non possumus, eligendum est, de quibus dicere debeamus. Et quoniam quid esset bibere, et non bibere vinum, pro viribus diximus, nunc quid sit etiam comedere pectusculum separationis, et brachium ablationis, videamus. Post haec de mundis, et immundis, vel cibis, vel animalibus, in quantum Dominus dederit, et temporis spatium fuerit, disseremus. Dicit ergo Scriptura: „pectusculum [4]) segregationis, et brachium ablationis manducabis in loco sancto, tu et filii tui, et domus tua tecum: legitimum enim tibi, et legitimum filiis tuis datum est de sacrificiis salutaribus filiorum Israel, brachium ablationis, et pectusculum segregationis." Non omne pectusculum, segregationis est pectusculum: nec omne brachium, ablationis vel [5]) separationis est brachium. Sed quoniam ad Dominum meum Jesum personam pontificis revocavimus, et ad filios ejus sanctos Apostolos, videamus, quomodo ipse quidem pectusculum segregationis manducat, et filii ejus, alii autem non omnes possunt segregationis pectusculum manducare. Quid igitur est, quod a rebus omnibus segregatur, nec est commune cum reliquis, nisi sola substantia trinitatis? Si ergo intelligam quidem rationem mundi, non possim autem etiam de Deo intelli-

[1]) Matth. IX, 17. [2]) II Cor. IV, 16.

[3]) Duo Mss. „recitanda sunt." R.

[4]) Levit. X, 14. 15. [5]) Ed. Ruaei sola: et.

gere sicut dignum est, neque revelata mihi fuerit scientia Dei, manduco quidem pectusculum, sed non pectusculum segregationis. Etiam si potuero dicere: ipse enim mihi dedit omnium, quae sunt, scientiam veram, ut sciam rationem mundi, et virtutem elementorum, initium et finem, medietatem temporum, permutationum vicissitudines, et conversiones temporum, anni circulos, et stellarum dispositiones: horum omnium scientia, quia rationabilis est, pectusculi cibus est, sed non pectusculi segregationis. Si autem potuero de Deo sentire quae magna, quae sancta, quae vera sunt et secreta, tunc manducabo pectusculum segregationis, cum id, quod ab omni creatura eminet et segregatur, agnovero. Primus ergo pectusculum istud verus pontifex meus comedit. Quomodo comedit? „Nemo, [1]) inquit, novit patrem, nisi filius.“ Secundo in loco manducant et filii ejus. „Nemo [2]) enim novit patrem, nisi filius, et cui voluerit filius revelare.“ Quibus autem aliis, nisi Apostolis suis revelat? Sed et brachium separationis, vel ablationis, sicut et superius diximus, actus sunt et opera eminentiora ceteris, quae utique primus ipse Salvator, et Dominus meus implevit. Quomodo implevit? „Meus, [3]) inquit, cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui me misit, et perficiam opus ejus.“ Cum ergo facit voluntatem ejus, qui misit eum, in hoc non pectusculum, sed brachium separationis comedit. Similiter autem et Apostoli ejus, cum faciunt opus Evangelistae, et efficiuntur operarii inconfusibiles, recte tractantes sermonem veritatis, separationis vel ablationis brachium comedunt. Vis adhuc planius videre, quomodo Salvator separationis brachium comedat? Audi, quid dicat ad Judaeos: „si [4]) feci, inquit, opera in vobis, quae nullus alius fecit, pro quo horum vultis me occidere?“ Vides, quomodo ipse vere manducat brachium separationis, qui

[1]) Matth. XI, 27. [2]) Matth. XI, 27.
[3]) Ev. Joann. IV, 34. [4]) Cfr. ev. Joann. X, 32.

opera tam segregata et tam sublimia fecit, quam nullus alius fecit.

4. Sed jam videamus aliqua etiam ex his, quae de mundis, atque immundis, vel de cibis, vel animalibus lecta sunt: et sicut in explanatione poculi de umbra adscendimus ad veritatem spiritualis poculi, ita etiam de cibis, qui per umbram dicuntur, adscendamus ad eos, qui per spiritum veri sunt cibi. Sed ad haec investiganda, scripturae divinae testimoniis indigemus, ne quis putet, — amant enim homines exacuere linguas suas, ut gladium —, ne quis, inquam, putet, quod ego vim faciam scripturis divinis, et ea, quae de animalibus, quadrupedibus, vel etiam avibus, aut piscibus mundis, sive immundis, in lege referuntur, ad homines traham, et de hominibus haec dicta esse confingam. Fortassis enim dicat quis auditorum, cur vim facis Scripturae? Animalia dicuntur, animalia intelligantur. Ne ergo aliquis haec depravari humano credat ingenio: Apostolica in iis auctoritas evocanda est. Audi ergo primum omnium Paulus de iis qualiter dicat. „Omnes [1]) enim, inquit, per mare transierunt, et omnes in Mosen baptizati sunt in nube et in mari, et omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra: petra autem erat Christus.“ Paulus haec dicit: Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Pharisaeus, et doctus secus pedes Gamalielis, qui utique nunquam auderet spiritualem escam, et spiritualem potum appellare, nisi hunc esse sensum legislatoris per traditam sibi verissimae doctrinae scientiam didicisset. Unde et illud addit, tamquam confidens, et certus de ciborum ratione mundorum, vel immundorum, quod non secundum literam, sed spiritualiter observanda sint, et dicit: „ne [2]) quis ergo vos judicet in cibo, aut in potu,

---

[1]) I Cor. X, 2. 3. 4. [2]) Coloss. II, 16.

aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut [1]) sabbatorum: quae sunt umbra futurorum." Vides ergo, quomodo haec omnia, quae de cibis, vel potu loquitur Moses, Paulus, qui melius ista didicerat, quam hi, qui nunc jactant se esse doctores, omnia haec umbram [2]) dicit esse futurorum. Et ideo, sicut diximus, ab hac umbra ad veritatem debemus adscendere. Christianis [3]) et a Christianis sermo est, quibus Apostolicorum dictorum cara esse debet auctoritas. Si quis vero arrogantia tumidus Apostolica dicta contemnit aut spernit, ipse viderit. Mihi autem, sicut Deo et Domino nostro Jesu Christo, ita et Apostolis ejus adhaerere bonum est, et ex divinis scripturis secundum ipsorum traditionem intelligentiam capere. Erit autem opportunum fortasse tempus, si tamen Dei voluntas in hoc fuerit, et rerum tranquillitas siverit, [4]) — nescimus enim, quid pariat superventura dies —, ut etiam ex veteri testamento adsignemus, secundum [5]) id quod Apostolis visum est, rationem ciborum mundorum, vel immundorum, sed et animalium, vel avium, vel piscium, de quibus in lege scribitur, intelligentiam ad homines referendam. Sed nunc quoniam latiore uti explanatione non est tempus, duobus luminibus Apostolorum, Petro et Paulo testibus contenti simus. Et quidem Paulus quae senserit, jam protulimus. Petrus [6]) vero Apostolus, cum esset in Joppe,

---

[1]) Duo Mss. „aut sabbato." R.

[2]) Ed. Ruaei sola: umbra.

[3]) Omnes Mss. „Christianis et a Christianis." Libri editi (v. c. edd. M.): „Christiani, et ad Christianos." R. — Equidem, probata ex parte librorum editorum lectione, sic locum nostrum emendaverim: „adscendere Christi. Etenim ad Christianos sermo est" etc.

[4]) Edd. Merlini: „siverit." Ed. Ruaei: „fuerit."

[5]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „secundum eam, quae Apostolis visa est, rationem" etc., sed Mss. ut in nostro textu. R.

[6]) Cfr. Act. X, 9. seqq.

et orare vellet, adscendit in superiora. Ego[1]) tamen et hoc ipsum, quod noluit in inferioribus orare, sed adscendit ad superiora, non frustra dici accipio. Neque enim tanti Apostoli consilium ex superfluo superiora delegit ad orandum, sed quantum ego arbitror, ut ostenderetur, quod Petrus, quia mortuus erat cum Christo, quae sursum sunt quaerebat,[2]) ubi Christus est in dextera Dei sedens, et non quae super terram. Illuc adscendebat, ad illa tecta, ad illa fastigia, de quibus dicit et Dominus: „qui[3]) in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo." Denique ut scias, quia non haec suspiciose[4]) de Petro dicimus, quia ad superiora conscenderit, ex consequentibus approbabis. „Adscendit,[5]) inquit, ad superiora, ut oraret, et vidit coelum apertum." Nondum tibi videtur Petrus ad superiora non solum corpore, sed et[6]) mente ac spiritu conscendisse? „Vidit,[7]) inquit, coelum apertum, et vas quoddam deponi ut linteum in[8]) terram, in quo erant omnia quadrupedia, et reptilia, et volatilia coeli, et audivit vocem dicentem sibi: surge, Petre, occide et manduca:" de his sine dubio imperans manducandis quadrupedibus, et serpentibus, et volatilibus, quae superposita linteo ad eum coelitus sunt delata. At ille: „Domine,[9]) inquit, tu scis, quia nunquam commune, aut immundum introivit in os meum. Et vox, inquit, ad eum secundo: quod Deus mundavit, tu commune ne dixeris. Et hoc factum est per ter. Et post hoc, inquit, receptum est linteum in coelis." De mundis hic, et immundis animalibus ratio est. De quibus, rerum scientia

---

[1]) Male in antea editis (e. c. edd. M.) legitur: „Ergo statim et hoc ipsum" etc., omissis his verbis: „non frustra dici accipio," quae supplentur e Mss. R.

[2]) Cfr. Coloss. III, 1. 2. [3]) Matth. XXIV, 17.

[4]) Mss. „otiose." R. [5]) Cfr. Act. X, 9. 11.

[6]) Deest „et" in ed. R. [7]) Act. X, 11—13.

[8]) Edd. Merlini: in terra. [9]) Act. X, 14—16.

coelitus docetur Apostolus, quoniam quidem eminentiorem se, et majorem non habebat in terris, et[1]) docetur non una voce, nec una visione, sed trina. Ego nec hoc ipsum, quod tertio haec dicuntur, otiose dictum[2]) suscipio. Tertio ei dicitur, et per illum omnibus nobis: „quod[3]) Deus mundavit, tu commune ne dixeris." Quae enim mundavit, non sub una appellatione mundantur, neque sub secunda, sed nisi et tertia appellatio nominetur, nemo mundatur. Nisi enim in patre, et filio, et Spiritu sancto fueris mundatus, mundus esse non poteris. Propterea ergo quae pro emundatione ostendebantur, non semel, neque iterum, sed tertio ostenduntur, et tertio praecipiuntur. Erant ergo omnia in illo linteo quadrupedia, et reptilia, et volucres coeli. Et post haec cogitabat, inquit, intra semet ipsum Petrus, quid hoc esset. Et adhuc eo cogitante supervenerunt, inquit, hi, qui a Cornelio centurione missi fuerant ex hac civitate, id est, a Caesarea in Joppe. Ibi namque erat Petrus, et hospitabatur apud Simonem quendam coriarium. Bene autem Petrus apud coriarium manet, illum fortasse, de quo dicit Job, quia „pelle[4]) me et carne induisti." Sed haec in excessu dicta sint. Interim superveniunt, qui missi fuerant a Cornelio ad Petrum: quos ille suscipiens, audit ab iis, quae sibi Cornelius mandat. Et descendens de superioribus, venit ad Cornelium. Descendit, dicit: adhuc enim deorsum erat Cornelius, et in inferioribus manebat. Venit ergo Caesaream, invenit multos apud Cornelium congregatos, et ait ad eos post multa: „et[5]) mihi, inquit, ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem." Non videtur tibi Petrus Apostolus quadrupedia illa omnia, et reptilia, et volatilia

---

1) Edd. Merlini: edocetur.
2) Edd. Merlini: dicta. 3) Act. X, 15.
4) Job. X, 11. 5) Act. X, 28.

dilucide ad hominem transtulisse, et homines intellexi ea, quae sibi in linteo coelitus lapso fuerant demonstrata?

5. Sed fortasse dicat aliquis: de quadrupedibus quidem, et reptilibus, et avibus reddidisti [1]) rationem, quod homines intelligi debeant, da etiam de his, quae in aquis sunt. Quoniam quidem lex etiam de ipsis munda esse quaedam, et alia designat immunda, nihil in his, ut verbis meis credatur, exposco, nisi testes idoneos dedero. Ipsum vobis Dominum, et Salvatorem nostrum Jesum Christum testem horum et auctorem dabo, quomodo pisces homines esse dicantur. „Simile [2]) est, inquit, regnum coelorum reti misso in mare, quod ex omni genere piscium colligit: et cum repletum fuerit, sedentes supra litus condunt eos, qui boni sunt, in vasis, qui autem mali, foras mittuntur." Evidenter edocuit eos, qui retibus colligi dicuntur pisces, vel bonos homines esse, vel malos. Isti ergo sunt, qui secundum Mosen pisces vel mundi, vel [3]) immundi nominantur. His igitur ex auctoritate Apostolica, atque evangelica comprobatis, videamus, quomodo unusquisque hominum vel mundus, vel immundus possit ostendi. Omnis homo habet aliquem in se cibum, quem accedenti ad se proximo praebeat. Non enim potest fieri, ut, cum accesserimus ad invicem nos homines, et conseruerimus sermonem, non aliquem, vel ex responsione, vel ex interrogatione, vel ex aliquo gestu aut capiamus inter nos gustum, aut praebeamus. Et si quidem mundus homo est, et bonae mentis is, de quo gustum capimus, mundum sumimus cibum. Si vero immundus sit, quem contingimus, et [4]) immundum cibum secundum

---

[1]) Omnes Mss. „reddidisti." Libri editi (v. c. edd. M.): „reddidimus." R.

[2]) Matth. XIII, 47. 48. [3]) Edd. Merlini: et.

[4]) Desideratur „et" in edd. M.

ea, quae supra dicta sunt, sumimus. Et propterea, puto, Apostolus Paulus de talibus, velut immundis animalibus dicit: „cum [1]) hujusmodi nec cibum sumere." Verum ut evidentius tibi patescant ad intellectum, quae dicimus, de majoribus sumamus exemplum, ut inde paulatim descendentes usque ad inferiora veniamus. Dominus et Salvator noster dicit: „nisi [2]) manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis ipsis. Caro enim [3]) mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus." Jesus ergo quia totus ex toto mundus est, tota ejus caro cibus est, et totus sanguis ejus potus est: quia omne opus ejus sanctum est, et omnis sermo ejus verus est. Propterea ergo et caro ejus verus est cibus, et sanguis ejus verus est potus. Carnibus enim et sanguine verbi sui tanquam mundo cibo ac potu, potat et reficit omne hominum genus. Secundo in hoc loco post illius carnem, mundus cibus est Petrus, et Paulus, et omnes Apostoli. Tertio loco discipuli eorum: et sic unusquisque pro quantitate meritorum, vel sensuum puritate, proximo suo mundus efficitur cibus. Haec qui audire nescit, detorqueat fortassis, et avertat auditum secundum illos, qui dicebant: „quomodo [4]) dabit nobis hic carnem suam manducare? Quis potest audire eum? Et discesserunt ab eo." Sed vos si filii estis ecclesiae, si Evangelicis imbuti mysteriis, si Verbum caro factum habitat in vobis, agnoscite quae dicimus, quia Domini sunt, ne forte, qui ignorat, ignoretur. Agnoscite, quia figurae sunt, quae in divinis voluminibus scripta sunt, et ideo tanquam spirituales, et non tanquam carnales examinate, et intelligite quae dicuntur. Si enim quasi carnales ista

---

[1]) I Cor. V, 11.

[2]) Cfr. ev. Joann. VI, 53. 55.

[3]) Deest „enim" in ed. R.

[4]) Ev. Joann. VI, 52. 60. 66.

suscipitis, laedunt vos, et non alunt. Est enim et in Evangeliis litera, quae occidit. Non solum in veteri testamento occidens litera deprehenditur: est et in novo testamento litera, quae occidat eum, qui non spiritualiter, quae dicuntur, adverterit. Si enim secundum literam sequaris hoc ipsum, dictum est: „nisi[1]) manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum:“ occidit haec litera. Vis tibi et aliam de Evangelio proferam literam, quae occidit? „Qui[2]) non habet, inquit, gladium, vendat tunicam suam, et emat gladium.“ Ecce et haec litera Evangelii est, sed occidit. Si vero spiritualiter eam suscipias, non occidit, sed est in ea spiritus vivificans. Et ideo sive in lege, sive in Evangeliis quae dicuntur, spiritualiter suscipe, quia „spiritualis[3]) dijudicat omnia, ipse vero a nemine dijudicatur.“ Ut ergo diximus, omnis homo habet in se aliquem cibum, ex quo qui sumserit, si quidem bonus est, et de bono thesauro cordis sui profert bona, mundum cibum praebet proximo suo. Si vero malus, et profert mala, immundum cibum praebet proximo suo. Potest enim quis innocens et rectus corde, mundum animal ovis videri, et praebere audienti se cibum mundum tanquam ovis, quae est animal mundum. Similiter et in ceteris. Et ideo omnis homo, ut diximus, cum loquitur proximo suo, et sive prodest ei ex sermonibus suis, sive nocet, et mundum ei, aut immundum efficitur animal, ex quibus vel mundis utendum, vel immundis praecipitur abstinendum. Si secundum hanc intelligentiam dicamus Deum summum[4]) leges hominibus promulgasse, puto, quod digna videbitur divina majestate legislatio. Si vero adsideamus literae, et secundum hoc,

---

[1]) Ev. Joann. VI, 53. [2]) Luc. XXII, 36.

[3]) I Cor. II, 15.

[4]) Mss. „summum.“ Libri (editi (v. c. edd. M.): „omnipotentem.“ R.

vel quod Judaeis, vel id, quod vulgo videtur, accipiamus quae in lege scripta sunt, erubesco dicere, et confiteri, quia tales leges dederit Deus. Videbuntur enim magis elegantes et rationabiles hominum leges, verbi gratia, vel Romanorum, vel Atheniensium, vel Lacedaemoniorum. Si vero secundum hanc intelligentiam, quam docet ecclesia, accipiatur Dei lex, tunc plane omnes humanas supereminet leges, et vere Dei lex esse credetur. Itaque his ita praemissis, spirituali, ut commonuimus, intelligentia de mundis et immundis animalibus aliqua perstringamus.

6. „Omne,[1]) inquit, pecus, quod ungulam dividit, et ungulas habet, et reducit ruminationem in pecoribus, haec manducabitis. Praeterea ab his non manducabitis, quae reducunt ruminationem, et non dividunt ungulas, et habent ungulas. Camelus, quoniam reducit ruminationem, et ungulam non dividit, immundum erit hoc vobis. Et lepus, quoniam reducit ruminationem, et ungulam non dividit, immundum hoc erit vobis: et erinacius, quia reducit ruminationem, et ungulam non dividit, immundum hoc vobis: et sues," et cetera. Decernit ergo, ne manducentur hujusmodi animalia, quae ex parte videntur esse munda, et ex parte immunda: sicut camelus ex eo, quod ruminat, mundus videtur, ex eo autem, quod ungulas divisas non habet, immundus dicitur. Post haec jam nominat et leporem, et erinacium, sed et ipsos dicit ruminare quidem, sed ungulas non dividere. Alium vero ordinem facit eorum, qui e contrario ungulam quidem dividunt, sed non ruminant. Primum ergo videamus, qui sunt isti, qui ruminant, et ungulam dividunt, quos mundos appellat. Ego arbitror illum dici ruminare, qui operam dat scientiae, et in lege Domini meditatur die ac nocte. Sed audi,

[1]) Levit. XI, 3—7.

quomodo dictum est: „qui[1]) dividit, inquit, ungulam, et revocat ruminationem.“ Revocat ergo ruminationem, qui ea, quae secundum literam legit, revocat ad sensum spiritualem, et ab infimis et visibilibus ad invisibilia et altiora conscendit. Sed si mediteris legem divinam, et ea, quae legis, ad subtilem et ad spiritualem intelligentiam revoces, vita autem tua, et actus tui non sint tales, ut habeant discretionem vitae praesentis et futurae, hujus saeculi et saeculi superventuri: si non ista competenti ratione discernas, et dividas, camelus es tortuosus: qui cum intellectum acceperis ex meditatione legis[2]) divinae, non dividis, neque segregas praesentia et futura, nec angustam viam a via spatiosa secernis. Sed adhuc manifestius, quod dicitur, explanemus. Sunt, qui adsumunt testamentum Dei per os suum, et cum legem Dei in ore habeant, vita et actus sui longe a verbis eorum et sermonibus discrepant. Dicunt enim, et non faciunt: de quibus et propheta dicit: „peccatori[3]) autem dixit Deus: quare tu enarras justitias meas, et adsumis testamentum meum per os tuum?“ Vides ergo, quomodo iste ruminat, qui testamentum Dei habet in ore suo. Sed quid in sequentibus ad eum dicitur? „Tu[4]) autem odisti disciplinam, et abjecisti sermones meos post te“ In quo evidenter ostendit istum ruminantem quidem, sed ungulam non dividentem, et ideo immundus est quicunque est talis. Et iterum est alius, vel ex his, qui extra religionem nostram sunt, vel ex his, qui nobiscum sunt: qui dividunt quidem ungulas, et ita incedunt in viis suis, ut actus suos ad futurum saeculum praeparent. Multi enim ita et ex philosophis sapiunt, et futurum esse judicium credunt. Immortalem namque animam sentiunt, et remunerationem bonis quibusque positam confitentur.

---

[1]) Levit. XI, 3. [2]) Ed. Ruaei sola: hujus.
[3]) Psalm. L, 16. (XLIX.) [4]) Psalm. L, 17. (XLIX.)

Hoc et haereticorum nonnulli faciunt, et quantum expetit, [1]) timorem futuri judicii gerunt, et actus suos tanquam in divino examine requirendos cautius temperant. Sed horum uterque non ruminat, nec revocat ruminationem. Non enim ea, quae in lege Dei scripta sunt, audiens meditatur, ac revocat ad subtilem et spiritualem intelligentiam: sed statim ut audierit aliquid, aut contemnit, aut despicit, nec requirit, qui in vilioribus verbis pretiosus lateat sensus. Et habent isti dividentem quidem ungulam, sed ruminationem non revocant. Tu autem, qui vis esse mundus, convenientem habeto vitam, consonam [2]) et scientiae et actus intellectui: ut sis in utroque mundus, ut et revoces ruminationem, et ungulam dividas, sed et ungulas ut producas, sive abjicias. Requiramus et hujus rei testimonium, quomodo ungulas producimus, vel, ut alibi legitur, abjicimus. Scriptum est in Deuteronomio: „si, [3]) inquit, exieris ad bellum adversum inimicos tuos, et videris ibi mulierem decora specie, et concupieris eam, adsumes eam, et rades omnem pilum capitis ejus, et ungulas ejus, et indues eam vestimentis lugubribus: et sedebit in domo lugens patrem suum, et matrem suam, et domum paternam suam: et post triginta dies erit tibi uxor." Sed nunc non hoc est propositum, ut haec, quae in testimonium vocata sunt, explanentur: sed propterea diximus, quia et hic de ungulis mentio facta est. Verum tamen et ego frequenter exivi ad bellum contra inimicos meos, et vidi ibi in praedam mulierem decora specie, Quaecunque enim bene et rationabiliter dicta invenimus apud inimicos nostros, si quid apud illos sapienter et scienter dictum legimus, oportet nos mundare id, et ab scientia, quae apud illos est, auferre et resecare omne.

---

[1]) Mss. „expetit." Libri editi (v. c. edd. M.): „spectat." R.

[2]) Edd. Merlini: et consonam scientiae, et actus etc

[3]) Deut. XXI, 10—13.

quod emortuum et inane est, — hoc enim sunt omnes capilli capitis, et ungulae mulieris ex inimicorum spoliis adsumtae —, et ita demum facere eam nobis uxorem, cum jam nihil ex illis, quae per infidelitatem mortua dicuntur, habuerit, nihil in capite habeat mortuum, nihil in manibus, ut neque sensibus, neque actibus, immundum aliquid, aut mortuum gerat. Nihil enim mundum habent mulieres hostium nostrorum, quia nulla est apud illos sapientia, cui immunditia aliqua non sit admixta. Velim tamen dicerent mihi Judaei, quomodo apud eos ista serventur. Quid causae, quid rationis est decalvari mulierem, et ungulas ejus demi? Verbi causa, ponamus, quod ita invenerit eam is, qui dicitur invenisse, ut neque capillos, neque ungulas habeat: quid habuit, quod secundum legem demere juberetur? [1]) Nos vero, quibus militia spiritualis est, et arma non carnalia, sed potentia Deo ad destruenda consilia, decora mulier si reperta fuerit apud hostes, et rationabilis aliqua disciplina, hoc modo purificabimus eam, quo superius diximus. Oportet ergo eum, qui mundus est, non solum dividere ungulas, et non solum praesentis saeculi et futuri actus et opera discernere, sed et ungulas producere, vel, ut alibi legimus, abjicere, ut purificantes nos ab operibus mortuis, permaneamus in vita.

8. Haec quidem generaliter dicta sint de animalibus: illa vero, quae in aquis sunt, quia dicuntur, siquidem habeant pinnas et squamas, munda esse: si vero non habeant, immunda, nec edi debere: illud in his ostenditur, ut, si quis est in aquis istis, et in mari vitae hujus, atque in fluctibus saeculi positus, tamen debeat satis agere, ut non in profundis jaceat aquarum, sicut sunt isti pisces, qui dicuntur non habere pinnas, neque squamas. Haec namque eorum natura perhibetur, ut in imis semper, et

---

[1]) Edd. Merlini: videretur? Nos vero etc.

circa ipsum coenum demorentur: sicut sunt anguillae, et huic similia, quae non possunt adscendere ad aquae summitatem, neque ad ejus superiora pervenire. Illi vero pisces, qui pinnulis juvantur, ac squamis muniuntur, adscendunt magis ad superiora, et aëri huic viciniores fiunt, velut qui libertatem spiritus quaerant. Talis est ergo sanctus quisque, quia [1]) intra retia fidei conclusus, bonus piscis a Salvatore nominatur: qui etiam mittitur in vas, veluti pinnas habens, et squamas. Nisi [2]) enim habuisset pinnas, non resurrexisset de coeno incredulitatis, nec ad rete fidei pervenisset, nisi pinnis adjutus ad superiora venisset. Quid est autem, quod et squamas habere dicitur? Tanquam qui paratus sit vetera indumenta deponere. Hi enim, qui squamas non habent, velut ex integro carnei sunt, et toti carnales, qui deponere nihil possunt. Si quis ergo habet pinnas, quibus ad superiora nitatur, mundus est. Qui vero non habet pinnas, sed in inferioribus permanet, et in coeno semper versatur, immundus est. Similiter autem de avibus. „Non [3]) manducabis, inquit, haec, quia immunda sunt: aquilam, et vulturem," et cetera his similia. His etenim avibus semper mortuorum corporum cibus est, et ex mortuis cadaveribus vivunt. Omnes ergo, qui hujusmodi vitam gerunt, immundi habendi sunt. Ego puto et illos in his nominari, qui alienis incubant mortibus, et arte quadam, vel fraude testamenta subjiciunt. Hujusmodi enim homines, vultures et aquilae merito appellantur, velut mortuorum cadaveribus inhiantes. Scio et alia volatilia, quae raptu vivunt. Hae sunt animae, quae secundum hoc quidem, quod rationabiles et imbutae sunt liberalibus institutis, vel rationabilibus disciplinis, volatilia videntur. Legunt enim et requi-

---

1) Edd. Merlini: qui.

2) Ed. Ruaei sola: Non enim etc.

3) Cfr. Levit. XI, 13.

runt, vel de ratione coeli, vel quomodo mundus Dei providentia gubernetur: secundum haec ergo volatilia nominantur. Si vero hujusmodi homines inique agant, et contra legem faciant, diripiant proximos, ut, cum in verbis esse videatur eruditio coelestis, in actibus carnalia et mortua opera gerant, recte vultures vel aquilae dicendi sunt, quae de excelsis ad carnes mortuas ac foetidas delabuntur. Ad hoc referenda est et accipitris rapacitas, et ceterorum omnium: ex quibus quaedam sunt volatilia rapacitati studentia, quaedam vero non tam rapacitatem, quam obscuritatem et tenebras amantia. „Omnis [1]) enim qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem:“ ut sunt noctuae et vespertiliones, et cetera, quae lex pronuntiavit immunda. A quibus omnibus spirituali nos observantia custodientes, et cibum ex mundis animalibus appetentes, etiam ipsi puri efficiemur et mundi, per Christum Dominum nostrum: per quem est Deo patri cum Spiritu sancto gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

De eo, quod scriptum est: „mulier [2]) quaecunque conceperit semen, et pepererit masculum, immunda erit septem diebus:“ et de diversitatibus leprae [3]) ac purificationibus leprosi.

1. Medicum dici in scripturis divinis Dominum nostrum Jesum Christum, etiam ipsius Domini sententia perdocemur, sicut dicit in Evangeliis: „non [4]) indigent sani

---

[1]) Ev. Joann. III, 20. [2]) Levit. XII, 2.
[3]) Cfr. Levit. XIII. [4]) Matth. IX, 12. 13.

medico, sed qui male habent. Non enim veni vocare justos, sed peccatores in poenitentiam." Omnis autem medicus ex herbarum succis vel arborum, vel etiam metallorum venis, vel animantium naturis, profutura corporibus medicamenta componit. Sed herbas istas si quis forte, antequam pro ratione artis componantur, adspiciat, si quidem in agris aut montibus, velut foenum vile conculcat, et praeterit. Si vero eas intra medici scholam dispositas per ordinem viderit, licet odorem tristem,[1]) fortem et austerum reddant, tamen suspicabitur eas curae vel remedii aliquid continere, etiamsi nondum quae, vel qualis sit sanitatis ac remedii virtus, agnoverit. Haec de communibus medicis diximus. Veni nunc ad Jesum coelestem medicum: intra ad hanc stationem medicinae ejus ecclesiam: vide ibi languentium jecere multitudinem. Venit mulier, quae ex partu immunda effecta est, venit leprosus, qui extra castra separatus est pro immunditia leprae, quaerunt a medico remedium, quomodo sanentur, quomodo mundentur: et quia Jesus hic, qui medicus est, ipse est et verbum Dei, aegris suis non herbarum succis, sed verborum sacramentis medicamenta conquirit. Quae verborum medicamenta si quis incultius per libros tanquam per agros videat esse dispersa, ignorans singulorum dictorum virtutem, ut vilia haec, et nullum sermonis cultum habentia, praeteribit. Qui vero ex aliqua parte didicerit animarum apud Christum esse medicinam, intelliget profecto ex his libris, qui in ecclesia recitantur, tanquam ex agris et montibus, salutares herbas adsumere unumquemque debere, sermonum duntaxat vim: ut, si quis illi[2]) est in anima languor, non tam exterioris frondis et corticis, quam succi interioris hausta virtute sanc-

---

[1]) Edd. Merlini: tristem forte, et austerum etc.

[2]) Cod. Sangerman.: „illi." Libri editi (v. c. edd. M.): „ille." R.

tur. Videamus ergo adversum immunditiam partus, et contagionem leprae, praesens haec lectio quam diversa, et quam varia purificationum medicamenta conficiat.

2. „Et [1]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: loquere filiis Israel, et dices ad eos: mulier quaecunque conceperit semen, et pepererit masculum, immunda erit septem diebus.“ Primo [2]) consideremus secundum historiam, si non videtur quasi ex superfluo additum: „mulier [3]) quae [4]) susceperit semen, et pepererit masculum:“ quasi possit aliter masculum parere, nisi semine concepto. Sed non ex superfluo additur. Ad discretionem namque illius, quae sine semine concepit et peperit, istum sermonem pro [5]) ceteris mulieribus legislator adjecit: ut non omnem mulierem, quae peperisset, designaret immundam, sed eam, quae concepto semine peperisset. Addi quoque ad hoc etiam illud potest, quod lex ista, quae de immunditia scribitur, ad [6]) mulieres pertinet. De Maria autem dicitur, quia virgo concepit, et peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, virgines vero ab his ha-

---

[1]) Levit. XII, 1. 2.

[2]) Graeca huc spectantia verba, quae in omnibus fere Catenis Graecis Mss. reperiuntur, haec sunt: *Παρέλκειν δόξει τό· „ἐὰν σπερματισθῇ“ προτασσόμενον τοῦ· „καὶ τέκῃ ἄρσεν.“ Ἀλλ᾽ ἐφίστημι, μήποτε, ἵνα προφητικῶς ἡ Μαρία οὐκ ἐκ τοῦ ἐσπερματίσθαι τεκοῦσα ἄρσεν, μὴ νομισθῇ ἀκάθαρτος εἶναι γεγεννηκυῖα τὸν Σωτῆρα, εἴρηται ὅλον τοῦτο. Ἐδύνατο δὲ καὶ μὴ προσκειμένου τοῦ· „ἐὰν σπερματισθῇ“ νοεῖσθαι μὴ οὖσα ἀκάθαρτος ἡ Μαρία. Οὐ γὰρ ἁπλῶς ἦν γυνὴ, ἀλλὰ παρθένος.* R.

[3]) Levit. XII, 2.

[4]) Cod. Sangerman. „quae susceperit semen.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quae conceperit semen.“ R.

[5]) Cod. Sangerm. et alii Codd. „pro ceteris.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „prae ceteris.“ R.

[6]) Cod. Sangerman. „ad mulieres.“ Libri editi (c. c. edd. M.): „ad mulierem.“ R.

beantur immunes. Sed si nobis aliquis occurrat argutus, et dicat, quia et Maria mulier in Scripturis nominatur: sic enim dicit Apostolus: „ubi[1]) autem venit plenitudo temporum, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret:" respondebimus ei, quia in hoc Apostolus mulierem non pro corruptela integritatis, sed pro sexus indicio nominavit: ut, quia dicebat filium Dei missum, simul et illud, quod[2]) communi omnium ingressu in hunc mundum venisset, exponeret. Est porro et aetatis istud vocabulum, ejus scilicet, qua feminino sexui de annis pubertatis exceditur, et ad id tempus, quo habilis viro videatur esse, transitur.[3]) Sicut et e contrario vir appellatur is, qui adolescentiae tempus excesserit, etiamsi uxorem nondum habeat, cujus vir esse dicatur: quo nomine appellari solent etiam hi, quos femineae admixtionis macula nulla perstringit. Si ergo recte dicitur vir[4]) pro sola virili aetate, etiam is, qui nullius admixtionem feminae noverit: quomodo non eadem consequentia etiam virgo, quae intemerata permansit, pro sola aetatis maturitate mulier nominatur?[5]) Denique et Abraham cum puerum mitteret Mesopotamiam in domum Batuelis, ut inde acciperet Isaac filio suo uxorem, et puer[6]) curiosius percontaretur, ait ad eum: „quod[7]) si noluerit mulier sequi me, redu-

---

[1]) Galat. IV, 4. 5.

[2]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „quia pro communi omnium vita ingressus in hanc mundum" etc., sed omnes Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Mss. „transitur." Libri editi (v. c. edd. M.): „transitur." R.

[4]) Libri editi (v. c. edd. M.): „vir ille pro sola temporis aetate." Mss. ut in nostro textu. R.

[5]) Mss. „nominatur?" Libri editi (v. c. edd. M.): „nominetur?" R.

[6]) Cod. Sangermanensis: „puer curiosus." R.

[7]) Genes. XXIV, 5.

cam filium tuum illuc?“ et non dixit: quod si noluerit virgo sequi me. Haec ergo dicta sint nobis de eo, quod observavimus scriptum, quia non superfluo addidit legislator: „mulier[1]) si conceperit semen, et pepererit filium:“ sed esse exceptionem mysticam, quae solam Mariam a reliquis mulieribus segregaret, cujus partus non ex conceptione seminis, sed ex praesentia sancti Spiritus, et virtute altissimi fuerit.

3. Nunc vero[2]) requiramus etiam illud, quid causae sit, quod mulier, quae in hoc mundo nascentibus ministerium praebet, non solum, cum semen susceperit, immunda fieri dicitur, sed et cum pepererit. Unde et pro purificatione sua jubetur offerre pullos columbinos, aut turtures pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, ut repropitiet pro ipsa sacerdos: quasi quae repropitiationem debeat, et purificationem peccati pro eo, quod nascenti in hoc mundo homini ministerium praebuit. Sic enim scriptum est: „et[3]) repropitiabit pro ipsa sacerdos, et mundabitur.“ Ego in talibus nihil audeo dicere, sentio tamen occulta in his quaedam mysteria contineri, et esse aliquid latentis arcani, pro quo et mulier, quae conceperit ex semine, et pepererit, immunda dicatur, et tanquam peccati rea offerre jubeatur hostiam pro peccato, et ita purificari. Sed et ille ipse, qui nascitur, sive virilis, sive feminei sexus sit, pronuntiat de eo Scriptura, quia non sit „mundus[4]) a sorde, etiamsi unius diei sit vita ejus.“ Et ut scias, esse in hoc grande nescio quid, et tale, quod nulli sanctorum ex sententia venerit, nemo ex omnibus sanctis invenitur diem festum, vel convivium magnum egisse in die natalis sui, nemo invenitur habuisse laetitiam

---

[1]) Levit. XII, 2.

[2]) Cod. Sangerm.: „vero.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ergo.“ R.

[3]) Levit. XII, 7. [4]) Job. XIV, 4. 5.

in die natalis filii, vel filiae suae. Soli peccatores super hujusmodi nativitate laetantur. Invenimus etenim in veteri quidem testamento [1]) Pharaonem regem Aegypti, diem natalis sui cum festivitate celebrantem, in novo vero testamento [2]) Herodem. Uterque tamen eorum ipsam festivitatem natalis sui profusione humani sanguinis cruentavit. Ille enim praepositum pistorum, hic sanctum prophetam Joannem obtruncavit in carcere. Sancti vero non solum non agunt festivitatem in die natalis sui, sed et Spiritu sancto repleti exsecrantur hunc diem. Neque enim tantus ac talis propheta, — Jeremiam dico, [3]) qui in utero matris sanctificatus est, et propheta in gentibus consecratus —, libris in aeternum mansuris aliquid inaniter condidisset, nisi secretum quid contineret, et ingentibus mysteriis plenum, ubi dicit: „maledictus [4]) dies, in quo natus sum, et nox, in qua dixerunt: ecce masculus. Maledictus, qui adnuntiavit patri meo, dicens: natus est tibi masculus. Laetetur homo ille sicut civitates, quas Dominus destruxit in furore, et non poenituit.“ Videturne tibi haec tam gravia, et tam onerosa imprecari propheta potuisse, nisi sciret esse aliquid in ista nativitate corporea, quod et hujusmodi dignum maledictionibus [5]) videretur, et pro quo legislator tot immunditias accusaret, quibus congruas purificationes consequenter imponeret? Longum est autem, et alterius temporis, ut testimonia, quae de propheta sumsimus, [6]) explanemus: quia nunc non Jeremiae, sed Levitici nobis propositum est disserere lectionem. Sed et Job non sine Spiritu sancto loquens, ma-

---

[1]) Genes. XL, 20.

[2]) Marc. VI, 21. [3]) Cfr. Jerem. I.

[4]) Cfr. Jerem. XX, 14. 15. 16.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „maledictionis.“ Mss. „maledictionibus.“ R.

[6]) Edd. Merlini: assumsimus.

ledicebat diem nativitatis suae, dicens: „maledicta [1]) dies, in qua natus sum, et nox, in qua dixerunt: ecce, masculus. Nox illa sit tenebrae, et non requirat eam Dominus denuo, neque veniat in dies anni, nec numeretur inter dies mensium.“ Quod si tibi non videtur haec Job prophetico et divino Spiritu loqui, ex his considera, quae sequuntur: addidit enim: „sed [2]) maledicat eam, qui maledixit illum diem, in quo magnum cetum interemturus est.“ Vides ergo, quomodo in Spiritu sancto praedixit de magno ceto, quem interfecturus esset Dominus, cujus typus erat cetus ille Jonae. Unde et Dominus, qui interfecturus erat cetum istum diabolum, dicit: „sicut [3]) enim Jonas tres dies et tres noctes fuit in ventre ceti, ita oportet et filium hominis esse tribus diebus et tribus noctibus in corde terrae.“ Quod si placet audire, quid etiam alii sancti de ista nativitate senserint, audi David dicentem: „in [4]) iniquitatibus, inquit, conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea:“ ostendens, quod quaecunque anima in carne nascitur, iniquitatis et peccati sorde polluitur: et propterea dictum esse illud, quod jam superius memoravimus: quia „nemo [5]) mundus a sorde, nec si unius diei sit vita ejus.“ Addi his etiam illud potest, ut requiratur, quid causae sit, cum baptisma ecclesiae pro [6]) remissione peccatorum detur, secundum ecclesiae observantiam etiam parvulis baptismum dari: cum utique, si nihil esset in parvulis, quod ad remissionem deberet et indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua videretur. Mulier ergo quaecunque conceperit semen, et pepererit masculum, immunda erit septem diebus: sicut et

---

[1]) Cfr. Job. III, 2—6.

[2]) Job. III, 8. [3]) Matth. XII, 40.

[4]) Psalm. LI, 5. (L.) [5]) Job. XIV, 4. 5.

[6]) Cod. Sangerm. et alii Codd. „pro remissione.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „in remissionem.“ R.

illa, quae secundum dies purgationis suae septem diebus segregatur ab omni mundo. Quia in sanguine immundo facit septem dies, in sanguine autem mundo triginta et tres dies. Sed hoc in masculi nativitate: duplos autem dies facit in nativitate feminae. Incipit ergo esse in sanguine mundo ab octava die, et est in sanguine mundo diebus triginta tribus, hoc est tribus decadis, et tribus monadis. Et cum coeperit esse in sanguine mundo illa, quae peperit, tunc circumcidit infantem: „octava [1]) enim die circumcides, inquit, carnem praeputii ejus.“ Haec est lex literae, sed require tu, quam circumcisionem Apostolus praedicet, quam nos et suscipere et habere jubet. „Nos [2]) enim, inquit, sumus circumcisio, qui spiritu Deo servimus.“ Et quod in Psalmo ait: „alienati [3]) sunt peccatores a vulva:“ considera, si non de illis hoc dicit, qui illam circumcisionem suscipiunt, qua nos circumcidi Apostolus vetat: et tunc est, quando alienatur peccatores a vulva, cum non spiritu, sed carne circumciduntur. Quia qui in lege circumciduntur, a gratia exciderunt. Igitur immunda fieri mulier dicitur, quae concepto semine peperit masculum: quae autem feminam pepererit, non solum immunda erit, sed dupliciter immunda. Bis enim septenis diebus in immunditia scribitur permanere.

4. Sed interim quae peperit masculum, octava die et qui natus est circumciditur, et illa fit munda. Satis [4]) operosa res est, in hac brevitate temporis ista contingere: tamen ut in transcursu aliqua dicamus, septimana haec praesentis vitae tempus videri potest. In septimana namque dierum consummatus est mundus. In quo donec sumus in carne positi, ad liquidum puri esse non possu-

---

[1]) Levit. XII, 3. [2]) Philipp. III, 3.

[3]) Psalm. LVIII, 3.

[4]) Libri editi: „Satis illa operosa res est.“ In Mss. (itemq. in edd. M.) omittitur: „illa.“ R.

mus, nisi octava venerit dies, id est, nisi futuri saeculi tempus affuerit. In quo tamen die qui masculus est, et viriliter egerit, statim in ipso adventu futuri saeculi purgatur, et statim munda efficitur mater, quae genuit eum. Purgatam namque vitiis carnem ex resurrectione recipiet. Si vero nihil in se habuit virile adversum peccatum, sed remissus et effeminatus fuit in actibus suis, cujus peccatum tale est, quod non remittatur neque in praesenti saeculo, neque in futuro: iste transit et unam et aliam septimanam in immunditia sua, et tertia demum incipiente oboriri septimana, purgatur ab immunditia, quam feminam pariendo contraxit. Hostiae vero, quae pro hujusmodi immunditia jubentur adhiberi, dupliciter distinguuntur. Primo jubetur agnos offerri anniculus sine macula in holocaustum, et [1]) pullus columbinus, aut turtur pro peccato. Secunda [2]) vero mandatur hostia, si, inquit, non invenerit manus ejus quod sufficiat ad agnum, accipiat [3]) duos turtures, aut duos pullos columbarum, unum ad holocaustum, et alium pro peccato. Unde et mirum videtur, quod oblatio Mariae non habuerit hostiam primam, id est, agnum anniculum, sed secundam: tanquam cujus manus non suffecerit ad primam. Sic enim scriptum est de ea: venerunt, inquit, parentes ejus, ut [4]) „offerrent pro eo hostiam, secundum quod scriptum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.“ Sed et in hoc ostenditur, verum esse illud, quod scriptum est, quia

---

[1]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „aut pulli columbini, aut turtures pro peccato,“ sed Mss. ut in nostro textu. R. — Cfr. Levit. XII, 6.

[2]) Libri antea editi (e. c. edd. M.): „Secundo vero“ etc., sed Mss. (itemq. edd. M.) ut in nostro textu. R.

[3]) Edd. Merlini: accipiet duas turtures. — Cfr. Levit. XII, 8.

[4]) Luc. II, 24.

Christus Jesus „cum [1]) dives esset, pro [2]) nobis pauper factus est.“ Ideo ergo et matrem, de qua nasceretur, elegit pauperem, et patriam pauperem, de qua dicitur: „et [3]) tu, Bethlehem, minima es in millibus Juda,“ et reliqua. Verum haec breviter transcurrere cogimur, nec singula, quae scripta sunt, discutere [4]) valemus, quoniam quidem festinamus aliquid etiam de legibus leprae, quae recitatae sunt, pertractare.

5. Invenimus ergo sex species propositas [5]) esse de hominum lepra, quae sex species hoc modo describuntur. Aut enim in cute corporis fit cicatrix, et signum exalbidum, et tunc fit in cute corporis ejus contagio leprae. Aut efflorens efflorebit lepra, et conteget omnem cutem contagio a capite usque ad pedes ejus. Vel tertia species, in carnis cute fit ulcus, et sanatur: et fit in loco ipso ulceris cicatrix alba. Aut in carnis cute fit adustio ignis, et post haec sanata adustio erit lucida alba, aut cum rubore candida. Quinta species, cum viro, aut mulieri fit in capite, aut in barba contagio leprae. Ultima vero scribitur species, cum fit in calvitie, vel in recalvatione contagio leprae rubicundae, quae est lepra efflorens in calvitio, vel in recalvatione. Haec, ut compendio expositionis utamur, quoniam quidem nunc propositum nobis est, breviter auditores ex his, quae recitata sunt, ad-

---

[1]) Cfr. II Cor. VIII, 9.

[2]) Desiderantur verba: „pro nobis,“ in antea editis (v. c. edd. M.), sed supplentur in Mss. R.

[3]) Mich. V, 2.

[4]) Ed. R. in textu: „discutere, quoniam quidem“ etc., in notis: „libri editi (v. c. edd. M.) post *„discutere“* addunt *„valemus,“* quod abest ab omnibus Mss., et absque sensus dispendio abesse potest.“ R.

[5]) Cod. Sangerman. „propositas esse.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „positas esse.“ R.

monere, nec est tempus[1]) ad liquidum singula quaeque discutere, referenda mihi videntur ad unamquamque speciem peccatorum, et in his animae maculae, quae ex peccatis ei accidunt, intuendae. Dicendum igitur primo est designari per haec peccata, quae in hac vita positi committimus: ex quibus aliqua curari nunc possunt, aliqua vero non possunt. Secundo vero et de illis ipsis, quae post hanc vitam nobiscum transeunt, significari intelligendum est, et esse in ipsis quaedam ita animabus infixa, ut nequeant aboleri: alia vero esse, quae purgationem possint recipere secundum inspectionem et judicium pontificis illius, quem occulta latere non possunt, quique dispensabit animas singulorum secundum hoc, quod in iis maculas leprae, aut expiabiles, aut inexpiabiles viderit. Cujus rei differentias de praesenti lectione colligere, et per singula, secundum scripturae hujus indicium, quae possunt nos movere,[2]) rimari, extemporaneus, ut jam superius dixi, iste sermo non patitur. Vix enim haec multis possent voluminibus digesta componi ab his, quibus Dominus de lectione veteris testamenti velamen abstraxit. Nos ergo pro viribus nostris, quantum proferri in medium convenit, exsequamur, Apostolo nobis Paulo pandente intelligentiae viam: qua dicit[3]) legem umbram futurorum habere bonorum, non ipsam imaginem rerum: et secundum id, quod ea, quae de bobus in[4]) lege videntur scripta, non de bobus, quorum Deo cura non sit, sed de Apostolis advertenda pronuntiat. In quo consequenti utique ratione edocemur, quod et ea, quae de lepra scribuntur, umbra[5]) sit in aliis habens imaginem

[1]) Cod. Sangerman. „tempus." Libri editi (e. c. edd. M.): „temporis." R.

[2]) Edd. Merlini: monere. [3]) Cfr. Hebr. X, 1.

[4]) Libri editi (v. c. edd. M.): „intelligi." Cod. Sangerman. et alii Codd. „in lege." R.

[5]) Cod. Sangerm. aliique Codd. „umbra sit in aliis

veritatis. Igitur adhibeamus primo, si videtur, ipsam Scripturae umbram, et tunc de ejus veritate requiramus. In vulneribus corporum, posteaquam curata fuerint, remanet interdum ipsius vulneris signum, quod cicatrix appellatur. Vix enim est, qui ita curetur, ut nullum suscepti vulneris residere videatur indicium. Transi nunc ab ista legis umbra ad veritatem ejus, et intuere, quomodo anima, quae peccati vulnus acceperit, etiamsi curetur, tamen habet peccati cicatricem in loco vulneris residentem. Quae cicatrix non solum a Deo videtur, sed et ab iis, qui acceperunt ab eo gratiam, qua pervidere [1]) possint animae languores, et discernere, quae sit anima ita curata, ut omni genere vestigium illati vulneris abjecerit: et quae curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi in ipso vestigio cicatricis indicia. Quod autem sint quaedam animae vulnera, Esaias docet, dicens: „a [2]) pedibus usque ad caput non est vulnus, neque livor, neque plaga cum fervore:" de delictis haec procul dubio populi loquens: quia sunt aliqui, quibus possit adhuc medicamentum malagmatis imponi. Alii vero quod sint in tantum peccatores, ut iis nec cura possit adhiberi, hoc modo idem propheta designat: „non [3]) est, inquit, malagma imponere, neque [4]) oleum, neque alligaturas." Quod autem contritio, et plaga doloris per correptionem, curae causa imponantur animae, Jeremias docet, dicens: „sic [5]) dicit Dominus: suscitavi contritionem [6]) plaga tua cum

---

habens." Libri editi (v. c. edd. M.): „umbra sint, et in aliis habeant." R.

1) Edd. Merlini: praevidere.

2) Jesai. I, 6. 3) Jesai. I, 6.

4) Desunt verba: „neque oleum," in libris antea editis (e. c. edd. M.), sed supplentur e Mss. R.

5) Jerem. XXX, 12—17.

6) Cod. Sangerman. recte: „contritionem plaga tua cum dolore." Libri editi (v. c. edd. M.): „contritionem plagae tuae cum dolore." R.

dolore: non est, qui judicet judicium tuum, cum dolore curata es, utilitas non est in te. Omnes amici tui obliti sunt tui, nec jam interrogabunt de te: quia plaga inimici percussi te correptione valida pro omni iniquitate tua, quoniam multiplicata sunt peccata tua. Quid vociferaris super contritione tua? Violentus est dolor tuus, propter multitudinem iniquitatum tuarum praevaluerunt peccata tua, et fecerunt tibi haec. Propterea omnes, qui devorant te, devorabuntur, et omnes inimici tui carnes suas [1]) devorabunt: et erunt, qui te afflixerunt in afflictione, et omnes, qui devastaverunt te, dabo in depraedationem: quoniam revocabo [2]) sanitatem tuam, et a vulneris tui dolore revocabo te, dixit Dominus." Memento diligentius quae audieris a propheta de vulneribus, et de cicatricibus, et de tumoribus dici. Haec enim nobis necessaria sunt ad expositionem cicatricum, vel vulnerum, vel aliorum hujuscemodi, quae in leprae inspectionibus memorantur. Addemus tamen adhuc quae et in alio loco idem Jeremias ad animae vulnera, et curas, in quibus tamen vestigia vulnerum resederint post obductam cicatricem, his sermonibus memorat: „ecce, [3]) ego adducam cicatricem ejus, et simul curabo eos, et manifestabo iis pacem et fidem: et [4]) convertam captivitatem Judae, et captivitatem Jerusalem." [5]) Si ergo sufficienter a propheta didicimus de vulneribus et cicatricibus animarum, et curis ac sanitatibus, quae Deo medicante inferuntur, intuere nunc illam animam, de qua dicit Dominus, quia ego adduxi cicatricem ejus. Post vulnera sine dubio

---

[1]) Omnes Mss. „tuas." R. — Cfr. Jerem. XXX, 16.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „revocabo sanctitatem." Sed Mss. „revocabo sanitatem." R.

[3]) Jerem. XXXIII, 6. 7.

[4]) Cod. Sangerman. „et convertam Judam." R.

[5]) Edd. M. et R., cfr. Jerem. XXXIII, 7. „Jerusalem."

cicatricem adducit, et sanitatem. „Et[1]) curabo eos, et manifestabo iis pacem et fidem." Si ergo post cognitionem, et medicinam Dei, si post manifestationem pacis et fidei, quam per Christum suscepimus, rursum in istam cicatricem adscendat aliquod peccati prioris indicium, aut signum aliquod erroris veteris innovetur: tunc fit in cute corporis nostri contagio leprae, quae inspicienda est per pontificem, secundum ea, quae legislator exposuit.

6. Secunda vero species est leprae, si[2]) „effloruerit, inquit, in cute, ita ut tegat omnem cutem corporis a capite usque ad pedes, per omnia quaecunque sacerdos inspexerit." Cum ergo omnem cutem corporis obtexerit, tunc mundum eum esse sacerdos a contagione pronuntiat. Sed in quacunque die apparuerit in eo color vivus, rursum judicatur immundus per hoc, quod color in eo vivus apparuit, quem ante non habuit. De hoc quidam etiam ante me dixerunt, per[3]) colorem vivum indicari rationem vitae, quae in homine est: qua nondum in anima posita si quid illic[4]) peccati fiat, reputatur pro eo, quod videatur nondum rationis capax esse is, qui delinquit. Cum autem ratio in eo locum ac tempus invenerit, si quid jam contra rationem agat, videri eum jure culpabilem. Nos autem diligentius, quae scripta sunt, contuentes, arbitramur magis haec de illis accipienda, quibus vel phrenesi, vel furore, vel quocunque ex pacto occupatus vel oppressus est sensus, et agunt contra rationem. Mundi ergo isti a lepra, id est, immunes appellantur a peccato, qui[5]) actus sui, vel motus, non habent sensum. Quod si forte apparuerit in eo vivus color cor-

---

[1]) Jerem. XXXIII, 6. [2]) Cfr. Levit. XIII, 12.

[3]) Deest „per" in edd. M.

[4]) Edd. Merlini: illud peccati fiat, non reputatur, pro eo etc.

[5]) Edd. Merlini: quia.

poris, hoc est, sensus sui reparata in eo fuerit sanitas, et post haec aliquid contra rationem recti justique gerat, reputari ei peccatum dicitur ex ea parte, qua vivus color, id est, sensus in eo vivae rationis apparuerit.

7. Tertia lex de leprosis est, cum in cute corporis ulcus efficitur, et in loco ulceris cicatrix alba cum rubore invenitur. Ulceris autem causa est, cum in corpore humor sordidus abundat et noxius. Ita ergo et in anima ulcera intelliguntur ea, quae ex immundis cupiditatibus, vel sordidis cogitationibus effervescunt. Quae si forte per fidei gratiam et remissionem curata sunt peccatorum, et sana facta est anima, residet tamen cicatrix: et si ipsa cicatrix non habet similem corporis colorem, sed est albidior, lepra esse pronuntiatur. Ita enim lucida videntibus[1]) est et clara cupiditas, ut etiam porro videntibus peccati in se residentis ostendat indicia: et fortassis peccati talis, quod ad mortem sit: et ideo non solum alba cicatrix esse, sed et rubicunda describitur. Quod vero humiliorem ipsam cicatricem dicit videri, certum est, quia hujusmodi macula peccati humilem et dejectam animam faciat.

8. Quarta est lex, ubi dicitur, quia si in cute fiat adustio ignis, et post haec cum sanata fuerit adustio, ipsa splendida fiat, et alba cum rubore, vel certe exalbida, et visio ejus humilior reliqua cute: et[2]) hanc dicit esse lepram, quae in adustionem effloruit.“[3]) Vide ergo, si non adustio est in omni anima, quaecunque recipit jacula maligni ignita: aut si non igni aduritur omnis, qui ardet in amore carnali. Istae sunt ergo adustiones, et succensiones ignis. Sed et ille adustionem patitur, qui gloriae hu-

---

[1]) Deest „videntibus“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed suppletur e Cod. Sangermanensi. R.

[2]) Cod. Sangerm. „et hoc dicit esse lepram, quae in adustione.“ R.

[3]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „effloruerit.“ R.

manae cupiditate succenditur, et qui irae, vel furoris aestibus inflammatur. Quod si forte curetur ab his vulneribus anima per fidem, et post sanitatem receptam contemto eo, qui dixit: „ecce, [1]) jam sanus factus es: noli peccare, ne quid tibi deterius contingat:" incipiat veteris vitii fructus ex obducta cicatrice proferre, nec exaequetur cicatrix ad reliqui corporis cutem, sed sit humilior, et illum adhuc retineat colorem, quem habuit leprae tempore: lepra ejus in adustione refloruit, et ideo immundus a sacerdote judicatur.

9. Quinta species leprae est, cum in capite contagio efficitur, aut in barba viri, sive mulieris, ita ut visio contagionis ipsius humilior sit a cute corporis: et haec est lepra capitis, vel barbae. Vide ergo, si potest fieri, ut lepra capitis putetur in eo, qui non habet caput Christum, sed alium aliquem, verbi causa, Epicurum voluptatem summum bonum praedicantem: num [2]) tibi et caput, et barba talis hominis videtur immunda? Sed et is, qui cum debeat esse vir, et agere tanquam perfectus, si forte facile et tanquam puer vincatur a peccato, etiam ipse lepram barbae habere dicendus est: quia cum vincere deberet malignum, et sacerdotali honore, qui in barba designatur, incedere, adolescentiae vitiis impeditus, lepram barbae perpetitur. Mulierem autem animam in Scripturis indicari eam, quae non tam proferre semen verbi, quam suscipere potest, saepe dictum est: quae lepram habere designatur in capite, si virum, qui caput mulieris est, id est, doctorem pollutum habeat, et immundum, ut Marcionem, aut Valentinum, aut aliquem ejusmodi sequens.

10. Sexta jam et ultima species leprae ponitur, quae fit in [3]) calvitie, vel recalvitie: quae res, quantum in se

---

[1]) Ev. Joann. V, 14. [2]) Edd. Merlini: non tibi.
[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „in calvitio, vel recal-

ipsis est, mundae sunt. Sic enim dixit[1]) et lex: „si[2]) cujus, inquit, defluxerint capilli capitis, calvus est, mundus est. Si autem a fronte ejus defluxerint, recalvus est, et mundus est." Et convenienter haec referuntur ad animam, ut, cum ea, quae sui natura mortua sunt, abjicit ac deponit, munda esse dicatur. Sed post haec si ea, quae prius purificata fuerant, repullulare[3]) sordidius et humilius, quam dignitas puritatis expetit, videbuntur, immundam, ac leprosam animam reddent. Et hoc jam generaliter de omni leproso, in quo fuerit contagio leprae, et humilior videbitur a reliqua cute: humilius namque est omne animae vitium a reliquis ejus virtutibus. Lex, quae spiritualis est, alia quaedam decernit. „Vestimenta,[4]) inquit, ejus dissuta sint, et caput ejus revelatum, et os ejus adopertum." Per quae designat eum, qui in anima leprosus est, id est, qui peccatis confixus est, non oportere assuere sibi tegumenta, et turpitudines operire peccati. Sicut enim is, cujus vestimenta dissuta sunt, nudam atque intectam gerit turpitudinem corporis: ita oportet eum, qui peccatis aliquibus obseptus est, mala sua et flagitia nullis verborum assumentis, nullis excusationum velaminibus operire: uti ne fiat sepulcrum dealbatum, quod deforis quidem apparet hominibus speciosum, intus autem plenum est ossibus mortuorum, et omni immunditia. Vult ergo lex divina peccatorem non solum vestimenta non assuere, sed et caput non contegere: ut, si quod est capitis delictum, id est, si in Deum aliquid commissum est, si in fide peccatum est, ne haec quidem habeantur

---

vatione." Sed Cod. Sangerm., et alii Codd. ut in nostro textu. R.

1) Edd. Merlini: dicit. 2) Levit. XIII, 40. 41.

3) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „repullulare coeperint sordidius — expetit, videbuntur immunda, ac leprosam" etc. Codd. vero Mss. ut in nostro textu. R.

4) Levit. XIII, 45.

obtecta, sed omnibus publicentur, ut interventu et correptione omnium emendetur, et veniam mereatur. Verum tamen leprosus iste os tantummodo jubetur obtegere. Quid est hoc, quod omnes corporis partes nudas habere praecipitur, et os solum operire jubetur? Nonne palam est, et in aperto positum, quod ei, qui in lepra peccati est, clauditur sermo, clauditur et [1]) os, ut fiducia sermonis, et docendi auctoritas excludatur? „Peccatori [2]) enim dixit Deus: quare tu enarras justitias meas, et adsumis testamentum meum per os tuum?" Clausum ergo habeat os peccator, quia, qui se ipsum non docuit, docere alium non potest: et [3]) ideo os suum jubetur operire, qui male agendo, loquendi perdidit libertatem. „Immundus, [4]) inquit, erit, et separatus sedebit foris, extra castra erit conversatio ejus." Clarum est, quod omnis immundus abjiciatur a conventu bonorum, et segregetur a coetu, castrisque sanctorum: et ideo dicit, quia [5]) „extra castra erit conversatio ejus." Quod si forte mundatus fuerit, sponte quidem, et [6]) a semet ipso non venit ad sacerdotem: sed offertur, inquit, ab alio, nec intrat in castra. Neque enim conveniens erat, ut ea die, qua mundabatur, priusquam fierent pro eo, quae competebant, introiret in castra. Propter quod „sacerdos, [7]) inquit, exibit ad eum foras extra castra." Semper enim ad eum, qui nondum potest introire in castra, exit ille, qui potest exire extra castra, qui dicit: „Ego [8]) a Deo exivi, et veni in hunc mundum." Exit ergo ad eum sacerdos, et considerat, si jam recepit sanitatem, si a leprae contagione purgatus est. Cum autem viderit eum sacerdos, praecipit, [9]) ut

---

1) Deest „et" in ed. R. 2) Psalm. L, 16.
3) Deest „et" in ed. R. 4) Levit. XIII, 46.
5) Levit. XIII, 46. 6) Deest „et" in ed. R.
7) Levit. XIV, 3. 8) Ev. Joann. XVI, 28.
9) Cfr. Levit. XIV, 4. — Edd. Merlini: et coccum tortum, et hyssopum.

„accipiantur duae gallinae vivae, ei, qui mundatur, et lignum cedrinum, et coccus tortus, et hyssopus." Videntur mihi etiam hic duae istae gallinae habere similitudinem quandam duorum hircorum, ex quibus unus Domino offertur, alius in eremum emittitur: ita enim et hic ex duabus gallinis una immolatur, et alia in campum dimittitur. Dat ergo et hic, qui purgatur a lepra, aliquam partem, quae [1]) abjiciatur in eremum: alia autem pars Domino offertur pro eo. Nondum tamen hic, qui purgatur a lepra, et offert gallinas, etiam [2]) illam ipsam, quae pro eo Domino offertur, ad altare offert, sicut turtures, aut columbas. Nondum enim eadem die is, qui purgatur a lepra, divino altari dignus efficitur. Propter quod mandat legislator, ut eadem die, qua purgatur, accipiantur duae gallinae ad purificationem ejus. Puto autem, quod et hic illius gallinae intellectus latenter habeatur, per quam purificatio efficitur peccatoris, de qua scriptum est: „quoties [3]) volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alis suis, et noluisti!" Indiget tamen, ut per lignum cedrinum purificetur is, qui purificatur. Impossibile namque est, sine ligno crucis, peccati lepram posse purgari, nisi adhibeatur et lignum, in quo Salvator, sicut Apostolus Paulus dixit, [4]) exuit „principatus, et potestates, triumphans eos in ligno." Jungitur tamen ad emundationem leprae hujus, etiam [5]) coc-

---

[1]) Edd. Merlini: quae objiciatur.

[2]) Sic habent omnes Codd. Mss. In antea editis (v. c. edd. M.) legitur: „etiam ipsa illa, quae pro eo Domino offertur, ad altare offertur, sicut turtures, aut columbae." R.

[3]) Matth. XXIII, 37.

[4]) Edd. Merlini: dicit. — Cfr. Coloss. II, 15.

[5]) Edd. Merlini: etiam coccum tortum, sociatur et hyssopum. — Cfr. pag. 329. not. 9.

cus tortus, sociatur et hyssopus. Coccus[1]) tortus figuram sacri sanguinis continet, qui de ejus latere per lanceae vulnus exortus est. „Et[2]) hyssopus." Hoc genus herbae naturam habere medici ferunt, ut diluat et expurget, si quae illae pectori hominum sordes ex corruptione noxii humoris insederint. Unde et necessario in expurgatione peccatorum hujuscemodi graminis figura suscepta est. Coccus[3]) vero quod saepe sumtus sit ad salutis subsidia, in divinis referri voluminibus invenimus, sicut in partu Thamar, cum „unus,[4]) inquit, prior protulit manum. Accipiens autem obstetrix coccum, alligavit in manu ejus, dicens: hic exibit prior." Sed et Raab meretrix, cum exploratores suscepisset, et pactum ab[5]) iis salutis acciperet, et illi: „pone,[6]) inquiunt, signum resticulam coccineam, et alligabis eam in fenestra ista, per quam deposuisti nos." Observa tamen et illud, quod non ipse sacerdos immolare gallinam dicitur: nondum enim dignus est hic, qui fuit leprosus, ut ipse sacerdos pro eo immolet. Propter quod nec sanguis gallinae offertur ad altare, sed dicit, quia occidetur gallina in vasculo fictili, in quo vase aqua viva sit missa, ut et aqua adsumatur ad purificationem, et compleatur plenitudo mysterii in aqua et sanguine, quod dicitur[7]) exisse de latere Salvatoris, et illud nihilominus, quod Joannes[8]) ponit in epistola sua,

---

1) Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 330. not. 5. „Coccus tortus."

2) Edd. M. hoc quoque loco, cfr. p. 330. not. 5. „Et hyssopum."

3) Edd. M. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 1. „Coccum vero quod saepe sumtum sit" etc.

4) Genes. XXXVIII, 28.

5) Desunt verba: „ab iis" in ed. R.

6) Jos. II, 18.

7) Ev. Joann. XIX, 34.

8) Cfr. I Joann. V, 6. 8.

et dicit purificationem fieri in aqua, et sanguine et spiritu. Unde et hic video omnia ista compleri. Spiritus enim est gallina istius, quae occiditur, et aqua viva, quae in vase est, et sanguis, qui super eam diffusus est: non quod per haec iterandam baptismi gratiam sentiamus, sed quod omnis purificatio peccatorum, etiam haec, quae per poenitentiam quaeritur, illius ope indiget, de cujus latere aqua processit, et sanguis. Vide ergo, quomodo et viva gallina, et lignum cedrinum, et [1]) coccinum tortum, et hyssopus tingitur in sanguine pulli et aqua viva, ut ex hoc aspersus, et purificatus ex aqua et sanguine, in quo tincta est et illa gallina, quae in campum emittitur, [2]) et septies contra Dominum respersus, is, qui purificatur, mundus efficiatur ab omni immunditia, qua fuerat ex leprae contagione possessus.

11. Sed et illud adverte, quomodo, cum superius dixerit: „haec [3]) lex leprosi: in qua die mundatus fuerit:" nunc his omnibus addit, et dicit: „et [4]) mundus erit." Si enim semel abjecta lepra mundatus est, quomodo adhuc mundus erit? Sed vide, quia, etiamsi mundetur quis a peccato, et non sit jam in opere peccati, ipsa tamen vestigia sceleris commissi purificatione indigent, et ea, quam exposuimus, et [5]) aliis nihilominus, quae mandantur in consequentibus. Observavimus enim ad [6]) hoc, quod scriptum est de lepra: „in [7]) qua die mundatus fuerit:" post haec inter cetera, quae mandantur, tertio

---

[1]) Edd. M. hoc quoque loco, cfr. pag. 331. not. 3. coll. not. 2. „et coccum tortum, et hyssopum."

[2]) Mss. „emittitur." Libri editi (v. c. edd. M.): „dimittitur." R.

[3]) Levit. XIV, 2. [4]) Levit. XIV, 7.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „et alia nihilominus, quae mandatur." Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[6]) Edd. Merlini perperam: et hoc.

[7]) Levit. XIV, 7.

dictum esse: „et[1]) mundus erit:" et iterum ad ultimum scriptum esse: „et[2]) mundabitur." Unde mihi videtur esse quasdam et in ipsa purificatione differentias, et, ut ita dixerim, profectus quosdam purgationum. Potest enim et de illo, qui cessat a peccato, dici: „et[3]) mundus erit:" sed non statim ita mundus videbitur, ut ad summam puritatis accesserit. Denique addit his, quae dixerat: „in[4]) quacunque die mundatus fuerit:" „et[5]) emittetur, inquit, viva gallina in campum, et lavabit vestimenta sua is, qui purificatur." Post haec autem „omnem,[6]) inquit, pilum radet." Et addit: „et[7]) lavabitur in aqua." Et post haec additur: „et[8]) mundus erit." Neque enim sufficit, quod in responsione[9]) dixerat: „mundus erit:" nisi adjecisset etiam haec. Sordida ergo vestimenta habuit usque adhuc iste, qui purificatur a lepra, etiam post aspersionem, et nunc lavare ea jubetur. Quae tamen vestimenta non mihi per omnia malae texturae videntur fuisse. Alioquin abjici ea magis, quam lavari praeciperet. In quo ostenditur, neque per omnia alienam fuisse a Deo conversationem ejus, neque pure[10]) omnino et integre custoditam: non enim lavaret vestimenta, nisi fuissent sordida, nec iterum lotis iis uteretur, si fuissent textrini in omnibus alieni. Quod autem radi jubetur[11]) omnem pilum, puto, quod omne quicquid emortui operis animae positae

---

[1]) Cfr. Levit. XIV, 7. 8. 9.

[2]) Levit. XIV, 20. [3]) Levit. XIV, 7.

[4]) Levit. XIV, 2. [5]) Levit. XIV, 7. 8.

[6]) Levit. XIV, 8. 9. [7]) Levit. XIV, 8. 9.

[8]) Levit. XIV, 8. 9.

[9]) Edd. M. et R. „responsione." Equidem summo jure legerim: „respersione." — Cfr. Levit. XIV, 7.

[10]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „pure in Domino." R.

[11]) Libri editi (v. c. edd. M.): „jubet omnem pilum, — exortum est. Hoc enim nunc pili nomine jubetur abjicere." Sed omnes Mss. ut in nostro textu. R.

in peccatis exortum est, — hoc enim nunc pili nominantur —, jubeatur abjicere. Peccator enim omne, quod ei sive in consilio natum est, sive in verbo, sive in opere, expedit, si vere purificari vult, ut eradat, et abjiciat, nec residere aliquid patiatur. Sanctus autem servare debet omnem capillum, et si possibile est, nec adscendere debet ferrum super caput ejus, ne abscindere aliquid de cogitationibus suis sapientibus, aut dictis, aut operibus possit. Inde denique est, quod et Samueli ferrum dicitur [1]) non adscendisse super caput: sed et omnibus Nazaraeis, [2]) qui sunt justi, quia justus, sicut scriptum est, omnia [3]) „quaecunque fecerit, prosperabuntur, et folia ejus non decident.“ Hinc et discipulorum Domini etiam capilli capitis dicuntur [4]) esse numerati: hoc est, omnes actus, omnes sermones, omnes cogitationes eorum servantur apud Deum, quia justae, quia sanctae sunt. Peccatorum vero omne opus, omnis sermo, omnis cogitatio debet abscindi. Et hoc est, quod dicitur: [5]) ut omnis pilus corporis ejus radatur, et tunc erit mundus. Sed et hoc observa, quod non sufficit ei post purificationem, vel vestimenta lavisse, vel omnem pilum rasisse, nisi et lotus fuerit in aqua. Oportet namque eum abjicere omnes sordes, omnem immunditiam, non solum de vestimentis, sed et de proprio corpore, ut nulla in eo macula exstinctae leprae resideat. Tertio ergo nunc purificatus, ita demum dignus efficitur ingredi castra Domini: non tamen continuo permittitur ei introire domum suam, sed dicitur, ut extra domum suam maneat septem diebus, et radat omnem pilum capitis et barbae, et superciliorum: quasi non suffecerit, quod prius omnem pilum raserat, nunc additur, ut omnem pilum capitis et barbae, et supercilio-

---

[1]) Cfr. I Sam. I, 1. (1 Regg.)
[2]) Cfr. Num. VI, 5. [3]) Psalm. I, 3.
[4]) Matth. X, 30. [5]) Levit. XIV, 8. 9.

rum radat. Idem namque videbatur dictum in eo, quod dixerat omnem pilum radendum. Sed non mihi videtur inanis esse ista repetitio. Vult enim peccatorem, posteaquam fuerit mundus, [1]) posteaquam remissionem per poenitentiam acceperit peccatorum, de purgatione capitis admonere, et barbae, et superciliorum, velut si diceret ei: ecce, jam [2]) sanus factus es, vide, ne ultra capitis contrahas culpam. Capitis enim peccatum est, aliter, quam fides ecclesiae continet, de divinis sentire dogmatibus. In barba vero, ut meminerit se [3]) virilis aetatis deposuisse peccata, et conversus fiat sicut infans. In superciliis autem arrogantiam dejiciat, et male elatum ut ad humilitatem Christi inclinet supercilium. Secundo ergo ad hunc modum omnis pilus corporis raditur. Et sicut haec geminantur, ita et vestimenta semel in prima purificatione lavisse non sufficit, sed secundo praecipitur, ut lavet vestimenta sua et corpus suum aqua, et tunc quarto additur: „et [4]) mundus erit." Haec autem fiunt intra castra quidem posito eo, adhuc tamen extra domum suam. Dicit enim, post septem dies „in [5]) die octava assumet sibi duos agnos." Jam non alius assumit, sed ipse sibi [6]) assumit. „Duos, [7]) inquit, agnos immaculatos, et ovem unam anniculam immaculatam, et tres decimas similaginis conspersae in oleo, et cyathum olei unum:" post haec quinta purificatione purificatus consumetur. [8]) Ex his ergo [9]) duobus agnis, unus quidem immolatur, et dicitur

---

1) Edd. Merlini: mundatus, postquam etc.

2) Deest „jam" in edd. M.

3) Mss. „se." Libri editi (v. c. edd. M.): „semper." R.

4) Levit. XIV, 9. 5) Levit. XIV, 10.

6) Deest „sibi" in edd. M. 7) Levit. XIV, 10.

8) Edd. Merlini: consummetur.

9) Deest „ergo" in ed. R.

pro delicto: „in[1]) loco, inquit, in quo jugulatur pro peccato, et ubi holocaustomata fiunt, in loco sancto." Ecce jam dignus efficitur, ut offerat sacrificium, qui potuit ad quintam purificationem pervenire, et hostia ejus sancta sanctorum fit. Alius autem agnus holocaustum efficitur, in quo et repropitiari pro ipso sacerdos dicitur, ut purgetur. Igitur primus agnus, qui pro delicto est, videtur mihi virtutis ipsius formam tenere, quam assumsit is, qui erat in peccatis, per quam potuit a se propellere affectum peccandi, et malorum veterum poenitudinem gerere: secundus vero agnus figuram tenere illius jam recuperatae virtutis, per quam abjectis et procul fugatis omnibus vitiis, integrum se, et in integro obtulit Deo, et dignus exstitit divinis altaribus. Ovis autem, quae post agnos assumitur, quantum conjicere in tam difficilibus locis valemus, fecunditatem puto quod significet ejus, qui conversus est a peccato, et totum se obtulit Deo, qua post omnia in bonorum operum foetibus utitur, et innocentiae fructibus pollet. In tria ergo purificationis hujus, id est, conversionis a peccato ratio dividitur. Prima est hostia, qua peccata solvuntur. Secunda est, qua anima convertitur ad Deum. Tertia est fecunditatis, et fructuum, quos in operibus pietatis is, qui dicitur conversus, ostendit. Et quia tres istae sunt hostiae, idcirco subjungit et[2]) tres mensuras decimae similaginis assumendas, ut ubique intelligamus purificationem fieri non posse sine mysterio Trinitatis. Vide autem, quod hic in quinta purificatione non assumitur farina, sed jam similam habet iste, qui purificatur a peccatis, simila ei adscribitur, unde habeat jam panem mundum, et haec oleo conspergitur. Sed et oleum ejus ad duos usus di-

---

[1]) Levit. XIV, 13.

[2]) Sic habent Mss. Libri vero editi (v. c. edd. M.): „et tres mensurae (edd. M. perperam: *mensuras*) decimae similaginis assumendae sunt. Ubique" etc. R.

viditur: unum, quo simila conspergitur, alium, quo sacerdos accipit integram mensuram cyathi, ut ait. In quo, ut ego sentio, et panis ejus pinguis efficitur pro misericordia, et oleum, quo lux vera et scientiae ignis accenditur, per manus sacerdotis capiti ejus imponitur. Ita enim dicit: „et[1]) statuet, inquit, eum sacerdos, qui mundat eum, in conspectu Domini, ad ostium tabernaculi testimonii." Vides, quia sacerdotis est statuere eum, qui convertitur a peccato, ut stabilis esse possit, et ultra non fluctuare, nec moveri omni vento doctrinae. Statuit ergo eum non solum intra castra, sed ad ipsum ostium tabernaculi testimonii ante Dominum. Et posteaquam secundum ea, quae superius dicta sunt, offeruntur hostiae pro purificatione, adhibet, inquit, et cyathum olei, et separat illud ante Dominum. „Et[2]) accipiet, inquit, sacerdos de sanguine, et ponet super extremam auriculam ejus dextram, et super extremam manum ejus dextram, et super extremum pedem ejus dextrum." Et post haec, inquit, accipiet sacerdos non ipsum cyathum olei, sed ex ipso: „et[3]) diffundet,[4]) inquit, in manum suam sinistram, et intinget digitum suum sacerdos in oleo, quod est in manu ejus sinistra, et adsperget septies ante Dominum:" et iterum: „ex[5]) eo, quod superest in manu ejus sinistra, imponet super auriculam ejus, qui purificatur, dextram, et super extremam manum ejus dextram, et super extremum pedem ejus dextrum." Et post haec: „id[6]) quod relictum fuerit ex oleo, imponet, inquit, sacerdos de manu sua super caput ejus, qui purificatur." Vides, quomodo ultimae et summae purificationis est, aurem purificari, ut

---

1) Levit. XIV, 11.

2) Levit. XIV, 14. 3) Levit. XIV, 15. 16.

4) Mss. „diffundet." Libri editi (v. c. edd. M.): „defundet." R.

5) Levit. XIV, 17. 6) Levit. XIV, 18.

purus et mundus servetur auditus: et manum dextram, ut munda sint opera nostra, nec aliquid immundum his admisceatur et sordidum. Sed et pedes purificandi sunt, ut ad opus bonum tantummodo dirigantur, nec ultra lapsus juventutis incurrant. Septies autem respergit sacerdos contra Dominum ex oleo. Post omnia etenim, quae pro purificato celebrata sunt, postquam conversus, et reconciliatus est Deo, post immolatas hostias, ordinis erat, ut et virtutem super eum septemplicem sancti Spiritus invitaret, secundum eum, qui dixerat: „redde [1]) mihi laetitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me." Vel certe quoniam peccatorum corda Dominus in Evangelio testatur [2]) a septem daemonibus obsideri, competenter septies ante Dominum sacerdos in purificatione respergit, ut expulsio septem spirituum malignorum de purificati corde, septies excusso digitis oleo declaretur. Sic ergo conversis a peccato purificatio quidem per illa omnia datur, quae superius diximus. Donum autem gratiae spiritus per olei imaginem designatur, ut non solum purgationem consequi possit is, qui convertitur a peccato, sed et Spiritu sancto repleri, quo et recipere priorem stolam, et annulum possit, et per omnia reconciliatus patri in locum filii reparari, per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Psalm. LI, 12. (L.)
[2]) Cfr. Luc. XI, 26.

HOMILIA IX.

De sacrificiis repropitiationis, et de duobus hircis, quorum unus sors est Domini, et unus apopompaei, qui dimittitur in eremum, et de ingressu pontificis in sancta sanctorum.

1. Die propitiationis indigent omnes, qui peccaverunt, et ideo inter solemnitates legis, quae figuras continent coelestium mysteriorum, una quaedam solemnitas habetur, quae dies propitiationis appellatur. Haec ergo, quae nunc recitata sunt, legislatio est solemnitatis ipsius, quae dies, ut diximus, propitiationis vocitata est. Sed videamus primo quid sibi velit literae ipsius continentia, ut orantibus vobis, — si tamen ita Domino supplicetis, ut exaudiri mereamini —, possimus accipere gratiam spiritus, per quam explanare valeamus mysteria, quae continentur in lege. Defuncti sunt duo filii Aaron, Nadab et Abiu,[1]) cum offerrent ignem alienum ad altare Domini. Necesse erat, ut coelesti doctrina instrueretur Aaron, quomodo oporteret eum ad altare accedere, et quo supplicationum ritu propitium faceret Deum, uti ne in ea ipse incurreret, in quae incurrerant filii sui, incaute et inconvenienter accedentes ad altare Dei, alienum ignem, et non illum, qui divinitus datus fuerat, offerentes. Propterea ergo de his hoc modo praefata est lex: „et[2]) locutus est Dominus ad Mosen, posteaquam defuncti sunt duo filii Aaron, dum offerrent ignem alienum ante Dominum. Et dixit Dominus ad Mosen: loquere ad Aaron fratrem tuum, ut non intret omni hora in sancta in-

[1]) Ed. R. in textu: „Abiud," in notis: „Cod. Sangerm. et alii Codd. „Abiud," sicque LXX. interpretes Exod. VI, 23., quamquam ex Hebraeo legendum esset: „Abiu" (ut habent edd. M.), vel „Abihu." R.

[2]) Levit. XVI, 1. 2.

teriora, quod est intra velum ante conspectum propitiatorii, quod est supra arcam testimonii: et non morietur." Ex quo ostenditur, quod, si omni [1]) hora introeat in sancta non praeparatus, non indutus pontificalibus indumentis, neque hostiis, quae statutae sunt, praeparatis, neque propitiato prius Deo, morietur. Et juste quidem, tanquam qui non fecerit ea, quae convenit fieri antequam accedatur ad altare Dei. Omnes nos iste sermo contingit, [2]) ad omnes pertinet, quod hic loquitur lex; praecepit enim, ut sciamus, quomodo accedere debeamus ad altare Dei. Altare enim est, super quod orationes nostras offerimus Deo, ut sciamus, quomodo debeamus offerre, scilicet ut deponamus vestimenta sordida, quae est carnis immunditia, morum vitia, inquinamenta libidinum. Aut ignoras tibi quoque, id est, omni ecclesiae Dei, et credentium populo sacerdotium datum? Audi, quomodo Petrus dicit de fidelibus: „genus, [3]) inquit, electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem." Habes ergo sacerdotium, quia gens sacerdotalis es, et ideo offerre debes Deo hostiam laudis, hostiam orationum, hostiam misericordiae, hostiam pudicitiae, hostiam justitiae, hostiam sanctitatis. Sed ut haec digne offeras, indumentis tibi opus est mundis, et segregatis a reliquorum hominum communibus indumentis, et ignem divinum necessarium habes, non aliquem alienum a Deo, sed illum, qui a Deo hominibus datur, de quo filius Dei dicit: „ignem [4]) veni mittere in terram, et quam volo ut accendatur." Si enim non hoc, sed alio, et huic contrario igni utamur, illo, qui se transfigurat sicut angelum lucis,

---

[1]) Ed. Ruaei sola: in omni hora etc.

[2]) Omnes Mss. „contingit." Libri editi (v. c. edd. M.): „constringit." R.

[3]) I Petr. II, 9.

[4]) Luc. XII, 49.

eadem sine dubio patiemur, quae Nadab passus est et Abiu.[1]) Praecepit ergo mandatum divinum, ut instruatur Aaron, ne omni hora intret[2]) in sancta ad altare, sed cum fecerit prius ea, quae fieri mandantur, ne forte moriatur.

2. Sed primo omnium ostendamus, quomodo haec, quae de sacrificiis conscribuntur, figuras esse Apostolus dicit, et formas, quarum veritas in aliis ostendatur, ne forte auditores praesumere nos arbitrentur, et legem Dei in alium sensum, quam scripta est, violenter inflectere, quippe si nulla in his, quae asserimus, Apostolica praecedat auctoritas. Paulus ergo ad Hebraeos scribens, eos scilicet, qui legem quidem legerent, et haec meditata haberent, et bene nota, sed indigerent intellectu, qualiter sentiri de sacrificiis debeat, hoc modo dicit: „non[3]) enim in sancta manu facta introivit Jesus, exemplaria verorum, sed in ipsum coelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis." Et iterum dicit de hostiis: „hoc[4]) enim fecit semel, se[5]) ipsum hostiam offerendo." Sed quid de his singulatim[6]) quaerimus testimonia? Omnem epistolam ipsam ad Hebraeos scriptam si quis recenseat, et praecipue eum locum, ubi pontificem legis confert pontifici repromissionis, de quo scriptum est: „tu[7]) es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech:" inveniet, quomodo omnis[8]) hic locus Apostoli, exemplaria et for-

---

1) Cfr. pag. 339. not. 1.

2) Mss. „intret." Libri editi (v. c. edd. M.): „intraret." R.

3) Hebr. IX, 24. 4) Hebr. VII, 27.

5) Mss. „se ipsum hostiam offerendo." In libris editis (v. c. edd. M.) deest „hostiam." R.

6) Edd. Merlini: sigillatim.

7) Cfr. Hebr. V, 6. seqq. VII, 17. 21. coll. Psalm. CX, 4.

8) Edd. Merlini: hic locus omnis.

mas ostendit esse rerum vivarum et verarum illa, quae in lege scripta sunt. Oportet ergo nos quaerere pontificem, qui semel in anno, id est, per omne hoc praesens saeculum, sacrificium obtulit Deo, indutus veste, cujus, Domino juvante, quae sit qualitas, ostendemus. „Tunica,[1]) inquit, linea sanctificata induetur.“ Linum de terra oritur, tunica ergo sanctificata linea induitur verus pontifex Christus, cum naturam terreni corporis sumit. De corpore enim dicitur,[2]) quia terra sit, et in terram ibit. Volens ergo Dominus et Salvator meus hoc, quod in terram ierat, resuscitare,[3]) terrenum suscepit corpus, ut id elevatum de terra, portaret ad coelum. Et hujus mysterii tenet figuram hoc, quod in lege scribitur, ut linea tunica pontifex induatur. Sed quod addidit „sanctificata,“[4]) non otiose audiendum est. Sanctificata namque fuit tunica carnis Christi: non enim erat ex semine viri concepta, sed ex sancto Spiritu generata. „Et[5]) femoralia, inquit, linea sint super corpus ejus.“ Femorale indumentum est, quo pudenda corporis contegi et constringi solent. Si ergo adspicias Salvatorem meum[6]) suscepisse quidem corpus, et in corpore positum, egisse humanos actus, id est, vescendi, et bibendi, et cetera similia: hoc autem solum opus non egisse, quod ad pudenda corporis pertinet, carnemque ejus neque nuptiis, neque filiorum procreationi patuisse, invenies, qualiter femoralia linea sanctificata habuerit, ut vere de ipso dici debeat, quia „inhonestiora[7]) nostra abundantiorem habent honorem.“ Considera tamen et ipsum pontificis habitum,

---

[1]) Levit. XVI, 4.

[2]) Cfr. Genes. III, 19.

[3]) Mss. „resuscitare.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „suscitare.“ R.

[4]) Cfr. Levit. XVI, 4. [5]) Levit. XVI, 4.

[6]) Cod. Sangerman. „nostrum.“ R.

[7]) I Cor. XII, 23.

quia, quod per naturam minus in eo honestum videtur, indutis femoralibus lineis, et zona constrictis, etiam secundum literam de eo convenit dici, quia „inhonestiora [1]) nostra abundantiorem honestatem habent." Ita ergo et omnis, qui in castitate vivens imitatur Christum, hoc solum de humanis actibus nescientem, ipse [2]) etiam lineis femoralibus sanctificatis indutus est, et inhonestioribus suis abundantiorem circumdedit honestatem. Tunica ergo linea sanctificata induitur, et femoralia linea super corpus ejus sunt. Sed ne forte femoralia haec, quibus pudenda conteguntur, resoluta [3]) defluant, et turpitudinem revelent, aut retegant, adjungit: „non [4]) enim, inquit, facies gradus ad altare, ne forte in [5]) his reveletur turpitudo tua." Ne ergo turpitudo tua defluentibus femoralibus reveletur, zona, inquit, [6]) femoralia constringantur. Quodam tempore exponentes Joannem baptistam, et alias Jeremiam, quod Jeremias quidem zonam, Joannes vero pelliceam zonam circa lumbos habuisse diceretur, sufficienter ostendimus, quomodo per haec declaretur indicia [7]) pars illa corporis apud hujusmodi viros ita emortua, ut neque vel levis motus, neque alius quisquam in lumbis eorum fuisse crederetur, sed sola castitas, et pura pudicitia. Zona ergo pontifex linea cingitur, et cidarin lineam imponit super caput suum, omnia linea. Cidaris quod dicitur, ornatus quidam est, qui capiti superponitur, quo utitur pontifex in offerendis hostiis, vel ceteri sacerdotes. Sed unusquisque nostrum ornare debet caput

[1]) I Cor. XII, 23.

[2]) Edd. Merlini: etiam ipse.

[3]) Cod. Sangerman. „dissoluta." R.

[4]) Exod. XX, 26.

[5]) Ed. Merlini: reveletur in his.

[6]) Cfr. Levit. XVI, 4.

[7]) Omnes Mss. „indicia." Libri editi (v. c. edd. M.): „indicari." R.

suum sacerdotalibus ornamentis. Etenim quia omnis viri caput Christus est, quicunque ita agit, ut ex actibus suis conferat gloriam Christo, caput suum, qui est Christus, ornavit. Potest et alio modo in nobis intelligi capitis ornatus. Quoniam quidem quod est in nobis primum ac summum, et caput omnium, mens est, ad dignitatem pontificiam [1]) excolit caput suum, si quis mentem suam adornaverit sapientiae disciplinis. Ista igitur sunt, quibus indui praecipitur pontifex, et ita demum introire in sancta, ne haec non habens moriatur.

3. Jam vero de hostiis quaedam quidem ipsius mandantur debere esse pontificis, quaedam vero a populo sumendae. [2]) Ipsius enim dicitur vitulus, quod est in animalibus pretiosius et robustius. Et secundum animal aries, quod in ovibus sine dubio pretiosius est. A populo vero munera jubentur offerri, aries a principibus, et hirci duo a populo: unus, qui dimittatur in eremum, qui et apopompaeus nominatur, et unus, qui Domino offeratur. Si esset omnis populus Dei sanctus, et omnes essent beati, non fierent duae sortes super hircis: et unus quidem sortem ferret, ut dimitteretur in eremum, alius vero, ut Domino offerretur, sed esset sors una, et hostia una Domino soli. Nunc vero quoniam in multitudine eorum, qui accedunt ad Dominum, sunt quidam Domini, alii autem sunt, qui mitti ad eremum debeant, id est, qui abjici merentur, et separari ab hostia Domini: propterea pars hostiae, quae offertur a populo, id est, unus solus hircus Domino immolatur, alius autem abjicitur, et in eremum dimittitur, et apopompaeus nominatur. Sors tamen cadit super utrumque, et ille quidem, qui in eremum dimittitur, dicitur, quod ipse auferat super se pec-

[1]) Edd. Merlini: pontificis.

[2]) Mss. „sumendae." Libri editi (v. c. edd. M.) „sumenda." R.

cata filiorum Israel, et injustitias eorum, et iniquitates ipsorum. Non enim ille hircus, qui Domini sors efficitur, sed ille, cujus sors est, ut in eremum dimittatur, auferre ea dicitur, secundum illud, credo, quod scriptum est: „dedi [1]) commutationem tuam Aegyptum, et Aethiopiam, et Soënem [2]) pro te, ex quo tu honorabilis factus es in conspectu meo.“ Peccata igitur eorum, qui poenitentiam egerunt, et eorum, qui dereliquerunt malitiam, super capita sua suscipiunt hi, qui effecti sunt in sorte ejus, qui in eremum dimittitur, qui se ipsos dignos tali ministerio, vel hujusmodi sorte fecerunt. Convenit [3]) autem velut e contrario aptari his et illud, quod dictum est: „qui [4]) habet, dabitur ei.“ Sicut enim qui habet justitias, dabitur ei: ita et qui habet peccata, in tantum, ut in sorte apopompaei inveniatur illius, qui in eremum emittitur: addentur ei ea, quae abstergentur a sanctis, ut et in ipsis compleatur, quod scriptum est: „ab [5]) eo autem, qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo:“ ut ei addatur, qui habet multas mnas peccatorum. Verum quoniam is, qui in sorte Domini est, spem gerit non in praesenti saeculo, sed in futuro, et cujus sors Dominus est, quotidie moritur: propterea is quidem, super quem sors Domini ceciderit, [6]) jugulatur, et moritur, ut sanguine suo purificet populum Dei: ille autem, qui in sortem contrariam ceciderit, non est dignus, ut moriatur, quia qui in sorte Domini est, non est de hoc mundo: ille vero de hoc mundo est, qui in mundo dimittitur, et mundus, quod suum est, diligit. Ideo non occiditur,

---

[1]) Jesai. XLIII, 3. 4.

[2]) Mss. „Soënem.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „Syenen.“ R.

[3]) Edd. Merlini: Conveniet.

[4]) Matth. XIII, 12. [5]) Matth. XIII, 12.

[6]) Ed. Ruaei sola: ceciderit.

nec dignus est jugulari ad altare Dei, nec sanguis ejus ad basin altaris meretur effundi.

4. Sed videamus, quis est hic, qui accipit [1]) eum, cujus sors apopompaei facta est, ut eum ejiciat in eremum. „Homo, [2]) inquit, paratus accipiet hircum, qui venerit in sortem ejus, cui ceciderit sors apopompaei, et adducet eum in eremum." Finis sortis istius eremus est, id est, locus desertus, desertus virtutibus, desertus Deo, desertus justitia, desertus Christo, desertus omni bono. Et nos ergo singulos manet sors una e duabus. Aut enim bene agentes sors Domini sumus, aut male agentes sors nostra nos ducit ad eremum. Vis tibi evidenter [3]) ostendam, quomodo istae duae sortes semper operentur, et unusquisque nostrum aut sors Domini, aut sors apopompaei, vel eremi fiat? Considera in Evangeliis illum divitem viventem splendide et luxuriose, et Lazarum ad januam ejus jacentem, ulceribus plenum, et cupientem saturari de micis, quae cadebant de mensa divitis, quis finis designatur utriusque: „mortuus [4]) est, inquit, Lazarus, et abductus est ab angelis in [5]) sinum Abrahami. Similiter autem et dives, et abductus est ad infernum in locum tormenti." Animadvertis evidenter loca sortis utriusque distincta. Vide etiam qui sunt, qui abducunt: [6]) angeli, inquit, qui semper parati sunt ad abducendum. Ministri enim Dei sunt ad hoc ipsum destinati, qui impleant sortem, quam tibi ipse paraveris. Si enim bene vixeris, si

---

1) Edd. Merlini: accepit.

2) Cfr. Levit. XVI, 9. 10.

3) In libris antea editis deest: „evidenter," quod restituitur ex Mss. R. — Exstat „evidenter" in edd. M.

4) Cfr. Luc. XVI, 22. 23. coll. edd. N. T.

5) Cod. Sangerman. „in sinus Abraham. Similiter et dives abductus est in locum tormenti." R.

6) Libri editi (v. c. edd. M.): „adducunt (edd. M. *adducant*): angeli, — ad adducendum." Sed Mss. ut in nostro textu. R.

fregeris esurienti panem tuum ex animo, et nudum vestieris, rectum judicium judicaveris, iniquo adversum iniquitatem suam restiteris, nec posueris consilium tuum cum his, qui laqueos innocentibus parant, sortem tuam facies Dominum. Si vero libidini inservias,[1]) voluptatis amator sis magis, quam Dei, saeculum diligas, malitiam[2]) non oderis, sortem tuam fecisti apopompaei, ut abducaris in eremum per manum ministri Dei, qui in hoc ipsum a Deo ordinatus est: et ideo paratus appellatur, quia personam nullius erubescit, nec divitis, nec potentis, nec regis, nec sacerdotis. Vis autem scire, quia ad nos pertinent quae dicuntur? Animalia haec, quae sortes[3]) istas excipiunt, non sunt immunda, nec aliena ab altaribus Dei, sed munda sunt, et quae in sacrificiis offerri solent: ut scias haec figuram tenere non eorum, qui extra fidem sunt, sed eorum, qui in fide sunt. Hircus enim animal mundum est, et divinis altaribus consecratum. Et tu ergo per gratiam baptismi consecratus es altaribus Dei, et animal factus es mundum. Sed si non custodias mandatum illud Domini, quod dixit: „ecce,[4]) sanus factus es: jam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat:" sed cum esses mundus, rursum te peccati inquinamento maculasti, et ex virtute ad libidinem, ex puritate ad immunditiam declinasti, tuo vitio, cum animal mundum fueris, sorti te apopompaei eremique tradidisti.

5. Potest fortassis et alio modo homo paratus et mundus,[5]) qui abducit eum, cujus sors venit, in eremum,

---

[1]) Edd. Merlini: servias.

[2]) Edd. Merlini perperam: ut malitiam non oderis.

[3]) Mss. (itemque edd. M.): „sortes istas excipiunt." Libri editi: „sortes accipiunt." R.

[4]) Ev. Joann. V, 14. — Ed. Ruaei sola: ne quod tibi etc.

[5]) Mss. „mundus." Libri editi (v. c. edd. M.): „immundus." R.

et eo ipso, quo educit eum, quasi qui immundum contigerit, dicitur lavare vestimenta sua ad vesperam, et esse mundus, etiam ipse Dominus et Salvator noster intelligi ex ea parte, qua naturae nostrae, id est, carnis et sanguinis vestimenta suscepit, quae in vespera laverit: propter quod et dudum propheta de eo dixerat: „et [1]) vidi Jesum sacerdotem magnum, indutum vestimenta sordida, et diabolum stantem a dextris ejus, ut contradiceret ei." Lavit ergo in vino, id est, in sanguine suo stolam suam in vespera, et factus est mundus. Et inde fortassis erat,[2]) quod post resurrectionem Mariae, volenti pedes ejus tenere, dicebat: „noli [3]) me tangere." Vis autem adhuc videre et aliam duarum sortium formam? Considera duos illos, qui tempore crucis ejus, unus a dextris, et unus a sinistra ejus, pependerunt latrones: et vide illum, qui confitebatur Dominum, sortem factum esse Domini, et abductum esse sine mora ad paradisum, illum vero alium blasphemantem, sortem factum esse apopompaei, qui in eremum abduceretur inferni. Sed et in eo, quod dicitur, [4]) quia affixit cruci suae principatus, et potestates contrarias, et triumphavit eas, sortem in iis apopompaei complevit, et tanquam homo paratus abduxit eas in eremum. Denique et in Evangelio Dominus dicit: „quia [5]) cum exierit de homine immundus spiritus, vadit per loca deserta, quaerens requiem, et non invenit." Sic ergo potest et Salvator noster homo paratus intelligi, qui sortem quidem Domini, ecclesiam suam fecerit, eamque divino consecrarit altari, [6]) sortem vero apopompaei contrarias fecerit potestates, spiritus nequitiae, et mundi hu-

---

[1]) Zachar. III, 1. 3.

[2]) Deest „erat" in edd. M., suppletur vero, teste Ruaeo, e Mss.

[3]) Ev. Joann. XX, 17.

[4]) Cfr. Coloss. II, 14. 15. [5]) Matth. XII, 43.

[6]) Edd. Merlini: altario.

jus rectores tenebrarum harum, quos, sicut dicit Apostolus, cum [1]) „potestate traduxit, triumphans eos in semet ipso." „Traduxit." Quo traduxit, nisi ad eremum, ad loca deserta? Sicut enim illi, qui confessus est, aperuit paradisi januas, dicendo: „hodie [2]) mecum eris in paradiso:" et per hoc omnibus credentibus, et confitentibus ingrediendi aditum dedit, quem prius Adam peccante concluserat. Quis enim alius romphaeam [3]) flammeam et versatilem, quae apposita est custodire lignum vitae, et fores paradisi, poterat dimovere? Quis alius Cherubim pervigili excubans custodia valebat inflectere, nisi ipse solus, cui data [4]) est omnis potestas in coelo et in terra? Ut, inquam, praeter ipsum nemo alius haec facere potuit, ita principatus et potestates, et rectores mundi, quos enumerat Apostolus, [5]) nemo alius poterat triumphare, et abducere in eremum inferni, nisi ipse solus, qui dixit: „confidite, [6]) ego vici mundum." Idcirco ergo necessarium fuit Dominum et Salvatorem meum, non solum inter homines hominem nasci, sed etiam ad inferna descendere, ut sortem apopompaei tanquam homo paratus in eremum inferni deduceret, atque inde regressus, opere consummato adscenderet ad patrem, ibique plenius apud altare illud coeleste purificaretur, ut carnis nostrae pignus, quod secum evexerat, perpetua puritate donaret. Hic ergo est verus dies propitiationis, cum propitiatus est Deus hominibus. Sicut et Apostolus dicit: „quoniam [7]) Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi."

---

1) Cfr. Coloss. II, 15. 2) Luc. XXIII, 43.

3) Edd. Merlini: rhomphaeam. — Cfr. Genes. III.

4) Cfr. Matth. XXVIII, 18.

5) Cfr. Ephes. VI, 12.

6) Ev. Joann. XVI, 33. — Cod. Sangerman. „confidite, quia ego" etc. R. — Edd. Merlini: „confidite, et ego" etc.

7) II Cor. V, 19.

Et iterum de Christo dicit: „pacificans [1]) per sanguinem crucis suae, sive quae in coelo sunt, sive quae in terra." Mandatur ergo in lege, ut in die repropitiationis omnis populus humiliet animam suam. Quomodo humiliet populus animam suam, ipse dicit: „venient, [2]) inquit, dies, cum auferetur ab iis sponsus, et tunc jejunabunt in illis diebus." Plures ergo aguntur dies festi secundum legem. Est quidam solemnis dies in mense primo, est et alius in secundo. Sed et in mense primo alia solemnitas Paschae, alia azymorum, licet conjuncta videatur azymis Paschae solemnitas. Principium enim azymorum ad finem Paschae conjungitur. Pascha autem ille solus dies appellatur, in quo agnus occiditur. Reliqui vero azymorum dies appellantur. Sic enim dicit: „facies [3]) solemnitatem azymorum septem diebus." Haec ergo est prima solemnitas. Post haec, inquit, cum [4]) „demessueris messem tuam, et congregaveris nativitates ex agro tuo, facies diem festum de initiis fructuum tuorum." Qui dies est post septem septimanas Paschae, id est, Pentecoste, [5]) cum etiam dici jubetur: et [6]) mundabis sancta de domo mea. Post haec in septimo mense aliae aguntur solemnitates. Primo die mensis neomenia tubarum, sicut dicitur in psalmo: „tuba [7]) canite in initio mensis tubae." Decima vero die septimi mensis est solemnitas repropitiationis. In hac sola die pontifex induitur omnibus pontificalibus indumentis, tunc induitur manifestationem et veritatem, tunc ingreditur ad illa inaccessibilia, quo semel in anno accedi tantummodo licet, id est, in sancta sanctorum. Se-

---

1) Coloss. I, 20. 2) Matth. IX, 15.

3) Cfr. Exod. XXIII, 15.

4) Cfr. Exod. XXIII, 16.

5) Edd. Merlini: pentecostes.

6) Cod. Sangerman. „et mundavi." Alii Mss. „emundavi." Libri editi (v. c. edd. M.): „et mundabis." R.

7) Psalm. LXXXI, 3. (LXXX.)

mel enim in anno pontifex populum derelinquens, ingreditur ad illum locum, ubi est repropitiatorium, et super repropitiatorium [1]) Cherubim, ubi [2]) est et arca testamenti, et altare incensi, quo nulli introire fas est, nisi pontifici soli. Si ergo considerem verum pontificem meum Dominum Jesum Christum, quomodo in carne quidem positus, per totum annum erat cum populo, annum illum, de quo ipse dicit: „evangelizare [3]) pauperibus misit me, et vocare annum Domini acceptum, et diem remissionis:" adverte, quomodo semel in anno isto, in die repropitiationis intrat in sancta sanctorum, hoc est, cum impleta dispensatione penetrat coelos, et intrat ad patrem, ut eum propitium humano generi faciat et exoret pro omnibus credentibus in se. Hanc repropitiationem ejus, qua hominibus repropitiat patrem, sciens Joannes Apostolus dicit: „haec [4]) dico, filioli, ut non peccemus. Quod et si peccaverimus, advocatum habemus apud patrem Jesum Christum justum: et ipse est repropitiatio pro peccatis nostris." Sed et Paulus similiter de hac repropitiatione commemorat, cum dicit de Christo: „quem [5]) posuit Deus propitiatorem [6]) in sanguine ipsius per fidem." Igitur dies propitiationis manet nobis usque quo occidat sol, id est, usque quo finem mundus accipiat. Stamus enim nos pro foribus, operientes pontificem nostrum commorantem intra sancta sanctorum, id est, apud patrem, et exorantem pro peccatis eorum, qui se exspectant, non pro omnium peccatis exorantem. Non enim exorat pro his, qui in sortem veniunt ejus hirci, qui emittitur in desertum. Pro illis exorat tantum, qui sunt sors Do-

---

1) Edd. Merlini: propitiatorium.

2) Cod. Sangerman. „ubi est et arca testimonii et altare." R.

3) Jesai. LXI, 1. 2.

4) I Joann. II, 1. 2. 5) Rom. III, 25.

6) Cod. Sangerman. „propitiatorium." R.

mini, qui eum pro foribus exspectant, qui non recedunt [1]) a templo, jejuniis, et orantibus vacantes. An tu putas, qui vix diebus festis ad ecclesiam venis, nec intentus es ad audienda verba divina, nec das operam ad implenda mandata, quod possit sors Domini venire super te? Optamus tamen, ut vel his auditis operam detis, non solum in ecclesia audire verba Dei, sed et in domibus vestris exerceri, et meditari in lege Domini die ac nocte: et ibi enim Christus est, et ubique adest quaerentibus se. Propterea namque mandatur in lege, ut meditemur eam, cum imus in via, et cum sedemus in domo, et jacemus in cubili, et cum exsurgimus: et hoc est, vere pro foribus exspectare pontificem morantem intra sancta sanctorum, et effici in sortem Domini.

6. Quod autem dicimus de sorte, non sic accipiat auditor, quasi sors talis aliqua dicatur, quae inter homines casu, et non judicio agi solet. Sors Domini ita accipienda est, tanquam si diceretur electio Domini, vel pars Domini: et rursum sors ejus, qui in eremum mittitur, accipienda est veluti pars illa, quae pro indignitate sui a Domino spernitur et abjicitur. Magis enim et sermo ipse apopompaei abjecti et refutati significantiam continet. Ex quo possumus etiam illud intelligere, verbi gratia: adscendit in cor tuum mala cogitatio, concupiscentia mulieris alienae, aut vicinae possessionis: intellige statim hanc esse de sorte apopompaei, abjice confestim, et expelle de corde tuo. Quomodo abjicis? Si habeas tecum parati hominis manum, id est, si lectio divina sit in manibus tuis, et praecepta Dei ante oculos habeantur, tunc vere invenieris paratus ad abjicienda et repellenda ea, quae sunt sortis alienae. Sed et ira si adscendit in cor tuum, si zelus, si invidia, si malitia ad supplantandum fratrem, paratus esto, ut abjicias ea, et expellas, et emit-

[1]) Edd. Merlini: recedunt de templo.

tas in eremum. Si vero adscendat in cor tuum, cogitare quae Dei sunt, de misericordia, de justitia, de pietate, de pace: haec de sorte sunt Domini, haec offeruntur ad altare, haec pontifex suscipit, et in his reconciliat tibi Deum. Propterea ergo et is, qui ejicit eum, in quo sors apopompaei est, hoc est, malas cogitationes, malas cupiditates, non est homo piger, nec occupatus negotiis secularibus, sed paratus est, et promtus, ac vigilans: qui etiamsi sordescere videatur pro eo, quod contigerit immundum, lavabit statim vestimenta sua, et erit mundus. Quod intelligere possumus quantum ad unumquemque nostrum pertinet, secundum moralem locum, esse hominem paratum rationem ipsam, quae intra nos est, per quam discretio nobis boni malique est, quae etiam si videtur sordescere, dum discernit, [1]) et pertractat ipsa, quae mala sunt: tamen si ea abjiciat, et expellat a corde, ac procul effuget, tunc melioribus cogitationibus velut purificata ac diluta, munda videbitur rationabilis mens. Nec sane mireris, quod etiam ad personam Salvatoris traximus hunc, qui ejicit hircum, et expellit in eremum, quia dicitur lavare vestimenta sua, et fieri mundus, propter illud, quod legimus in propheta dici de Domino, sicut supra diximus: „et [2]) vidi Jesum sacerdotem magnum indutum vestimenta sordida." Quod si utique pro assumtione carnis dici pie intelligitur, etiam hic in lavandis vestimentis potest [3]) ea figura servari.

7. Videamus post haec, quae sunt, quae pontifex faciat: „et [4]) sumet, inquit, plenum batillum carbonibus ignis de altari, quod est contra Dominum." Legimus et in Esaia, quia igni purgatur propheta per unum ex Se-

---

[1]) Edd. Merlini: discutit. [2]) Zachar. III, 1. 3.

[3]) Cod. Sangerman. „potest ad eum figura." Cod. Cadom. (itemque edd. M.): „potest eadem figura." R.

[4]) Levit. XVI, 12.

raphim, quod [1]) missum est ad eum, cum accepit forcipe carbonem unum ex his, qui erant super altare, et contigit labia prophetae, et dixit: „ecce, [2]) abstuli iniquitates tuas.“ Mihi videntur mystica haec esse, et hoc indicare, quod unicuique secundum id, quod peccat, si dignum fuerit purificari eum, inferantur carbones membris ejus. Nam quoniam dicit propheta hic: „immunda [3]) labia habeo, in medio quoque populi immunda labia habentis habito:“ idcirco carbo forcipe adsumtus a Seraphim, labia ejus mundat, [4]) quibus solis se mundum non esse profitetur. Ex quo ostenditur, quod usque ad verbum tantummodo peccatum ejus inveniretur, [5]) in facto vero vel opere nullo peccaverit: alioquin dixisset, quoniam immundum corpus habeo, vel immundos oculos habeo, si peccasset in concupiscendo aliena, et dixisset, immundas manus habeo, si eas polluisset operibus iniquis. Nunc autem quoniam in solo fortasse sermone conscius sibi erat delicti illius, de quo dicit Dominus: „quia [6]) etiam de verbo otioso reddetis rationem in die judicii:“ pro eo, quod difficile est etiam perfectis culpam vitare sermonis, idcirco indigebat etiam propheta sola purgatione labiorum. Nos autem, si redeat unusquisque ad conscientiam suam, nescio si possumus aliquod membrum corporis excusare, quod non igni indigeat. Et propheta quidem quoniam ab omnibus mundus erat, idcirco meruit, ut unus de Seraphim mitteretur ad eum, qui ejus sola labia purgaret. Nos vero, vereor, ne ignem non membris

---

[1]) Libri editi: „qui missus est,“ sed omnes Mss. (itemq. edd. M.): „quod missum est.“ R.

[2]) Cfr. Jesai. VI, 7. [3]) Jesai. VI, 5.

[4]) Mss. „purgat.“ R.

[5]) Libri editi: „inveniretur, ita quod facto vel opere.“ Sed Mss. ut in nostro textu. R. — Edd. Merlini: „inveniretur. Ita facto: vel opere.“

[6]) Cfr. Matth. XII, 36.

singulis, sed toto corpore mereamur. Cum enim lasciviunt oculi, vel per illicitas concupiscentias, vel per spectacula diabolica, quid aliud nisi ignem sibi congregant? Cum aures non avertuntur ab auditu vano, ac derogationibus proximorum, cum manus a caede nequaquam, nec [1]) a rapinis, ac depraedationibus continentur, cum pedes veloces sunt ad effundendum sanguinem, cumque corpus non Domino, sed fornicationi tradimus, quid aliud nisi totum corpus tradimus in gehennam? At haec cum dicuntur, contemtui habentur. Quare? Quia fides deest. Alioquin si tibi hodie diceretur, quia judex saeculi vult te crastino vivum exurere, et his auditis si esset tibi unius diei spatium liberum, quanta faceres? quomodo et per quos discurreres? quam humilis, quam lugens et sordidus oberrares? Nonne effunderes omnem pecuniam tuam in eos, quorum intercessione evadere posse te crederes? Nonne omnia, quae possides, redemtionem faceres animae tuae? Quod si etiam aliquis te retardare, aut impedire tentaret, nonne diceres, pereant omnia pro salute mea, nec quicquam remaneat, tantum ut ego vivam? Hoc quare faceres? Quia inde non dubitares, hinc dubitas. Et ideo bene Dominus dicit: „putas, [2]) veniens filius hominis inveniet fidem super terram?" Et quid ego dico de certis indubitatisque periculis? Tantummodo si causa dicenda sit apud judicem terrenum, quae [3]) aliquem metum ex legibus habere videatur, nonne omnibus vigiliis excubatur, advocato [4]) patrono munera praeparantur, etiamsi anceps periculum sit, aut etiam solius notae metus, vel damni ratio? Nos quare non credimus, quod

[1]) Edd. Merlini: et a rapinis etc.

[2]) Luc. XVIII, 8.

[3]) Cod. Sangerman. „qui aliquem metum." R.

[4]) Cod. Sangerman. „advocati patroni munera," sicque alii Mss., ubi libri editi (v. c. edd. M.) habent: „advocato patrono munera." R.

omnes adstabimus [1]) „ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bona, sive mala?“ Haec si integre crederemus, esset nobis, secundum quod scriptum est: „redemtio [2]) animae viri, divitiae ejus.“ Sed unde possumus haec, vel sentire, vel credere, vel intelligere, cum ne ad haec ipsa quidem audienda conveniamus? Quis enim vestrum, cum recitantur Scripturae, praebet auditum? Deus per prophetam comminatur, et quidem in ira magna: „et [3]) mittam famem super terram, non famem panis, neque sitim aquae, sed famem audiendi verba Dei.“ Sed nunc famem non misit Deus super ecclesiam suam, neque sitim ad audiendum verbum Dei. Habemus enim panem vivum, qui de coelo descendit, habemus aquam vivam salientem in vitam aeternam. Cur nos ipsos fecunditatis tempore fame necamus ac siti? Pigrae et desidis animae est, in abundantia omnium penuriam pati. Non audistis ex divinis scripturis, [4]) quia certamen est inter homines carni adversum spiritum, et spiritui adversus carnem? Et nescitis, quod [5]) si carnem solam nutriatis, et ipsam frequenti mollitie ac jugi deliciarum fluxu foveatis, insolescet necessario adversum spiritum, et fortior illo efficietur? Quod si fiat, eum sine dubio in ditionem suam redactum, suis coget legibus ac vitiis obedire. Si vero ad ecclesiam frequenter venias, aurem literis divinis admoveas, explanationem mandatorum coelestium capias, sicut cibis et deliciis caro, ita spiritus verbis divinis convalescet, ac sensibus, et robustior effectus, carnem sibi parere coget, ac suis legibus obsequi. Nutrimenta igitur spiritus sunt, divina lectio, orationes assiduae, sermo doctrinae. His alitur cibis, his convalescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis,

---

[1]) II. Cor. V, 10. [2]) Prov. XIII, 8.
[3]) Amos. VIII, 11. [4]) Cfr. Galat. V, 17.
[5]) Deest „quod“ in edd. M.

nolite conqueri de infirmitate carnis, nolite dicere, quia volumus, sed non possumus; volumus continenter vivere, sed carnis fragilitate decipimur, et impugnamur stimulis ejus. Tu das stimulos carnis tuae, tu eam adversus spiritum tuum armas, et potentem [1]) facis, cum eam carnibus satias, vino nimio inundas, omni mollitie palpas, et ad illecebras nutris. An nescitis, quia non potest aedificium istud ecclesiae ex leprosis lapidibus construi? Audi, quid dicit Apostolus: „modicum [2]) fermentum totam massam corrumpit. Expurgate ergo vetus fermentum, ut sitis nova conspersio.“ Sed ad propositum redeamus.

8. „Et [3]) accipiet, inquit, batillum plenum carbonibus.“ Non omnes purgantur eo igne, qui de altari assumitur. Aaron purgatur illo igne, et Esaias, et si qui sunt similes illis. Alii vero, qui non sunt tales, de quibus etiam me ipsum computo, alio igne purgabuntur: [4]) timeo ne illo, de quo scriptum est: „fluvius [5]) ignis currebat ante ipsum.“ Iste ignis non est de altari. Qui de altari est ignis, ignis est Domini; qui autem extra altare est, non est Domini, sed proprius est uniuscujusque peccantium, de quo dicitur: „vermis [6]) eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur.“ Iste ergo ignis ipsorum est, qui eum accenderunt, sicut et alibi scriptum est: „ambulate [7]) in igne vestro, et in flamma, quam accendistis vobis.“ Esaiae [8]) autem non suus ignis apponitur, sed ignis altaris, qui circumpurgabit [9]) labia ejus, et huic, de quo dicitur: „et [10]) sumet batillum plenum carbonibus ignis de altari, quod est contra Dominum, et im-

---

[1]) Edd. Merlini: potestatem.

[2]) I Cor. V, 6. 7. [3]) Levit. XVI, 12.

[4]) Cod. Sangerman. „purgabimur.“ R.

[5]) Dan. VII, 10. [6]) Jesai. LXVI, 24.

[7]) Jesai. L, 11. [8]) Cfr. Jesai. VI.

[9]) Edd. Merlini: circumpurgabit.

[10]) Levit. XVI, 12.

plebit manus suas incenso compositionis minuto." Quod quidem plenius Dominus noster fecit. Implevit enim manus suas incenso minuto, de quo scriptum est: „dirigatur [1]) oratio mea sicut incensum in conspectu tuo." Implevit ergo manus suas sanctis operibus, quae pro humano genere operatus est. Quare autem compositionis incensum dicitur? Quia non est una species operum, sed ex justitia, et ex pietate, ex continentia, ex prudentia, et ex omnibus hujuscemodi virtutibus componitur, [2]) hoc quod placet Deo. Sed et minutum quod addit, non otiose intelligimus. Non enim vult eum, qui ad perfectionem tendit, verbum Dei crasse et carnaliter intelligere, sed minutum in his sensum, subtilemque perquirere, ut si forte audiat scriptum esse: „non [3]) obturabis os bovi trituranti:" ille haec non de bobus intelligat, — neque enim de bobus cura est Deo —, sed de Apostolis dici. Sed et si quis de providentia Dei rationem, quae est minutissima et subtilissima, possit [4]) exponere, iste minuto incenso manum suam replere dicitur. Quis ergo nostrum ita promtus est, et paratus, ut ingressuro pontifici [5]) in sancta sanctorum, incensum compositionis offerat minutum? Necesse est enim nos singulos aliquid offerre tabernaculo Dei, aliquid etiam pontificalibus indumentis, aliquid vero, quod per pontificis manus ad ipsum Deum per odorem suavitatis adscendat. Pontifex igitur noster Dominus et Salvator aperit manus suas, et suscipere vult ab unoquoque nostrum incensum compositionis minutum: necesse est nos quaerere species incensi. Li-

---

[1]) Psalm. CXLI, 2. (CLXL.)

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „ut eo placetur Deus. Sed" etc. Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) I Cor. IX, 9. coll. Deuteronom. XXV, 4.

[4]) Edd. Merlini: possset.

[5]) Cod. Sangerman. „pontifici." Libri editi (v. c edd. M.): „pontifice." R.

banum nobis quaerendum est, et non qualecunque libanum, sed dilucidum. Non vult a te suscipere pontifex obscurum aliquid, aut sordidum: dilucidum quaerit. Sed et galbanum a te poscit, cujus natura est, ut vehementia odoris sui serpentes noxios fuget. Quaerit autem a te et stacten: colata enim, et defaecata vult esse, vel verba nostra, vel opera. Quaerit et onychem, quo velut scuto quodam obtegatur [1]) anima, et illaesa permaneat. Ita et te vult scuto fidei esse protectum, quo omnia jacula maligni ignita restinguas. Haec tamen omnia vult a [2]) te esse composita: nil inordinatum, nihil inquietum, nihil indecens, sed hoc vult, ut omnia nostra composite, et honeste fiant. Stat ergo etiam nunc verus pontifex noster Christus, et repleri vult manus suas incenso composito minuto: et ab unaquaque ecclesia, quae sub coelo est, considerat quid offeratur, quam integre incensum suum diligenterque componat, quam minutum id faciat, id est, quomodo unusquisque nostrum opera sua ordinet, et quomodo sensum ac verba Scripturarum spirituali explanatione discutiat. Nec angelorum ministeria ad [3]) hujuscemodi officia desunt. Angeli enim Dei adscendunt, et descendunt ad filium hominis, perquirunt, et curiose agunt, quid in unoquoque nostrum inveniant, quod offerant Deo. Vident et perscrutantur uniuscujusque nostrum mentem, si habeat [4]) aliquid tale, si tam sanctum aliquid cogitet, quod Deo mereatur offerri. Intuentur, et considerant, si quis nostrum ex his, quae dicuntur in ecclesia, corde compungitur, et animum convertit ad poe-

---

[1]) Mss. „obtegitur animal suum et illaesum permanet.“ R.

[2]) Edd. Merlini: in te.

[3]) Mss. „ab hujuscemodi officiis.“ R. — Edd. Merlini perperam: „ad hujuscemodi officiis.“

[4]) Edd. Merlini: habet.

nitentiam,[1]) si his auditis corrigere cogitat vias suas, et oblivisci praeterita, ac praeparare se ad futura, saltem secundum Achab illum impiissimum, de quo dicit Dominus: „vidisti,[2]) quomodo compunctum est cor Achab?" Sed in his omnibus quid de illis dicam, qui nec audiunt auribus haec, nec corde recipiunt? Quae in illis compunctionibus spes? quae conversionis suspicio? quae emendationis exspectatio?[3]) Si enim etiam de his, qui audiunt, dubitamus, quid speramus de his, qui omnino non audiunt? Sed utamur verbis Domini, et dicamus: qui[4]) habent aures audiendi, audiant, et qui audiunt, sciant scriptum esse, quia, cum conversus ingemueris, tunc salvus eris, et scies ubi fueris. Et, si dixeris tu peccata tua prior, ego exaudiam te tanquam populum sanctum. Audisti, quomodo, etiam si peccator fuisti, tantum si conversus es, et destitisti a peccato, jam sanctus appellaris? Nihil ergo desperandum est his, qui compunguntur, et convertuntur ad Dominum. Non enim superat bonitatem Dei malitia delictorum.

9. Sumit ergo pontifex batillum plenum carbonibus ignis de altari, quod est contra Dominum, et implet manum suam de incenso compositionis minuto, et infert in interiora velaminis. Intelligamus primo quid designet historia, et tunc quid sensus spiritualis habeat, requiremus. Duplex aedes est tabernaculi testimonii, vel templi Domini. Prima est, in qua altare holocaustorum est, quod perpetuis ignibus excitatur, in qua aede solis licet assistere sacerdotibus, et sacrificiorum ritus, ac ministeria celebrare, et neque Levitis, neque alii[5]) cuiquam prae-

[1]) Edd. Merlini: poenitentiam. Si his — cogitet etc.

[2]) Cfr. I Regg. XXI, 29. (III Regg.)

[3]) Mss. „via?" R.

[4]) Cfr. Matth. XI, 15. coll. 6.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „alicui unquam." Mss. „alii cuiquam." R.

terea indulgetur accessus. Secunda vero aedes interior est, solo ab hac discreta velamine. Intra quod velamen arca testamenti, et propitiatorium, super quod Cherubim duo statuta sunt, et altare incensi collocatum est. In hanc aedem semel in anno primus quicunque erat pontifex, oblatis prius hostiis propitiationis, de quibus supra exposuimus, ingrediebatur, habens utramque manum repletam, unam batillo carbonum, et aliam compositionis incenso, ut, cum fuisset ingressus, statim supposito incenso carbonibus fumus adscenderet, totamque aedem repleret, ut adspectum sanctorum, quem ingressus pontificis revelaverat, nubes velaret incensi. Si tibi sacrificiorum mos patuit antiquus, quid haec etiam secundum rationem mysticam contineant, videamus. Duas audisti aedes: unam quasi visibilem, et patentem sacerdotibus, aliam vero invisibilem, et inaccessam, excepto solo pontifice: ceteri foris sunt. Prima aedes ista, puto, quod intelligi possit haec, in qua nunc sumus in carne positi ecclesia, in qua sacerdotes ministrant ad altare holocaustorum, succenso illo igne, de quo dixit Jesus: „ignem [1]) veni mittere in terram, et quam volo ut accendatur." Et nolo mireris, quod haec aedes solis sacerdotibus pateat. Omnes enim, quicunque unguento sacri chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut et Petrus ad omnem dicit ecclesiam: „vos [2]) autem genus electum, et regale sacerdotium, gens sancta." Estis ergo genus sacerdotale, et ideo acceditis ad sancta. Sed et unusquisque nostrum habet in se holocaustum suum, et holocausti sui ipse succendit altare, ut semper ardeat. Ego si renuntiem omnibus, quae possideo, et tollam crucem meam, et sequar Christum, holocaustum obtuli ad altare Dei: aut si tradidero corpus meum, ut ardeam, habens caritatem, et gloriam martyrii consequar, holocaustum me ipsum obtuli ad altare

---

1) Luc. XII, 49. 2) I Petr. II, 9.

Dei. Si diligam fratres meos, ita ut animam meam ponam pro fratribus meis, si pro justitia, pro veritate usque ad mortem certavero, holocaustum obtuli ad altare Dei. Si membra mea ab omni concupiscentia carnis mortificavero, si mundus mihi crucifixus sit, et ego mundo, holocaustum obtuli ad altare Dei, et ipse meae hostiae sacerdos efficior. Hoc ergo modo sacerdotium geritur in prima aede, et hostiae offeruntur, et ex hac aede sanctificatis indutus vestimentis pontifex proficiscitur, et ingreditur in interiora velaminis, sicut superius Pauli verba posuimus, dicentis: „non [1]) in manu facta sancta, sed in ipsum coelum penetravit, inquit, Jesus, et apparet vultui Dei pro nobis." Coeli ergo locus, et ipsa Dei sedes, per interioris aedis figuram atque imaginem designatur. Sed mirum contuere ordinem sacramentorum. Ingrediens pontifex in sancta sanctorum, ignem secum de hoc altari portat, et incensum in [2]) hac aede suscipit. Sed et vestimenta, quibus indutus est, de hoc loco sumsit. Putasne dignabitur Dominus meus verus pontifex et a me suscipere partem aliquam incensi compositionis minuti, quod secum deferat ad patrem? Putasne inveniet in me aliquid igniculi, et holocaustum meum ardens, ut dignetur ex eo batillum suum implere carbonibus, et in ipsis Deo patri odorem suavitatis offerre? Beatus est, cujus tam vivos, tamque ignitos holocausti sui carbones invenerit, ut eos aptos judicet, quos altari superponat incensi. Beatus, in cujus corde invenerit tam subtilem, tam minutum, tamque spiritualem sensum, et ita diversa virtutum suavitate compositum, ut replere dignetur ex eo manus suas, Deoque patri suavem odorem intelligentiae ejus offerre. At contra infelix anima, cujus fidei ignis exstinguitur, et refrigescit caritatis calor: ad quam cum venerit coelestis

---

1) Hebr. IX, 24.

2) Edd. Merlini: de hac aede.

pontifex noster, quaerens ab ea ignitos et ardentes carbones, super quos incensum offerat patri, invenit in ea aridos cineres, et frigidas favillas. Tales sunt omnes, qui subtrahunt se, et longe faciunt a verbo Dei, ne audientes sermones divinos accendantur ad fidem, incalescant ad caritatem, igniantur ad misericordiam. Vis tibi ostendam, quomodo de verbis Spiritus sancti ignis exeat, et accendat corda credentium? Audi dicentem David in psalmo:[1]) „eloquium[2]) Domini ignivit eum." Et iterum in Evangelio scriptum est, postquam Dominus locutus est ad Cleopham: „nonne[3]) cor nostrum, inquit, erat ardens intra nos, cum aperiret nobis Scripturas?" Tu ergo unde ardebis? Unde invenientur in te carbones ignis, qui nunquam Domini igniris eloquio, nunquam verbis Spiritus sancti inflammaris? Audi et alibi ipsum David dicentem: „concaluit[4]) cor meum intra me, et in meditatione mea exardescit ignis." Unde tu concalescis? Unde ignis accenditur, qui nunquam in divinis meditaris eloquiis: imo, quod est infelicius, concalescis in spectaculis circi, concalescis in equorum contentionibus, in certamine athletarum? Atqui iste ignis non est de altari Domini, sed is est, qui dicitur ignis alienus: et audisti paulo superius, quia, qui obtulerunt alienum ignem ante Dominum, exstincti sunt. Concalescis et cum te repleverit iracundia, et cum te inflammaverit furor, ureris interdum et amore carnali, ac turpissimae libidinis jactaris incendiis. Sed omnis iste ignis alienus est et contrarius Deo: quem qui accenderit, sine dubio Nadad et Abiu perferet sortem.

10. Ait ergo eloquium divinum: „et[5]) imponet in-

---

[1]) Mss. „psalmo." Libri editi (c. c. edd. M.): „psalmis." R.

[2]) Cfr. Psalm. CXIX, 140.

[3]) Luc. XXIV, 32. [4]) Psalm. XXXIX, 3.

[5]) Levit. XVI, 13. 14.

censum super ignem in conspectu Domini, et operiet fumus incensi propitiatorium,[1]) quod est super testimonio, et non morietur. Et sumet de sanguine vituli, et resperget digito suo super propitiatorium contra orientem." Ritus quidem apud veteres propitiationis pro hominibus, qui fiebat ad Deum, qualiter celebraretur edocuit: sed tu, qui ad Christum venisti, pontificem verum, qui sanguine suo Deum tibi propitium fecit, et reconciliavit te patri, non haereas in sanguine carnis: sed disce potius sanguinem verbi, et audi ipsum tibi dicentem, quia „hic[2]) sanguis meus est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum." Novit, qui mysteriis imbutus est, et carnem, et sanguinem verbi Dei. Non ergo immoremur in his, quae et scientibus nota sunt, et ignorantibus patere non possunt. Quod autem contra orientem respergit, non otiose accipias. Ab oriente tibi propitiatio venit. Inde est enim vir, cui Oriens nomen est, qui mediator Dei et hominum factus est. Invitaris ergo per hoc, ut ad orientem semper adspicias, unde tibi oritur sol justitiae, unde semper tibi lumen nascitur: ut nunquam in tenebris ambules, neque dies ille novissimus te in tenebris comprehendat: ne tibi ignorantiae nox et caligo subrepat, sed ut semper in scientiae luce verseris, semper habeas diem fidei, semper lumen caritatis et pacis obtineas.

11. Addit post haec Scriptura: „et[3]) non erit, inquit, homo, cum ingredietur pontifex intra velamen interius in tabernaculum testimonii." Quomodo non erit homo? Ego sic accipio, quod, qui potuerit sequi Christum, et penetrare cum eo interius tabernaculum, et coelorum excelsa conscendere, jam non erit homo, sed se-

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.) post „propitiatorium" addunt: „contra orientem," quod abest tum a Mss., tum a contextu graeco LXX. interpretum. R.

[2]) Matth. XXVI, 28. [3]) Cfr. Levit. XVI, 17.

cundum verbum ipsius erit tanquam angelus Dei. Aut forte etiam ille super eum sermo complebitur, quem ipse Dominus dixit: „ego [1]) dixi, dii estis, et filii excelsi omnes.“ Sive ergo spiritualis effectus unus cum Domino spiritus fiat: sive per resurrectionis gloriam in angelorum ordinem transeat, recte jam non erit homo: sed unusquisque ipse sibi hoc praestat, ut vel excedat hominis appellationem, vel intra conditionem hujus vocabuli censeatur. Si enim factus homo ab initio servasset illud, quod ad eum Scriptura dicit: „ecce, [2]) posui ante oculos tuos mortem et vitam, elige tibi vitam:“ si hoc fecisset, nunquam profecto humanum genus mortalis conditio tenuisset. Sed quoniam derelinquens vitam, mortem secutus est, homo factus est: et non solum homo, sed et terra, propter quod et in terram redire dicitur. [3]) Requiro tamen, quae sit ista mors, quam dicit „ante [4]) oculos tuos posui.“ De vita enim non dubitatur, quod semet ipsum indicet Deus, qui dicit: „Ego [5]) sum veritas et vita.“ Quae est ergo ista mors vitae contraria, quam posuit Deus ante oculos nostros? De illo dici puto, de quo Paulus dicit: „novissimus [6]) inimicus destruetur mors.“ Iste est ergo inimicus diabolus, qui primo quidem ante oculos positus est, [7]) sed novissimus destruetur. Positus autem fuerat ante oculos, non ut sequeremur eum, sed ut vitaremus. Unde et arbitror, quod ipsa per se anima humana, neque mortalis, neque immortalis dici potest: sed si contigerit vitam, ex participio vitae erit immortalis: in vitam enim non incidit [8]) mors: si vero avertens se a vita participium traxerit mortis, ipsa se facit esse

---

[1]) Psalm. LXXXII, 6. [2]) Cfr. Deut. XXX, 15
[3]) Genes. III, 19. [4]) Deut. XXX, 15.
[5]) Ev. Joann. XIV, 6. [6]) I Cor. XV, 26.
[7]) Desideratur „est“ in ed. Ruaei.
[8]) Edd. Merlini: incidet.

mortalem. Et ideo propheta dicit: „anima[1]) quae peccat, ipsa morietur:" quamvis mortem ejus non ad interitum substantiae sentiamus, sed hoc ipsum, quod aliena et extorris sit a Deo, qui vera vita est, mors ei esse credenda est. Nulla ergo participatio sit[2]) justitiae[3]) cum iniquitate, nulla societas luci ad tenebras, nulla consonantia Christo cum Belial. Si elegimus vitam, semper vivemus, mors nobis non dominabitur, et complebitur in nobis sermo Domini, qui dixit: „qui[4]) credit in me, etiamsi moriatur, vivet." Eligamus ergo vitam, eligamus lucem, ut in die honeste ambulemus, ut et nos sequentes Jesum intra velamen tabernaculi interioris, jam non simus ut homines mortales, sed ut angeli immortales, cum novissimum inimicum destruxerit mortem ipse Dominus noster[5]) Jesus Christus, qui est via, et veritas, et vita: cui gloria et imperium in saecula saeculorum! Amen.

HOMILIA X.

De jejunio, quod in die propitiationis fit, et de hirco, qui in eremum dimittitur.

1. Nos quidem, qui de ecclesia sumus, merito Mosen recipimus, et scripta ejus legimus, sentientes de eo, quod propheta et Deo sibi revelante, in symbolis, et figuris, ac formis allegoricis conscripserit futura mysteria, quae in tempore suo docemus impleta. Qui vero ejusmodi in eo non recipit sensum, sive Judaeorum quis,

---

[1]) Ezech. XVIII, 4. [2]) Ed. Ruaei: fit.
[3]) Cfr. II Cor. VI, 14. 15.
[4]) Ev. Joann. XI, 25.
[5]) Deest „noster" in ed. Ruaei.

sive etiam nostrorum est, is ne prophetam quidem eum fuisse docere potest: quomodo enim prophetam probabit, cujus literas asserat esse communes, futuri nullius conscias, nec occulti aliquid mysterii continentes? Hunc itaque qui ita sentit, legentem haec arguit sermo divinus, et dicit: „putasne [1]) intelligis quae legis?" Est ergo lex, et omnia, quae in lege sunt, secundum Apostoli sententiam usque ad tempus correctionis [2]) imposita, et sicut hi, quibus artificium est signa ex aere facere, et statuas fundere, antequam verum opus aeris producant, aut argenti, vel auri, figmentum prius luti ad similitudinem futurae imaginis formant: [3]) quod figmentum necessarium quidem est, sed usquequo opus quod principale est, expleatur: cum autem fuerit effectum opus illud, propter quod figmentum luti fuerat formatum, usus ejus ultra non quaeritur: tale aliquid intellige etiam in his, quae in typo et figura futurorum in lege et prophetis, vel scripta, vel gesta sunt. Venit enim ipse artifex et auctor omnium, et legem, [4]) quae umbram habebat futurorum bonorum, transtulit ad ipsam imaginem rerum. Sed ne forte difficile tibi probari posse, quae dicimus, videantur, recognosce per singula. Erat prius Jerusalem urbs illa magna regalis, ubi templum famosissimum Deo fuerat exstructum. Posteaquam [5]) vero venit ille, qui erat verum templum Dei, et dicebat de templo corporis sui: „solvite [6]) templum hoc:" et quia coelestis Jerusalem coepit aperire mysteria: deleta est illa terrena, ubi coe-

---

[1]) Act. VIII, 30.

[2]) Edd. Merlini: correptionis. — Cfr. Hebr. IX, 10.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „formant: non quod figmentum necessarium sit, sed usque quo" etc. Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) Cfr. Hebr. X, 1.

[5]) Edd. Merlini: Postea vero quam venit ille etc.

[6]) Ev. Joann. II, 19.

lestis apparuit: in templo illo non remansit lapis super lapidem, ex quo verum templum Dei facta est caro Christi. Erat prius pontifex sanguine taurorum et hircorum purificans populum: sed ex quo venit verus pontifex, qui sanguine suo sanctificaret credentes, nusquam est ille pontifex prior, nec ullus ei relictus est locus. Altare fuit prius, et sacrificia celebrabantur: sed ut venit verus agnus, qui se ipsum hostiam obtulit Deo, cuncta illa velut pro tempore posita cessaverunt. Non tibi ergo videtur, quod secundum figuram, quam supra posuimus, veluti formae fuerint quaedam e luto fictae, per quas veritatis exprimerentur imagines? Propterea denique divina dispensatio procuravit, ut et civitas ipsa, et templum, et omnia illa pariter subverterentur: ne qui forte adhuc parvulus, et lactens in fide, si videret illa constare, dum sacrificiorum ritum, dum ministeriorum ordinem attonitus stuperet, ipso diversarum formarum raperetur intuitu. Sed providens Deus infirmitati nostrae, et volens multiplicari ecclesiam suam, omnia illa subverti fecit et penitus auferri, ut sine ulla cunctatione illis cessantibus haec vera esse, pro quibus in illis typus praecesserat, crederemus.

2. Unde et nunc dicenda nobis sunt aliqua etiam ad eos, qui putant pro mandato legis sibi quoque Judaeorum jejunium jejunandum, et primo omnium sermonibus utar Pauli dicentis: quia, si quis vult unum aliquid custodire de observationibus legis, obnoxius [1]) „est universae legis faciendae." Qui ergo observat ista jejunia, adscendat et ter in anno in Jerusalem, ut appareat ante templum Domini, ut offerat se sacerdoti: requirat altare, quod in pulverem versum est, offerat hostias nullo adstante pontifice. Scriptum est [2]) enim, ut duos hircos jejunans populus offerat in sacrificium, super quos sortes mitti debeant, ut unus ex his fiat Domini sors, et hostia

[1]) Galat. V, 3. [2]) Cfr. Levit. XVI.

Domino offeratur: alterius vero sors fiat, ut dimittatur in eremum vivus, qui et habeat in se peccata populi. Haec tibi omnia consequenter explenda sunt, qui vis secundum praeceptum legis observare jejunium: de quibus a nobis quidem, prout potuimus, superiori disputatione dissertum est. Tamen quoniam dives est sermo Dei, et secundum sententiam Salomonis non simpliciter, sed et dupliciter et tripliciter describendus in corde est, tentemus etiam nunc addere aliqua ad ea, quae dudum pro viribus dicta sunt, ut ostendamus, quomodo in typo futurorum etiam hic unus hircus Domino oblatus est hostia, et alius vivus dimissus.[1]) Audi in Evangeliis Pilatum dicentem ad sacerdotes, et populum Judaeorum: „quem[2]) vultis de duobus dimittam vobis, Jesum, qui dicitur Christus, an Barabbam?" Tunc clamavit omnis populus, ut Barabbam dimitteret, Jesum vero morti traderet. Ecce habes hircum, qui dimissus est vivus in eremum, peccata secum populi ferens, clamantis et dicentis: „crucifige,[3]) crucifige!" Iste est ergo hircus vivus dimissus in eremum: et ille est hircus, qui Domino oblatus est hostia ad repropitianda peccata, et veram propitiationem in se credentibus populis fecit. Quod si et hoc requiras, quis sit, qui hunc hircum perduxit[4]) in eremum, ut probetur in eo etiam quod lotus sit, et mundus effectus, potest Pilatus ipse accipi homo paratus. Judex quippe gentis ipsius erat, qui eum per sententiam suam emisit in eremum. Audi autem quomodo lotus sit, et mundus effectus. Cum ad populum diceret: „vultis[5]) dimittam vobis Jesum, qui dicitur Christus?" et acclamasset omnis populus, dicens:

---

[1]) Edd. Merlini: dimissus est. Audi etc.

[2]) Matth. XXVII, 17. [3]) Luc. XXIII, 21.

[4]) Mss. „perduxit." Libri editi (e. c. edd. M.): „produxit." R.

[5]) Cfr Matth. XXVII, 17. coll. Marc. XV, 9.

„si [1]) hunc dimittis, non es amicus Caesaris:" tunc poposcit, inquit, Pilatus aquam, et lavit manus suas coram populo, dicens: „mundus [2]) ego sum a sanguine ejus: vos videritis." Sic ergo videbitur lotis manibus suis mundus effectus. Nostra igitur, id est, qui non umbrae et exemplari servimus, sed veritati, haec est propitiationis dies, in qua data est nobis remissio peccatorum, cum pascha nostrum immolatus est [3]) Christus. Quomodo ergo cognita veritate convertimur iterum ad infirma, et egena elementa hujus mundi, quibus rursus a capite servire vultis, dies observantes, et menses, et tempora, et annos? Audi, quomodo etiam propheta hujusmodi jejunium respuit, et dicit: „non [4]) hoc jejunium elegi, dicit Dominus, neque diem, ut humiliet homo animam suam." Tu si vis jejunare secundum Christum, et humiliare animam tuam, omne tibi tempus aptum [5]) est totius anni: imo totius vitae tuae dies habeto ad humiliandam animam tuam, si tamen didicisti [6]) a Domino Salvatore nostro, quia mitis est, et humilis corde. Quando ergo non est tibi humiliationis dies, qui Christum sequeris, qui est humilis corde, et humilitatis magister? Tu itaque si vis jejunare, jejuna secundum praeceptum Evangelii, et observa in jejuniis Evangelicas leges, in quibus hoc modo Salvator de jejuniis mandat: „tu [7]) autem si jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava." Quod si requiris, quomodo laves faciem tuam, Paulus Apostolus docet, quemadmodum revelata [8]) facie gloriam Domini contempleris, ad eandem imaginem formatus [9]) a gloria in gloriam,

---

1) Ev. Joann. XIX, 12.

2) Matth. XXVII, 24. 3) I Cor. V, 7.

4) Jesai. LVIII, 5.

5) Cod. Sangerman. „apertum est." R.

6) Matth. XI, 29. 7) Matth. VI, 17.

8) Cfr. II Cor. III, 18.

9) Edd. Merlini; reformatus.

tanquam a Domini spiritu. Unge etiam caput tuum, sed observa ne oleo peccati: „oleum [1]) enim peccatoris non impinguet caput [2]) tuum." Sed unge caput oleo exsultationis, oleo laetitiae, oleo misericordiae, ita ut secundum mandatum sapientiae, misericordia et fides non deserant te. Propterea enim et Apostolus, volens abstrahere nos ab his visibilibus et terrenis, et erigere animos, sensusque nostros ad coelestia, clamat et dicit: „si [3]) resurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, non quae super terram." Nonne aperte tibi dicit, noli quaerere in terris Jerusalem, nec observantias legis, nec jejunium Judaeorum, sed jejunium Christi? Jejunans enim debes adire pontificem tuum Christum, qui utique non in terris requirendus est, sed in coelis, et per ipsum debes offerre hostiam Deo. Vis tibi adhuc ostendam, quale te oportet jejunare jejunium? Jejuna ab omni peccato, nullum cibum sumas malitiae, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriae concalescas. Jejuna a malis actibus, abstine a malis sermonibus, contine te a cogitationibus pessimis. Noli contingere panes furtivos perversae doctrinae. Non concupiscas fallaces philosophiae cibos, qui te a veritate seducant. Tale jejunium Deo placet. Abstinere vero a cibis, quos Deus creavit, ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et hoc facere cum his, qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquando et Pharisaei Domino, cur non jejunarent discipuli ejus. Quibus ille respondit, [4]) quia non possunt filii sponsi jejunare, quamdiu cum ipsis est sponsus. Illi ergo jejunent, qui perdiderunt sponsum, nos habentes nobiscum sponsum jejunare non possumus.

---

[1]) Psalm. CXLI, 5.

[2]) Mss. „caput tuum." Libri editi (v. c. edd. M.): „caput meum." R.

[3]) Coloss. III, 1. [4]) Matth. IX, 15.

Nec hoc tamen ideo dicimus, ut abstinentiae Christianae frena laxemus. Habemus enim quadragesimae dies jejuniis consecratos. Habemus quartam et sextam septimanae dies, quibus solemniter jejunamus. Est certe libertas Christiano per omne tempus jejunandi, non observantiae superstitione, sed virtute continentiae. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta servatur, nisi arctioribus continentiae fulta subsidiis? Quomodo Scripturis operam dabunt? Quomodo scientiae et sapientiae studebunt? [1]) Nonne per continentiam ventris et gutturis? Quomodo quis se ipsum castrat propter regnum coelorum, nisi ciborum affluentiam resecet, nisi abstinentia utatur ministra? Haec ergo Christianis jejunandi ratio est. Sed est et alia adhuc religiosa, cujus laus quorundam Apostolorum literis praedicatur. Invenimus enim in quodam libello ab Apostolis dictum: „beatus est, qui etiam jejunat pro eo, ut alat pauperem." Hujus jejunium valde acceptum est apud Deum, et revera digne satis. Imitatur enim illum, qui animam suam posuit pro fratribus suis. Quid ergo veteribus pannis nova indumenta miscemus? Quid in utres veteres mittimus vinum novum? „Vetera [2]) transierunt: ecce, facta sunt omnia nova," per Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Edd. Merlini: student? Nonne etc.
[2]) II Cor. V, 17.

HOMILIA XI.

De eo, quod scriptum est: „sancti [1]) estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester."

1. Nuper in auribus ecclesiae recitatus est sermo Dei, [2]) dicens: „estote [3]) sancti, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester." Nomen hoc „sanctus," quid sibi velit, quidve [4]) significet in scripturis divinis, diligentius requirendum est, ut, cum vim verbi didicerimus, etiam opus ejus possimus implere. Congregemus ergo de scripturis divinis, super quibus sanctum dici invenimus, et deprehendemus [5]) non solum homines, sed etiam muta animalia sancta appellata; invenimus et vasa ministerii sancta vocitata, et vestimenta sancta dici, et loca nihilominus, quae in urbibus vel suburbibus posita sunt, et sacerdotibus deputata. Ex mutis quidem animalibus primogenita boum, vel pecorum sanctificari per legem Domino jubentur, et dicitur: ne facias in iis opus ullum, quia Domino sanctificata sunt. Super vasis vero, cum in tabernaculo testimonii vasa ministerii, thuribula, vel phialae, vel cetera hujusmodi vasa, sancta appellantur. Super vestimentis, etiam stola pontificis Aaron et tunica linea, et cetera hujusmodi vestimenta, sancta dicuntur. Si ergo intueamur, quo sensu haec omnia sancta vocata sunt, advertemus, quomodo etiam nos dare operam debeamus, ut sancti esse possimus. Natus est mihi primogenitus bos, non mihi licet occupare eum ad opus commune: est enim

---

[1]) Levit. XX, 7. coll. 26.

[2]) Cod. Sangerman. „Domini." R.

[3]) Levit. XX, 7. coll. 26.

[4]) Cod. Sangerman. „quidve designet in scripturis" etc. R.

[5]) Mss. „deprehendemus." Libri editi (v. c. edd. M.): „deprehendimus." R.

Domino consecratus, et ideo dicitur sanctus. Intelligimus ergo ex hoc muto animali, quomodo lex, quod sanctum vult esse, nulli alii id deservire jubet, nisi Domino soli. Iterum pateras vel phialas quas dicit sanctas, illae sunt, quae nunquam jubentur exire de templo, sed esse semper in sanctis, nec ullis penitus humanis usibus ministrare. Similiter et vestimenta, quae sancta nominantur, non jubentur intra domum usui deservire pontificis, sed in templo esse, et inde omnino nunquam efferri, sed ad hoc tantum consecrata esse, ut iis Deo ministrans pontifex induatur, et sint semper in templo, ad ceteros vero usus communes utatur communibus indumentis. Similiter et pateris, ac phialis his, quae sanctae appellantur, ad humanos et communes usus uti non licet, sed tantum ad divina ministeria. Quod si intellexisti, quomodo vel animal, vel vas, vel vestimentum sanctum appellatur, consequenter intellige, quod his observationibus, et legibus etiam homo sanctus appelletur. Si quis enim se ipsum devoverit Deo: si quis nullis se negotiis saecularibus implicaverit, ut ei placeat, cui se probavit: si quis separatus est et segregatus a reliquis hominibus carnaliter viventibus, et mundanis negotiis obligatis, non quaerens ea, quae super terram, sed quae in coelis sunt: iste merito sanctus appellatur. Donec enim permixtus est turbis, et in multitudine fluctuantium volutatur, nec vacat soli Deo, neque segregatus a vulgo est, non potest esse sanctus. Nam de iis quid dicemus, qui cum gentilium turbis ad spectacula maturant, et conspectus suos atque auditus impudicis et verbis et actibus foedant? Non est nostrum nuntiare de talibus. Ipsi enim sentire, et videre possunt, quam sibi delegerint partem. Tu ergo, qui haec audis, cui [1]) lex divina recitatur, quem ipsius etiam Dei sermo

[1]) Cod. Sangerman. „cui lex divina recitatur." Tres alii Mss. „cui haec divina recitantur." Libri editi (v. c. edd. M.): „cum lex divina recitatur." R.

convenit dicens: „sancti[1]) estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester:“ sapienter intellige quae dicuntur, ut sis beatus, cum feceris ea. Hoc est enim, quod dicitur tibi: separa te ab omni non solum homine, sed et fratre inquiete ambulante, et non secundum traditiones apostolicas. „Separamini[2]) etenim qui portatis, inquit, vasa Domini, et exite de medio eorum,“ dicit Dominus. Separa te a terrenis actibus, separa te a concupiscentia mundi: „omne[3]) enim quod in mundo est, secundum Apostolum, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, quae non est a Deo.“ Cum ergo separaveris te ab his omnibus, devove te Deo tanquam primogenitum vitulum: non operetur per te peccatum, nec jugum tibi imponat malitia: sed esto semotus, et segregatus, usibus tantum sacerdotalibus, tanquam primogenitum animal mancipatus. Segrega[4]) te et secerne, tanquam phialae sanctae, et sancta thuribula, solius templi usibus, et Dei ministerio vacans. Separa te, et semove ab omni pollutione peccati, et esto semotus et segregatus intra templum Dei, tanquam sancta indumenta pontificis. In templo namque Dei est segregatus et separatus ille, qui in lege Dei meditatur die ac nocte, et qui in mandatis ejus cupit nimis. „Sancti[5]) ergo estote, dicit Dominus, quia et ego sanctus sum.“ Quid est: „quia et ego sanctus sum?“ Sicut ego, inquit, segregatus sum, et longe separatus ab omnibus, quae adorantur, vel coluntur, sive in terra, sive in coelo: sicut ego excedo omnem creaturam, atque ab universis, quae a me facta sunt, segregor: ita et vos segregati estote ab omnibus, qui non sunt sancti, nec Deo dicati. Segregari autem dicimus non locis, sed actibus, nec regio-

---

1) Levit. XX, 7. coll. 26.
2) Cfr. Jesai. LII, 11. 3) Cfr. I Joann. II, 16.
4) Mss. „Segregare et secernere.“ R.
5) Levit. XX, 7. coll. 26.

nibus, sed conversationibus. Denique et ipse sermo in graeca lingua, quod dicitur ἅγιος, quasi extra terram esse significat. Quicunque enim se consecraverit Deo, merito extra terram, extra mundum videbitur: potest enim et ipse dicere: super terram ambulantes, conversationem [1]) in coelis habemus. Salomon quoque in Proverbiis dicit: „laqueus [2]) est viro forti cito aliquid de suis sanctificare." Postea enim quam voluerit, [3]) evenit poenitere. Et hoc est utique quod dicit: ne quis forte cum fructus ex area, aut vinum ex torcularibus colligit, et dixerit, volo tantum offerre ecclesiae, vel in usum pauperum aut peregrinorum tantum praebere: si postea ex his, quae vovet, aliquid ad usus proprios praesumat, jam non de suis fructibus praesumsit, sed sancta Dei violavit. Et ideo laqueus fortis est sanctificare aliquid, hoc est, vovere Deo, et postmodum poenitentia ductum ad usus proprios ea, quae consecraverat, revocare. Sed et si nos ipsos consecramus et offerimus Deo, aut etiam si alios vovemus, observemus hunc laqueum, ne forte, posteaquam nos Deo voverimus, iterum humanis usibus vel actibus subjugemur. Vovet autem se unusquisque, verbi gratia, sicut Nazaraei faciebant tribus, aut quatuor, aut quot placuisset annis templo se consecrantes Dei, ut ibi semper vacarent observantes illa, quae de Nazaraeis scripta sunt: ut comam capitis nutrirent, nec adscenderet ferrum super caput eorum toto [4]) voti sui sempore, ut vinum non contingerent, neque aliquid ex vite, et cetera quaecunque [5]) complexa fuisset

---

[1]) Cfr. Philipp. III, 20. [2]) Prov. XX, 25.

[3]) Edd. Merlini: voverit. — Cfr. quae statim sequuntur.

[4]) Mss. Cadomensis, Gemeticensis et Beccensis: „toto vitae suae tempore." R.

[5]) Libri editi (e. c. edd. M.): „quaecunque donec completa fuisset voti professio," sed Mss. omnes ut in nostro textu. R.

voti professio. Sed et alium[1]) quis ita vovet Deo, sicut Anna fecit Samuelem: ante enim quam nasceretur, obtulit eum dicens: „et[2]) dabo eum Domino datum omnibus diebus vitae suae." Ex quibus omnibus clarum est, quomodo unusquisque nostrum, qui vult esse sanctus, consecrari debeat Deo, et nullis praeterea negotiis, vel actibus, qui ad Deum minime pertinent, occupari.

2. Post haec scriptum est: „servate,[3]) inquit, praecepta mea, et facite ea: ego Dominus:" et iis addit: „homo[4]) homo si maledixerit patrem, aut matrem suam, moriatur:" et post multa, quae praecepit, quibus etiam poenas praevaricationis adscripsit, addit in clausula: „et[5]) servate omnia praecepta mea, et justificationes meas, et judicia mea." Unde et consequens mihi videtur requirere, quid in his singulis indicetur. Equidem secundum quod observare potui, praeceptum est, sive mandatum illud, quod, verbi gratia, in decalogo dicitur: „non[6]) occides, non adulterabis:" hoc enim solum praecipitur, et non adscribitur poena commissi. Nunc autem iterantur quidem eadem, additis[7]) his poenis: dicitur enim. „Homo[8]) homo quicunque adulteraverit uxorem viri, et uxorem proximi sui, morte moriatur is, qui adulterat, et quae adulteratur. Et si quis dormierit cum uxore patris sui, turpitudinem patris sui detexit, morte moriantur ambo, rei enim sunt." De his autem in prioribus jam data fuerant praecepta, sed non observantem quae maneret poena, non fuerat adscriptum. Nunc ergo eadem repetuntur, et uniuscujusque poena peccati decernitur: et ideo haec re-

---

1) Edd. Merlini: alius quis etc.

2) I Sam. I, 11. (I Regg.)

3) Levit. XX, 8. 4) Levit. XX, 9.

5) Cfr. Levit. XX, 22. 6) Deut. V, 17. 18.

7) Edd. Merlini: „sed addit his poenas;" ed. Ruaei perperam: „additis his poenas." R.

8) Levit. XX, 10. 11.

ete justificationes, et judicia appellantur, quibus quod justum est recipere judicatur ille, qui peccat. Sed intuere ordinem divinae sapientiae: non continuo poenas cum primis statuit praeceptis. Vult enim, ut non metu poenae, sed amore pietatis, patris praecepta custodias: sed si contemseris, non tam homini jam, quam contemtori mandatur poena. Primo ergo benignitate provocaris ut filius: „ego [1]) enim dixi: dii estis, et filii excelsi omnes." Quod si filius esse obediens non vis, contemtor plecteris ut servus. Post haec dicit: „et [2]) si quis dormierit cum nuru sua, morte moriantur ambo, impietatem fecerunt, rei sunt." Et has leges, vel haec praecepta, absque poenis superius dederat: dixerat enim: „turpitudinem [3]) nurus tuae non revelabis, quoniam uxor filii tui est, non revelabis turpitudinem ejus," et omnia quae subsequuntur. Et hunc locum simili modo ibi absque suppliciis, hic vero cum diversis suppliciorum generibus adscripsit. Quo in loco recordor sermonis illius, quem beatus Apostolus Paulus ad Hebraeos scribens ait: „irritam [4]) quis faciens legem Mosis, sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur: quanto majoribus suppliciis dignus putabitur, qui filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et [5]) spiritui gratiae contumeliam fecerit?" Sed [6]) quam ob causam mentionem fecerim scripturae hujus, ausculta. Secundum legem adulter et adultera morte moriebantur, nec poterant dicere, poenitentiam petimus, et veniam deprecamur. Non erat lacrimis locus, nec emendationi ulla concedebatur facultas, sed omnimode punire necesse erat, qui incurrisset in legem. Hoc autem servabatur et

---

1) Psalm. LXXXII, 6. 2) Levit. XX, 12.
3) Levit. XVIII, 15. 4) Hebr. X, 28. 29.
5) Edd. Merlini: et spiritum gratiae.
6) Edd. Merlini: Sed ob quam causam.

in singulis quibusque criminibus, quibus erat poena mortis adscripta. Apud Christianos vero si adulterium fuerit admissum, non est praeceptum, ut adulter vel adultera corporali interitu puniantur: nec potestas data est episcopo ecclesiae, adulterum praesenti morte damnare, sicut tunc secundum legem fiebat a presbyteris populi. Quid igitur? Dicemus, quod lex Mosis crudelis sit, quae jubet puniri adulterum, vel adulteram; et Evangelium Christi per indulgentiam resolvit auditores in deterius? Non ita est. Propterea enim sermonem Pauli protulimus in superioribus, dicentis: „quanto [1]) magis deterioribus suppliciis dignus est, qui filium Dei conculcaverit," et cetera. Audi ergo, quomodo neque tunc crudelis fuerit lex, neque nunc dissolutum videatur Evangelium propter veniae largitatem, sed in utroque Dei benignitas diversa dispensatione teneatur: hoc, quod secundum legem, verbi causa, adulter vel adultera praesenti morte puniebatur, [2]) propter hoc ipsum, quod peccati sui pertulit poenam, et commissi sceleris exsolvit digna supplicia. Quid erit post haec, quod animabus eorum ultionis immineat, si nihil aliud deliquerunt? si aliud peccatum non est, quod condemnet eos, sed hoc solum commiserunt, et tunc tantum, cum puniti sunt, et legis pro hoc supplicium pertulerunt? Non vindicabit Dominus bis in id ipsum: receperunt enim peccatum suum, et consumta est criminis poena. Et ideo invenitur hoc genus praecepti non crudele, sicut haeretici asserunt accusantes legem Dei, et negantes in ea humanitatis aliquid contineri: sed plenum misericordia, idcirco quod per hoc purgaretur ex peccatis populus magis, quam condemnaretur. Nunc vero non infertur poena corpori, nec purgatio peccati per corporale supplicium constat, sed per poenitentiam: quam utrum quis digne gerat, ita ut mereri pro ea veniam possit, videto. Multi

---

[1]) Hebr. X, 29. [2]) Edd. Merlini: puniebantur.

sunt enim, qui nec ad hoc inclinantur, nec poenitentiae refugium quaerunt: sed cum ceciderint, surgere ultra nolunt, delectantur in eo luto, quo haeserint volutari. Nos tamen non obliviscimur praecepti illius, quo dicitur: „qua [1]) mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis.". Dicimus enim et ad Deum: quoniam „dedisti [2]) nobis panem lacrimarum, et potasti nos in lacrimis in mensura." Sunt ergo ista peccata, quae dicuntur [3]) ad mortem: unde et consequens est, ut, quoties commiserit quis tale peccatum, toties moriatur. Multas enim esse peccati mortes significat etiam Apostolus Paulus, cum dicit: „qui [4]) de tantis mortibus eripuit nos, et eripit: in quo speramus, quia et adhuc eripiet." Quas ergo hic mortes plures commemorat, nisi peccatorum? Si enim haec non diceret de mortibus peccatorum, videbatur Paulus secundum sententiam suam immortalis esse mansurus ab hac communi morte, qui dicit, quia „de [5]) tantis mortibus eripuit nos, et eripit: in quo speramus, quia et adhuc eripiet." Si enim eripuit, [6]) et eripiet, nunquam erit quando moriatur, quem Dominus semper eripiet. Et ideo secundum ea, quae discussimus, videndum est, ne forte aliquando [7]) etiam gravius sit nobis, qui pro peccato communi hac morte minime punimur, quam illis, quos legis sententia corporaliter condemnabat: quia nobis ultio reponitur in futurum, illos absolvebant commissi sui persoluta supplicia. Quod et si aliquis est, qui forte praeventus est in hujuscemodi peccatis, admonitus nunc verbo Dei, ad auxilium confugiat poenitentiae: ut, si semel admisit, se-

---

[1]) Matth. VII, 2.

[2]) Psalm. LXXX, 5. (LXXIX.)

[3]) Edd. Merlini: ducunt.

[4]) II Cor. I, 10. [5]) II Cor. I, 10.

[6]) Edd. Merlini: et eripuit.

[7]) Cod. Sangerman. „aliquanto." R.

cundo non faciat, aut si et secundo, aut etiam tertio[1]) praeventus est, ultra non addat. Est enim apud judicem justum poenae moderatio, non solum pro qualitate, verum etiam pro quantitate.

3. Inter cetera ergo peccata, quae morte puniuntur, refert divina lex, quod et „qui[2]) maledixerit patri aut matri, morte moriatur.“ Nomen patris grande mysterium est, et nomen matris arcana reverentia est. Pater tibi secundum spiritum Deus est: mater Jerusalem coelestis est. Propheticis haec et Apostolicis testimoniis disce. Hic ipse Moses scribit in cantico: „nonne[3]) hic ipse pater tuus acquisivit[4]) te?“ Apostolus vero dicit de Jesusalem coelesti, quia „libera[5]) est, quae est, inquit, mater omnium nostrum.“ Primo ergo tibi pater Deus est, qui genuit spiritum tuum, qui et dicit: „filios[6]) genui, et exaltavi.“ Sed et Paulus Apostolus dicit: „obtemperemus[7]) patri spirituum, et vivemus.“ Secundo tibi pater est carnis pater, cujus ministerio in carne natus es, atque in hunc mundum venisti, qui te portavit in lumbis: sicut dicitur[8]) de Levi, quia in lumbis erat adhuc Abrahami, quando occurrit[9]) ei Melchisedech, regresso a caede regum, et benedixit eum, et decimas accepit ab eo. Quia igitur tam sacratum nomen est patris, et tam venerabile, idcirco qui maledixerit patri aut matri, morte morietur. Similia etiam de matre existimanda sunt, cujus labore, cujus cura, cujus ministerio, et natus, et nutritus es. Et ideo oportet te secundum Apostolum parem gratiam referre parentibus. Si enim dehonoraveris patrem carna-

---

[1]) Edd. Merlini: in tertio.

[2]) Levit. XX, 9. [3]) Deut. XXXII, 6.

[4]) Edd. Merlini: „acquisivit te, et possedit te? Apostolus“ etc.

[5]) Galat. IV, 26. [6]) Jesai. I, 2.

[7]) Hebr. XII, 9. [8]) Cfr. Genes. XIV.

[9]) Cfr. Hebr. VII, 1.

lem, hujus contumelia ad patrem spirituum[1]) redit: et si injuriam feceris matri carnali, ad illam matrem Jerusalem coelestem redundat injuria. Sic et servus si Domino irreverens sit, per hunc corporalem Dominum, in Dominum majestatis contumeliam jactat. Ille enim huic carnali Domino suum nomen imposuit. Et ideo nullo genere adversum patrem aut matrem, ne verbo quidem, habendum certamen est, aut movenda contradictio. Pater est, mater est, ut ipsis videtur, agant, faciant, dicant: ipsi noverint. Quantumcunque detulerimus obsequii, nondum reddimus vicem gratiae, qua geniti sumus, qua portati, qua hausimus lucem, qua nutriti sumus, fortassis et eruditi, et honestis artibus instituti. Et ipsis fortasse auctoribus agnovimus Deum, et ad ecclesiam Dei venimus, et sermonem divinae legis audivimus. Propter haec ergo omnia, quicunque maledixerit patri, aut matri, morte morietur. Quod si haec de corporalibus parentibus decernuntur, quid illi facient, qui Deum patrem maledicis vocibus lacessunt? qui eum negant conditorem esse mundi: aut qui coelestem Jerusalem, quae est mater omnium nostrum, indignis sensibus intelligentes dicta prophetica, ad conditionem terrenae alicujus urbis adducunt? Bonum ergo est observare, ne quando aut carnalem patrem, aut coelestem minus digna honorificentia veneremur, similiter et matrem: observare etiam omne mandatum, quod nobis pudicitiam, castitatemque commendat, ut neque in praesenti vita secundum legem obnoxii simus morti, neque secundum spiritualem legem[2]) futura nos poena maneat ignis aeterni: ex quo effugere et evadere omnibus nobis concedat Dominus noster Jesus Christus, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Cod. Sangerman. „spirituum.“ Tres alii Mss. „spiritualem.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „spiritus.“ R.

[2]) Deest „legem“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed suppletur e Cod. Mscr. Sangermanensi. R.

HOMILIA XII.

De magno sacerdote.

1. Omnis qui inter homines sacerdos[1]) est, ad illum sacerdotem, de quo dixit Deus: „tu[2]) es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech:" parvus est et exiguus. Ille est autem magnus sacerdos, qui potest penetrare coelos, et universam supergredi creaturam, et adscendere ad eum, qui „lucem[3]) habitat inaccessibilem," Deum et patrem universitatis. Propter quod et ille, qui apud Judaeos magnus dicebatur sacerdos, introibat quidem in sancta, sed manu facta, sed lapidibus exstructa: non adscendebat in coelum, nec adstare poterat apud patrem luminum. Sed quia horum umbram implebat et imaginem, idcirco etiam magni sacerdotis nomen per umbram gerebat et imaginem. Unde et Judaei per hoc, quod ad fidem proximi esse debuissent, quia apud ipsos adumbratio quaedam et imago praeluxerat[4]) veritatis, dum typos veritatem putant, veritatem ipsam tanquam mendacium respuerunt. Nos autem, qui recipimus magnum sacerdotem, intelligere debemus quomodo vere ipse sit magnus sacerdos. Vere magnus sacerdos est, qui peccata dimittit, non per sanguinem taurorum et hircorum, sed per sanguinem suum. Quia ergo cognovimus, qui sit magnus sacerdos, et confitemur ea, quae in lege scripta sunt, de magno sacerdote scripta esse, id est, de Salvatore, quem vere magnum sacerdotem esse superior tra-

---

[1]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „sacerdos est, si attendas (edd. M. perperam: *attendat*) ad illum," sed in omnibus Mss. deest: „si attendas:" quod abesse potest. R.

[2]) Psalm. CX, 4. [3]) I Tim. VI, 16.

[4]) Cod. Sangerman. „praeluserat." R.

etatus ostendit: videamus nunc quae sint, quae de eo lex prophetico spiritu scribit.

2. „Et[1]) sacerdos, inquit, magnus ex fratribus suis, cui infusum est super caput ejus oleum chrismatis, et perfectas habet manus suas, ut induat sancta vestimenta, de capite cidarim non deponet, vestimenta sua non disrumpet, et ad omnem animam mortuam non intrabit: in patre suo, vel matre sua non contaminabitur: et de sanctis non exibit, et non coinquinabit nomen, quod est sanctificatum Dei sui super se, quia sanctum oleum chrismatis Dei sui in ipso est: ego Dominus. Hic uxorem virginem de genere suo accipiet. Viduam autem et ejectam, et pollutam, et meretricem, has non accipiet: sed virginem ex genere suo accipiet uxorem, et non maculabit semen suum in populo suo: ego Dominus, qui sanctifico eum.“ Fuerit quidem etiam apud Judaeos imago hujus observantiae, et custodita sint, quae lex statuit, a pontificibus Judaeorum, sed et si diligenter cuncta servata sint, et si omnia, quae lex praecepit, impleta sint, nec sic quidem omnis haec observatio magnum potuit facere sacerdotem. Quomodo etenim magnus dici potest sacerdos, qui peccare potest? Quod autem sub peccato fuerint omnes etiam magni sacerdotes, et ex hoc ipso facile advertimus, quod lex praecipit, ut prius pro suis, post etiam pro populi peccatis offerat hostiam sacerdos. Quomodo ergo magnus est sub peccato positus? Meus autem sacerdos magnus Jesus idcirco magnus est, quia „peccatum[2]) non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus:“ et quia venit[3]) ad eum princeps hujus mundi, et non invenit in eo quicquam. Ideo ergo et Gabriel archangelus nativitatem ejus annuntiat, et dicit: „hic[4]) erit magnus, et filius altissimi vocabitur.“ Peccatum hominem parvum facit, et exiguum:

---

[1]) Levit. XXI, 10—15. [2]) Jesai. LIII, 9.
[3]) Cfr. ev. Joann. XIV, 30. [4]) Luc. I, 32.

virtus eminentem praestat, et magnum. Sicut enim aegritudo corporis exile et exiguum facit corpus hominis, sanitas vero laetum reddit et validum: ita intellige, quia et animam aegritudo quidem peccati humilem facit, et parvam, sanitas vero interioris hominis, et virtutis opera magnam faciunt eam et eminentem, et quantum in virtutibus crescit, tanto prolixiorem reddit magnitudinem sui. Sic ego intelligo illud, quod de Jesu scriptum est, quia „proficiebat[1]) sapientia, et aetate, et gratia apud Deum et homines.“ Nam quis est hominum, qui non proficiat aetate in pueritia, ut hoc velut egregium quiddam de Jesu scriberetur? Ad te haec dico, qui corporaliter audis, quod Jesus aetate proficeret. Intellige ergo, quia aetate animae proficiebat, et magna fiebat anima ejus propter magna et ingentia opera, quae faciebat. Denique sciens et Apostolus hanc aetatem[2]) de interiori homine sentiendam, ita scribit: „donec[3]) omnes occurramus in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.“ Nam secundum corpus crescere et magnum fieri, non est in nobis. Corpus enim ex genitali origine quantitatis materiam sumit, ut vel magnum, vel exiguum fiat. Anima vero in nobis habet causas, et arbitrii libertatem, ut vel magna, vel parva sit. Si ergo pusilla et parva sit anima, etiam scandalizari potest. Sic enim scriptum est in Evangelio, quia „expedit[4]) praecipitari in profundum maris, quam scandalizare unum de pusillis istis.“ Qui magnus est, non scandalizatur, sed qui pusillus est. Qui magnus est, quodcunque viderit, quodcunque passus fuerit, non declinat a fide. Qui autem pusillus est animo et parvus, occasiones quaerit, quomodo scandalizetur, quomodo in fide videatur offendi. Propterea denique oportet nos

---

[1]) Luc. II, 52.

[2]) Edd. Merlini: aetatem Dei de interiori etc.

[3]) Ephes. IV, 13. [4]) Luc. XVII, 2.

maxime his consulere, qui parvi sunt in fide: nec tantam curam circa magnos et fortes, quantam erga parvulos et insipientes debemus impendere. Fortis enim omnia tolerat, omnia suffert, et nunquam cadit. Parvuli vero, et infirmi in fide observandum est, ne occasione nostri offendantur, et recedant a fide, ac decidant a salute. Aut ostende mihi de Scripturis, ubi aliquis peccator, aut parvi meriti, magnus appellatus sit. Nusquam, ut[1]) opinor, invenies. Audi vero, qui sunt, qui magni appellantur. De Isaac dicitur, quia proficiebat valde, usquequo factus est magnus valde. Moses magnus dictus est, et Joannes baptista magnus dictus est, nunc autem Jesus magnus dictus est, et post hunc jam nullus appellatus est magnus. Prius enim quam adesset, qui vere magnus est, ad comparationem reliquorum hominum magni appellati sunt sancti, quorum superius fecimus mentionem. Ubi vero advenit ipse, qui non ex comparatione ceterorum, sed sui magnitudine vere magnus erat, de quo etiam scriptum est, quia „exsultavit[2]) ut gigas ad currendam viam," ultra jam nullus magnus appellatus est. Hic est ergo, de quo scribitur: „magnus[3]) sacerdos ex fratribus suis." Quibus fratribus? De quibus dixit, quum resurrexisset a mortuis: „vade[4]) ad fratres meos, et dic iis: adscendo ad patrem meum, et ad patrem vestrum, et[5]) ad Deum meum, et Deum vestrum." Si autem vis ex antiquis literis discere fratres Jesu, lege vicesimum primum psalmum, ubi ex persona Christi dicitur: „narrabo[6]) nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae laudabo te." Ex fratribus ergo suis magnus est Jesus, ex his, qui prius magni fuerant appellati, et sicut pastorum pastor est, et

---

1) Deest „ut" in edd. M. 2) Psalm. XIX, 5.
3) Levit. XXI, 10. 4) Ev. Joann. XX, 17.
5) Desideratur „et" in ed. R.
6) Psalm. XXII, 22. (XXI.)

pontificum pontifex, et dominantium Dominus, et regum rex: ita et magnorum magnus est: et ideo addit: „magnus [1]) ex fratribus suis.“

3. Post haec vero: „cui, [2]) inquit, infusum est oleum chrismatis super caput ejus.“ Istud oleum noli requirere in terris, quod super caput infunditur magni sacerdotis, ut fiat Christus: sed si videtur, disce a propheta David istud oleum, quale sit: „dilexisti, [3]) inquit, justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae participibus [4]) tuis.“ Istud est ergo oleum laetitiae, quod capiti ejus infusum fecit eum Christum. Sed addit adhuc ad laudes ejus: „qui [5]) consummatas, inquit, habet manus.“ Cuinam, quaeso, hominum hoc convenit dici? In quo mortalium perfectas invenire possumus manus? Etiamsi Aaron iste sit, cujus mentio fieri videtur, quomodo consummatas putabitur habuisse manus, quibus vitulum fabricavit, quibus idolum sculpsit? Etiamsi ipsum Mosen proferas, quomodo consummatas habuisse videtur manus, qui non glorificavit Dominum ad aquam contradictionis? Pro quo delicto etiam vita jubetur excedere. Quod si et alium quemquam sanctorum memorare velis, occurrit tibi sermo Scripturae, qui dicit: quia [6]) „non est homo super terram, qui faciat bonum, et non peccet.“ Merito ergo solus Jesus consummatas habet manus, qui solus peccatum non fecit, hoc est, qui perfecta et integra opera manuum habet. Et ideo de ipso recte dicitur: „qui [7]) consummatas habet manus, ut induatur sancta.“ Hic enim est, qui vere in-

---

1) Levit. XXI, 10. 2) Levit. XXI, 10.

3) Psalm. XLV, 7. (XLIV.)

4) Mss. „participibus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „consortibus.“ R.

5) Cfr. Levit. XXI, 10. 6) Ecclesiast. VII, 20.

7) Cfr. Levit. XXI, 10.

dutus est sancta, non illa, quae in typo erant, sed ipsa, quae vere sancta sunt. Quod si vis audire de excelsioribus indumentis ejus, accipe verba prophetica: „amictus, [1]) inquit, lumine sicut vestimento, abyssus sicut [2]) amictus vestimentum ejus.“ Hic est mei magni pontificis habitus, quo [3]) indicatur profunda scientia, et sapientiae luce vestitus, quae vere sancta sunt indumenta. „Non, [4]) inquit, auferet de capite suo cidarim.“ Jam et prius diximus, cidarim genus esse operimenti, quod capiti superpositum pontifici praestat ornatum. Hic ergo magnus pontifex meus nunquam deponit sacri capitis ornatum. Quod [5]) sit autem caput Christi, ab Apostolo disce, qui dicit: „caput [6]) autem Christi Deus.“ Merito igitur istum capitis sui, qui Deus est, nunquam deponit ornatum, quia semper est pater in filio, sicut filius semper in patre. „Et [7]) vestimenta sua non disrumpet.“ Vere hic est, qui vestimenta sua non disrumpit, sed semper ea munda, semper integra, semper casta servavit. „Et [8]) ad omnem animam defunctam non intrabit.“ Quae est anima defuncta? Quam mortuam propheta dicit: „anima [9]) quae peccat, ipsa morietur.“ Super hanc ergo animam mortuam Christus non supervenit, quia sapientia est, et sapientia non intrat ad [10]) animam malevolam. Ipsa est enim mortua, quia, cui inest malitia, inest et peccatum. „Peccatum [11]) autem cum consummatum, inquit, fuerit,

---

[1]) Psalm. CIV, 2. 6.

[2]) Mss. „sicut amictus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „sicut pallium amictum.“ R.

[3]) Mss. „quo indicatur.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „quo modo indicatur.“ R.

[4]) Levit. XXI, 10.

[5]) Edd. Merlini: Quid sit etc.

[6]) I Cor. XI, 3. [7]) Levit. XXI, 10.

[8]) Levit. XXI, 11. [9]) Ezech. XVIII, 4.

[10]) Ed. Ruaei sola: in animam etc.

[11]) Jacob. I, 15.

generat mortem." Et propter hoc Jesus non intrat ad animam mortuam. Si autem vivat anima, hoc est, si non habeat [1]) in se mortale peccatum, tunc Christus, qui est vita, venit ad animam viventem: quia sicut lux non potest esse cum tenebris, nec cum iniquitate justitia, ita nec vita potest esse cum morte. Et ideo si quis sibi conscius est, quod habeat intra se mortale [2]) peccatum, neque id a se per poenitentiam plenissimae satisfactionis abjecit, [3]) non speret, quod intret Christus ad animam ejus, qui ad omnem animam defunctam non intrat, quia magnus sacerdos est.

4. „In [4]) patre suo, et matre sua non contaminabitur." Hic Scripturae locus difficillimus est ad explanandum, sed si orationibus vestris Deum patrem Verbi deprecemini, ut nos illuminare dignetur, ipso donante poterit explanari. Omnis qui ingreditur hunc mundum, in quadam contaminatione effici dicitur. Propter quod et Scriptura dicit: „nemo [5]) mundus a sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus." Hoc ipso ergo, quod in vulva matris est positus, et quod materiam corporis ab origine paterni seminis sumit, in patre et in matre contaminatus dici potest. Aut nescis, quia, cum quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, ut ibi purificetur, tanquam qui pollutus fuerit in ipsa conceptione, vel paterni seminis, vel uteri materni? Omnis ergo homo in patre et in matre pollutus est, solus vero Jesus Dominus meus in [6]) hanc generationem mundus ingressus est, in matre non est pollutus. Ingressus est enim corpus

---

[1]) Ed. Ruaei: habet.

[2]) Deest „mortale" in libris editis (v. c. edd. M.), sed suppletur e Mss. R.

[3]) Edd. Merlini: abjicit. [4]) Levit. XXI, 11.

[5]) Job. XIV, 4. 5.

[6]) Sic Mss. Libri vero editi (v. c. edd M.): „in hac generatione." R.

incontaminatum. Ipse enim erat, qui et dudum per Salomonem dixerat: „magis [1]) autem cum essem bonus, veni ad corpus incoinquinatum.“ Non est ergo contaminatus in matre, sed ne in patre quidem. Nihil enim Joseph in generatione ejus praeter ministerium praestitit et affectum. Unde et pro fideli ministerio patris ei vocabulum Scriptura concessit. Sic enim Maria ipsa dicit in Evangelio: „ecce, [2]) ego et pater tuus dolentes quaerebamus te“ Sic ergo solus est hic sacerdos magnus, qui neque in patre pollutus sit, neque in matre. Videamus autem, si adhuc possumus aliquid sublimius et pro dignitate tanti pontificis invenire. Pater omnium verus dicitur Deus. Matrem autem Apostolus [3]) Jerusalem dicit esse coelestem. Omnes ergo qui peccant, contaminantur in patre, a quo creati sunt. Sive enim egimus aliquid impium, sive locuti sumus, sive cogitavimus contra Deum, cum non credidimus Deo, contaminati sumus in [4]) patre. Atque utinam tunc solum per incredulitatem factum sit, cessatum sit vero postquam credidimus! Sic ergo etiam contaminamur in matre, si credentes Deo, vel ecclesiam laedimus, vel libertatem matris coelestis indigna peccati servitute foedamus. Solus vero Dominus noster Jesus Christus, qui peccatum nescit, neque in patre, neque in matre contaminatus est, et de sanctis non exivit. Fuerant quidem nonnulla et in superioribus proponenda Judaeis, ad quae respondere non possent, sed omissis illis, de hoc interim sermone quid nobis dicant, vel ipsi, vel qui secundum ipsorum sensum intelligi legem volunt, si haec ad pontificem nostrum et Salvatorem non referantur, quomodo secundum literam probabitur, quod de sanctis non exeat magnus sacerdos, qui utique et uxorem

---

[1]) Sap. Salomon. VIII, 20.
[2]) Luc. II, 48. [3]) Cfr. Galat. IV, 26.
[4]) Edd. Merlini: in patre. Sed atque utinam etc.

accipiebat, sicut inferius dicitur, virginem de genere suo? Si de sanctis non exit, si nusquam procedit, quomodo aut ad quos usus accipere jubetur uxorem? Neque enim putandum est, quod cum uxore intra sancta manere potuerit. Sed haec putent illi, quibus placent Judaicae fabulae. Nos autem habemus sacerdotem magnum secundum ordinem Melchisedech Christum Jesum, nunquam de sanctis exeuntem: semper enim in sanctis est, et manet semper sanctus in verbis suis, sanctus in actibus suis, sanctus in omnibus voluntatibus suis, et solus est, qui nunquam inveniatur extra sancta. Qui enim peccat, exit de sanctis: et quotiescunque quis peccat, toties efficitur extra sancta. Christus autem qui nunquam peccavit, nunquam exiit de sanctis. Sed et tu, qui sequeris Christum, et imitator ejus es, si permaneas in verbo Dei, si in lege ejus mediteris die ac nocte, si in mandatis ejus exercearis, semper in sanctis es, nec unquam inde discedis. Neque enim in loco sancta quaerenda sunt, sed in actibus, et vita, ac moribus. Quae si secundum Deum sint, et secundum praeceptum Dei habeantur, etiamsi in domo sis, etiamsi in foro: et quid dico in foro? etiamsi in theatro inveniaris verbo Dei deserviens, in sanctis te esse non dubites. Aut non tibi videtur Paulus, cum ingressus est theatrum, vel cum ingressus est Areopagum, et praedicavit Atheniensibus Christum, in sanctis fuisse? Sed et cum perambulasset aras et idola Atheniensium, ubi invenit scriptum: „ignoto [1]) Deo:“ et ex hoc verbo sumsit Christi praedicationis exordium, etiam ibi aras gentilium lustrans in sanctis positus erat, quia sancta cogitabat. Sed et quicunque custodit se post acceptam gratiam Dei ne incidat in homicidium, in adulterium, in furtum, in falsum testimonium, et alia similia; sed permanet mundus ab omni contagione peccati: non exivit iste de sanctis,

---

1) Act. XVII, 23.

et non contaminavit sanctificationem Dei sui in semet ipso, quia sanctum oleum chrismatis Dei sui super ipsum est. Illud oleum, de quo in Exodo [1]) scriptum est, quomodo potest secundum literam proprie oleum Dei dici, quod arte myrepsica confectum est a pigmentario? Sed si vis videre oleum Dei, audi quem propheta dicat unctum esse oleo Dei, illum sine dubio, de quo dicit: „propterea [2]) unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae participibus tuis.“ Hic ergo est magnus sacerdos, qui solus oleo Dei unctus est, et in quo semper sanctum permansit divini chrismatis [3]) oleum.

5. Sed quid additur post haec? „Hic [4]) uxorem virginem de genere suo accipiet: viduam autem, et ejectam, et meretricem non accipiet, sed virginem de genere suo; et non contaminabit semen suum in populo suo: ego Dominus, qui sanctifico eum.“ Quia ergo totius expositionis ordo ad verum sacerdotem magnum revocatus est, Christum, videamus nunc et quid de nuptiis ejus intelligi debeat. Paulus apostolus dicit: „volo [5]) autem vos omnes uni viro virginem castam exhibere, Christo. Timeo autem, ne sicut serpens seduxit Evam astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate, quae in Christo est.“ Vult ergo Paulus omnes Corinthios virginem castam exhibere Christo: quod utique nunquam vellet, nisi id possibile videret. Unde et mirum fortasse videatur, quomodo hi, qui diversis peccatis corrupti ad fidem Christi venerunt, omnes simul virgo casta dicantur: quae virgo tam sancta, tam casta sit, ut mereatur etiam Christi nuptiis copulari. [6]) Verum quoniam haec ad carnis integritatem

---

[1]) Cfr. Exod. XXIX.

[2]) Psalm. XLV, 7. (XLIV.)

[3]) Edd. Merlini: charismatis.

[4]) Levit. XXI, 13. 14. 15. [5]) II Cor. XI, 2.

[6]) Edd. Merlini: copulari? Verum etc.

referre non possumus, certum est quod ad integritatem animae spectent, cujus secundum ipsius Pauli sententiam, simplicitas fidei, quae in Christo est, virginitas ejus appellata est, et per hoc quoniam cessantibus, vel philosophorum sophismatibus, vel superstitionibus Judaicis in fide simplici Christus sibi adsumsit ecclesiam, virginem de genere suo accepit uxorem. Hujus namque fidem non corrumpit [1]) philosophicus sensus, nec circumcisionis ambitio, sed in simplicitate confessionis tanquam in virginali integritate permansit. Sic enim et dudum promiserat per prophetam dicens: „desponsabo [2]) te mihi in fide.“ Omnis ergo secundum Apostolum, qui in Christo est, nova creatura est. Et sicut idem Apostolus dicit: „ut [3]) exhibeat ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi, sed ut sit sancta, et immaculata.“ Quomodo ergo eam, quae rugosa est, facit esse sine ruga, nisi quia renovat eam? secundum quod scriptum est: nam „etsi [4]) is, qui deforis est, homo noster corrumpitur, sed qui intus est, renovatur de die in diem.“ Viduam sane, et meretricem, et ejectam non accipiet Christus, nec intrat talis anima thalamum sponsi. Qui enim ingressus fuerit illuc non habens indumenta nuptialia, perferet illud, quod scriptum esse nostis in Evangelio. Virginem ergo accipiet, viduam non accipiet, neque meretricem, neque ejectam, aut contaminatam. Meretricem quidem, et abjectam animam, et pollutam cur non suscipiat Christus in conjugium, non est laboris exponere: vidua vero cur non in uxorem recipiatur, diligentius intuendum est. Paulus apostolus ad Romanos scribens, virum animae legem dicit, eamque, cum mortuus fuerit vir, solutam esse pronuntiat a lege viri, ut jam non sit adultera, si nupserit Christo. Quod si eveniat,

---

[1]) Edd. Merlini: corrumpet. [2]) Hos. II, 20.
[3]) Ephes. V, 27. [4]) II Cor. IV, 16.

ut lex quidem animae ipsi moriatur, id est, ut anima discedat a lege, nec tamen constringat se castioris connubii disciplinis, et a lege discedens, Evangelici dogmatis non suscipiat jugum: haec nubere Christo non poterit, quae libertatis lasciviam quaesierit, non fidei virginalis et simplicis cultum. Hic ergo sacerdos magnus uxorem virginem accipiet de genere suo. Potest et propter hoc dictum videri de genere suo, quod anima Christi ex genere et ex substantia fuerit humanarum omnium animarum. Potest et secundum hoc, quod fratres vocat credentes in se, de genere suo dici anima, quae in fide tanquam nuptiis sociatur. Illud tamen nolo vos lateat, quod Hebraei negant se scriptum habere, quod nos apud septuaginta interpretes invenimus: „de [1]) genere suo.“ Et recte illi non habent scriptum. Ablata est enim ab illis propinquitas Dei, ablata est adoptio filiorum, et translata est ad ecclesiam Christi. Illi ergo non habent scriptum, quia de genere Christi sint, sicut nec esse meruerunt. Nos autem qui hoc scriptum habemus, et legimus, gaudeamus quidem de dignatione Dei, sed caute et solliciti curemus, ne nos vita nostra et actus ac mores faciant aliquando degeneres, ne et hoc ipsum nobis ad condemnationem ducatur, quod cum genus simus Christi, indignis, et foedis, ac diabolicis actibus serviamus. Qui habet ergo sponsam, sponsus est. Audis, quomodo sponsus dicitur Christus, sponsa vero ejus anima dicitur, quae fidei simplicitate, et actuum puritate incorrupta probatur et virgo. Dicit enim Dominus et per Jeremiam prophetam: „nonne [2]) sicut Dominum me, et patrem vocasti, et principem virginitatis tuae?“

---

[1]) Levit. XXI, 13.

[2]) Cfr. Jerem. III, 4. coll. Codd. hebraicis et LXX. virorum versione. — Scribarum incuria „Dominum“ prodiisse pro „domum,“ licet neutrum respondeat textui hebraico, recte conjicit Ruaeus.

6. „Viduam[1]) autem, et ejectam, et contaminatam non accipiet.“ Si quis nostrum peccaverit, abjectus est, etiamsi non abjiciatur ab episcopo, sive quod lateat, sive quod interdum ad gratiam judicetur, ejectus est tamen ipsa[2]) conscientia peccati. Nec prodest hominis gratia, cum Christus hujusmodi animam tanquam abjectam non recipiat in conjugium. Igitur neque viduam, sicut supra diximus, accipiet, neque ejectam, neque pollutam. Polluta dicitur, quae etiamsi non ex integro complevit peccatum, tamen hoc ipso, quod cogitavit, quod voluit, quod optavit, etiamsi non admisit, polluta est, et a magno pontifice non eligitur. Valde enim puram, valde mundam, et sinceram requirit animam, quam sibi jungat: quia „qui[3]) se junxerit Domino, unus spiritus est.“ Unde etiam hoc ostenditur, quod sint differentiae peccatorum, et qui peccaverit peccatum ad mortem, abjectus sit: qui autem non peccat ad mortem, sed inferius aliquid, pollutus sit. Sponsa autem Christi, neque abjecta, neque polluta potest esse, sed virgo incontaminata, incorrupta, et munda. Memento enim sermonis Apostolici, quem paulo ante proposuimus, dicentis: „ut[4]) exhibeat ipse sibi gloriosam ecclesíam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid ejusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.“

7. Sed et meretricem non accipiet. Quae est anima meretrix? Quae ad se recepit[5]) amatores, de quibus dicit propheta: „meretricata[6]) es post amatores tuos.“ Qui sunt[7]) isti amatores, qui intrant ad animam meretricem, nisi contrariae potestates, et daemones, qui desiderium capiunt pulchritudinis ejus? Pulchra namque a Deo

---

[1]) Levit. XXI, 14. [2]) Edd. Merlini: in ipsa.
[3]) I Cor. VI, 17. [4]) Ephes. V, 27.
[5]) Edd. Merlini: recipit. [6]) Cfr. Ezech. XVI.
[7]) Edd. Merlini: sint.

creata est anima, et satis decora. Audi, quomodo ipse Deus dicit: „faciamus [1]) hominem ad imaginem et similitudinem nostram." Vide, cujus decoris, cujus pulchritudinis est anima, quae imaginem habet et similitudinem Dei. Hanc pulchritudinem contrariae potestates cum adspiciunt, id est, diabolus et angeli ejus, concupiscunt speciem ipsius: qui [2]) quia non possunt sponsi ejus fieri, meretricari cupiunt cum ea. Si ergo susceperis, o homo! in cubili animae tuae adulterum diabolum, meretricata est anima tua cum diabolo. Si receperis angelos ejus, si spiritus diversos, qui peccare te suadent, [3]) meretricata est cum iis anima tua: si spiritus irae, si invidiae, si superbiae, si impudicitiae ingressus fuerit ad animam tuam, et receperis eum, et consenseris ei loquenti in corde tuo, delectatus fueris his, quae tibi secundum suam mentem suggerit, meretricatus es cum eo. Meretricem ergo non accipiet sacerdos magnus, et non contaminabit semen suum in populo suo. Quod est istud semen, quod contaminari non vult? In Evangeliis scriptum est: „qui [4]) seminat, verbum seminat." Non vult ergo contaminari verbum Dei ab his, qui seminant. Qui sunt ergo, qui seminant? Qui verbum Dei in ecclesia proferunt. Audiant ergo doctores, ne forte animae contaminatae, animae meretricanti, animae infideli verba Dei credant, ne forte mittant sanctum canibus et margaritas ante porcos: sed animas mundas, virgines in simplicitate fidei, quae in Christo est, eligant, ipsis committant secreta mysteria, ipsis verbum Dei, et arcana fidei proloquantur, ut in ipsis Christus formetur per fidem. An nescitis, quia ex isto semine verbi Dei, quod seminatur, Christus nascitur in corde audito-

---

1) Genes. I, 26.
2) Edd. Merlini: et quia etc.
3) Edd. Merlini: suadeant.
4) Marc. IV, 14.

rum? Hoc enim [1]) Apostolus dicit: „donec [2]) formetur Christus in vobis." Concipit ergo anima ex hoc verbi semine, et conceptum format in se verbum, donec pariat spiritum timoris Dei. Sic enim per prophetam dicunt animae sanctorum: „a [3]) timore tuo Domine concepimus in utero, et parturivimus, et peperimus spiritum salutis tuae, quem fecimus super terram." Iste est sanctarum animarum partus, iste conceptus, ista sunt sancta conjugia, quae conveniunt et apta sunt magno pontifici Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XIII.

De diebus festis, et lucerna, et candelabro, et oleo ad lumen, et de mensa, et panibus propositionis.

1. Qui perfectus est, ab ipso Deo docetur de solemnitatum ratione, et homine ad haec discenda magistro non utitur, sed a Deo discit, si quis potest capere Dei vocem. Qui autem non est talis, sed inferior, discit ab eo, qui didicerit a Deo. Haec ergo est de solemnitatibus duplex quaedam ratio doctrinae. Una, qua illuminata per spiritum prophetica mens docetur, quae, ut ita dicam, magis intuitu mentis discitur, quam sono vocis, per quam veritas ipsa, non umbra et imago veritatis agnoscitur. Hi vero, qui ipsam Dei claritatem capere non possunt, nec totum fulgorem veritatis intenta mentis acie conspicari, audiunt de solemnitatibus secundo loco ab his, qui primo didicerunt: et cum illis veritatem rerum

---

[1]) Edd. Merlini: enim et Apostolus etc.

[2]) Galat. IV, 19. [3]) Jesai. XXVI, 18.

ipsa inspectionis proprietas dederit, ad istos veritatis umbram profert solus auditus. Hujus mysterii Apostolus conscius dicebat de Judaeis, quia „umbrae[1]) et exemplari deserviunt coelestium." Ipsa enim coelestia Moses vidisse describitur, typos autem et imagines eorum, quae viderat, populo tradidisse. Sic enim ad eum divinum dicit eloquium: „vide,[2]) inquit, omnia facito secundum formam, quae ostensa est tibi in monte." Tale ergo est, quod et in hoc loco recitatum est, quia Dominus locutus fuerit de solemnitatibus ad Mosen. Et post haec: „et[3]) locutus est Moses, inquit, dies[4]) solemnes Domini Dei filiis Israel." Transacto vero de his sermone, videamus quid post haec edocetur Moses. Primo de lucerna et candelabro, et oleo, quod ei infunditur: secundo loco de mensa, et panibus propositionis, ac numero eorum, et qui iis uti debeant. Intendamus ergo animum diligentius his, quae scripta sunt, et ad haec dignoscenda concedi nobis gratiam Domini deprecemur, ut in his, quae legimus literis, quae sit voluntas sancti Spiritus agnoscamus. „Praecipe,[5]) inquit, filiis Israel, ut deferant tibi oleum de olivis mundum expressum ad lumen, ut ardeat lucerna semper extra velum in tabernaculo testimonii: et accendent illam Aaron et filii ejus a vespere usque in mane contra Dominum indesinenter, legitimum aeternale in progenies vestras. In candelabro mundo accendetis lucernas contra Dominum usque mane." Candelabrum mundum nominat, lucernas accendi[6]) per pontificem jubet, et earum lumen ministrari ex oleo, quod datur a

---

[1]) Hebr. VIII, 5.

[2]) Exod. XXV, 40. coll. Hebr. VIII, 5.

[3]) Levit. XXIII, 44.

[4]) Libri editi (v. c. edd. M.): „de diebus solemnibus," sed Mss. ut in nostro textu. R.

[5]) Lev. XXIV, 1—4.

[6]) Edd. Merlini: accendere.

populo, praecepit. Itaque nisi dederit oleum populus, sine dubio exstinguetur lucerna, et non erit lumen in sanctis. Secundum literam ergo haec erat consequentia, ut conferret populus oleum mundum de olivis expressum, ut ex eo ministraretur lumen lucernae: et Aaron accendebat lucernas a vespera usque mane, fomentis olei, quod contulerat populus, lumini pabulum praebens.

2. Verum quoniam lex spiritualis est, petamus a Domino, — si tamen conversi sumus ad Dominum —, auferri nobis velamen de lectione veteris testamenti, ut possimus advertere, quae ratio sit candelabri, vel lucernarum ejus secundum intelligentiam spiritualem. Ante adventum Domini mei Jesu Christi, sol non oriebatur populo Israel, sed lucernae lumine utebatur. Lucerna enim erat apud eos sermo legis, et sermo propheticus, intra angustos conclusa parietes, quae non poterat in orbem terrae lumen effundere. Intra Judaeam namque concludebatur scientia Dei, sicut et propheta dicit: „notus [1]) in Judaea Deus." Ubi vero exortus est sol justitiae Dominus et Salvator noster, et natus est vir, de quo scriptum est: „ecce [2]) vir, Oriens nomen est ei:" per universum mundum scientiae Dei lumen effusum est. Sermo ergo legis, et sermo propheticus erat lucerna ardens, sed ardebat intra aedem, nec ultra poterat emittere splendorem suum. Quod autem sermo legis et prophetarum lucerna dicatur, Dominus ipse nos docuit, dicens de Joanne baptista: „ille [3]) erat lucerna ardens et lucens, et vos voluistis ad horam exsultare in lumine ejus." Et alibi dicit, quia „lex [4]) et prophetae usque ad Joannem." Lucerna itaque ardens est Joannes, in quo lex concluditur, et prophetae. Donec ergo populus ille habebat oleum, quod conferret ad lumen, lucerna non est exstincta. Ubi vero defecit in iis

---

[1]) Psalm. LXXVI, 1. [2]) Zachar. VI, 12.
[3]) Ev. Joann. V, 35. [4]) Luc. XVI, 16.

oleum misericordiae, oleum operum bonorum, nec inventa est apud eos puritas, — purum namque oleum quaerebatur ad lumen —, et quia defecit in iis oleum misericordiae, necessario exstincta lucerna est. Sed quid dicemus, quia illis haec evenerunt, a nobis vero aliena sunt ista? Imo major cura est Christiano olei conquirendi. Vide enim, quomodo Dominus in Evangeliis [1]) per parabolam stultas virgines nominat, quae oleum non portabant in vasculis suis: et in tantum stultas, ut, quoniam defuit iis oleum ad succendendas lampades suas, thalamis exclusae sint nuptiarum, nec pulsantibus, quae olei curam neglexerant, ultra aperiri jusserit sponsus. Memini tamen dudum nos, cum centesimi decimi octavi psalmi exponeremus illum versiculum, in quo scriptum est: „lucerna [2]) pedibus meis lex tua, Domine, et lumen semitis meis:" diversitatem lucernae et lucis pro viribus ostendisse. Dicebamus enim, quod lucernam quidem pedibus, id est, inferioribus corporis partibus deputarit, lucem vero semitis dederit, quae semitae in alio loco semitae aeternae nominantur. Quia ergo secundum quandam mysticam rationem inferiores partes creaturae mundus hic intelligitur, ideo lucerna legis his, qui in hoc mundo tanquam totius creaturae pedes sunt, accensa memoratur. Lux autem aeterna erit illis semitis, per quas in futuro saeculo unusquisque pro meritis incedet. Sed de his in suo loco sufficienter pro nostris viribus dictum est. Nunc ergo quoniam vespera est, et nox usque ad consummationem saeculi, et usque quo novus dies futuri saeculi et novae lucis effulgeat, ardet unicuique nostrum lucerna haec, in tantum splendorem luminis praebens, quantum olei copia ubertate operum fuerit ministrata. Denique et Job in quodam loco, cum bona operum suorum expo-

---

[1]) Cfr. Matth. XXV, 1. seqq.

[2]) Psalm. CXIX, 105. (CXVIII.)

neret, addidit etiam hoc: „cum [1]) splenderet, inquit, lucerna super caput meum.“ Splendet ergo unicuique nostrum lucerna haec, in quantum oleo bonorum operum fuerit accensa. Si autem male agamus, et opera nostra mala sint, non solum non accendimus, sed exstinguimus nobis istam lucernam: et completur in nobis illud, quod Scriptura dicit: quia „qui [2]) male agit, in tenebris est, et qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat.“ Exstinxit enim lucernam caritatis, et ideo in tenebris ambulat. An non tibi videtur exstinxisse lucernam, qui lumen caritatis exstinxit? Qui autem diligit fratrem, in caritatis luce perdurat, et cum fiducia potest dicere: „ego [3]) autem sicut oliva fructifera in domo Dei:“ et: „filii [4]) ejus sicut novellae [5]) olivarum in circuitu mensae“ ejus. Oleum ergo offerri jubetur a populo, et oleum non qualecunque, sed mundum, et non ex quibuscunque seminibus, — ut fieri diversis in regionibus mos est —, sed de olivis expressum, in quibus indicium pacis ostenditur. Neque enim accepta possunt esse Deo opera tua, nisi in pace peragantur: sicut et Jacobus apostolus dicit: „fructus [6]) autem justitiae in pace seminatur.“ Et [7]) idcirco, credo, etiam Dominus discipulis suis tradebat fidele depositum, dicens: „pacem [8]) meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.“ De hac ergo oliva oleum premanus operum nostrorum, ex quo lucerna Domino possit accendi, ut non in tenebris ambulemus. Haec quidem a nobis dicta sint, [9]) quantum ad lucernam candelabri et oleum ejus spectat.

---

1) Job. XXIX, 3.

2) Cfr. I Joann. II, 11. 3) Psalm. LII, 8.

4) Psalm. CXXVIII, 3. (CXXVII.)

5) Libri editi (v. c. edd. M.): „oliva novella.“ Mss. „novellae olivarum.“ R.

6) Jacob. III, 18. 7) Deest „Et“ in edd. M.

8) Ev. Joann. XIV, 27.

9) Ed. Ruaei sola: sunt.

3. Nunc vero videamus, quid etiam in consequentibus de panibus propositionis scriptum sit. „Et [1]) sumetis, inquit, similaginem, et facietis de ea duodecim panes. De duabus decimis erit unus panis, et imponetis eos duas positiones, sex panes una positio super mensam mundam contra Dominum. Et imponetis super positionem thus mundum, et salem, et erunt panes in commemorationem appositi Domino: die sabbatorum proponentur contra Dominum semper a filiis Israel, in testamentum aeternum. Et erunt Aaron, et filiorum ejus, et edent ea in loco sancto: sunt enim sancta sanctorum. Hoc erit illis de iis, quae offeruntur Domino, legitimum aeternum.“ [2]) Secundum ea, quae scripta sunt, in duodecim panibus duodecim tribuum Israel videtur commemoratio ante Dominum fieri, et praeceptum dari, ut sine cessatione isti duodecim panes in conspectu Domini proponantur: ut et memoria duodecim tribuum apud eum semper habeatur, quo veluti exoratio quaedam et supplicatio per haec pro singulis fieri videatur. Sed parva satis et tenuis est hujuscemodi intercessio. Quantum enim proficit [3]) ad repropitiandum, ubi uniuscujusque tribus per panem fructus, per fructus opera consideranda sunt? Sed si referantur haec ad mysterii magnitudinem, invenies commemorationem istam habere ingentis repropitiationis effectum. Si redeas ad illum panem, qui de coelo descendit, et dat huic mundo vitam: illum panem propositionis, quem proposuit Deus propitiationem [4]) per fidem in sanguine ejus: et si respicias ad illam commemorationem, de qua dicit Dominus: „hoc [5]) facite in meam commemorationem:“ in-

---

[1]) Levit. XXIV, 5—9.

[2]) Cod. Sangerman. „aeternale.“ R.

[3]) Ed. Ruaei sola: proficit.

[4]) Cod. Sangerman. „propitiatorem.“ R.

[5]) I Cor. XI, 25.

venies, quod ista est commemoratio sola, quae propitium facit hominibus Deum. Si ergo intentius ecclesiastica mysteria recorderis, in his, quae lex scribit, futurae veritatis invenies imaginem praeformatam. Sed de his non est plura disserere, quod recordatione sola intelligi sufficit. Possumus vero et aliter dicere. Omnis sermo Dei panis est, sed est differentia in panibus. Est enim aliquis sermo, qui ad communem proferri possit auditum, et edocere plebem de operibus misericordiae, ac [1]) totius beneficentiae: et iste est panis, qui communis videbitur. Est vero alius, qui secreta contineat, et de fide Dei et rerum scientia disserat. Iste panis mundus est, et ex simila confectus. Iste in conspectu Domini semper [2]) ponendus est, et super mensam mundam proponendus. Iste solis sacerdotibus sequestratus est, et filiis Aaron aeterno munere condonatus. Verum ne putes haec nos propriis sensibus excogitata narrare, et non in divinis observasse voluminibus, proferam tibi de Scripturis, quomodo apud diversos viros panis diversitas pro merito uniuscujusque servata est. Refertur in Genesi, [3]) quod Abraham patriarcha angelos suscepit hospitio, similiter autem et Loth. Sed Abraham, qui meritis praecellebat, panes ex simila apposuisse describitur, quos et ἐγκρυφίας, id est, occultos ac reconditos nominavit. Loth vero eo, quod non habuit similam, ex farina panes hospitibus apposuit: non quod ita pauper esset, ut [4]) non habuerit similam, qui in divitiis non inferior patruo scribitur: sed utriusque meritorum differentia per haec designatur indicia: quod is quidem, cui erant a Domino mysteria reve-

---

[1]) Edd. Merlini: aut totius etc.

[2]) Deest „semper" in libris editis (v. c. edd. M.), sed suppletur e Mss. R.

[3]) Cfr. Genes. XVIII.

[4]) Libri editi (v. c. edd. M.): „et non habuerit," sed Mss. „ut non habuerit." R.

landa, et ad quem dicebatur: „non[1]) celabo a puero meo Abraham quod facturus sum:" qui imbuendus erat, et edocendus de occultis et secretis Dei, ille panes ex simila scribitur habuisse: ille vero, ad quem nihil sacramenti deferebatur, sed ratio praesentis salutis et vitae, panes communes ex sola farina scribitur habuisse confectos. Et tu ergo si habes scientiam secretorum, si de fide Dei, de mysterio Christi, de sancti Spiritus unitate potes scienter cauteque disserere, panes ex simila offers Domino. Si vero communibus uteris ad populum monitis, et moralem scis tantummodo locum tractare, qui ad omnes pertinet, communem te obtulisse noveris panem.

4. Sed videamus jam, quae sit confectio in istis panibus propositionis, qui ante Dominum poni semper jubentur. „De[2]) duabus, inquit, decimis sit panis unus." Duas quidem decimas dixit, sed cujus mensurae sint istae decimae, non comprehendit: cum utique consequens fuisset, si de quantitate similae volebat agnosci, ipsam, cujus duas decimas sumi jubebat, nominare mensuram. Quae ergo ista res est, cujus[3]) mensura et modus nec comprehendi potuit, nec numerari? Decem numerus ubique perfectus invenitur. Totius enim numeri ex ipso ratio et origo consurgit. Competenter igitur auctor et origo omnium, Deus, sub hoc numero videtur ostendi. Sed si in ecclesia de solo patre loquar, et ipsius solius laudes proferam, unius decimae panem feci. Aut si de Christo solo fecero sermonem, et ipsius enuntiavero[4]) passionem, et resurrectionem praedicavero, unius decimae obtuli panem. Si vero dixero,[5]) quia pater cum filio semper est, et ipse facit opera sua: vel etiam si dixero, quia pater in

---

[1]) Genes. XVIII, 17. [2]) Levit. XXIV, 5.

[3]) Cod. Sangerman. „cujus mensurae modus." R.

[4]) Cod. Sangerman. „enumeravero." R.

[5]) Cfr. ev. Joann. XIV.

filio est, et filius in patre, et qui videt filium, videt et patrem, et quia pater, et filius unum sunt: ex duabus decimis similae mundae obtuli unum panem: panem verum, qui vitam dat huic mundo. Haeretici non faciunt de duabus decimis unum panem: negant enim creatorem Deum, patrem Christi esse, neque vetus et novum testamentum unum faciunt panem, nec unum spiritum in utroque instrumento profitentur. Nos autem in lege et Evangeliis unum atque eundem inesse sanctum Spiritum dicimus, et isto quoque modo ex duabus decimis unum panem propositionis offerimus. Qui [1]) ergo separant Christum a creatore Deo patre suo haeretici, et Judaei, qui solum patrem recipiunt, et Verbum et sapientiam ejus, Christum non recipiunt, non faciunt ex duabus decimis unum panem. Nos autem mensurae quidem ipsius, id est, substantiae nomen vel rationem comprehendere, aut invenire non possumus: confitentes tamen patrem, et filium, unum facimus panem ex duabus decimis: non ut panis unus ex unus decima fiat, et alius ex alia, ut sint ipsae duae decimae separatae, sed sint duae istae decimae una massa, et una panis. Quomodo duae decimae una massa fit? Quia non separo filium a patre, nec patrem a filio: „qui [2]) enim vidit me, inquit, vidit et patrem." Fiunt ergo panes singuli ex duabus decimis, et proponuntur duabus positionibus, id est, duobus ordinibus. Si enim una positio fieret, confusus et permixtus esset sermo de patre ac filio. Nunc autem unus quidem est panis, una enim voluntas est, et una substantia: sed duae sunt positiones, id est, duae personarum proprietates. Illum enim patrem, qui non sit filius, et hunc filium dicimus, qui non sit pater. Et hoc modo duas decimas in uno pane servamus, et duas positiones ante Dominum profi-

---

[1]) Cod. Sangerman. „Quia ergo" etc. R.

[2]) Ev. Joann. XIV, 9.

temur. Sed revera magni, ut ita dicam, cujusdam pistoris, et [1]) docti artificis est, valde diligenter istas servare mensuras, et ita temperare de patre et filio sermonem, conjungere [2]) ubi oportet, et rursum ubi competit separare, ut neque duae mensurae aliquando desint, neque unquam nisi unus panis appareat. Duodecim ergo panes ex ista simila fieri mandantur secundum numerum tribuum, quae tunc erant carnalis Israel. In quo mihi videtur forma totius creaturae rationalis contineri. Duodecim namque putantur esse generales ordines rationalis creaturae, quorum figura erat in illis duodecim tribubus. In quibus erat unus quidam ordo regalis, qui Judas nominatur. Alius erat ordo sacerdotalis, et Levi appellatur. Erat et alius ordo Judae vicinus, qui Benjamin dicitur, in quo ordine et templum Dei, et altare collocatum est. Alius ordo Isaschar, [3]) et Zabulon, et Ephrem, [4]) aliique, quos nominatim designat scriptura divina, quorum rationem non est nunc temporis explicare. Est tamen uniuscujusque tribus, vel ordinis, panis ante Dominum. Et licet sit aliqua tribus, quae non ex libera, sed ex concubina Israel descendat, et ex parte libera, ex parte servilis sit, tamen pro omnibus ex duabus decimis panis proponitur ante Dominum, et in universis duae decimae similaginis constant. Proponi autem jubentur supra mensam mundam. Quis [5]) autem nostrum est, qui ita habeat mensam mundam, ut panes super eam Domino offerantur? „Si [6]) sederis, inquit Salomon, coenare ad mensam potentis, intelligibiliter intellige, quae apponuntur tibi." Quae est

---

[1]) Libri editi (e. c. edd. M.): „et valde artificiosi est, diligenter" etc., sed Mss. ut in nostro textu. R.

[2]) Edd. Merlini: et conjungere etc.

[3]) Edd. M. et R. „Isachar."

[4]) Edd. M. „Effren," ed. Ruaei: „Effrem."

[5]) Edd. Merlini: Quis est autem nostrum, qui etc.

[6]) Prov. XXIII, 1.

ergo mensa potentis, *nisi mens*[1]) illius, qui dicebat: „omnia[2]) possum in eo, qui me confortat, Christo:" et: „cum[3]) infirmor, tunc potens sum?" In istius potentis *mensa* munda, hoc est, in istius corde, in ipsius[4]) mente, Domino panis offertur. Ad hujus potentis Apostoli mensam si sedes[5]) coenaturus, intelligibiliter intellige, quae apponuntur tibi, hoc est, spiritualiter adverte, quae dicuntur ab eo, ut et tu facere possis, quod additur. Ait enim: „sciens,[6]) quia talia te oportet praeparare."

5. Sed videamus, quomodo hi duodecim panes proponantur: „duae,[7]) inquit, positiones, in una positione sex panes." Putasne, otiosa est[8]) ista divisio? Quid est, quod duodecimus numerus iterum partitur in sex? Habet enim propinquitatem quandam cum hoc mundo senarius numerus. In sex enim diebus factus est iste visibilis mundus. Duo igitur ordines habentur in hoc mundo, id est, duo populi, qui fidem patris ac filii in una ecclesia tanquam in una mensa munda custodiunt. „Et[9]) superponetur,[10]) inquit, super positionem thus mundum." Thuris species formam tenet orationum. Oportet ergo panibus fidei orationum vigilantiam puritatemque conjungere. Pura autem oratio est, sicut Apostolus dicit: „levantes[11]) puras manus sine ira et disceptatione." Si-

---

[1]) Mss. „mens." Libri editi (e. c. edd. M.): „mensa." R.

[2]) Philipp. IV, 13. [3]) II Cor. XII, 10.

[4]) Edd. Merlini: istius.

[5]) Edd. Merlini: sedeas.

[6]) Prov. XXIII, 2. [7]) Levit. XXIV, 6.

[8]) Edd. Merlini: sit.

[9]) Levit. XXIV, 7. coll. p. 402. not. 1.

[10]) Ed. Ruaei: „superponitur." Cfr. pag. huj. not. 9.

[11]) I Tim. II, 8.

mul [1]) et odoris suavitas impleri facit illud, quod scriptum est: „dirigatur [2]) oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.“ Si quis ergo orationes quidem offerat Deo, non tamen habeat mundam conscientiam ab operibus malis: hic thus quidem videtur panibus superponere, sed non penitus [3]) mundum. Nam si omne thus mundum esset, non utique addidisset Scriptura, thus mundum super panes propositionis ponendum ante Dominum. Nec enim putes, quod omnipotens Deus hoc mandabat, et hoc lege sanciebat, ut thus ei ex Arabia deferretur. Sed hoc est thus, quod Deus ab hominibus sibi quaerit offerri, ex quo capit odorem suavitatis, orationes ex corde puro, et conscientia bona, in quibus vere Deus suscipit fragrantiam suavitatis. „Et [4]) erunt, inquit, panes in commemorationem propositi ante Dominum. In die sabbatorum proponetis ea.“ Si nondum tibi manifestum est, [5]) quia panes isti verbum Dei est, ex his nunc sermonibus confirmare. Quid est enim, quod nobis commemorationem Dei faciat? Quid est, quod nos ad memoriam justitiae et totius boni revocet, nisi verbum Dei? Ideo ergo dicit, quia erunt in commemorationem propositi ante Dominum. Addit et in die sabbatorum, id est, in requie animarum. Et quae major fideli animae requies, quam memoria Dei? quam in conspectu Dei versari? quam in fide patris ac filii permanere? quam orationes Domino tanquam odorem suavitatis offerre? „Testamentum, [6]) inquit, aeternum erit Aaron et filiis ejus, et manducabunt

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „Similiter et odoris suavitas implere“ etc., sed Mss. ut in nostro textu. R.

[2]) Psalm. CXLI, 2.

[3]) Cod. Sangerman. „penitus mundum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ponit thus mundum.“ R.

[4]) Levit. XXIV, 7. 8.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „erat.“ R.

[6]) Levit. XXIV, 9. coll. 8.

ea in loco sancto.“ Aaron et filii ejus genus est electum, genus sacerdotale, quibus haec portio sanctorum donatur a Deo, quod sumus omnes, qui credimus in Christo. Locum autem sanctum ego in terris non requiro positum, sed in corde. Locus enim dicitur sanctus, rationalis anima, propter quod et Apostolus dicit: „nolite [1]) locum dare diabolo.“ Anima ergo mea locus est, si male ago, diaboli: si bene, Dei. Denique et spiritus malignus „cum, [2]) inquit, exierit ab homine, et circuierit loca arida, et requiem non invenerit, tunc dicit: revertar ad locum meum, unde exivi.“ Locus ergo sanctus anima est pura. In quo loco edere nobis mandatur cibum verbi Dei. Neque enim convenit, ut sancta verba anima non sancta suscipiat: sed cum purificaverit se ab omni inquinamento carnis et morum, tunc locus sanctus effecta [3]) cibum capiat panis illius, qui de coelo descendit. Nonne melius sic intelligitur locus sanctus, quam si putemus structuram lapidum insensibilium locum sanctum nominari? Unde simili modo etiam tibi lex ista proponitur, ut, cum acceperis panem mysticum, in loco mundo manduces eum: hoc est, ne in anima contaminata, et peccatis polluta dominici corporis sacramenta percipias: „quicunque [4]) enim manducaverit, inquit, panem, et biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem se unusquisque, et tunc de pane manducet, et de calice bibat.“

6. „Sancta [5]) enim sanctorum sunt.“ Vides, quomodo non dixit sancta tantummodo, sed sancta sanctorum: ut si diceret, cibus iste sanctus non est communis omnium, nec cujuscunque indigni, sed sanctorum est.

---

[1]) Ephes. IV, 27. [2]) Matth. XII, 43. 44.

[3]) Libri editi (e. c. edd. M.): „effecta capiat panem illum.“ Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) I Cor. XI, 27. [5]) Levit. XXIV, 9.

Quanto magis hoc et de verbo Dei recte meritoque dicemus: hic sermo non est omnium, nec cujuscunque, sed sanctorum est? Non [1]) quilibet verbi hujus potest audire mysterium: nam tantummodo qui purificati sunt mente, qui mundi sunt corde, qui simplices animo, qui vita irreprehensibiles, qui conscientia liberi, ipsorum est de hoc audire sermonem, ipsis [2]) possunt explanari ista mysteria. „Vobis [3]) enim datum est, inquit, nosse mysteria [4]) regni Dei:" illis autem, id est, qui non merentur, qui non sunt tales, ut mereantur, nec capaces esse possunt ad intelligentiam secretorum: illis non potest dari ille sacerdotalis panis, qui est secretus, et mysticus sermo, sed in parabolis, qui communis est vulgi. „Legitimum [5]) aeternale hoc erit." Legitimum namque, et aeternum, est omne quod mysticum est. Nam praesentia haec et passim visibilia, temporalia sunt, et finem cito accipiunt: „praeterit [6]) enim habitus hujus mundi." Quod si hujus mundi praeterit, sine dubio et literae habitus praeterit, et manent illa, quae aeterna sunt, quae sensus continet spiritualis. Si ergo intelleximus primo quomodo Deus loquebatur ad Mosen, et Moses filiis Israel, secundo etiam rationem candelabri mundi, et lucernarum, atque olei ejus, tertio quoque panes propositionis ex duabus decimis singulos [7]) confectos secundum voluntatem spiritus intelleximus: demus operam, quomodo et nos hoc tanto et tam sublimi intellectu non efficiamur indigni;

---

[1]) Cod. Sangerman. „nec quilibet" etc. R.

[2]) Cod. Sangerman. „ipsi possunt explanare ista mysteria." R.

[3]) Matth. XIII, 11.

[4]) Libri editi (e. c. edd. M.): „mysterium," sed Mss. „mysteria." R.

[5]) Levit. XXIV, 9. [6]) I Cor. VII, 31.

[7]) Libri editi (v. c. edd. M.): „singulos quosque confectos si secundum" etc., sed Mss. ut in nostro textu. R.

sed ut anima nostra prius fiat locus sanctus, et in loco sancto capiamus sancta mysteria per gratiam Spiritus sancti, ex quo sanctificatur omne quod sanctum est. Ipsi gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XIV.

De filio mulieris Israelitidis, et Aegyptii patris, qui nominans nomen, maledixit, et de sententia Dei lata in eum.

1. Historia nobis recitata est, cujus quamvis videatur aperta narratio, tamen nisi diligentius continentiam ejus, quae est secundum literam, consequamur, interior nobis sensus haud facile patebit. Est ergo Scripturae sermo, de quo disserendum est hic. „Et [1]) exiit, inquit, filius mulieris Israelitidis, et hic erat filius Aegyptii inter filios Israel: et litigaverunt in castris, is, qui erat ex [2]) Israelitide, et homo Israelita. Et nominans filius mulieris Israelitidis nomen maledixit: et adduxerunt eum ad Mosen: et nomen matris ejus Salomith filia Dabri, ex tribu Dan. Et miserunt eum in carcerem, ut judicarent de illo per praeceptum Domini. Et locutus est Dominus ad Mosen dicens: ejice illum, qui maledixit, extra castra, et imponent omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus, et lapidabunt [3]) eum omnis synagoga.“ Videamus ergo

---

[1]) Levit. XXIV, 10—14.

[2]) Libri editi (e. c. edd. M.): „ex Israelitide muliere,“ sed a Mss. et a graeco LXX. interpretum textu abest „muliere.“ R.

[3]) Cod. Sangerman. „lapidabunt.“ LXX. interpretes: „λιθοβολήσουσι.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „lapidabit.“ R.

primo quid sibi velit historia, quam proposuimus, et quamvis plana videatur, tamen adhuc evidentius eam tentemus sub oculis ponere. Ponamus ergo unum ex patre et[1]) matre Israelitici nominis generositate gaudentem: alium ex matre tantum, non etiam ex patre, et velut ex parte nobilem, et ex parte non patris, quae utique melior videtur, sed matris, quae inferior est. Si enim pater fuisset Israelita, et mater Aegyptia, esset aliquid amplius. Hoc enim fuerant Manasses et Ephrem. Nunc vero scriptum est, quia filius sit mulieris Israelitidis, et Aegyptii patris. Si ergo diligenter secutus es duos istos viros, unum ex integro nobilem, alium ex parte, intuere nunc eos litigantes ad invicem: in qua lite is, qui patre Aegyptio, et matre sola Israelitide genitus videtur, nominans maledixerit, et ob hoc perductus sit is, qui maledixerat ad Mosen, Moses vero neque absolvere eum ausus est, neque condemnare sine Deo. Tradidit enim eum custodiae, usquequo a Deo acciperet responsum, quid velit fieri de eo. Haec est historiae continentia: nunc autem videamus, quae sit in ea spiritualis ratio, quae aedificare debet ecclesiam.

2. Primo omnium sermo dicit, quia exiit filius mulieris Israelitidis, et Aegyptii patris: et unde, vel quo exierit, non refert. Inveniuntur enim ambo in castris positi, sicut indicat sermo Domini dicens: „educ[2]) hominem, qui maledixit, foras extra castra.“ Si ergo de castris educitur, necessario in castris erat. Quid ergo est, quod, cum nondum exisset de castris, dicit de eo scriptura divina: „et[3]) exiit filius mulieris Israelitidis?“ Ego puto, quia docere nos vult sermo divinus, quod qui peccat, dupliciter exire dicitur. Primo enim exit a proposito bono, et recta sententia, exit a via justitiae, exit a lege Dei.

---

[1]) Edd. Merlini: et ex matre etc.

[2]) Levit. XXIV, 14. [3]) Levit. XXIV, 10.

Postmodum vero cum confutatus fuerit pro peccato, exit etiam de coetu et congregatione sanctorum. Ut si verbi causa dicamus: peccavit aliquis fidelium, iste etiamsi nondum abjiciatur per episcopi sententiam, jam tamen per ipsum peccatum, quod admisit, ejectus est: et quamvis intret ecclesiam, tamen ejectus est, et foris est segregatus a consortio et unanimitate fidelium. Exiit ergo filius patris Aegyptii, et matris Israelitidis. Qui penitus extra fidem est, totus Aegyptius est. Qui autem inter nos est, et peccat, ex una quidem parte, qua Deo credit, Israeliticae videtur originis: ex ea vero parte, qua peccat, de Aegyptio genus ducit. Duos ergo Scriptura proposuit litigantes: unum ex integro Israelitam, qui litigavit quidem, sed non peccavit: istum vero, cujus peccatum designat, maxima ex parte mixtum esse Aegyptio generi indicat, adversum quem litigat Israelita, et forte competenter, et rationabiliter litigat. Nam et in Exodo [1]) Israelita et Aegyptius litigant, ubi Israelita superat, Aegytius cadit. Igitur et ego hodie si veritatem defendam, si pugnem pro ecclesiastica fide adversum eum, qui ex parte quidem credit Christo, et recipit Scripturas, sed non integre sensum earum, nec fideliter recipit: litigo adversum eum, qui ex matre quidem Israelita est, ex patre vero Aegyptius. Si quis ergo et fidei credulitate, et nominis professione Christianus est, et Catholicus, iste ex utraque parte Israelita est. Qui vero professione quidem Christianus est, intellectu autem fidei haereticus et perversus est, iste matrem quidem Israelitidem, patrem vero Aegyptium habet. Quomodo ergo hoc accidit? Cum Scripturas quis legit, et literam quidem sequitur, intellectum autem repudiat spiritualem, hic matrem quidem Israeliticam habet, id est, literam: sensum vero quia spiritualem non sequitur, sed carnalem, isti est Aegyptius pater: et ideo adversum ec-

[1]) Cfr. Exod. II, 11.

clesiasticum et catholicum litigat, id est, contra eum, qui ex utraque parte Israelita est, qui et secundum literam Israelita est, et secundum spiritum, quia ipse secundum literam quidem Israelita est, secundum spiritum vero Aegyptius. Quid ergo est utrisque litigantibus? Necessario ille, qui carnalem sequitur sensum, tanquam de Aegyptio genus ducens nomen nominat, et maledicit. Nominat enim nomen Dei, et cum maledicto nominat: negat enim eum creatorem esse mundi, negat esse patrem Christi. Nos vero, qui ex utroque genere Israelitae sumus, et literam et spiritum in scripturis sanctis defendimus, et litigamus adversum eos, qui ex media parte Israelitae videntur, et dicimus, quia neque secundum literam maledici oportet, neque secundum [1]) spiritualem intelligentiam blasphemari. Maledicus enim non solum in Deum, sed etiam in proximum, Apostoli Pauli sententia a regno Dei excluditur. Vide enim, quomodo dicit Apostolus: „nolite [2]) errare: neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque [3]) fures, neque avari, neque maledici regnum Dei possidebunt." Videte, inter quae crimina, inter adulteros, inter masculorum concubitores, inter avaros, quos alibi dicit idolis servientes, etiam maledicos posuit, et a regno Dei pariter cum illis exclusit. Videant ergo, si qui os suum quotidiana pene consuetudine hoc vitio insuescunt, quid iis periculi immineat. Putantes enim leve et facile hoc esse peccatum, non facile cavent, sed considerent Apostolum, quomodo maledicum a regno Dei excludit, et Deus per Mosen quomodo maledicum puniri jubet. Unde et ego valde admiratus sum, quod in hoc loco, quem habemus

---

1) Edd. Merlini: secundum spiritum intelligentiam.

2) I Cor. VI, 9. 10.

3) In Cod. Sangermanensi desunt verba: „neque fures, neque avari." R.

in manibus, Scriptura non aperte designavit, quia iste, qui ex Aegyptio genus ducit, maledixerit Deum, sed tantum posuit, quia nominans maledixerit, et reliquit in medio, vel de Deo, vel de homine suspicandum. Unde mihi videtur idcirco noluisse aperte de Deo pronuntiare, ne de hominibus videretur dedisse licentiam, et ideo vel de Deo, vel de homine siluisse, ut de utroque caveretur.

3. Verum quoniam sententiam Apostoli proposuimus, qui dicit maledicos a regno Dei excludendos, aliquid exposcit iste sermo solatii, ne omnino desperationem videamur indicere iis, qui quotidiana pene maledicendi consuetudine rapiuntur, et ori suo adhibere custodiam, vel ostium negligunt. Promissionis futurae non unus est modus, neque simplex species: sed sicut docuit ipse Dominus in Evangelio,[1]) cum beatos dicit pauperes spiritu, et ipsorum dicit esse regnum coelorum. Et item beatos dicit mites, nec tamen iis coelorum regna, sed terrae haereditatem promittit. Dicit beatos et pacificos, sed ne ipsis quidem coelorum regnum dedit, filios tamen eos Dei esse pronuntiat. Et cum diversis diversa repromittat, omnes beatos dicit, qui ad promissa pervenerint, non tamen omnibus coelorum regna promisit.[2]) Potest ergo fieri, ut aliquis in ceteris forte operibus et actibus emendatus sit et perfectus, subripiatur ei tamen aliquando oris vitio, lapsuque sermonis: huic[3]) etiamsi secundum Apostoli sententiam negantur regna coelorum, non tamen alterius beatitudinis abscinditur locus. Veruntamen eo ma-

---

[1]) Matth. V, 3. seqq.

[2]) Cod. Sangerman. „concessit." R.

[3]) Edd. Merlini: huic licet non promittantur regna coelorum, nequaquam tamen, si doleat, beatitudinis abscinditur locus, qui utique in regno coelorum est. Verum tamen eo magis, si quis in ceteris perfectus est, cavere debet, ne ei subripiens pravae consuetudinis vitium, dum emendare negligit, a beatitudinis regno penitus excludatur. Possumus adhuc addere etc.

gis, si quis in caeteris perfectus est, elaborare etiam in hoc debet, ne ei subrepens pravae consuetudinis vitium coelorum regna, quod est omnium beatitudinum culmen, eripiat, quamvis Dominus dixerit: „in [1]) domo patris mei mansiones multae sunt.“ Possumus adhuc addere etiam illud, quod [2]) natura peccati similis est materiae, quae igni consumitur, quam aedificari Paulus Apostolus a peccatoribus dicit, [3]) qui supra fundamentum Christi aedificant ligna, foenum, stipulam. In quo manifeste ostenditur, esse quaedam peccata ita levia, ut stipulae comparentur, cui utique ignis illatus diu non potest immorari: alia vero foeno esse similia, quae et [4]) ipsa non difficulter ignis absumat, verum aliquanto tardius, quam in stipulis immoretur: alia vero esse, quae lignis conferantur, in quibus pro qualitate criminum diutinum et grande pabulum ignis inveniat. Ita ergo unumquodque peccatum pro qualitate, vel quantitate sui, poenarum justa persolvit. Verumtamen quid opus est fidelibus, et his, qui cognoverunt Deum, de poenarum qualitatibus cogitare? Quid opus est ligna, quid foenum, quid vel ipsam stipulam fundamento Christi superponere? Cur non magis aurum, vel argentum, vel pretiosos lapides, pretioso superponemus [5]) fundamento, ubi cum ignis accesserit, nihil inveniat, quod absumat? Nam si accesserit ad stipulam, ex stipula favillas reddet et cineres. Si vero accesserit ad aurum, aurum purius reddet. Haec nobis dicta sint pro his, qui negligunt oris maledici consuetudinem resecare: qui etiamsi non ex corde maledicant, etiamsi non voto et animo iniquo proferant maledicta, tamen

---

[1]) Ev. Joann. XIV, 2.

[2]) Edd. Merlini: quo natura etc.

[3]) I Cor. III, 12.

[4]) Deest „et“ in ed. R.

[5]) Ed. Ruaei sola: superponimus.

immunditiam labiorum secundum Esaiae verbum,[1]) et inquinamenta oris incurrunt. Iste tamen, qui licet matre Israelitide, Aegyptio tamen patre progenitus est, exiit, et nominans nomen maledixit. De quo ego puto, quod nisi exisset, nec litigasset adversum verum Israelitam, nec nominans maledixisset. Exiit enim a veritate, exiit a timore Dei, a fide, a caritate, sicut superius diximus, quomodo per haec quis exeat de castris ecclesiae, etiamsi per episcopi vocem minime abjiciatur. Sicut e contrario interdum fit, ut aliquis non recto judicio eorum, qui praesunt ecclesiae, depellatur, et foras mittatur. Sed si[2]) ipse non ante exiit, hoc est, si non ita egit, ut mereretur exire, nihil laeditur in eo, quod non recto judicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, ut interdum ille, qui foras mittitur, intus sit: et ille foris, qui intus retineri videtur. Vis tibi ostendam et alium, qui a nullo ejectus exisse dicitur? Scriptum est de Cain, quia „exiit[3]) a facie Dei.“ Quo exiit a facie Dei? Ubi enim non erat facies Dei? Sed exiisse dicitur pro eo, quod legem naturae egressus est, et ignarem tanti sceleris terram fraterno sanguine primus infecit. Sunt tamen et qui bene exeunt, et beati sunt, qui exeunt. Ostendam etiam hoc de Scripturis. In Exodo scriptum est: „omnes,[4]) inquit, qui quaerebant nomen Domini, exierunt foras ad Mosen extra castra.“ Isti bene exierunt extra castra, qui sequebantur Mosen, id est, legem Dei. Et de aliis dicitur: „exite[5]) populus meus de medio eorum, et immundum nolite contingere.“ Exiit[6]) ergo, inquit, filius mulieris Israelitidis,

---

[1]) Cfr. Jesai. VI, 5.
[2]) Deest „si“ in ed. Ruaei.
[3]) Genes. IV, 16. [4]) Exod. XIII, 7.
[5]) Jesai. LII, 11.
[6]) Ed. Ruaei: Exit ergo etc. — Cfr. Levit. XXIV, 10.

et hic erat filius Aegyptii, inter filios Israel, et litigaverunt in castris, ille, qui erat[1]) ex Israelitide muliere, et homo Israelita. Vide, quanta cautela scripturae divinae, si tamen intendas, si diligenter inspicias: illum, qui de Israelitide matre, et de Aegyptio patre natus est, non dixit hominem: illum vero, qui ex utroque genere Israelita erat, hominem nominavit. Putamus haec fortuitu scripta? Putamus casu adjectum, ut ille non diceretur homo, et hic diceretur? Non sunt ista fortuita, ratio est. Nihil enim in verbis Dei absque profunda ratione conscriptum est. Ille namque, qui ex parte Aegyptius, ex parte Israelita erat, nondum merebatur homo nominari. Iste vero, qui ex integro Israelita erat, hoc est, qui[2]) mente Deum videbat, iste homo appellatur, ille homo inferior, qui ad imaginem Dei factus est,[3]) et potest videre Deum.

4. Post haec jam quae in posterioribus referuntur, non absque quadam quaestione sunt, de qua multi quaerentes, non multa explicare potuerunt. Sed si vestris me orationibus juveritis, tentabimus etiam nos in medium proferre, quae Dominus dederit. „Homo,[4]) inquit, si maledixerit Deum, peccatum accipiet. Qui autem nominat nomen Domini, morte moriatur.“ Quid est hoc? Qui maledixerit Deum, non habet poenam mortis, sed qui nominaverit nomen Domini? Nonne multo gravius est, maledicere Deum, quam nominare, quamvis in vanum nominasse dicatur? Et quomodo qui maledicit, peccatum suscipit tantum, qui autem nominat, morte mulctatur? Haec ergo sunt, quae in hoc loco solent quaestionem movere, quae ignorantibus sensum Scripturarum, inconse-

---

[1]) Deest „erat“ in libris antea editis, sed suppletur e Mss. R. — Exstat „erat“ in edd. M.

[2]) Edd. Merlini: qui ex mente etc.

[3]) Desideratur „est“ in edd. M.

[4]) Levit. XXIV, 15. 16.

quenter dicta videntur, et incongrue. Putant enim, quod ille, qui nomen Dei maledicit, statim puniri debeat: ille vero, qui nominaverit nomen Domini, hoc est, superflue [1]) et in vanum nominaverit, sufficiat accepisse peccatum. Sed nos consequentiam sermonis tali quodam sensu tentemus aperire. Majus esse peccatum, in quo maledicitur Deus, quam in quo nominatur, dubitare non possumus. Restat, ut ostendamus, multo esse gravius accipere peccatum, et habere secum, quam morte mulctari. Mors, quae poenae causa infertur pro peccato, purgatio est peccati ipsius, pro quo jubetur inferri. Absolvitur ergo peccatum per poenam mortis, nec superest aliquid, quod pro hoc crimine judicii dies et poena aeterni ignis inveniat. Ubi vero quis accipit peccatum, habet illud secum, ac permanet cum ipso, nec aliquo supplicio poena, quae diluitur, transit, cum ipso est etiam post mortem: et quia temporalia hic non persolvit, ibi expendit aeterna supplicia. Vides ergo, quanto gravius sit accipere peccatum, quam morte mulctari. Hic enim mors pro vindicta datur, et apud justum judicem Dominum non vindicatur bis in id ipsum, sicut propheta [2]) dixit. Ubi autem non est soluta vindicta, peccatum manet illis aeternis ignibus exstinguendum. [3]) Quod autem haec ita se habeant, possum tibi testes ex divinis voluminibus adhibere Ruben et Judam patriarchas loquentes ad patrem suum Jacob, cum vellent adsumere secum Benjamin, et ducere ad Aegyptum, propter sponsionem, quam cum Joseph fratre pepigerant. Ibi ergo Ruben ita dicit ad patrem: „ambos [4]) filios meos occide, nisi reduxero ad te Benjamin.“ Judas vero ait: „peccator [5]) ero in te, nisi reduxero eum

---

[1]) Edd. Merlini: superfluo. [2]) Nahum. I, 9.

[3]) Sic Cod. Sangermanensis; libri vero editi (e. c. edd. M.): „exigendum. Quia autem“ etc. R.

[4]) Genes. XLII, 37. [5]) Genes. XLIII, 9.

tibi." Jacob ergo, pater ipsorum, sciens multo esse gravius, quod promiserat Judas, qui dixerat: „peccator[1]) ero in te:" ab eo, qui dixerat: „occide[2]) filios meos:" Ruben quidem non credidit filium, tanquam qui leviorem elegerit poenam. Judae vero tradidit, sciens gravius esse, quod elegerat. Hoc ergo modo convenienter aptavit scriptura divina ei, qui maledixit Deum, ut peccatum sumat: ei vero, qui levius deliquit,[3]) quod morte moriatur. Vis autem et de Evangeliis noscere, quod qui receperit in hac vita mala sua, ibi jam non recipiat: qui autem hic non receperit, ibi serventur ei omnia? Docet nos exemplum Lazari pauperis, et illius divitis, ad quem dicitur in infernis a patriarcha Abraham: „memento[4]) fili, quoniam tu recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Nunc autem tu quidem cruciaris, hic vero requiescit." Et solent homines ignorantes judicia Dei, quae sunt abyssus multa, conqueri adversum Deum, et dicere: cur homines iniqui, et injusti raptores, impii, scelesti, in hac vita nihil patiuntur adversi, sed cuncta iis prosperis successibus cedunt, honores, divitiae, potentia, sanitas quoque iis ipsa, et corporis habitudo famulantur?[5]) E contra innocentibus, ac piis, et colentibus Deum, innumerabiles aerumnae superveniunt,[6]) abjecti et humiles, contemti et sub colaphis potentium vivunt,[7]) nonnunquam etiam saevius iis morbi quoque ipsius corporis dominantur.[8]) Sed haec, ut[9]) dixi, conqueruntur ignorantes, qui[10]) sit ordo in divinis judiciis. Quanto

[1]) Genes. XLIII, 9. [2]) Genes. XLII, 37.
[3]) Edd. Merlini: delinquit. [4]) Luc. XVI, 25.
[5]) Edd. Merlini: famulentur?
[6]) Edd. Merlini: superveniant, abjecti etc.
[7]) Edd. Merlini: vivant.
[8]) Edd. Merlini: dominentur?
[9]) Edd. Merlini: ut dicit, conqueruntur etc.
[10]) Edd. Merlini: quis sit ordo divinis etc.

enim gravius eos puniri volunt, de quorum potentia et iniquitatibus ingemiscunt, tanto necessarium est differri poenas, quae si non differrentur, temporales utique, et leviores essent, quia finem cum morte reciperent: nunc vero quia differentur,[1]) certum est, quod aeternae erunt, et cum saeculis extendentur. E contra igitur si velint justis et innocentibus in praesenti saeculo bona reddi, essent etiam ipsa bona temporalia, et celeri termino concludenda. Quanto autem magis differuntur in futurum, tanto magis erunt perpetua, et nescient finem. Hoc est ergo, quod nos Scripturae hujus locus paucis sermonibus comprehensus edocuit, ut sciamus, multo esse gravius accipere peccatum, et habere, ac secum ad inferna deferre, quam in praesenti poenam dare commissi. Et ideo haec sciens expedire fidelibus Apostolus Paulus dicit de eo, qui peccaverat: quem tradidi, inquit, Satanae[2]) „in interitum carnis," hoc est morte mulctasse. Qui autem sit fructus mortis hujus, ostendit in sequentibus, dicens: „ut[3]) spiritus salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi." Vides ergo, quomodo aperte Apostolus utilitatem mortis hujus exposuit. Quod enim dicit, tradidi in interitum carnis, hoc est, in afflictionem corporis, quae solet a poenitentibus expendi, eumque carnis interitum nominavit, qui tamen carnis interitus vitam spiritui conferat. Unde et nunc si quis forte nostrum recordatur in semet ipso alicujus peccati conscientiam, si quis se obnoxium novit esse delicto, confugiat ad poenitentiam, et spontaneum suscipiat carnis interitum, ut expurgatus in praesenti vita spiritus noster, mundus, et purus pergat ad Christum Dominum nostrum: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Edd. Merlini: differuntur.

[2]) I Cor. V, 5. [3]) I Cor. V, 5.

HOMILIA XV.

De venditionibus domorum et redemtionibus.

1. Tres diversas leges de domorum venditionibus et redemtionibus per Mosen in Levitico datas videmus, quarum continentiam primo secundum historiam pertractemus, ut post hoc etiam ad spiritualem sensum possimus adscendere. Domorum quaedam sunt in urbibus muratis, quaedam in vicis, vel agris non habentibus muros. Ait ergo, ut, si in civitate murata vendiderit quis domum, per annum integrum habeat copiam redimendi; post annum vero potestas recuperandi nulla conceditur. „Erit [1]) enim, inquit, domus ipsius emtoris certa possessio, si intra annum liberare eam non potuerit, qui distraxit." Secunda lex est, ut, si domus, quae distracta est, in vico fuerit, qui murum non habet, cui tamen vico ager adjaceat, liceat venditori et post annum, et quandocunque potuerit, restituere pretium, et recuperare quam distraxerat domum. Tertia lex est, ut, si forte domus sit levitae, vel sacerdotis, ubicunque fuerit talis domus, sive in civitate murata, sive in vico, cui murus non est, liceat semper et in omni tempore, ut quandocunque potuerit levita, vel sacerdos, redimat domum suam: nec unquam vel sacerdotalem vel Leviticam possessionem confirmari in alium, qui non sit ejusdem ordinis, divina jura permittunt. Istae sunt ergo leges, quibus utebatur populus ille prior, etiam secundum hoc ipsum, quod per historiam designatur, religiose satis et pie sacerdotalibus vel Leviticis ordinibus consulentes.

2. Sed citius haec referamus ad nos, quibus lex Christi, si eam sequamur, nec possessiones in terra, nec in urbibus domos habere permittit. Et quid dico domos?

---

[1]) Cfr. Levit. XXV, 30.

Nec plures tunicas, nec multam concedit possidere pecuniam: „habentes [1]) enim, inquit, victum et vestitum, his contenti simus.“ Quomodo ergo nos datas de domibus, sive intra [2]) civitatem muratam positis, sive in vicis, quibus muri non sunt, observabimus leges? Invenimus in aliis Scripturae locis, quod sermo divinus majore quodam sacramento nominet domum, ut cum dicit de Jacob, et quasi pro laude ejus ponit: „erat [3]) enim, inquit, Jacob homo simplex, habitans domum.“ Et iterum invenio de obstetricibus Hebraeorum scriptum: „et [4]) quia, inquit, timebant Deum obstetrices, fecerunt sibi domos.“ Videmus ergo, quod obstetricibus quidem faciendarum domorum causa fuerit timor Dei: Jacob vero simplicitas et innocentia causam dederit, ut habitaret domum. Denique Esau, quia malus fuit, non est scriptum de eo, quia habitaverit domum, nec de alio aliquo scriptum est, quia aedificaverit sibi domum, qui non habuerit timorem Dei. Quae est ergo ista domus, et quale aedificium est, Paulus Apostolus [5]) exponit apertius, cum dicit: „domum [6]) habemus non manu factam, aeternam in coelis.“ Haec ergo est domus, quam aedificare nemo potest, nisi timeat Deum. Haec est domus, quam exstruere, vel habitare nemo potest, nisi in simplicitate mentis, et puritate cordis. Sed quoniam accidere solet, ut etiam qui bene aedificaverit, et domum sibi coelestem bene agendo et bene vivendo, ac recte credendo construxerit, incurrat alicujus peccati debitum, et hanc [7]) a crudelissimo foeneratore venundare cogatur, ac labores suos transfundere in alium,

---

[1]) I Tim. VI, 8. — Edd. Merlini: contenti sumus.

[2]) Edd. Merlini perperam: infra.

[3]) Genes. XXV, 27. [4]) Exod. I, 21.

[5]) Deest „Apostolus“ in ed. R.

[6]) II Cor. V, 1.

[7]) Libri editi (v. c. edd. M.): „hanc crudelissimo foeneratori“ etc., sed Mss. ut in nostro textu. R.

pietas et clementia legislatoris succurrit,[1]) ut intra certum tempus redimi possit. „Si[2]) tamen invenerit, inquit, manus tua pretium, quod restituas.“ Quale pretium? Poenitentiae sine dubio lacrimis congregatum, et manibus, id est, labore boni operis inventum. Annus autem iste intelligi potest, quem venit vocare Dominus annum acceptum, quo dimittat confractos in remissionem, et salutem delicta sua confitentibus praebeat. Quod autem dicit domum in civitate murata: recte, ut ego arbitror, domus, quae in coelo esse dicitur, in civitate murata esse intelligitur. Murus est enim hujuscemodi[3]) domibus ipsum coeli firmamentum. Sed talem domum rari quique habere possunt, illi fortassis, qui super terram ambulantes conversationem habent in coelis, et de quibus dicit Apostolus: „Dei[4]) aedificatio estis.“ Ceteri autem, qui in vicis habent domos, quibus non est murus, est tamen iis adjacens ager foecundus, illis[5]) fortassis, qui sibi habitaculum praeparant in terra viventium, et in illa terra, quam mansuetis Dominus promittit dicens: „beati[6]) mites, quoniam ipsi haereditate possidebunt terram.“ Istas ergo domos, si forte alicui, sicut supra exposuimus, lapsus acciderit, semper est recuperandi facultas, ut verbi gratia dicamus, si nos aliqua culpa mortalis invenerit, quae non in crimine mortali, non in blasphemia fidei, quae muro ecclesiastici et apostolici dogmatis cincta est, sed vel in sermonis,[7]) vel in morum vitio consistat: hoc est vendidisse domum, quae in agro est, vel in vico, cui mu-

---

1) Edd. Merlini: occurrit.

2) Cfr. Levit. XXV, 28. coll. LXX. virorum versione.

3) Ed. Ruaei: hujusmodi.

4) I Cor. III, 9. 5) Ed. Ruaei sola: illi.

6) Matth. V, 5.

7) Omnes Mss. „sermonis.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „sermonibus.“ R.

rus non est. Haec[1]) ergo venditio et hujuscemodi culpa semper reparari potest, nec aliquando tibi interdicitur de commissis hujusmodi poenitudinem[2]) agere. In gravioribus enim criminibus semel[3]) tantum poenitentiae conceditur locus: ista vero communia, quae frequenter incurrimus, semper poenitentiam recipiunt, et sine intermissione redimuntur.

3. „Quod[4]) si sacerdotalis fuerit, inquit, ista domus, vel Levitica, ubicunque fuerit, sive in civitate, sive in agro, semper habet redemtionem." In hoc loco sacerdotalem sensum, et Leviticam intelligentiam quaero. Non enim inferior esse debet auditor[5]) horum, si fieri potest, illo ipso, qui haec scripsit, et sanxit. Quid est ergo, quod sacerdos, et Levita domus suae semper, et ubicunque fuerit, habet redemtionem? Secundum spiritualem intelligentiam sacerdos mens Deo consecrata dicitur, et Levita appellatur is, qui indesinenter adsistit Deo, et voluntati ejus ministrat. Perfectio ergo in intellectu, et opere, in fide, et actibus sacerdos et Levita accipiendus est. Huic itaque perfectae menti si acciderit aliquando domum, quam habet non manu factam, aeternam in coelis, vendere et in manus alterius dare: sicut contigit aliquando magno patriarchae David, cum de tecto suo Uriae Cethaei[6]) adspexit uxorem: statim eam redimit, statim reparat, statim enim dixit: „peccavi."[7]) Imo vero aliquid

---

[1]) Edd. Merlini: Haec ergo venditio hujusmodi culpa.

[2]) Mss. „poenitudinem agere." Libri editi (v. c. edd. M.): „poenitudinem gerere." R.

[3]) Libri editi (e. c. edd. M.) habent: „semel tantum vel raro poenitentiae" etc. Sed istud „vel raro" abest ab omnibus Mss. Codd. etc. R.

[4]) Cfr. Levit. XXV, 32. coll. LXX. virorum versione.

[5]) Cod. Sangerman. „auctor aurum" etc. R.

[6]) Edd. Merlini: „Caethei" ed. Ruaei: „Cethaei."

[7]) II Sam. XII, 13. (II Regg.)

adhuc sublimius in hoc sensu [1]) debemus inspicere, quomodo domus sacerdotum et Levitarum, id est, perfectarum mentium semper delicta redimantur, semperque purgentur. Si quando scripturas divinas legimus, et sanctorum patrum in iis delicta aliqua recensemus: si secundum Apostoli Pauli sententiam dicimus, quia „haec [2]) omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter commonitionem nostram:" hoc modo semper domus eorum redimitur, quia semper pro culpis eorum purgatio et satisfactio a doctoribus adhibetur, ostendentibus ex divinis scripturis formas fuisse haec et imagines rerum futurarum, non quibus arguerentur delicta sanctorum, sed quibus ostenderetur peccatores et impios in partem sanctorum societatemque consciscì. Nunquam ergo sacerdotalis possessio a sacerdote separatur, etiamsi ad tempus fuerit ablata, etiamsi fuerit distracta, semper redimitur, semper reparatur, velut si diceret, caritas, quae perfecta est, „omnia [3]) patitur, omnia [4]) sperat, omnia tolerat, caritas nunquam cadit." Sic ergo et possessio ac domus sanctorum nunquam cadit, nunquam aufertur, nunquam ab eorum jure separatur. Quomodo separari a sacerdotibus potest domus, quae aedificata est supra fundamentum Apostolorum et prophetarum, in qua ipse [5]) est angularis lapis Jesus Christus? Quod autem possit aliquando domus ista distrahi, hoc est, hujusmodi aedificatio incidere in peccatum, audi Apostolus Paulus quomodo de talibus dicit: „ut [6]) sapiens architectus fundamentum, inquit, posui, alius superaedificat, unusquisque autem videat, quo-

---

[1]) Deest „sensu" in libris antea editis (e. c. edd. M.), sed suppletur e Mss. R.

[2]) I Cor. X, 11. [3]) I Cor. XIII, 7. 8.

[4]) Mss. „omnia sperat." Libri editi (v. c. edd. M.): „omnia superat." R.

[5]) Edd. Merlini: est ipse. — Cfr. Ephes. II, 20.

[6]) I Cor. III, 10. 11. 12.

modo superaedificet. Fundamentum enim aliud nemo potest[1]) ponere praeter id, quod positum est, qui est Christus Jesus. Si quis autem supra fundamentum hoc aedificat aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam.“ Vides ergo, quia potes supra fundamentum Christi aedificare ligna, foenum, stipulam, hoc est, opera peccati: quae qui[2]) aedificat, sine dubio vendidit domum suam emtori pessimo, diabolo, a quo unusquisque peccantium peccati pretium[3]) consequitur, satisfactionem desiderii sui. Hoc si forte incurrerit aliquis, quod absit, cito redimat, cito reparet, dum tempus est reparandi, dum poenitentiae locus est, deprecantes in commune, ne aeternae domus habitatione fraudemur, sed digni habeamur recipi in aeterna tabernacula, per Christum Dominum nostrum, cui est gloria et[4]) imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XVI.

De benedictionibus Levitici.

1. In agonibus corporalibus gradus quidam et differentiae singulorum quorumque observari ordinum solent, ut pro qualitate certaminum, praemio remuneretur unusquisque victoriae. Verbi gratia, si inter pueros quis habeat agonem, si inter juvenes, si inter viros, quae per singulos ordines observatio haberi debeat, quid fieri liceat, quidve non liceat, et quae certaminis regula custodiri,

---

[1]) Edd. Merlini: ponere potest.

[2]) Deest „qui“ in ed. R.

[3]) Mss. „pretium.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „praemium.“ R.

[4]) Desunt verba „et imperium“ in libris editis (e. c. edd. M.), sed supplentur e Msc. Cod. Sangermanensi. R.

quid etiam post haec remunerationis mereatur palma vincentis, ipsis nihilominus agonicis legibus cautum est. Ita et nunc omnipotens Deus observandae legis suae in hoc mundo agonem mortalibus ponens, posteaquam tradidit observanda quam plurima, et quid fieri, quidve non fieri debeat, adscripsit: convenienter ad ultimum jam Levitici librum, in quo de singulis quibusque observationibus constitutum est, quid muneris reportet qui impleverit, et quid poenae subeat qui non observaverit, enuntiat. Sed si lex, secundum quod Judaei volunt, et hi, qui eorum sensu Scripturas intelligendas putant, non [1]) est spiritualis, sed carnalis, dubium non est, quin observata carnaliter, benedictiones quoque carnales observantibus tribuat. Si vero, ut Paulo videtur Apostolo, lex spiritualis est, sine dubio et spiritualiter observanda est, et spiritualis ex ea benedictionum speranda remuneratio. Totius namque consequentiae est, spiritualem legem benedictiones dare spirituales, et ejusdem nihilominus consequentiae est, etiam maledicta et condemnationes legis spiritualis non esse corporeas. Sed ut indubitatum sit quod dicimus, ipsius Pauli Apostoli voce utamur, qua ad Ephesios scribens de spiritualibus benedictionibus hoc modo pronuntiat: „benedictus, [2]) inquit, Deus, et pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo.“ Quoniam quidem sciebat nonnullos legentes de benedictionibus posse in id prolabi, ut eas corporales putarent et terrenas, voluit iis evidentius aperire, quae sit divinarum benedictionum natura, vel ubi quaerenda, et ideo ait: „qui [3]) benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo.“ Sed et hoc, quod addidit: „in omni benedictione spirituali:“ non

[1]) Edd. Merlini: et non esse spirituales, sed carnales, dubium etc.

[2]) Ephes. I, 3. [3]) Ephes. I, 3.

est otiosum, sed apostolicae vehementiae plenum. Nam quia sciebat multa esse implenda, quae mandantur in lege, et in unoquoque mandato proprios existere agones, in quibus per singula benedictionem, qui vinceret, mereretur, ideo dixit: „qui [1]) benedixit nos in omni benedictione spirituali:“ ut et plures eas ostenderet esse, et spirituales. Potest autem in hoc sermone, quo ait: „in [2]) omni benedictione spirituali:“ et illud intelligi, ut, verbi gratia, justus quique et perfectus capiat benedictiones Levitici, de quibus nunc sermo est: capiat et eas, quae in libro Numerorum scriptae sunt, sed et illas, quae in libro Genesis continentur benedictiones Noë ad Sem et Japhet, et benedictiones Isaac ad Jacob, et item Jacob benedictiones ad Joseph, et Ephrem, et Manassen, et post haec ad duodecim patriarchas. Quia ergo multae sunt benedictiones positae in divinis scripturis, quae videntur quidem ad unumquemque sanctorum, verbi gratia, ad Sem, vel Japhet, aut Joseph dirigi, non tamen, ut quibusdam videtur, ita in illos solos diriguntur, ut alius ex his participare non possit: idcirco eas spirituales Apostolus nominavit, ut, quicunque effici potuerit in virtute et spiritu, verbi gratia, Sem, vel Japhet, vel Joseph, aut Isaac, aut Jacob, sicut et Joannes fuit in spiritu et virtute Heliae, possit etiam ipse benedictionis illius particeps fieri, cujus virtutem et spiritum gesserit.

2. Sed videamus nunc in Levitico benedictionum quod sit exordium. „Si, [3]) inquit, in praeceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis ea.“ Tria sunt, quae dicit: in praeceptis ambulandum, mandata custodienda, et facienda, quae mandata sunt. Unde videtur mihi praeceptum esse, verbi gratia, cum jubetur, ut ille, qui sabbatum non servavit, ab omni syna-

---

[1]) Ephes. I, 3. [2]) Ephes. I, 3.
[3]) Levit. XXVI, 3.

goga lapidetur: aut qui maledixit Dominum, ut lapidibus perimatur, et si qua jubentur hujusmodi. Mandata vero esse, quibus jubetur, verbi causa, decimas offerri Levitis, vel ter in anno apparere Domino, vel non apparere vacuum in conspectu Domini. Custodire est ergo mandatum, intelligere, vel advertere, quae jubentur. Facere autem mandatum, est implere, quae jubentur. Sic ergo intelligendum puto, quod dixit: „si [1]) in praeceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis ea.“ Sed videamus, quae sit prima benedictio iis, qui ea, quae mandantur, impleverint. „Dabo, [2]) inquit, pluviam vobis in tempore suo.“ Igitur primo ad Judaeos dicamus, et eos, qui simpliciter vel corporaliter haec intelligenda opinantur: si pluvia haec tanquam remuneratio pro laboribus datur iis, qui mandata custodiunt, quomodo et iis, qui mandata non servant, una atque eadem datur pluvia temporibus suis, et universus mundus communibus utitur pluviis a Deo datis? Pluit [3]) enim super justos et injustos. Quod si justis et injustis datur pluvia, non erit eximia remuneratio iis, qui mandata servaverint. Vide ergo, quia, etiamsi Judaei non adquiescunt verbis Jesu Domini nostri, tu tamen, qui nomine ejus censeris, et Christianus appellaris, debes ei credere dicenti, quia pater suus coelestis communem hanc pluviam pluit super justos et injustos: et non debes putare, quia justis eximiam separaverit portionem hanc, quam communem posuit etiam cum injustis. Quaeramus ergo in Scripturis quae sit pluvia, quae sanctis tantummodo datur, et de qua mandatur nubibus, ne pluant pluviam istam super injustos. Quae ergo sit ista pluvia, ipse nos Moses horum legislator edoceat. Ipse enim dicit in Deuteronomio: „attende, [4]) coelum, et loquar, et audiat terra verba ex

---

1) Levit. XXVI, 3. 2) Levit. XXVI, 4.
3) Cfr. Matth. V, 45. 4) Deut. XXXII, 1. 2.

ore meo: exspectetur sicut pluvia eloquium meum." Num quid mea verba sunt ista? Num quid rhetoricis argumentis sensum divinae legis violenter inflectimus? Nonne Moses est, qui dicit pluviam esse, quod loquitur? „Exspectetur,[1]) inquit, sicut pluvia eloquium meum, et descendant sicut ros verba mea, sicut imber super gramen, et sicut nix super foenum." Intende diligenter, auditor, ne putes nos vim facere scripturae divinae, cum docentes ecclesiam dicimus vel aquas, vel imbres, vel alia, quae corporaliter dici videntur, spiritualiter sentienda. Audi Mosen, quomodo verbum legis nunc pluviam nominat, nunc rorem vocat, nunc imbrem, nunc etiam nivem dicit. Et sicut Moses varia et diversa proloquitur, tanquam ex gratia multiformis Dei sapientiae proloquens, ita et Esaias cum dicit: „audi,[2]) coelum, et percipe auribus, terra, quoniam Dominus locutus est." Sed et unusquisque prophetarum cum aperuerit os, imbres deducit super faciem terrae, hoc est, auribus et cordibus auditorum. Hoc sciens et Apostolus Paulus dicebat: „terra[3]) enim venientem saepius super se bibens imbrem, et germinans[4]) herbam opportunam iis, a quibus colitur, accipit benedictiones a Deo: quae autem protulerit spinas et tribulos, reproba est, et maledicto proxima, cujus finis ad exustionem." Num quid haec Apostolus de terra hac dixit? Sed nec accipit terra haec benedictiones a Deo, cum imbres biberit, et fructum produxerit. Sed neque si spinas ac tribulos post pluviam protulerit, consequetur maledictionem a Deo. Sed nostra terra, id est, nostrum cor, si suscipiat frequenter venientem super se pluviam doctrinae legis, et attulerit fructum operum, accipit benedictiones a Deo. Si vero non opus spirituale, sed spinas

---

[1]) Deut. XXXII, 2. [2]) Jesai. I, 2.

[3]) Hebr. VI, 7. 8.

[4]) Cod. Sangerman. „generans." R.

et tribulos, id est, sollicitudines saeculi habeat, aut voluptates, et divitiarum cupiditates, reproba est, et maledicto proxima, cujus finis erit ad exustionem. Propterea unusquisque auditorum cum convenit ad audiendum, suscipit imbrem verbi Dei: et si quidem fructum attulerit operis boni, benedictionem consequetur. Si vero susceptum verbum Dei contemserit, et frequenter audita neglexerit, ac sollicitudini se rerum secularium, libidinique subjecerit, tanquam qui spinis suffocaverit verbum, maledictionem pro benedictione conquirit,[1]) et[2]) pro beatitudinis fine, finem exustionis inveniet. „Dabo[3]) ergo, inquit, vobis pluviam in tempore." Necessario addidit et „in tempore." Sicut enim imber iste terrenus, si importune veniat, id est, cum messis colligitur, cum frumenta teruntur in areis, obesse magis quam prodesse videbitur: ita et ii, quibus pluvia verbi Dei ministranda committitur, observare debent hoc, quod dicit Scriptura, ut in tempore praebeant, id est, ne crapulato et ebrio verbum Dei ingerant, nec[4]) occupato in aliis animo, cum attentus esse non potest: vel cum alicujus vitii languore constrictus est, et non doctori, sed morbo proprio interior praestatur auditus. Prudenter ergo conjiciat, ubi potest vacare mens, ubi sobrius, ubi vigilans, ubi intentus auditor est, et ibi pluviam ministret in tempore: sicut et tritici mensuram servus fidelis et prudens in Evangelico conservis dare jubetur in tempore. Sed et alio modo possumus intelligere hoc, quod mandatur imber dandus in tempore. Puer est aliquis, et parvulus in fide, indiget pluvia, sed lactis pluvia. Sic enim dicit ille, qui sciebat plu-

---

[1]) Edd. Merlini: conquiret.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „et benedictionis finem." Cod. Sangerman. „et pro beatitudinis fine." Alii: „et pro beatitudinis remuneratione." R.

[3]) Levit. XXVI, 4.

[4]) Edd. Merlini: ne occupato etc.

vias in tempore dispensare: „lac [1]) vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis." Profecit post haec in fide, crevit aetate, et sapientia. Aptus sine dubio factus est, qui solidiorum percipiat cibum. Infirmatur aliquis, et non pro tempore, sed pro infirmitate capere non potest quae robusta sunt: verbi causa, non potest plene de castitate capere sermonem, oportet compati, et metiri doctrinam pro virium qualitate, et concedi talibus nuptias. Hoc est oleribus pascere infirmum, et ad hujusmodi mensuras animae aptare velut tenuem et rori similem pluviam verbi. Est autem alia terra, quae potest suscipere validos imbres, ferre etiam flumina verbi Dei, et [2]) rapidos portare [3]) torrentes. De iis enim talibus propheta dicit in Psalmis: „et [4]) torrentem voluptatis tuae potum dabis illis."

3. „Dabo [5]) ego, inquit, vobis pluviam in tempore suo, et dabit terra nativitates suas." Post primam benedictionem pluviae, ista secunda est, qua dicitur terra suscepta pluvia dare nativitates suas. Invenimus, quia et Isaac benedicens Jacob dixerit: „det [6]) tibi Dominus a rore coeli, et ab ubertate terrae plenitudinem frumenti, et vini." Putasne tale frumentum in benedictione dabat Isaac filio suo Jacob, quale habent et peccatores homines, et quali abundabat etiam impius Pharao? Haeccine erat tanti patriarchae benedictio? Vis tibi adhuc ostendam, quomodo et alii iniqui habeant multitudinem frumenti? Intuere illum in Evangelio, cujus ager multos attulit fructus, qui dixit: „destruam [7]) horrea mea, et majora reaedificabo, et dicam animae meae: anima, habes multa bona

---

[1]) I Cor. III, 2. [2]) Deest „et" in ed. R.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „potare." Msc. Sangerman. „portare." R.

[4]) Psalm. XXXVI, 8. [5]) Levit. XXVI, 4.

[6]) Gen. XXVII, 28. [7]) Luc. XII, 18. 19.

reposita in annos multos: manduca, bibe, et laetare." Talia ergo credimus esse bona, quae divinis benedictionibus sanctis quibusque et fidelibus tradebantur? Alios ego [1]) terrae fructus adspicio, et aliter multitudinem nativitatis intueor. Si enim terra mea afferat fructum, si nativitates suas ex Domini benedictione producat, intelliget sensus meus, et explicare poterit, quae [2]) qualisque sit ista terra, quae accepta coelesti pluvia nativitates proferat rationabilium frugum. Testimonium de Evangeliis [3]) sume, quomodo exiit qui seminat seminare, et aliud quidem cecidit secus viam, aliud autem super petram, aliud super spinas, aliud autem super terram bonam. Si ergo ea, quae ceciderint super terram bonam, [4]) attulerint fructum, dedit terra fructum suum, et nativitates suas produxit centesimum, et sexagesimum et tricesimum.

4. „Sed [5]) et ligna, inquit, camporum dabunt fructum suum." Habemus intra nosmet ipsos et ligna camporum, quae fructum suum producunt. Quae sunt ista ligna camporum, quae fructum suum producunt? Quae sunt ista ligna camporum? Dicet fortassis auditor: quid iterum hic eurisilogus [6]) agit? Quid undecunque verba conquirit, ut explanationem lectionis effugiat? Quomodo intra nos esse ligna docebit, et arbores? Si non temere obtrectes, jam nunc audies, quia „non [7]) potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Habemus ergo arbores intra nos sive bonas, sive malas: et quae bonae sunt, fructus malos afferre non possunt, sicut quae malae sunt, fructus non afferent bo-

---

1) Ed. Ruaei: ergo.

2) Edd. Merlini: quae qualisve sit etc.

3) Matth. XIII, 1. seqq.

4) Ed. Ruaei: bonum. 5) Levit. XXVI, 4.

6) Libri editi (v. c. edd. M.): „verbilogus." Sed Mss. „eurisilogus." R.

7) Matth. VII, 18.

nos. Vis tibi et arborum ipsarum, quae intra nos sunt vocabula, et appellationes expediam? Non est ficus, neque malus,[1]) nec vitis, sed una arbor justitia vocatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia temperantia nominatur. Et si vis, majorem adhuc arborum multitudinem disce, quibus fortassis dignius putabitur consitus etiam paradisus Dei. Est enim ibi arbor pietatis, est et alia arbor sapientiae, est et alia disciplinae, est et alia scientiae boni et mali. Super omnia vero est arbor vitae. Non tibi magis[2]) videtur, quod pater coelestis agricola hujusmodi arbores in anima tua excolat, et hujusmodi plantaria in tua mente constituat? Sic ergo dicit Salvator: „non[3]) potest arbor mala bonos fructus facere, neque bona fructus malos facere." Hoc est, quod docet: arbor pudicitiae bona est, non potest afferre fructus impudicitiae. Arbor justitiae bona est, et afferre fructus injustitiae non potest. Sic et e contrario si habeas malae arboris radicem in tua mente plantatam, bonos reddere non potest fructus. Si enim sit in te radix malitiae, fructus non dabit bonos. Si sit intra cor tuum stultitiae planta, nunquam proferet sapientiae florem. Si injustitiae, si iniquitatis arbor sit, nunquam hujusmodi ligna gaudere bonis fructibus possunt. Si ergo servemus mandata Dei, suscepta pluvia verbi Dei, de qua superius diximus, etiam arbores, quae in campis animae nostrae, et cordis nostri latitudine plantatae sunt, laetum et bonae suavitatis afferent fructum. Vis autem tibi de Scripturis ostendam, arbores vel ligna appellari has singulas quasque virtutes, quas superius memoravimus? Adhibeo testem sapientissimum Salomonem dicentem de sapientia: „lignum[4]) vitae est, inquit, omnibus, qui amplectuntur eam." Si ergo

[1]) Edd. Merlini: malum.

[2]) Edd. Merlini: videtur magis.

[3]) Matth. VII, 18. [4]) Prov. III, 18.

sapientia lignum vitae est, sine dubio et aliud lignum est prudentiae, et aliud scientiae, et aliud justitiae. Neque enim consequenter dicitur,[1]) ex omnibus virtutibus solam sapientiam meruisse, quae lignum vitae dicatur, ceteras autem virtutes nequaquam similis sortis suscepisse vocabula. „Ligna[2]) ergo campi dabunt fructum suum.“ Hoc, credo, de se sentiebat et beatus David, cum dicebat: „ego[3]) autem sicut oliva fructifera in domo Dei.“ Ex quo manifeste ostendit, lignum olivae justum et sanctum hominem dici.

5. „Et[4]) comprehendet vobis trituratio vindemiam.“ Si seminatum est in anima semen bonum, et suscepta a Deo pluvia crevit, et venit ad spicam, necessario consequetur et messis: et si messis, consequetur etiam trituratio, in qua frumenta purgentur. Etenim animae, quae germinat, ex verbo Dei et coelesti pluvia rigata germen producit ad messem, necesse est, ut ipsa messis, quam profert, purgetur in area, id est, ut sensus, quos genuerit anima, in medium proferat, et sive cum ceteris doctoribus, sive etiam cum ipsis, quae sentit, divinis voluminibus conferat: ut si quid in iis inane et superfluum, si quid paleae simile fuerit, aut aristis, flante in se spiritu discretionis excutiat, et purum frumentum, quo solo queat nutrire conservos, et mensuram tritici in tempore dispensare retineat. „Et[5]) consequetur, inquit, trituratio vindemiam.“ Quia panis, ut Scriptura dicit,[6]) confortat cor hominis, et vinum laetificat, quaecunque de continentia, de observantiis, et custodia mandatorum Dei dicuntur, haec possunt videri frumentum, ex quo panis efficitur,

---

[1]) Edd. Merlini: dicitur, ut ex — meruisse etc.
[2]) Levit. XXVI, 4. [3]) Psalm. LII, 8.
[4]) Levit. XXVI, 5.
[5]) Levit. XXVI, 5. coll. pag. huj. not. 4.
[6]) Cfr. Psalm. CIV, 15.

et auditorum corda confortat. Ea vero, quae ad scientiam pertinent, et occultorum explanatione mentes laetificant audientium, vino ac vindemiae videbuntur aptanda. Cordi etenim laetitia tribuitur, cum ea, quae occulta et obscura sunt, explicantur. „Et [1]) vindemia, inquit, comprehendet sationem.“ Ut si dicamus: primo seminavi [2]) quae legis sunt, et posteaquam seminatum est, oravi, ut daret Dominus pluviam in tempore, et facta est messis. Post haec non maneo otiosus, sed iterum semino, accipio scripturam propheticam, et ex ea semino terras, et novalia auditorum. Post haec semino et alia de Evangelicis sermonibus. Diversa sunt quae seminantur: per totum annum possumus seminare. Possumus enim et de Apostolicis literis multa semina jacere. Semper est, quod seminetur, in omni vita nostra otii nullum tempus est: quamdiu respiramus, seminemus. Tantum est, ut in spiritu seminemus, ut de spiritu metamus vitam aeternam. „Et [3]) manducabitis panem vestrum in saturitate.“ Nec hoc ego corporalis [4]) esse benedictionis accipio, quasi qui custodiat legem Dei, panem istum communem in abundantia consequatur. Quid enim? Nonne impii et scelesti panem non solum in abundantia, sed et in deliciis comedunt? Magis ergo si respiciamus ad eum, qui dixit: „Ego [5]) sum panis vivus, qui de coelo descendi: et qui manducaverit hunc panem, vivet in aeternum:“ et advertamus, quia qui haec dicebat, verbum erat, quo animae pascuntur: intelligimus, de quo pane dictum sit in benedictionibus a Deo: „et [6]) manducabitis panem vestrum in saturitate.“ Similia iis etiam Salomon in Pro-

---

1) Levit. XXVI, 5. 2) Ed. Ruaei: seminavit.

3) Levit. XXVI, 5.

4) Cod. Sangerman. „corporales esse benedictiones.“ R.

5) Ev. Joann. VI, 51. 6) Levit. XXVI, 5.

verbiis pronuntiat de justo dicens: „justus [1]) manducans replebit animam suam: animae autem impiorum in egestate erunt.“ Hoc si secundum literam accipias, quia „justus [2]) manducans replet animam suam, animae vero impiorum in egestate erunt:“ falsum videbitur. Magis enim animae impiorum cum aviditate cibum sumunt, et saturitati student. Justi autem interdum et esuriunt. Denique Paulus justus erat, et dicebat: „usque [3]) ad hanc horam esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis caedimur.“ Et iterum dicit: „in [4]) fame et siti, in jejuniis multis.“ Et quomodo dicit Salomon, quia „justus [5]) manducans satiat animam suam?“ Sed si intuearis, quomodo justus semper et sine intermissione manducet de pane vivo, et repleat animam suam, ac satiet eam cibo coelesti, qui est verbum Dei, et sapientia ejus: invenies, quomodo ex benedictione Dei manducet justus panem suum in satietate. „Et [6]) habitabitis tuti super terram vestram.“ Iniquus nunquam tutus est, sed semper movetur et fluctuat, et circumfertur omni vento doctrinae in fallacia hominum ad deceptionem erroris. Justus vero, qui legem Dei custodit, tutus habitat super terram suam. Sensus enim ejus firmus est, dicentis ad Deum: „confirma [7]) me, Domine, in verbis tuis.“ Confirmatus [8]) ergo, et tutus et radicatus habitat super terram, fundatus in fide, quia aedificium ejus non est super arenam positum, neque radix ejus super petram est: sed domus quidem ejus fundata super terram, planta vero ejus radicata est in profundo terrae, hoc est, in interioribus animae ejus. Recte ergo ad hujuscemodi animam dicitur in benedictio-

---

1) Prov. XIII, 25. 2) Prov. XIII, 25.
3) I Cor. IV, 11. 4) II Cor. XI, 27.
5) Prov. XIII, 25. 6) Levit. XXVI, 5.
7) Psalm. CXIX, 28.
8) Edd. Merlini: Et confirmatus, et tutus et radicatus etc.

nibus: „et[1]) habitabitis tuti[2]) super terram vestram: et dabo pacem super terram.“ Quam pacem dat Deus? Istam, quam habet mundus? Negat se istam dare Christus. Dicit enim: „meam[3]) pacem do vobis, meam pacem relinquo vobis: non sicut hic mundus dat pacem, ego do vobis.“ Negat ergo se pacem mundi dare discipulis suis, quia et alibi dicit: „quid[4]) putatis, quia pacem veni mittere in terram? Non veni pacem mittere, sed gladium.“ Vis ergo videre, quam pacem dat Deus super terram nostram? Si terra sit bona, illa, quae affert fructum centesimum, aut sexagesimum, aut tricesimum, illam pacem suscipiet a Deo, quam dicit Apostolus: „pax[5]) autem Dei, quae superat omnem mentem, custodiat corda vestra, et sensus vestros.“ Haec est ergo pax, quam dat Deus super terram nostram.

6. „Et[6]) dormietis, et non erit, qui vos exterreat.“ Et Salomon in Proverbiis dixit: „si[7]) enim sederis, sine timore eris: et si dormieris, libenter somnum capies, et non timebis terrorem supervenientem tibi, neque impetus impiorum supervenientes.“ Haec ille dixit de justo et sapiente viro, et haec in benedictione dicuntur: „dormietis,[8]) et non erit, qui vos exterreat.“ Si enim justus efficiar, nemo me exterrere poterit: nihil timeo aliud, si Deum timeam: „justus[9]) enim, inquit, confidit ut leo:“ et ideo non timet leonem diabolum, nec draconem Satanam, nec angelos ejus, sed dicit secundum David: „non[10]) timebo a timore nocturno, a jaculo volante per

---

[1]) Levit. XXVI, 5. 6.

[2]) Deest „tuti“ in vulgatis editionibus (v. c. edd. M.), sed suppletur e Mss. R.

[3]) Ev. Joann. XIV, 27.

[4]) Cfr. Luc. XII, 51. coll. Matth. X, 34.

[5]) Philipp. IV, 7. [6]) Levit. XXVI, 6.

[7]) Prov. III, 24. 25. [8]) Levit. XXVI, 6.

[9]) Prov. XXVIII, 1. [10]) Psalm. XCI, 5. 6.

diem, a negotio perambulante in tenebris, a ruina, et daemonio meridiano." Addit et illud: „Dominus[1]) illuminatio mea, et Salvator[2]) meus, quem timebo? Dominus defensor vitae meae, a quo trepidabo?" Et iterum: „si[3]) consistant adversum me castra, non timebit cor meum." Vides constantiam, et virtutem animae custodientis mandata Dei, et habentis fiduciam libertatis ingenuae. Post haec „exterminabo,[4]) inquit, bestias malas de terra vestra." Bestiae, inquit, istae corporales non sunt malae, neque bonae, sed medium quiddam. Sunt enim muta animalia. Sed illae bestiae malae sunt spirituales, quas Apostolus dicit „spirituales[5]) nequitias in coelestibus." Et illa est mala bestia, de qua dicit Scriptura: „serpens[6]) autem erat sapientior omnium bestiarum, quae sunt super terram." Ipsa ergo est haec mala bestia, quam promittit Deus exterminaturum se de terra nostra, si ejus mandata servemus. Vis videre et aliam bestiam malam? „Adversarius[7]) vester, inquit, diabolus sicut leo rugiens circuit, quaerens quem transvoret:[8]) cui resistite fortes in fide." Quod si adhuc plures bestias vis discere, docebit te Esaias propheta, qui sub visione, quam attitulavit quadrupedum in deserto, talia quaedam prophetico spiritu de bestiis loquitur: „in[9]) tribulatione, inquit, et angustia leo, et catulus leonis: inde et nati aspidum volantium, qui portabant super asinos et camelos divitias suas ad gentem, quae non proderit iis." Num quid ullo modo

---

1) Psalm. XXVII, 1.

2) Libri editi (v. c. edd. M.): „salus mea." Mss. „Salvator meus." R.

3) Psalm. XXVII, 3. 4) Levit. XXVI, 6.

5) Ephes. VI, 12. 6) Genes. III, 1.

7) I Petr. V, 8. 9.

8) Libri editi (v. c. edd. M.): „devoret." Mss. „transvoret." R.

9) Jesai. XXX, 6.

videri possunt haec de corporalibus bestiis dicta etiam iis, qui valde amici sunt literae? Quomodo enim leo, et catulus leonis, vel aspides volantes possunt super camelos et asinos portare divitias suas? Sed evidenter contrarias potestates daemonum pessimorum propheta Spiritu sancto repletus enumerat, eosque collocare divitias deceptionum suarum super animas stolidas perversasque, quas camelis et asinis per figuram comparet, designavit. Et iis bestiis ne traderetur anima, Deum timens orabat propheta David dicens: „non [1]) tradas bestiis animam confitentem tibi." „Et [2]) exterminabo, inquit, bestias malignas de terra vestra, et pugna non transibit per terram vestram." Multae sunt pugnae, quae transeunt per terram nostram, si legem Dei non custodimus, nec praecepta ejus servamus. Redeat unusquisque ad animam suam, et ipse se interna recordatione discutiat, et videat, quomodo terra nostra, id est, caro nostra, nunc spiritu fornicationis, nunc irae et furoris urgetur, nunc avaritiae jaculis agitatur, nunc telis pulsatur invidiae, nunc spiculis libidinis terebratur, et in quibuscunque concupiscit caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, internis proeliis semper agitatur. Quid autem dicam de cogitationum pugnis, quas cordi nostri suggerit inimicus, ut nos exuat a fide Christi, et ab spe vocationis nostrae? Cum enim afflictiones tentationum, et molestias [3]) saeculi suscitaverit nobis, consequenter jam suggerit cogitationi, superfluum et ineptum esse haec tolerare pro Christo, multo esse melius securam et sine persecutionibus vitam ducere. Haec sciens et Apostolus Paulus dicebat: „cogitationes [4]) destruentes, et omnem altitudinem extollen-

[1]) Psalm. LXXXIV, 19.

[2]) Levit. XXVI, 6. 5.

[3]) Libri editi (e. c. edd. M.): „molestiarum." Mss. „molestias." R.

[4]) II Cor. X, 5.

tem se adversum scientiam Christi." Qui ergo divina praecepta servaverit, mandata [1]) ejus custodierit, et fecerit eat hanc pugnam, et haec bella non patitur, sed Deus aufer, ea de terra ejus, et non sinit ea transire per animam justi. „Et [2]) persequemini inimicos vestros." Quos inimicos, nisi ipsum diabolum et angelos ejus, et spiritus malignos, et daemonia immunda? Persequemur ea non solum, ut a nobis ipsis effugemus, sed et ab aliis, quos incursant, si divina praecepta servemus. „Persequemini, [3]) inquit, inimicos vestros, et cadent in conspectu vestro morte." Si conterat Satanam sub pedibus nostris velociter Deus, cadent inimici in conspectu nostro morte. Cujus morte? Ego arbitror, quod nostra: si enim nos mortificemus membra nostra, quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam, si hanc mortem inferamus membris nostris, illi cadent in conspectu nostro. Quomodo cadent in conspectu nostro? Si tu justus sis, cecidit injustitia in conspectu tuo. Si castus, [4]) cecidit libido. Si pius, etiam ipsa impietas corruit ante te.

7. „Et [5]) persequentur ex vobis quinque centum, et centum ex vobis persequentur multa millia." Qui sunt isti quinque, qui possunt persequi centum? Quinque [6]) numerus, et in laudabilibus ponitur, et in culpabilibus. Quinque [7]) sunt sapientes virgines, et quinque insipientes. Sic ergo et centenarius numerus ad utramque par-

---

1) Ed. R. sola: et mandata.

2) Levit. XXVI, 7.

3) Levit. XXVI, 7. — Edd. Merlini: in morte.

4) Edd. Merlini: castus sis.

5) Levit. XXVI, 8.

6) Libri editi (v. c. edd. M.) hic et infra, cfr. pag. 433. not. 1. „Quinquenus numerus," sed Mss. omnes: „Quinque numerus." R.

7) Cfr. Matth. XXV, 2.

tem accipi potest. Si itaque nos simus ex quinque laudabilibus, id est, ex quinque sapientibus, persequemur insipientes centum. Si enim sapienter et probabiliter pugnemus in verbo Dei, si prudenter de lege Domini disseramus, convincimus et fugamus infidelium multitudinem. Sicut enim quinque [1]) numerus, et sapientes indicat, et insipientes: ita et centenus numerus, et fideles indicat, et infideles. Nam et sub centenario annorum numero Abraham Deo credidisse, et justificatus esse describitur, et peccator [2]) „qui moritur centum annorum, maledictus erit." Et hic centum infideles a quinque sapientibus effugantur, et rursum centum fideles, non tam numero centum, quam perfectione signati, multa millia infidelium persequentur. Fugant enim fideles doctores innumeros daemones, ne animas credentium antiqua fraude decipiant. „Et [3]) cadent inimici vestri in conspectu vestro gladio." Qui sint inimici, supra diximus: quo autem gladio dicantur cadere, requiramus. Apostolus Paulus nos docet, quis sit hic gladius, cum dicit: „vivus [4]) enim est sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio utrinque acuto, pertingens quoque usque ad compagem animae ac spiritus, membrorum quoque et medullarum, et est discretor cogitationum, et intentionum cordis." Hic est gladius, cujus [5]) acie cadunt inimici nostri. Sermo namque Dei est, qui prosternit omnes inimicos, et ponit eos sub pedibus suis, ut subditus fiat omnis mundus Deo. Vis adhuc et de alia epistola Pauli discere, quia gladius sermo Dei sit? Audi eum, cum arma praeparat militi-

---

[1]) Libri editi (e. c. edd. M.), cfr. pag. 442. not. 6. „quinquenus numerus," sed Mss. omnes: „quinque numerus." R.

[2]) Jesai. LXV, 20. [3]) Levit. XXVI, 8.

[4]) Hebr. IV, 12.

[5]) Codex Sangerman. „cujus a facie cadunt" etc. R.

bus Christi, quomodo dicit: „et [1]) galeam salutis accipite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei, per omnem orationem, et obsecrationem:" evidentissime per haec pronuntians, quia per verbum Dei, quod est gladius utrinque acutus, cadent [2]) inimici nostri in conspectu nostro. „Et [3]) respiciam super vos, et augebo vos. Plenum beatitudinis est hoc ipsum, si quem respiciat Deus. Vis videre, si respiciat Deus ad hominem, quanta sit salus? Petrus aliquando pene perierat, et ex consecratione apostolici numeri diabolo per os ancillae pontificis inspirante fuerat ereptus: sed ubi respexit ad eum Jesus tantum, ubi ad eum placidi vultus ora convertit, statim reversus in semet ipsum, et prolapsum de praecipitio revocans pedem, flevit, [4]) inquit, amarissime, atque ita respectus a Deo, locum suum flendo recepit, quem negando perdiderat. „Respiciam [5]) ergo, inquit, super vos, et augebo vos." Tanquam si sol respiciat segetem, et afferat fructus: — quam utique si non respexisset, infructuosa mansisset —: ita Deus segetem cordis nostri respiciens, et radiis nos verbi sui illuminans, auget nos et multiplicat, ut ultra jam non simus parvuli, sed magni efficiamur, sicut magnus factus est Isaac, et magnus factus est Moses, et magnus Joannes. „Et [6]) statuam testamentum meum vobiscum." Vide quantae benedictiones [7]) promittantur, si mandata servemus. „Statuam, [8]) inquit, testamentum meum vobiscum, et manducabitis vetera, et vetera veterum, et ejicietis vetera a conspectu novorum." Quomodo ejicimus vetera a conspectu novorum? Vetera habuimus le-

[1]) Cfr. Ephes. VI, 17. 18. coll. edd. N. T.
[2]) Edd. Merlini: cadant. [3]) Levit. XXVI, 9.
[4]) Matth. XXVI, 75. [5]) Lévit. XXVI, 9.
[6]) Levit. XXVI, 9.
[7]) Ed. Ruaei sola: promissiones.
[8]) Levit. XXVI, 9. 10.

gem et prophetas, vetera autem veterum ea, quae ante legem fuerunt ab initio, cum mundus factus est. Venerunt Evangelia nova, venerunt et Apostoli. A conspectu horum ejicimus vetera. Quomodo ea ejicimus? Legem secundum literam ejicimus, ut statuamus legem secundum spiritum. Possumus et hoc modo dicere: antequam veniret homo de coelo, et nasceretur homo coelestis, eramus omnes terreni, et portabamus imaginem terreni; sed ubi venit homo novus, qui secundum Deum creatus est, ejicimus a conspectu ejus vetera, deponentes veterem hominem, et induentes novum, qui secundum interiorem hominem renovatur de die in diem. „Et [1]) ponam tabernaculum meum in vobis." Si haec habemus in nobis, quae supra dicta sunt, si abjecto vetere homine innovatum est cor nostrum, venit ad nos Deus, et habitat in nobis, qui dixit: „et [2]) ponam tabernaculum meum in vobis, et non abominabitur vos anima mea." Non nos abominabitur anima Dei, si observemus ea, quae scripta sunt. Verumtamen velim requirere, quid est anima Dei. Num quidnam putabimus, [3]) quia Deus habeat animam sicut homo? Absurdum est hoc sentire de Deo. Ego autem audeo et dico, quia anima Dei Christus est. Sicut enim Verbum Dei est Christus, et sapientia Dei, et virtus Dei, ita et anima Dei est. Et hoc modo dicitur, quia „non [4]) vos abominabitur anima mea," id est, filius meus, sed „ambulabo [5]) inter vos." Non mihi videtur, quod hoc promittat Deus, quia in terra Judaeorum ambulaturus sit: sed, quia si quis meruerit ita puri esse cordis, ut Dei capax sit, in eo se dicit ambulare Deus. „Et [6]) vos eritis mihi populus, et ego Dominus Deus vester, qui

---

[1]) Levit. XXVI, 11. [2]) Levit. XXVI, 11.

[3]) Cod. Sangerman. „putabimus." Libri editi (c. c edd. M.): „putamus." R.

[4]) Levit. XXVI, 11. [5]) Levit. XXVI, 12.

[6]) Levit. XXVI, 12. 13.

eduxi vos de terra Aegypti, cum essetis servi, et contrivi, jugum vinculi vestri." Vere eduxit nos Deus de domo servitutis: servi enim eramus peccati, quia „omnis [1]) qui peccat, servus est peccati." Et contrivit vinculum jugi nostri, jugi, quod imposuerat supra cervices nostras ille, qui nos in captivitatem duxerat, et peccatorum vinculis colligarat. Contrivit ergo peccati vinculum, et jugum nostrae captivitatis excussit Dominus noster Jesus Christus, et suum nobis suave jugum fidei et caritatis, et spei, ac totius sanctitatis imposuit. Ipsi gloria in aeterna saecula saeculorum! Amen.

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 34.

Typis fratrum Unger.

